

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Інститут історії, політології та права

Історія української культури
НАВЧАЛЬНО–МЕТОДИЧНИЙ
КОМПЛЕКС
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
ІСТОРИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
ІІІ курс

Миколаїв - 2017

Розробники: доктор історичних наук, професор кафедри історії
Баковецька Ольга Олександрівна.

Зміст

Передмова

1. Програма навчальної дисципліни
2. Робоча програма з дисципліни “Історія української культури”
3. Курс лекцій
4. Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять з критеріями оцінювання
5. Інструктивно-методичні матеріали до самостійної роботи.
6. Індивідуальні навчально-дослідні завдання.
7. Пакет комплексних контрольних робіт з критеріями оцінювання;
8. Тематика рефератів з методичними рекомендаціями
9. Словник
10. Рекомендована література

ПЕРЕДМОВА

За останні роки зроблено значний крок у вивченні історії української культури. З'явилися цікаві підручники, монографії, навчальні посібники, наукові статті, присвячені різним аспектам минулого культури. На могутнє джерело інформації, в тому числі й історичної, перетворився Інтернет. У зв'язку з цим помітно зростає роль викладача у вмінні правильно організувати роботу студента, допомогти відділити основне від другорядного, зорієнтувати його в сучасному інформаційному середовищі. Якщо раніше проблемою було знайти необхідну інформацію, то зараз важливою проблемою є зорієнтуватися в її стрімкому потоці, що особливо важливо для молодшої людини, схильної до категоричних та поспішних висновків. Саме таку мету переслідує цей навчально-методичний комплекс, призначений для вищих навчальних закладів історичних спеціальностей, в цьому полягає актуальність створення таких посібників.

Програма підготовки фахівців в сучасних вищих навчальних закладах, з урахуванням вимог кредитно-модульної системи, за Болонським процесом, передбачає набуття знань не лише під час лекцій і семінарських занять, але й у процесі самостійної роботи студентів. Тому значну частину матеріалів з історії культури студентам доведеться опрацьовувати самостійно. Контроль за самостійною роботою студентів здійснюється за допомогою залікових питань, тестових завдань, рефератів, доповідей і виступів.

Мета розробки полягає у зосередженні в межах одного видання всього навчально-методичного комплексу з вивчення актуальних проблем історії культури в Україні, що спростить роботу як студента, так й викладача. Матеріал комплексу фактично є навчальним посібником з актуальних проблем історії української культури.

Основним завданням НМК є забезпечення ефективного навчального процесу. Об'єктом НМК є викладання дисципліни у вищих навчальних закладах, а його предметом є сукупність методів і прийомів навчання, які забезпечують передачу та засвоєння знань з навчальної дисципліни «Історія української культури».

При роботі над посібником використано ряд як загальнонаукових, так й суто історичних методів. Це, зокрема, діалектичний метод, який дозволив розглянути основні події української церковної історії як цілісний процес духовного, економічного, політичного і культурного розвитку Східної Європи від найдавніших часів до сьогодення. Методологічні засади комплексу базуються на загальнонаукових принципах об'єктивності, історизму, системності, світоглядного плюралізму і діалектичного розуміння історичного процесу, неупередженого підходу до складних явищ релігійного життя та критичного підходу до джерел інформації.

Науково-методична новизна посібника полягає в створенні синтезуючої праці, яка б містила повний комплекс матеріалу з історії української культури, створений згідно вимог Болонської системи, який би забезпечив засвоєння студентами масиву інформації з актуальних проблем історії української культури згідно вимог вищої школи.

Дисципліна "Історія української культури" розрахована на студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, які навчаються за освітньою програмою спеціаліст.

Вивчення історії української культури, як складової частини всесвітньої історії та її складової – конфесійної історії, є однією з найважливіших умов підготовки високопрофесійного, духовно зрілого фахівця. Адже історія культури України відображає насамперед вплив культури на суспільно-політичні та соціально-економічні процеси і етапи боротьби за свободу, незалежність, а також роль самого українського народу, політичних і духовних лідерів, діячів української науки і культури в суспільно-політичних процесах.

Метою вивчення курсу "Історія української культури" є глибоке засвоєння та розуміння студентами проблем історії виникнення та формування духовного світу українського народу та української державності, утвердження національної самобутності, висвітлення духовної та суспільно-політичної діяльності конфесій в Україні на певних етапах історичного розвитку. Загальне покликання програми полягає в тому, щоб на основі процесів гуманізації вищої школи, інтеграції професійної і соціально-гуманітарної підготовки, покращення змісту структури курсу, використання досягнень світової і вітчизняної думки, загальнолюдських цінностей, здійснити підготовку висококваліфікованих спеціалістів.

В процесі викладання історії української культури, самостійного вивчення студентами матеріалу, створюються умови для успішного розв'язання наступних завдань:

- *Пізнавального, інтелектуально-розвиваючого.* Яке зводиться до суті самого вивчення історичного шляху різних конфесій країни. З діалектичних позицій, на основі наукових принципів, насамперед, принципу історизму, поглядів учених істориків, прогресивних вітчизняних та зарубіжних авторів, художніх літературних праць об'єктивно вивчити явища та процеси в історії культурного життя України в зв'язку з розвитком світової цивілізації.

- *Практично-політичне.* Суть його полягає у тому, що історія культури як наука, виводячи певні закономірності розвитку суспільства, культурно-духовних відносин через вивчення історичних фактів, допомагає виробляти науково обґрунтований політичний курс, не допускати суб'єктивних рішень.

- *Світоглядне.* Історія культури створює документально точні повісті про значні події минулого, про видатних представників культури України, яким суспільство завдячує своїм духовним та культурним розвитком. Світогляд – це погляд на світ, суспільство, закони його розвитку – може бути науковим, якщо спирається на об'єктивну реальність. В суспільному розвитку об'єктивна реальність – це історичні факти. Історія культури, її фактологічна сторона, є фундаментом, на якому тримається наука про суспільство в цілому.

- *Виховне.* Знання історії культури в своїй країні формує громадянські якості – патріотизм та інтернаціоналізм; показує роль народу і окремих особистостей в розвитку суспільства; дозволяє пізнати моральні і етичні

цінності людства в їх розвитку, зрозуміти такі категорії, як честь, обов'язок перед суспільством, бачити пороки суспільства та людей, їх вплив на людські долі.

В результаті вивчення курсу студент повинен:

- **Знати** основні теоретичні положення, важливі вузлові проблеми усіх тем програми, загальні закономірності історичного розвитку культури та суспільства; складні та суперечливі явища, процеси в історії суспільно-політичного та культурного життя України у зв'язку із світовою цивілізацією; добре орієнтуватись в історичних джерелах і новітній науковій літературі;

- **Вміти** синтезувати набуті знання у відповідне світосприйняття та високу духовну культуру; творчо застосовувати набуті знання з історії української культури у повсякденній діяльності, для орієнтації у суспільному житті, оцінки суспільних явищ, подій; формувати власну наукову позицію щодо актуальних проблем культури сьогодення; самостійно осмислювати закономірності історичного розвитку суспільства.

Формування історичного мислення і свідомості, активної життєвої позиції, почуття гордості за приналежність до народу України, усвідомлення необхідності суверенної національної держави, конституційної відповідальності за її долю.

З метою інтенсифікації процесу навчання, вдосконалення контролю за засвоєнням матеріалу доцільно використовувати модульно-рейтинговий метод, програмоване навчання, тести, комплексні контрольні завдання тощо.

Програма є базовою для складання робочих навчальних планів і програм, розробки тематики семінарських занять, тестових та контрольних завдань. Умовно її структуру можна зобразити таким чином:

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра історії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ Н. І. Василькова
28 серпня 2017 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

ОКР «бакалавр»

Галузь знань: 0203 Гуманітарні науки

Напрямок підготовки: 6.020302. Історія *

Інститут: Навчально-науковий інститут історії, політології та права

2017-2018 навчальний рік

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Баковецька Ольга Олександрівна, професор кафедри історії, доктор історичних наук.

Програму схвалено на засіданні кафедри історії

Протокол від «__» серпня 2017 року № __

Завідувач кафедри історії _____ (Ніколаєв І.Є.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією інституту історії, політології та права

Протокол від «__» серпня 2017 р. №

Голова навчально-методичної комісії _____ (Шитюк М.М.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету

Протокол від «28» серпня 2017 р. № 12

Голова навчально-методичної комісії університету _____ (Василькова Н.І.)

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Історія української культури» складена Баковецькою О.О. відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напрямку 6.020302. Історія*.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: історія української культури від давніх часів до сучасності.

Міждисциплінарні зв'язки: всесвітня історія, українська мова, українська література, філософія, політологія, релігієзнавство, соціологія, правознавство, історія української культури

Програма навчальної дисципліни складається з 2 **змістовних модулів**.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: Вивчення дисципліни «Історія української культури» спрямовано на реалізацію сучасної концепції освіти студентів вищих навчальних закладів України, основою якої є ґрунтовна історико-філософська підготовка у поєднанні з орієнтацією на світоглядно-філософські проблеми сьогодення.

Метою курсу є ознайомлення з історією та сучасним станом української культури, як інтегральної культурологічної дисципліни, досягти якої можливо з огляду на те, що складові частини курсу органічно поєднують в собі як історичні аспекти української культури, так і окремі її специфічні галузі та напрямки, зокрема, мистецтво, науку, освіту, релігію тощо.

Завдання курсу: Теоретичні. Виклад курсу «Історія української культури» спрямований на вивчення здобутків української матеріальної та духовної культури від її витоків до сьогодення, можливостей запозичення культурних цінностей інших народів, порівняльного аналізу ролі і місця вітчизняної культури у контексті світових та європейських культуротворчих процесів.

Практичні. Специфічною особливістю курсу історії української культури є його значний виховний потенціал, що дає можливість реалізувати у навчально-виховному процесі низку важливих завдань, зокрема таких, як виховання національної свідомості, громадянських якостей української молоді, становлення професійного мислення.

Важливим завданням курсу є також формування та розвитку високої внутрішньої культури його слухачів на основі вивчення досягнень і закономірностей розвитку української національної культури.

1.3 Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

- Здатність працювати автономно, скеровувати зусилля, поєднуючи результати різних досліджень та аналізу, та представляти результат вчасно.

- Уміння діяти в межах етики професійних взаємин, навички міжособистісної взаємодії.

- Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності, навички історіографічного й джерелознавчого аналізу, володіння методами пошуку нових форм дослідження, вміння будувати логічно завершений педагогічний процес у навчальних закладах різного типу і рівня акредитації.

- Гнучкість мислення. Набуття гнучкого образу мислення, який дозволяє зрозуміти та розв'язати проблеми та задачі, зберігаючи при цьому критичне ставлення до сталих наукових компетенцій.

- Популяризаційні навички. Здатність провести усну презентацію та написати зрозумілу статтю за результатами проведених досліджень, а також щодо сучасних наукових концепцій в історії для загальної публіки (не фахівців).

- Базові знання основ філософії, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, схильності до етичних цінностей, знання вітчизняної історії, економіки й права, розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності.

II. Фахові:

- Знання вітчизняної та світової історії. Знання основних історичних процесів та подій усіх континентів від давнини до сьогодення, їх взаємозв'язок, сучасні дискусії на цю тему та напрями дослідження.

- Вміння аналізувати джерела. Пошук, розуміння та використання архівних, музейних джерел з історії.

- Здатність застосовувати знання про сучасні досягнення з історичної науки.

- Здатність використовувати навички роботи з комп'ютером та знання й уміння в галузі сучасних інформаційних технологій для рішення практичних завдань в галузі історії та освіти.

- Здатність забезпечувати високий науково-теоретичний і методичний рівень викладання дисциплін у повному обсязі освітньої програми відповідної спеціальності.

- Здатність володіти навичками історіографічного й джерелознавчого аналізу та методами пошуку нових форм дослідження.

- Здатність на практиці застосовувати принципи наукової організації праці.

- Здатність вести пошукову краєзнавчу роботу, виявляти, досліджувати та сприяти збереженню історико-культурних пам'яток.

- Здатність використовувати набуті психолого-педагогічні і методичні прийоми для викладання історичних дисциплін в середніх навчальних закладах, робота в органах юриспруденції.

- Здатність формувати стійкий інтерес до професійної діяльності і наукових знань.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин/4 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. Витоки та передумови формування української культури

Тема 1. Предмет і завдання курсу «Історія української культури»

Предмет, завдання та структура курсу «Історія української культури». Наукове визначення поняття «культура». Культура і цивілізація. Основні підходи до вивчення феномену культури у сучасній культурології (еволюціоністський, соціологічний, антропологічний, циклічний та ін.). Духовна та матеріальна культура. Світова та національна культура. Основні функції культури. Проблема періодизації української культури. Культурологічна думка України.

Тема 2. Витоки та передумови формування української культури

Матеріальна культура первісної доби (палеоліт, мезоліт, неоліт). Неолітична революція. Мистецтво та релігія первісності (анімізм, фетишизм, тотемізм, магія). Трипільська культура та її особливості. Культура кіммерійців. Культура скіфської доби. Мистецтво та релігійні вірування сарматів. Культура античних міст-держав на території України. Проблема походження слов'ян. зарубинецька та черняхівська культури. Релігійні вірування та міфологія східних слов'ян.

Кредит 2. Розвиток української культури часів Київської Русі, Галицько-Волинського князівства та Великого князівства Литовського

Тема 3. Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства

Проблема становлення державності у східних слов'ян. Культура Київської Русі крізь призму взаємовідносин Схід – Захід (кочовий світ, Візантія, Європа, Близький Схід). Християнізація Русі та її значення для розвитку української культури. Формування соціальної структури та політичної влади. Церква як рушійна сила культурного розвитку Київської Русі. Загальна характеристика мистецтва Київської Русі (архітектура, літописання, музика, живопис та театр).

Соціально-політичні та культурні особливості Галицько-Волинського князівства. Освіта, наука, архітектура та образотворче мистецтво Галицько-Волинської держави (XII – середина XIV ст.).

Тема 4. Українська культура XIV – середини XVII ст. (Литовсько-польська доба)

Інкорпорація українських земель до складу Литви та Польщі. Соціально-економічний розвиток України (розвиток міст, торгівля, ремесла, закріпачення селян). Соціальна структура населення України XIV – XVII ст. (шляхта, селяни, міщани, духовенство). Поява козацтва та його значення для розвитку української культури. Вплив гуманістичних та реформаційних ідей в Україні. Розвиток освіти та книгодрукування. Релігійні процеси в Україні в умовах протистояння Заходу та

Сходу (боротьба за Київську митрополію, рух братств, Берестейська унія, відновлення та реформування православ'я Петром Могилою). Полемічна література. Становлення української культури XIV – середини XVII ст. як синтез здобутків візантійської та західноєвропейської культур (архітектура, образотворче мистецтво, музика та театр).

Кредит 3. Українська культура XVII – поч. XX ст.

Тема 5. Культура українського бароко

Становище українських земель у середині XVII – XVIII ст. Втрата автономії України в умовах політики централізації Російської імперії. Початок інтеграції української козацької старшини та духовенства у соціально-політичне та духовне життя Російської імперії. Українське бароко як нове світовідчуття і нове мистецтво. Формування ідеологеми «Київ – другий Єрусалим» та її значення для розвитку національної та релігійної самосвідомості. Київський культурний центр. Розвиток історичної самосвідомості. Особливості українського бароко (архітектура, література, музика, театр). Григорій Сковорода – останній геній Старої України.

Тема 6. Національне відродження в Україні (кінець XVIII – середина XIX ст.)

Причини, передумови та періодизація українського національного відродження. Вплив ідей романтизму на українську культуру. Слобожанщина – центр національного відродження України. «Історія Русів». «Енеїда» І. Котляревського. Початок національного відродження на західноукраїнських землях. «Руська трійця». Процес націоналізації української греко-католицької церкви. Кирило-Мефодіївське товариство та ідея єдності слов'янських народів. Тарас Шевченко – ідеолог модерної України.

Тема 7. Українська культура другої половини XIX - початку XX ст.

Реформи 1860-1870-х років у Російській імперії та їх вплив на соціально-економічний та політичний розвиток України. Промисловий переворот, урбанізація та початок руйнування традиційного села. Зародження націоналізму. Громадівський рух. Галичина – український П'ємонт. Роль Івана Франка у національно-культурному русі. Михайло Грушевський і його роль у розвитку української національної культури. Вплив реалізму на розвиток українського мистецтва (література, театр, музика, живопис). Традиція та «модерн» в українській культурі кінця XIX – початку XX ст.

Кредит 4. Українська культура XX – поч. XXI ст.

Тема 8. Українська культура радянської доби

Лютнева революція в Петрограді та спалах національно-політичного відродження в Україні. Центральна Рада. Боротьба за незалежність України. Процес зростання національної свідомості «із селян до нації». Формування ідеї соборної України. Культурний рух періоду Центральної Ради. Формування української національної школи. Національно-культурна політика Гетьманату. Створення української вищої школи. Українська Академія Наук. Д. Багалій, А. Кримський, Ст. Смоль-Стоцький, В. Вернадський, М. Туган-Барановський. Видавнича справа. Преса. Театр. Автокефалія Української православної церкви. Політика «українізації» та її вплив

на українську культуру 20-30-х років ХХ ст. Розвиток освіти та ліквідація неписьменності. Літературний процес та М. Хвильовий. Український театр Леся Курбаса. Сталінський терор та його наслідки для української культури. Культурні орієнтації українського націоналізму. Розвиток культури України під час Другої світової. Шестидесятники. Рух дисидентів та боротьба за національну культуру. Вплив реалізації політики «перебудови» на українську культуру.

Тема 9. Культура незалежної України

Риси нової соціокультурної дійсності. Проблема типології української національної культури. Фактори зростання національної та культурної самосвідомості.

Перспективи розвитку української культури у сучасних умовах. Українська культура у ситуації постмодернізму (література, образотворче мистецтво, театр, кіно, музика). Специфічні риси українського постмодерну. Проблеми розвитку української культури у контексті глобалізації та ідеології глобалізму. Секуляризаційні процеси і їх вплив на українську культуру. Українська церква і релігія у ситуації постмодернізму. Культура української діаспори кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Рекомендована література:

Базова

1. Академічне релігієзнавство : Підручник для вузів / за ред. А. М. Колодного. – К. : Світ знань, 2000. – 862 с.
2. Александрович В. Мистецтво Галицько–Волинської держави / В. Александрович. – Львів : НАНУ, 1999. – 132 с.
3. Бокань В. Історія культури України: Навч. посібник / В. Бокань, Л. Польовий. – К. : МАУП, 2002. – 256 с.
4. Висоцький О. Ю. Історія української культури : Навч. посібник / О. Ю. Висоцький. – Дніпропетровськ : НМетАУ, 2009. – 130 с.
5. Горський В. С. Історія української філософії: Курс лекцій / В. С. Горський. – К. : Наукова думка, 1996. – 286 с.
6. Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної української нації / Я. Грицак. – К. : Генеза, 2000. – 360 с.
7. Історія релігії в Україні : Навч. посібник / за ред. А. М. Колодного, П. Л. Яроцького. – К. : Т-во «Знання», 1999. – 735 с.
8. Історія світової та української культури : Підручник / В. А. Гречко, І. В. Чорний, В. А. Кушнерук, В. А. Режко. – К. : Літера, 2002. – 463 с.
9. Історія української культури / За загал. ред. І. Крип'якевича. – К. : Либідь, 2002. – 656 с.
10. Історія української культури / За ред. О. Павлова. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
11. Історія української та зарубіжної культури / за ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. – К. : Знання, 2002. – 351 с.

12. Історія української культури у 5-ти т. Т. 1. Історія культури давнього населення України / Ю. С. Асєєв, В. Д. Баран, І. А. Баранов. – К. : Наукова думка, 2001. – 1134 с.
13. Історія української культури у 5-ти т. Т. 2. Українська культура XIII – першої половини XVII ст. / В. С. Александрович, В. Г. Балужок, М. Б. Боянівська. – К. : Наукова думка, 2001. – 846 с.
14. Історія української культури у 5-ти т. Т. 3. Українська культура другої половини XVII – XVIII ст. / В. С. Александрович, В. Й. Борисенко, Т. М. Виврот. – К. : Наукова думка, 2003. – 1246 с.
15. Історія української культури у 5-ти т. Т. 4. Кн. 1. Українська культура XIX ст. / А. Ф. Артюх, В. Г. Балужок, Г. Б. Бондаренко. – К. : Наукова думка, 2008. – 1008 с.
16. Історія української культури у 5-ти т. Т. 4. Кн. 2. Українська культура XIX ст. / А. Ф. Артюх, В. Г. Балужок, Г. Б. Бондаренко. – К. : Наукова думка, 2005. – 1294 с.
17. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура : Підручник / М. В. Кордон. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 584 с.
18. Культура і побут населення України: Навч. посібник / за ред. В. І. Наулко, Л. Ф. Артюх. – К. : Либідь, 1993. – 288 с.
19. Культурологія : Навч. посібник / за ред. Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, А. Ю. Кондратюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 392 с.
20. Культурологія : теорія та історія культури : Навч. посібник / за ред. І. І. Тюрменко, О. Д. Горбула. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 368 с.
21. Культурологія : українська та зарубіжна культура. Навч. посібник / І. Зязюн, В. Семашко та ін. ; Ред. М. М. Закович. – К. : Знання, 2007. – 567 с.
22. Лекції з історії світової та вітчизняної культури : Навч. посібник / За ред. проф. А. Яртися та проф. В. Мельника. – Львів : Світ, 2005. – 568 с.
23. Мистецтво України: Біографічний довідник / За ред. А. В. Кудрицького. – К. : Укр. енцикл., 1997. – 700 с.
24. Попович М. Нарис історії культури України / М. Попович. – К. : «АтрЕк», 1998. – 728 с.
25. Українська і зарубіжна культура. Навч. посібник / Під. заг. ред. К. В. Заблоцької. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2001. – 372 с.
26. Українська культура : Історія і сучасність : Навч. посібник / С. О. Черепанова, В. Г. Скотний, І. В. Бичко та ін. – Львів : Світ, 1994. – 455 с.
27. Українська культура в європейському контексті / Ю. П. Богуцький. – К. : Знання, 2007. – 680 с.
28. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку XVIII століття / І. Шевченко. – Львів : Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії 2001. – 250 с.
29. Шейко В. М. Історія української культури : Навч. посібник / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. – К. : Кондор, 2006. – 264 с.

Допоміжна

1. Багалій Д. Український мандрований філософ Григорій Сковорода / Д. Багалій. – К. : Орія, 1992. – 472 с.
2. Білецький П. О. Українське мистецтво другої половини XVII – XVIII століть / П. О. Білецький. – К. : Мистецтво, 1981. – 159 с.
3. Веселовська Г. І. Український театральний авангард / Г. І. Веселовська. – К. : Фенікс, 2010. – 368 с.
4. Грабович Г. До історії української літератури : дослідження, есії, полеміка. – К. : Критика, 2003. – 631 с.
5. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856 – 1886) / Я. Грицак. – К. : Критика, 2006. – 632 с.
6. Гусев В. І. Філософія доби Відродження / В. І. Гусев. – К. : Університет «Києво-Могилянська академія», 1993. – 91 с.
7. Дашкевич Я. Національна самосвідомість українців на зламі XVI-XVII ст. / Я. Дашкевич. // Сучасність. – 1992. – № 3. – С.65-74.
8. Дворнік Ф. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Ф. Дворнік. – К. : Дух і Літера, 2000. – 528 с.
9. Енциклопедія трипільської цивілізації : у 2 томах. Т.1. / за ред. М. Ю. Відейка. – К. : Укрполіграфмедіа, 2004. – 703 с.
10. Енциклопедія трипільської цивілізації : у 2 томах. Т.2. / за ред. М. Ю. Відейка. – К. : Укрполіграфмедіа, 2004. – 656 с.
11. Єрмакова Н. Березільська культура: Історія, досвід / Н. Єрмакова. – К. : Фенікс, 2012. – 512 с.
12. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine : Українка в конфлікті міфологій / О. Забужко. – К. : Факт, 2007. – 640 с.
13. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст : франківський період / О. Забужко. – К. : Факт, 2009. – 156 с.
14. Забужко О. С. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу / О. Забужко. – К. : Факт, 2009. – 160 с.
15. Залізняк Л. Л. Первісна історія України / Л. Л. Залізняк. – К. : Вища школа, 1999. – 264 с.
16. Зубавіна І. Б. Кінематограф незалежної України: тенденції, фільми, постаті / І. Б. Зубавіна. – К. : ФЕНІКС, 2007. – 296 с.
17. Зубар В. Античний світ Північного Причорномор'я / В. Зубар, Е. Ліньова, Н. Сон. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 1999. – 320 с.
18. Зубарь В. М. Боги и герои античного Херсонеса / В. М. Зубар. – К. : Изд. дом «Стилос», 2005. – 188 с.
19. Іванова Л. Г. Україна між Сходом і Заходом – до проблеми становлення національної ідеї в українській суспільно-політичній думці в контексті східноєвропейського розвитку (І половина XIX ст.) / Л. Г. Іванова. – К. : НПУ ім. М. Драгоманова, 2007. – 136 с.
20. Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми / Я. Ісаєвич. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 520 с.

21. Карпов А. В. Язычество, христианство, двоеверие : религиозная жизнь Древней Руси в IX – XI веках / А. В. Карпов. – СПб. : Алатая, 2008. – 184 с.
22. Климов В. Феномен Петра Могили (Біографія. Діяльність. Позиція) / В. Климов, А. Колодний, А. Жуковський та ін. – К. : Дніпро, 1996. – 270 с.
23. Когут З. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760 – 1830 / З. Когут. – К. : Основи, 1996. – 317 с.
24. Крвавич Д. П. Українське мистецтво. – Т. 1. / Д. П. Крвавич, В. А. Овсійчук, С. О. Черепанова. – Львів : Світ, 2004. – 256 с.
25. Крвавич Д. П. Українське мистецтво. – Т. 2. / Д. П. Крвавич, В. А. Овсійчук, С. О. Черепанова. – Львів : Світ, 2004. – 268 с.
26. Крвавич Д. П. Українське мистецтво. – Т. 3. / Д. П. Крвавич, В. А. Овсійчук, С. О. Черепанова. – Львів : Світ, 2005. – 286 с.
27. Крижицький С. Д. Античні міста держави Північного Причорномор'я / С. Д. Крижицький, В. М. Зубар, А. С. Русяєва. – К. : Вид. дім "Альтернативи", 1998. – 352 с.
28. Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні / В. Литвинов. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2000. – 472 с.
29. Ловмянский Г. Религия славян и её упадок / Г. Ловмянский. – СПб. : Академический проект, 2003. – 512 с.
30. Макаров А. Світло українського бароко / А. Макаров. – К. : «Мистецтво», 1994. – 247 с.
31. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури / Є. Маланюк. – К. : АТ «Обереги», 1992. – 80 с.
32. Моренець В. П. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща : монографія / В. П. Моренець. – К. : Основи, 2002. – 327 с.
33. Наєнко М. К. Художня література України : Від міфів до модерної реальності. – К. : Просвіта, 2008. – 1063 с.
34. Нариси з історії театрального мистецтва України ХХ століття / Редкол. : В. Сидоренко (голова) та ін. – К. : Інтертехнологія, 2006. – 1054 с.
35. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології / І. Нечуй-Левицький. – К. : АТ «Обереги», 2003. – 144 с.
36. Огієнко І. І. Дохристиянські вірування українського народу / І. І. Огієнко. – К. : АТ «Обереги», 1992. – 424 с.
37. Огієнко І. І. Історія українського друкарства / І. І. Огієнко. – К. : Либідь, 1994. – 448 с.
38. Огієнко І. Українська культура / І. І. Огієнко. – К. : Абрис, 1991. – 272 с.
39. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 448 с.
40. Протас М. О. Українська скульптура ХХ століття / М. О. Протас. – К. : Інтертехнологія, 2006. – 278 с.
41. Раевский Д. С. Мир скифской культуры / Д. С. Раевский. – М. : Языки славянских культур, 2006. – 600 с.
42. Репресоване «відродження» / Упоряд. О. І. Сидоренко, Д. В. Табачник. – К. : Україна, 1993. – 399 с.

- 43.Роготченко О. О. Соціалістичний реалізм і тоталітаризм / О. О. Роготченко. – К. : ФЕНІКС, 2007. – 608 с.
- 44.Самойлович В. П. Народна архітектура України в ілюстраціях / В. П. Самойлович.– К. : Абрис, 1999.–281 с.
- 45.Сарбей В. Г. Національне відродження України / В. Г. Сарбей. – К. : Вид. дім «Альтернативи», 1999. – 336 с.
- 46.Сидоренко В. Д. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань : Розвиток візуального мистецтва України ХХ – ХХІ століть / В. Д. Сидоренко. – К. : ВХ[студіо], 2008. – 188 с.
- 47.Скржинская М. В. Древнегреческие праздники в Элладе и Северном Причерноморье / М. В. Скржинская. – К. : Институт истории Украины НАН Украины, 2009. – 363 с.
- 48.Степовик Д. В. Українське мистецтво першої половини ХІХ століття / Д. В. Степовик. – К. : Мистецтво, 1982. – 191 с.
- 49.Толочко О. П. Київська Русь / О. П. Толочко, П. П. Толочко. – К. : Вид-во «Альтернатива», 1998. – 352 с.
- 50.Українська література ХІV – ХVІ ст. – К.: «Наукова думка», 1988. – 600 с.
- 51.Український авангард 1910-1930 років [Ізоматеріал] : альбом / автор і упоряд. Д. О. Горбачов. – К. : Мистецтво, 1996. – 400 с.
- 52.Український живопис ХІХ — початку ХХ ст. : альбом. – Хмельницький : Галерея, 2005. – 272 с.
- 53.Український живопис ХХ – поч. ХХІ ст. : альбом. – Хмельницький : Галерея, К. : Артанія Нова, 2006. – 304 с.
- 54.Український іконопис ХІІ—ХІХ ст. з колекції НХМУ. Альбом. – Хмельницький : Галерея, 2005. – 256 с.
- 55.Український модернізм 1910-1930 : альбом. – Хмельницький : Галерея, 2006. – 288 с.
- 56.Український портрет ХVІ – ХVІІІ ст.: альбом. – Хмельницький : Галерея, 2006. – 355 с.
- 57.Уманцев Ф. С. Мистецтво давньої України: історичний нарис / Ф. С. Уманцев.– К. : Либідь, 2002. – 328 с.
- 58.Федів Ю. А. Історія української філософії / Ю. А. Федів, Н. Г. Мозкова. – К. : Україна, 2001. – 510 с.
- 59.Фіголь М. Мистецтво стародавнього Галича / М. Фіголь. – К. : Мистецтво, 1997. – 224 с.
- 60.Чижевський Д. І. Історія української літератури / Д. І. Чижевський. – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 568 с.
- 61.Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – К. : Вид-во "Орій", 1992. – 230 с.
- 62.Чижевський Д. І. Філософія Г. С. Сковороди / Д. І. Чижевський. – Харків : Прапор, 2004. – 272 с.
- 63.Чмихов М. О. Давня культура: Навч. посібник / М. О. Чмихов. – К. : Либідь, 1992. – 228 с.

64. Щербак В. О. Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV – середина XVII ст. / В. О. Щербак. – К. : Видавничий дім "KM Academia", 2000. – 300 с.
65. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. / Н. Яковенко. – К. : Генеза, 1997. – 312 с.
66. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст. / Н. Яковенко. – К. : Критика, 2002. – 416 с.

12. Інформаційні ресурси

- <http://izbornyk.org.ua/> – бібліотека текстів з історії української культури, першоджерела з історії української літератури та мови, історії України.
- <http://poetry.uazone.net/> – бібліотека української поезії
- <http://elib.nplu.org/> – бібліотека «Культура України»
- <http://mari.kiev.ua/> – Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України
- <http://etnolog.org.ua/> – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ
- <http://k-ua.net/> – сайт «Культура України».
- http://kultura.ho.ua/books_ku.htm – Культурологічна бібліотека

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

5. Засоби діагностики успішності навчання:

Оцінка якості засвоєння навчальної дисципліни «Історія української культури» включає поточний контроль успішності, модульний контроль та складання підсумкового екзамену.

Для контролю засвоєння студентами навчального матеріалу, що вивчається під час аудиторських занять і самостійної роботи, передбачено проведення контрольної роботи, порядок проведення та зміст якої наводяться в робочій навчальній програмі, з урахуванням наявних засобів діагностики.

Для атестації студентів на відповідність їхніх знань з дисципліни вимогам, викладеним в цій навчальній програмі, в робочій навчальній програмі дисципліни «Історія української культури» та у відповідній освітньо-професійній програмі за спеціальністю у вищих навчальних закладах створюється фонд засобу педагогічної діагностики, який включає типові завдання, модульні контрольні роботи, тести тощо. Вони повинні забезпечувати об'єктивну оцінку знань, умінь та навичок.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра історії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-
педагогічної

роботи _____

Н. І. Василькова 28 серпня

2017 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

ОКР «бакалавр»

Галузь знань: 0203 Гуманітарні науки

Напрямок підготовки: 6.020302. Історія *

Інститут: Навчально-науковий інститут історії, політології та права

2017-2018 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Історія української культури» для студентів ОКР «бакалавр», за напрямом підготовки 6.020302. Історія*

Розробник: Баковецька Ольга Олександрівна, професор кафедри історії, доктор історичних наук _____ (Баковецька О.О.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії

Протокол № _____ від «_____» серпня 2017 р.

Завідувач кафедри _____ (Ніколаєв І. Є.)

«_____» серпня 2017 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 0203 Гуманітарні науки	Варіативна
	Напрямок підготовки 6.020302. Історія*	
Індивідуальне науково-дослідне завдання –	Спеціальність (професійне спрямування): Історія*	Рік підготовки:
Загальна кількість годин - 120		III курс
		Семестр
		2-й сем.
		Лекції
		18 год.
		Практичні, семінарські
		22 год.
		Лабораторні
		Самостійна робота
		80 год.
		Вид контролю: залік

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 120 год.: 40 год. – аудиторні заняття, 80 год. – самостійна робота (30% / 70%).

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: Вивчення дисципліни «Історія української культури» спрямовано на реалізацію сучасної концепції освіти студентів вищих навчальних закладів України, основою якої є ґрунтовна історико-філософська підготовка у поєднанні з орієнтацією на світоглядно-філософські проблеми сьогодення.

Метою курсу є ознайомлення з історією та сучасним станом української культури, як інтегральної культурологічної дисципліни, досягти якої можливо з огляду на те, що складові частини курсу органічно поєднують в собі як історичні аспекти української культури, так і окремі її специфічні галузі та напрямки, зокрема, мистецтво, науку, освіту, релігію тощо.

Завдання курсу: Теоретичні. Виклад курсу «Історія української культури» спрямований на вивчення здобутків української матеріальної та духовної культури від її витоків до сьогодення, можливостей запозичення культурних цінностей інших народів, порівняльного аналізу ролі і місця вітчизняної культури у контексті світових та європейських культуротворчих процесів.

Практичні. Специфічною особливістю курсу історії української культури є його значний виховний потенціал, що дає можливість реалізувати у навчально-виховному процесі низку важливих завдань, зокрема таких, як виховання національної свідомості, громадянських якостей української молоді, становлення професійного мислення.

Важливим завданням курсу є також формування та розвитку високої внутрішньої культури його слухачів на основі вивчення досягнень і закономірностей розвитку української національної культури.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

- Здатність працювати автономно, скеровувати зусилля, поєднуючи результати різних досліджень та аналізу, та представляти результат вчасно.

- Уміння діяти в межах етики професійних взаємин, навички міжособистісної взаємодії.

- Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності, навички історіографічного й джерелознавчого аналізу, володіння методами пошуку нових форм дослідження, вміння будувати логічно завершений педагогічний процес у навчальних закладах різного типу і рівня акредитації.

- Гнучкість мислення. Набуття гнучкого образу мислення, який дозволяє зрозуміти та розв'язати проблеми та задачі, зберігаючи при цьому критичне ставлення до сталих наукових компетенцій.

- Популяризаційні навички. Здатність провести усну презентацію та написати зрозумілу статтю за результатами проведених досліджень, а також щодо сучасних наукових концепцій в історії для загальної публіки (не фахівців).

- Базові знання основ філософії, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, схильності до

етичних цінностей, знання вітчизняної історії, економіки й права, розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності.

II. Фахові:

- Знання вітчизняної та світової історії. Знання основних історичних процесів та подій усіх континентів від давнини до сьогодення, їх взаємозв'язок, сучасні дискусії на цю тему та напрями дослідження.

- Вміння аналізувати джерела. Пошук, розуміння та використання архівних, музейних джерел з історії.

- Здатність застосовувати знання про сучасні досягнення з історичної науки.

- Здатність використовувати навички роботи з комп'ютером та знання й уміння в галузі сучасних інформаційних технологій для рішення практичних завдань в галузі історії та освіти.

- Здатність забезпечувати високий науково-теоретичний і методичний рівень викладання дисциплін у повному обсязі освітньої програми відповідної спеціальності.

- Здатність володіти навичками історіографічного й джерелознавчого аналізу та методами пошуку нових форм дослідження.

- Здатність на практиці застосовувати принципи наукової організації праці.

- Здатність вести пошукову краєзнавчу роботу, виявляти, досліджувати та сприяти збереженню історико-культурних пам'яток.

- Здатність використовувати набуті психолого-педагогічні і методичні прийоми для викладання історичних дисциплін в середніх навчальних закладах, робота в органах юриспруденції.

- Здатність формувати стійкий інтерес до професійної діяльності і наукових знань.

2. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Витоки та передумови формування української культури

Тема 1. Предмет і завдання курсу «Історія української культури»

Предмет, завдання та структура курсу «Історія української культури». Наукове визначення поняття «культура». Культура і цивілізація. Основні підходи до вивчення феномену культури у сучасній культурології (еволюціоністський, соціологічний, антропологічний, циклічний та ін.). Духовна та матеріальна культура. Світова та національна культура. Основні функції культури. Проблема періодизації української культури. Культурологічна думка України.

Тема 2. Витоки та передумови формування української культури

Матеріальна культура первісної доби (палеоліт, мезоліт, неоліт). Неолітична революція. Мистецтво та релігія первісності (анімізм, фетишизм, тотемізм, магія). Трипільська культура та її особливості. Культура кіммерійців. Культура скіфської доби. Мистецтво та релігійні вірування сарматів.

Культура античних міст-держав на території України. Проблема походження слов'ян. зарубинецька та черняхівська культури. Релігійні вірування та міфологія східних слов'ян.

Кредит 2. Розвиток української культури часів Київської Русі, Галицько-Волинського князівства та Великого князівства Литовського

Тема 3. Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства

Проблема становлення державності у східних слов'ян. Культура Київської Русі крізь призму взаємовідносин Схід – Захід (кочовий світ, Візантія, Європа, Близький Схід). Християнізація Русі та її значення для розвитку української культури. Формування соціальної структури та політичної влади. Церква як рушійна сила культурного розвитку Київської Русі. Загальна характеристика мистецтва Київської Русі (архітектура, літописання, музика, живопис та театр).

Соціально-політичні та культурні особливості Галицько-Волинського князівства. Освіта, наука, архітектура та образотворче мистецтво Галицько-Волинської держави (XII – середина XIV ст.).

Тема 4. Українська культура XIV – середини XVII ст. (Литовсько-польська доба)

Інкорпорація українських земель до складу Литви та Польщі. Соціально-економічний розвиток України (розвиток міст, торгівля, ремесла, закріпачення селян). Соціальна структура населення України XIV – XVII ст. (шляхта, селяни, міщани, духовенство). Поява козацтва та його значення для розвитку української культури. Вплив гуманістичних та реформаційних ідей в Україні. Розвиток освіти та книгодрукування. Релігійні процеси в Україні в умовах протистояння Заходу та Сходу (боротьба за Київську митрополію, рух братств, Берестейська унія, відновлення та реформування православ'я Петром Могилою). Полемічна література. Становлення української культури XIV – середини XVII ст. як синтез здобутків візантійської та західноєвропейської культур (архітектура, образотворче мистецтво, музика та театр).

Кредит 3. Українська культура XVII – поч. XX ст.

Тема 5. Культура українського бароко

Становище українських земель у середині XVII – XVIII ст. Втрата автономії України в умовах політики централізації Російської імперії. Початок інтеграції української козацької старшини та духовенства у соціально-політичне та духовне життя Російської імперії. Українське бароко як нове світовідчуття і нове мистецтво. Формування ідеологем «Київ – другий Єрусалим» та її значення для розвитку національної та релігійної самосвідомості. Київський культурний центр. Розвиток історичної самосвідомості. Особливості українського бароко (архітектура, література, музика, театр). Григорій Сковорода – останній геній Старої України.

Тема 6. Національне відродження в Україні (кінець XVIII – середина XIX ст.)

Причини, передумови та періодизація українського національного відродження. Вплив ідей романтизму на українську культуру. Слобожанщина – центр національного

відродження України. «Історія Русів». «Енеїда» І. Котляревського. Початок національного відродження на західноукраїнських землях. «Руська трійця». Процес націоналізації української греко-католицької церкви. Кирило-Мефодіївське товариство та ідея єдності слов'янських народів. Тарас Шевченко – ідеолог модерної України.

Тема 7. Українська культура другої половини XIX - початку XX ст.

Реформи 1860-1870-х років у Російській імперії та їх вплив на соціально-економічний та політичний розвиток України. Промисловий переворот, урбанізація та початок руйнування традиційного села. Зародження націоналізму. Громадівський рух. Галичина – український П'ємонт. Роль Івана Франка у національно-культурному русі. Михайло Грушевський і його роль у розвитку української національної культури. Вплив реалізму на розвиток українського мистецтва (література, театр, музика, живопис). Традиція та «модерн» в українській культурі кінця XIX – початку XX ст.

Кредит 4. Українська культура XX – поч. XXI ст.

Тема 8. Українська культура радянської доби

Лютнева революція в Петрограді та спалах національно-політичного відродження в Україні. Центральна Рада. Боротьба за незалежність України. Процес зростання національної свідомості «із селян до нації». Формування ідеї соборної України. Культурний рух періоду Центральної Ради. Формування української національної школи. Національно-культурна політика Гетьманату. Створення української вищої школи. Українська Академія Наук. Д. Багалій, А. Кримський, Ст. Смоль-Стоцький, В. Вернадський, М. Туган-Барановський. Видавнича справа. Преса. Театр. Автокефалія Української православної церкви. Політика «українізації» та її вплив на українську культуру 20-30-х років XX ст. Розвиток освіти та ліквідація неписьменності. Літературний процес та М. Хвильовий. Український театр Леся Курбаса. Сталінський терор та його наслідки для української культури. Культурні орієнтації українського націоналізму. Розвиток культури України під час Другої світової. Шестидесятники. Рух дисидентів та боротьба за національну культуру. Вплив реалізації політики «перебудови» на українську культуру.

Тема 9. Культура незалежної України

Риси нової соціокультурної дійсності. Проблема типології української національної культури. Фактори зростання національної та культурної самосвідомості. Перспективи розвитку української культури у сучасних умовах. Українська культура у ситуації постмодернізму (література, образотворче мистецтво, театр, кіно, музика). Специфічні риси українського постмодерну. Проблеми розвитку української культури у контексті глобалізації та ідеології глобалізму. Секуляризаційні процеси і їх вплив на українську культуру. Українська церква і релігія у ситуації постмодернізму. Культура української діаспори кінця XX – початку XXI ст.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви кредитів і тем	Кількість годин				
	усього	у тому числі			
		л	п	лаб	інд

1	2	3	4	5	6	7
Кредит 1. Витоки та передумови формування української культури						
Тема 1. Предмет і завдання курсу «Історія української культури»	10	2	2			6
Тема 2. Витоки та передумови формування української культури	10	2	2			6
Кредит 2. Розвиток української культури часів Київської Русі, Галицько-Волинського князівства та Великого князівства Литовського						
Тема 3. Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства	14	2	2			10
Тема 4. Українська культура XIV – середини XVII ст. (Литовсько-польська доба)	14	2	2			10
Кредит 3. Українська культура XVII – поч. XX ст.						
Тема 5. Культура українського бароко	14	2	2			10
Тема 6. Національне відродження в Україні (кінець XVIII – середина XIX ст.)	16	2	4			10
Тема 7. Українська культура другої половини XIX - початку XX ст.	16	2	4			10
Кредит 4. Українська культура XX – поч. XXI ст.						
Тема 8. Українська культура радянської доби	12	2	2			8
Тема 9. Культура незалежної України	14	2	2			10
Усього годин:	120	18	22			80

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Кредит 1. Витоки та передумови формування української культури	
	Тема 1. Предмет і завдання курсу «Історія української культури»	2
	Тема 2. Витоки та передумови формування української культури	2
	Кредит 2. Розвиток української культури часів Київської Русі, Галицько-Волинського князівства та Великого князівства Литовського	
	Тема 3. Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства	2
	Тема 4. Українська культура XIV – середини XVII ст. (Литовсько-польська доба)	2
	Кредит 3. Українська культура XVII – поч. XX ст.	

	Тема 5. Культура українського бароко	2
	Тема 6. Національне відродження в Україні (кінець XVIII – середина XIX ст.)	4
	Тема 7. Українська культура другої половини XIX - початку XX ст.	4
	Кредит 4. Українська культура XX – поч. XXI ст.	
	Тема 8. Українська культура радянської доби	2
	Тема 9. Культура незалежної України	2
	Разом:	22

5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Кредит 1. Витоки та передумови формування української культури	
	Тема 1. Культура і цивілізація.	6
	Тема 2. Духовна та матеріальна культура. Світова та національна культура.	6
	Кредит 2. Розвиток української культури часів Київської Русі, Галицько-Волинського князівства та Великого князівства Литовського	
	Тема 3. Культура Київської Русі крізь призму взаємовідносин Схід – Захід (кочовий світ, Візантія, Європа, Близький Схід).	10
	Тема 4. Архітектура та образотворче мистецтво Галицько-Волинського князівства.	10
	Кредит 3. Українська культура XVII – поч. XX ст.	
	Тема 5. Феномен козацької культури.	10
	Тема 6. Постаць Петра Могили у релігійному та культурному житті України.	10
	Тема 7. Загальна характеристика Просвітництва. Реалізація основних положень Просвітництва в Україні.	10
	Кредит 4. Українська культура XX – поч. XXI ст.	
	Тема 8. Розвиток культури України під час Другої світової війни.	8
	Тема 9. Український постмодернізм.	10
	Разом:	80

6. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

1. Культура і цивілізація.
2. Духовна та матеріальна культура. Світова та національна культура.
3. Функції культури. Культура та суспільство.
4. Культура античних міст-держав Північного Причорномор'я.
5. Політичний та соціально-економічний устрій Київської Русі.

6. Культура Київської Русі крізь призму взаємовідносин Схід – Захід (кочовий світ, Візантія, Європа, Близький Схід).
7. Політичні, соціально-економічні та культурні особливості Галицько-Волинського князівства (XII – початок XIV ст.).
8. Література Галицько-Волинського князівства.
9. Архітектура та образотворче мистецтво Галицько-Волинського князівства.
10. Феномен козацької культури.
11. Постать Петра Могили у релігійному та культурному житті України.
12. Києво-Могилянська академія та її місце в історії української культури.
13. Григорій Сковорода – геній українського бароко.
14. Загальна характеристика Просвітництва. Реалізація основних положень Просвітництва в Україні.
15. Стиль рококо в Україні.
16. Класицизм в українському мистецтві.
17. Тарас Шевченко – ідеолог модерної України.
18. Початок національного відродження на західноукраїнських землях. «Руська трійця».
19. Українське мистецтво доби реалізму.
20. Роль Івана Франка у національно-культурному русі.
21. М. Грушевський і його роль у розвитку української національної культури.
22. Ідейні витоки українського модернізму.
23. Розвиток культури України під час Другої світової війни.
24. Патріотичне піднесення та розквіт соціалістичного реалізму в українській культурі післявоєнного періоду.
25. Політика русифікації та дисидентський рух.
26. Основні тенденції розвитку українського мистецтва у 70-80-ті роки ХХ ст.
27. Український кінематограф.
28. Український постмодернізм.
29. Розвиток української культури у діаспорі.

7. Методи навчання

Реалізація навчально-виховних завдань потребує комплексного використання різноманітних методів навчання, які мають забезпечити взаємопов'язану та цілеспрямовану діяльність педагога й студентів. Методи навчання реалізуються через систему прийомів та засобів навчальної діяльності. Вони мають забезпечити взаємозв'язок трьох компонентів: мотиваційного, організаційно-ділового і контрольного-оцінного. У першому випадку треба використовувати методи, спрямовані на формування у студентів інтересу до пізнавальної діяльності. У групі організаційно-ділового компоненту виділяють методи організації і забезпечення мисленнєвої діяльності (індуктивний, дедуктивний, репродуктивного та пошукового характеру). Такі

методи називають словесними, наочними і практичними. У групі контрольної-оцінної компоненти визначають методи пов'язані з контролем за навчальною діяльністю студентів.

До словесних методів навчання належать: розповідь, пояснення, бесіда, лекція. Ці методи використовуються під час лекційних та семінарських занять з дисципліни.

Розповідь – це метод навчання, який передбачає оповідну, описову форму розкриття навчального матеріалу з метою спонукання студентів до створення в уяві певного образу.

Пояснення – вербальний метод навчання, за допомогою якого педагог розкриває сутність певного явища, закону, процесу. Він ґрунтується не стільки на уяві, скільки на логічному мисленні з використанням попереднього досвіду студентів.

Бесіда передбачає використання попереднього досвіду студентів з певної галузі знань і на основі цього приведення їх за допомогою діалогу до усвідомлення нових явищ, понять або відтворення вже наявних. З цього погляду виділяють два види бесіди: евристичну й репродуктивну. За місцем у навчальному процесі розрізняють вступну, поточну й підсумкову бесіди.

Лекція – це метод, за допомогою якого педагог у словесній формі розкриває сутність наукових понять, явищ, процесів, логічно пов'язаних, об'єднаних загальною темою.

Ефективне навчання неможливе без широкого використання наочних методів. Вони зумовлені діалектичними закономірностями пізнання і психологічними особливостями сприймання. Наочні методи передбачають насамперед використання демонстрації та ілюстрації. При цьому варто зауважити, що ці методи можуть застосовуватись як прийоми реалізації вимог інших методів.

Демонстрація – це метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у природі, динаміці.

Ілюстрація – метод навчання, за допомогою якого предмети і процеси розкриваються через їх символічне зображення (світлин, малюнки, схеми, графіки та ін.).

Досить суттєвим у використанні наочних методів навчання є володіння технологією і технікою виготовлення й використання засобів демонстрації та ілюстрації. Особливої уваги потребує використання технічних засобів навчання, й зокрема комп'ютерної техніки. Зазначений метод відіграє значну роль у процесі організації самостійної роботи студентів.

Під час виконання самостійної роботи використовуються інтерактивні методи навчання (робота у малих групах, мозковий штурм, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань). Окрім того з метою активізації розумової діяльності студентів застосовуються: проблемний виклад навчального матеріалу, частково-пошуковий метод.

Проблемний виклад передбачає створення викладачем проблемної ситуації, допомогу студентам у виділенні та «прийнятті» проблемного завдання, використанні словесних методів (лекції, пояснення) для активізації

мисленнєвої діяльності студентів, спрямованої на задоволення пізнавального інтересу шляхом отримання нової інформації.

Частково-пошуковий метод включає студентів у пошук шляхів, прийомів і засобів розв'язання пізнавального завдання. Для забезпечення дієвості цього методу необхідно створити проблемну ситуацію і спонукати студентів до розуміння і «прийняття» пізнавального завдання; керувати ходом пошукової мисленнєвої діяльності студентів з використанням системи логічно вмотивованих запитань; стимулювати і схвалювати пізнавальну діяльність студентів у процесі розв'язання навчальних завдань; аналізувати успіхи і помилки, труднощі.

8. Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів до навчально-пізнавальної діяльності. З метою об'єктивної перевірки знань на семінарських заняттях застосовуються усне опитування, письмові контрольні роботи, тестовий контроль. Самостійна робота перевіряється шляхом написання рефератів, тестів, а також усного опитування.

Для перевірки навчальних досягнень студентів пропонуються закриті тести (з однією правильною відповіддю). Наприклад: Назвіть бога грому та блискавки у східних слов'ян: а) Велес; б) **Перун**; в) Мокош; г) Хорс. (одна правильна відповідь) або : Хто хрестив Київську Русь: а) Аскольд; б) Ігор; в) Ольга; г) Володимир. (одна правильна відповідь)

9. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота							Результат
Вид діяльності	Коефіцієнт (вартість)	Кількість робіт	Кредит 1	Кредит 2	Кредит 3	Кредит 4	
Семінарські заняття	13	9	30	30	30	30	120
Контрольна робота	30	4	30	30	30	30	120
ІНДЗ за заданою тематикою (реферат)	10	4	10	10	10	10	40
ІНДЗ за заданою тематикою (презентація)	10	4	10	10	10	10	40
Творче завдання	10	4	10	10	10	10	40
Конспект першоджерела	10	4	10	10	10	10	40
			100	100	100	100	400
Підсумковий тест (залік) Максимальна кількість = 40 балів	<i>Студент протягом семестру виконує всі передбачені види робіт з курсу, набираючи при цьому певну суму балів. Набрана сума балів</i>						

*множиться на 0,6 та ділиться на 4 кредити.
Отримана кількість балів є допуском до заліку.*

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ЄКТС	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

10. Методичне забезпечення

- 1. Шейко В. М. Історія української культури : Навч. посібник / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. – К. : Кондор, 2006. – 264 с.**
- 2. Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Історія української культури».**

11. Рекомендована література:

Базова

30. Академічне релігієзнавство : Підручник для вузів / за ред. А. М. Колодного. – К. : Світ знань, 2000. – 862 с.
31. Александрович В. Мистецтво Галицько-Волинської держави / В. Александрович. – Львів : НАНУ, 1999. – 132 с.
32. Бокань В. Історія культури України: Навч. посібник / В. Бокань, Л. Польвий. – К. : МАУП, 2002. – 256 с.
33. Висоцький О. Ю. Історія української культури : Навч. посібник / О. Ю. Висоцький. – Дніпропетровськ : НМетАУ, 2009. – 130 с.
34. Горський В. С. Історія української філософії: Курс лекцій / В. С. Горський. – К. : Наукова думка, 1996. – 286 с.
35. Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної української нації / Я. Грицак. – К. : Генеза, 2000. – 360 с.
36. Історія релігії в Україні : Навч. посібник / за ред. А. М. Колодного, П. Л. Яроцького. – К. : Т-во «Знання», 1999. – 735 с.
37. Історія світової та української культури : Підручник / В. А. Гречко, І. В. Чорний, В. А. Кушнерук, В. А. Режко. – К. : Літера, 2002. – 463 с.
38. Історія української культури / За загал. ред. І. Крип'якевича. – К. : Либідь, 2002. – 656 с.

39. Історія української культури / За ред. О. Павлова. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
40. Історія української та зарубіжної культури / за ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. – К. : Знання, 2002. – 351 с.
41. Історія української культури у 5-ти т. Т. 1. Історія культури давнього населення України / Ю. С. Асєєв, В. Д. Баран, І. А. Баранов. – К. : Наукова думка, 2001. – 1134 с.
42. Історія української культури у 5-ти т. Т. 2. Українська культура XIII – першої половини XVII ст. / В. С. Александрович, В. Г. Балужок, М. Б. Боянівська. – К. : Наукова думка, 2001. – 846 с.
43. Історія української культури у 5-ти т. Т. 3. Українська культура другої половини XVII – XVIII ст. / В. С. Александрович, В. Й. Борисенко, Т. М. Виврот. – К. : Наукова думка, 2003. – 1246 с.
44. Історія української культури у 5-ти т. Т. 4. Кн. 1. Українська культура XIX ст. / А. Ф. Артюх, В. Г. Балужок, Г. Б. Бондаренко. – К. : Наукова думка, 2008. – 1008 с.
45. Історія української культури у 5-ти т. Т. 4. Кн. 2. Українська культура XIX ст. / А. Ф. Артюх, В. Г. Балужок, Г. Б. Бондаренко. – К. : Наукова думка, 2005. – 1294 с.
46. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура : Підручник / М. В. Кордон. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 584 с.
47. Культура і побут населення України: Навч. посібник / за ред. В. І. Наулко, Л. Ф. Артюх. – К. : Либідь, 1993. – 288 с.
48. Культурологія : Навч. посібник / за ред. Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, А. Ю. Кондратюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 392 с.
49. Культурологія : теорія та історія культури : Навч. посібник / за ред. І. І. Тюрменко, О. Д. Горбула. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 368 с.
50. Культурологія : українська та зарубіжна культура. Навч. посібник / І. Зязюн, В. Семашко та ін. ; Ред. М. М. Закович. – К. : Знання, 2007. – 567 с.
51. Лекції з історії світової та вітчизняної культури : Навч. посібник / За ред. проф. А. Яртися та проф. В. Мельника. – Львів : Світ, 2005. – 568 с.
52. Мистецтво України: Біографічний довідник / За ред. А. В. Кудрицького. – К. : Укр. енцикл., 1997. – 700 с.
53. Попович М. Нарис історії культури України / М. Попович. – К. : «АтрЕк», 1998. – 728 с.
54. Українська і зарубіжна культура. Навч. посібник / Під. заг. ред. К. В. Заблоцької. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2001. – 372 с.
55. Українська культура : Історія і сучасність : Навч. посібник / С. О. Черепанова, В. Г. Скотний, І. В. Бичко та ін. – Львів : Світ, 1994. – 455 с.
56. Українська культура в європейському контексті / Ю. П. Богуцький. – К. : Знання, 2007. – 680 с.

57. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку XVIII століття / І. Шевченко. – Львів : Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії 2001. – 250 с.
58. Шейко В. М. Історія української культури : Навч. посібник / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. – К. : Кондор, 2006. – 264 с.

Допоміжна

67. Багалій Д. Український мандрований філософ Григорій Сковорода / Д. Багалій. – К. : Оріє, 1992. – 472 с.
68. Білецький П. О. Українське мистецтво другої половини XVII – XVIII століть / П. О. Білецький. – К. : Мистецтво, 1981. – 159 с.
69. Веселовська Г. І. Український театральний авангард / Г. І. Веселовська. – К. : Фенікс, 2010. – 368 с.
70. Грабович Г. До історії української літератури : дослідження, есії, полеміка. – К. : Критика, 2003. – 631 с.
71. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856 – 1886) / Я. Грицак. – К. : Критика, 2006. – 632 с.
72. Гусев В. І. Філософія доби Відродження / В. І. Гусев. – К. : Університет «Києво-Могилянська академія», 1993. – 91 с.
73. Дашкевич Я. Національна самосвідомість українців на зламі XVI-XVII ст. / Я. Дашкевич. // Сучасність. – 1992. – № 3. – С. 65-74.
74. Дворнік Ф. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Ф. Дворнік. – К. : Дух і Літера, 2000. – 528 с.
75. Енциклопедія трипільської цивілізації : у 2 томах. Т.1. / за ред. М. Ю. Відейка. – К. : Укрполіграфмедіа, 2004. – 703 с.
76. Енциклопедія трипільської цивілізації : у 2 томах. Т.2. / за ред. М. Ю. Відейка. – К. : Укрполіграфмедіа, 2004. – 656 с.
77. Єрмакова Н. Березільська культура: Історія, досвід / Н. Єрмакова. – К. : Фенікс, 2012. – 512 с.
78. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine : Українка в конфлікті міфологій / О. Забужко. – К. : Факт, 2007. – 640 с.
79. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст : франківський період / О. Забужко. – К. : Факт, 2009. – 156 с.
80. Забужко О. С. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу / О. Забужко. – К. : Факт, 2009. – 160 с.
81. Залізняк Л. Л. Первісна історія України / Л. Л. Залізняк. – К. : Вища школа, 1999. – 264 с.
82. Зубавіна І. Б. Кінематограф незалежної України: тенденції, фільми, постаті / І. Б. Зубавіна. – К. : ФЕНІКС, 2007. – 296 с.
83. Зубар В. Античний світ Північного Причорномор'я / В. Зубар, Е. Ліньова, Н. Сон. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 1999. – 320 с.
84. Зубарь В. М. Боги и герои античного Херсонеса / В. М. Зубар. – К. : Изд. дом «Стилос», 2005. – 188 с.
85. Іванова Л. Г. Україна між Сходом і Заходом – до проблеми становлення національної ідеї в українській суспільно-політичній думці в контексті

- східноєвропейського розвитку (І половина ХІХ ст.) / Л. Г. Іванова. – К. : НПУ ім. М. Драгоманова, 2007. – 136 с.
86. Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми / Я. Ісаєвич. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 520 с.
87. Карпов А. В. Язычество, христианство, двоеверие : религиозная жизнь Древней Руси в IX – XI веках / А. В. Карпов. – СПб. : Алатая, 2008. – 184 с.
88. Климов В. Феномен Петра Могили (Біографія. Діяльність. Позиція) / В. Климов, А. Колодний, А. Жуковський та ін. – К. : Дніпро, 1996. – 270 с.
89. Когут З. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760 – 1830 / З. Когут. – К. : Основи, 1996. – 317 с.
90. Крвавич Д. П. Українське мистецтво. – Т. 1. / Д. П. Крвавич, В. А. Овсійчук, С. О. Черепанова. – Львів : Світ, 2004. – 256 с.
91. Крвавич Д. П. Українське мистецтво. – Т. 2. / Д. П. Крвавич, В. А. Овсійчук, С. О. Черепанова. – Львів.: Світ, 2004. – 268 с.
92. Крвавич Д. П. Українське мистецтво. – Т. 3. / Д. П. Крвавич, В. А. Овсійчук, С. О. Черепанова. – Львів.: Світ, 2005. – 286 с.
93. Крижицький С. Д. Античні міста держави Північного Причорномор'я / С. Д. Крижицький, В. М. Зубар, А. С. Русяєва. – К. : Вид. дім "Альтернативи", 1998. – 352 с.
94. Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні / В. Литвинов. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2000. – 472 с.
95. Ловмянский Г. Религия славян и её упадок / Г. Ловмянский. – СПб. : Академический проект, 2003. – 512 с.
96. Макаров А. Світло українського бароко / А. Макаров. – К. : «Мистецтво», 1994. – 247 с.
97. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури / Є. Маланюк. – К. : АТ «Обереги», 1992. – 80 с.
98. Моренець В. П. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща : монографія / В. П. Моренець. – К. : Основи, 2002. – 327 с.
99. Наєнко М. К. Художня література України : Від міфів до модерної реальності. – К. : Просвіта, 2008. – 1063 с.
100. Нариси з історії театрального мистецтва України ХХ століття / Редкол. : В. Сидоренко (голова) та ін. – К. : Інтертехнологія, 2006. – 1054 с.
101. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології / І. Нечуй-Левицький. – К. : АТ «Обереги», 2003. – 144 с.
102. Огієнко І. І. Дохристиянські вірування українського народу / І. І. Огієнко. – К. : АТ «Обереги», 1992. – 424 с.
103. Огієнко І. І. Історія українського друкарства / І. І. Огієнко. – К. : Либідь, 1994. – 448 с.
104. Огієнко І. Українська культура / І. І. Огієнко. – К. : Абрис, 1991. – 272 с.

105. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 448 с.
106. Протас М. О. Українська скульптура ХХ століття / М. О. Протас. – К. : Інтертехнологія, 2006. – 278 с.
107. Раевский Д. С. Мир скифской культуры / Д. С. Раевский. – М. : Языки славянских культур, 2006. – 600 с.
108. Репресоване «відродження» / Упоряд. О. І. Сидоренко, Д. В. Табачник. – К. : Україна, 1993. – 399 с.
109. Роготченко О. О. Соціалістичний реалізм і тоталітаризм / О. О. Роготченко. – К. : ФЕНІКС, 2007. – 608 с.
110. Самойлович В. П. Народна архітектура України в ілюстраціях / В. П. Самойлович. – К. : Абрис, 1999. – 281 с.
111. Сарбей В. Г. Національне відродження України / В. Г. Сарбей. – К. : Вид. дім «Альтернативи», 1999. – 336 с.
112. Сидоренко В. Д. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань : Розвиток візуального мистецтва України ХХ – ХХІ століть / В. Д. Сидоренко. – К. : ВХ[студіо], 2008. – 188 с.
113. Скржинская М. В. Древнегреческие праздники в Элладе и Северном Причерноморье / М. В. Скржинская. – К. : Институт истории Украины НАН Украины, 2009. – 363 с.
114. Степовик Д. В. Українське мистецтво першої половини ХІХ століття / Д. В. Степовик. – К. : Мистецтво, 1982. – 191 с.
115. Толочко О. П. Київська Русь / О. П. Толочко, П. П. Толочко. – К. : Вид-во «Альтернатива», 1998. – 352 с.
116. Українська література ХІV – ХVІ ст. – К.: «Наукова думка», 1988. – 600 с.
117. Український авангард 1910-1930 років [Ізоматеріал] : альбом / автор і упоряд. Д. О. Горбачов. – К. : Мистецтво, 1996. – 400 с.
118. Український живопис ХІХ — початку ХХ ст. : альбом. – Хмельницький : Галерея, 2005. – 272 с.
119. Український живопис ХХ – поч. ХХІ ст. : альбом. – Хмельницький : Галерея, К. : Артанія Нова, 2006. – 304 с.
120. Український іконопис ХІІ—ХІХ ст. з колекції НХМУ. Альбом. – Хмельницький : Галерея, 2005. – 256 с.
121. Український модернізм 1910-1930 : альбом. – Хмельницький : Галерея, 2006. – 288 с.
122. Український портрет ХVІ – ХVІІІ ст.: альбом. – Хмельницький : Галерея, 2006. – 355 с.
123. Уманцев Ф. С. Мистецтво давньої України: історичний нарис / Ф. С. Уманцев. – К. : Либідь, 2002. – 328 с.
124. Федів Ю. А. Історія української філософії / Ю. А. Федів, Н. Г. Мозкова. – К. : Україна, 2001. – 510 с.
125. Фіголь М. Мистецтво стародавнього Галича / М. Фіголь. – К. : Мистецтво, 1997. – 224 с.

126. Чижевський Д. І. Історія української літератури / Д. І. Чижевський. – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 568 с.
127. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – К. : Вид-во "Орій", 1992. – 230 с.
128. Чижевський Д. І. Філософія Г. С. Сковороди / Д. І. Чижевський. – Харків : Прапор, 2004. – 272 с.
129. Чмихов М. О. Давня культура: Навч. посібник / М. О. Чмихов. – К. : Либідь, 1992. – 228 с.
130. Щербак В. О. Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV – середина XVII ст. / В. О. Щербак. – К. : Видавничий дім "KM Academia", 2000. – 300 с.
131. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. / Н. Яковенко. – К. : Генеза, 1997. – 312 с.
132. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст. / Н. Яковенко. – К. : Критика, 2002. – 416 с.

12. Інформаційні ресурси

<http://izbornyk.org.ua/> – бібліотека текстів з історії української культури, першоджерела з історії української літератури та мови, історії України.

<http://poetry.uazone.net/> – бібліотека української поезії

<http://elib.nplu.org/> – бібліотека «Культура України»

<http://mari.kiev.ua/> – Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України

<http://etnolog.org.ua/> – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ

<http://k-ua.net/> – сайт «Культура України».

http://kultura.ho.ua/books_ku.htm – Культурологічна бібліотека

3. Курс лекцій

Миколаївський національний університет
імені В.О.Сухомлинського
Інститут історії, політології та права

Кафедра історії

Конспект лекцій

з дисципліни : „Історія української культури”

для студентів III курсу

2017-2018 навчальний рік

Розробник: доктор історичних наук, професор кафедри історії *Баковецька Ольга Олександрівна*.

Змістовний модуль 1. Витоки та передумови формування української культури

Лекція № 1.

План:

1. Предмет і завдання курсу «Історія української культури»

Предмет, завдання та структура курсу «Історія української культури». Наукове визначення поняття «культура». Культура і цивілізація. Основні підходи до вивчення феномену культури у сучасній культурології (еволюціоністський, соціологічний, антропологічний, циклічний та ін.). Духовна та матеріальна культура. Світова та національна культура. Основні функції культури. Проблема періодизації української культури. Культурологічна думка України.

2. Витоки та передумови формування української культури

Матеріальна культура первісної доби (палеоліт, мезоліт, неоліт). Неолітична революція. Мистецтво та релігія первісності (анімізм, фетишизм, тотемізм, магія). Трипільська культура та її особливості. Культура кіммерійців. Культура скіфської доби. Мистецтво та релігійні вірування сарматів. Культура античних міст-держав на території України. Проблема походження слов'ян. зарубинецька та черняхівська культури. Релігійні вірування та міфологія східних слов'ян.

Лекція № 2.

План:

1. Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства

Проблема становлення державності у східних слов'ян. Культура Київської Русі крізь призму взаємовідносин Схід – Захід (кочовий світ, Візантія, Європа, Близький Схід). Християнізація Русі та її значення для розвитку української культури. Формування соціальної структури та політичної влади. Церква як рушійна сила культурного розвитку Київської Русі. Загальна характеристика мистецтва Київської Русі (архітектура, літописання, музика, живопис та театр).

Соціально-політичні та культурні особливості Галицько-Волинського князівства. Освіта, наука, архітектура та образотворче мистецтво Галицько-Волинської держави (XII – середина XIV ст.).

2. Українська культура XIV – середини XVII ст. (Литовсько-польська доба)

Інкорпорація українських земель до складу Литви та Польщі. Соціально-економічний розвиток України (розвиток міст, торгівля, ремесла, закріпачення селян). Соціальна

структура населення України XIV – XVII ст. (шляхта, селяни, міщани, духовенство). Поява козацтва та його значення для розвитку української культури. Вплив гуманістичних та реформаційних ідей в Україні. Розвиток освіти та книгодрукування. Релігійні процеси в Україні в умовах протистояння Заходу та Сходу (боротьба за Київську митрополію, рух братств, Берестейська унія, відновлення та реформування православ'я Петром Могилою). Полемічна література. Становлення української культури XIV – середини XVII ст. як синтез здобутків візантійської та західноєвропейської культур (архітектура, образотворче мистецтво, музика та театр).

3. Культура українського бароко

Становище українських земель у середині XVII – XVIII ст. Втрата автономії України в умовах політики централізації Російської імперії. Початок інтеграції української козацької старшини та духовенства у соціально-політичне та духовне життя Російської імперії. Українське бароко як нове світовідчуття і нове мистецтво. Формування ідеологем «Київ – другий Єрусалим» та її значення для розвитку національної та релігійної самосвідомості. Київський культурний центр. Розвиток історичної самосвідомості. Особливості українського бароко (архітектура, література, музика, театр). Григорій Сковорода – останній геній Старої України.

Змістовний модуль 2. Українська культура XIX – початку XXI ст.

Лекція № 3.

План:

1. Національне відродження в Україні (кінець XVIII – середина XIX ст.)

Причини, передумови та періодизація українського національного відродження. Вплив ідей романтизму на українську культуру. Слобожанщина – центр національного відродження України. «Історія Русів». «Енеїда» І. Котляревського. Початок національного відродження на західноукраїнських землях. «Руська трійця». Процес націоналізації української греко-католицької церкви. Кирило-Мефодіївське товариство та ідея єдності слов'янських народів. Тарас Шевченко – ідеолог модерної України.

2. Українська культура другої половини XIX - початку XX ст.

Реформи 1860-1870-х років у Російській імперії та їх вплив на соціально-економічний та політичний розвиток України. Промисловий переворот, урбанізація та початок руйнування традиційного села. Зародження націоналізму. Громадівський рух. Галичина – український П'ємонт. Роль Івана Франка у національно-культурному русі. Михайло Грушевський і його роль у розвитку української національної культури. Вплив реалізму на розвиток українського мистецтва (література, театр, музика, живопис). Традиція та «модерн» в українській культурі кінця XIX – початку XX ст.

Лекція № 4.

План:

Українська культура радянської доби

Лютнева революція в Петрограді та спалах національно-політичного відродження в Україні. Центральна Рада. Боротьба за незалежність України. Процес зростання національної свідомості «із селян до нації». Формування ідеї соборної України. Культурний рух періоду Центральної Ради. Формування української національної школи. Національно-культурна політика Гетьманату. Створення української вищої школи. Українська Академія Наук. Д. Багалій, А. Кримський, Ст. Смоль-Стоцький, В. Вернадський, М. Туган-Барановський. Видавнича справа. Преса. Театр. Автокефалія Української православної церкви. Політика «українізації» та її вплив на українську культуру 20-30-х років ХХ ст. Розвиток освіти та ліквідація неписьменності. Літературний процес та М. Хвильовий. Український театр Леся Курбаса. Сталінський терор та його наслідки для української культури. Культурні орієнтації українського націоналізму. Розвиток культури України під час Другої світової. Шестидесятники. Рух дисидентів та боротьба за національну культуру. Вплив реалізації політики «перебудови» на українську культуру.

Лекція № 5.

План:

Культура незалежної України

Риси нової соціокультурної дійсності. Проблема типології української національної культури. Фактори зростання національної та культурної самосвідомості. Перспективи розвитку української культури у сучасних умовах. Українська культура у ситуації постмодернізму (література, образотворче мистецтво, театр, кіно, музика). Специфічні риси українського постмодерну. Проблеми розвитку української культури у контексті глобалізації та ідеології глобалізму. Секуляризаційні процеси і їх вплив на українську культуру. Українська церква і релігія у ситуації постмодернізму. Культура української діаспори кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Основний зміст.

Лекція № 1

Одні дослідники вважають, що розвиток української культури почався в середньовічну епоху, а до того культуротворчий процес не раз руйнувався внаслідок активних міграційних процесів та нападів завойовників. Інші твердять, що витoki культури треба шукати з епохи бронзи (ІІ тис. до н.е.). Коли ж виникає українська культура? Які особливості розвитку культури стародавніх слов'ян? Чому саме культуру Київської Русі вважають видатним явищем світової середньовічної культури?

В тлумаченні причин походження слов'янського народу існують дві протилежні теорії: міграційна і автохтонна. Перша з них побудована на визнанні руху, як керівної засади етногенетичного процесу. Згідно з даною

теорією, слов'янство виникло в Прибалтиці, яка мала би бути першою батьківщиною слов'ян. Потім вони рушили на південь у віслянський басейн, а пізніше - на схід у басейн середнього Дніпра. Внаслідок цього слов'яни поділилися на західних і південно-східних.

Друга теорія - автохтонізму стверджує, що слов'яни були незмінними жителями тієї самої території з часів неоліту. Змінювались культури, але етнос залишався той самий. Отже, слов'яни - це автохтони-аборигени, а їх прабатьківщиною було межиріччя Одри і Вісли, або середнє Наддніпров'я. Підтвердженням другої теорії є трипільська культура.

У визначенні українців як частини загальнослов'янського штибу визначну роль відіграв український археолог В.В.Хвойко, який у своєму дослідженні «Поля погребений в среднем Поднепровье» виступив з твердженням про етнічну тотожність слов'ян Київської Русі та неолітичної людності середнього Наддніпров'я, зокрема носіїв трипільської культури (V-III тис. до н.е.). Назва цієї культури походить від села Трипілля біля Києва, де Хвойко провів свої знамениті розкопки. Розвиток цієї культури тривав понад 2 тисячі років і охоплював не лише новокам'яну, але й бронзову та залізну епохи. Характерні особливості трипільської культури такі:

По-перше, трипільці вели господарство колективно, основним джерелом їх існування було хліборобство і скотарство. Не цурались вони мисливства й рибальства.

По-друге, поселення зводилось на відкритих місцях, без оборонних споруд. Вони мали форму кола, середина залишалась порожньою й використовувалась як загін для худоби. Хати будувались каркасні, до 140 м.кв. площею. Стіни розписувались яскравим орнаментом. Житло було поділене на окремі кімнати, які призначались для різних членів родини. У хаті могли проживати до 20 осіб, а поселення налічувало понад 500 чоловік.

По-третє, трипільці жили великими родами, які очолювались жінками. Дослідження засвідчують, що суспільним устроєм у них був матриархат.

По-четверте, поряд з високою культурою землеробства і скотарства у трипільців на той час існував інтерес до мистецтва. Значного поширення набуло виготовлення керамічних виробів побутового призначення, зокрема, горшків, мисок, глечиків, декоративної кераміки для прикраси житла. Ці вироби мали яскравий декоративний розпис і привабливий естетичний вигляд. Їхній художній рівень на той час був дуже високий.

По-п'яте, трипільці мали досить розвинуті релігійні вірування та поховальні обряди. В їхніх житлах знайдено жертovníки, що мають форму рівнокінечного хреста. Цей хрест розмальовувався вохрою і був прикрашений концентричними колами. Він знаходився на підвищенні, а біля нього розташовувались антропоморфні фігурки. Хрестовидні підвищення слугували місцями жертвоприношень Богам, яким поклонялись трипільці.

Трипільська культура мала широку географію. Племена слов'ян заселяли на той час Придніпров'я, особливо густо був заселений правий берег Дніпра, а також Придністров'я. Вторгнення войовничих кочових племен зі Сходу знищило трипільську цивілізацію, дещо загальмувало

розвиток її культури. Окремі елементи культури, а іноді й цілі її пласти, були успадковані іншими народами, що проживали в Україні. Вони були збережені, переосмислені й розвинуті в культурі цих народів.

Трипільська культура цікава не лише своєю географією, а й тим, що в ній виражено розквіт, вершину первісного землеробського мистецтва, багатого космогонічним та міфологічним змістом.

Приблизно в III тис. до н.е. на всій Україні, де розгорталася трипільська культура, з'явилися нові поселенці, які підкорили трипільців. Вони вміли обробляти мідь, згодом до неї почали додавати олово і одержували бронзу. Мистецтво епохи бронзи представлене численними золотими виробами у формі діадем, стилізованих хижаків, де помітний вплив трипільського мистецтва.

На кінець бронзового віку на Україні припадає поява у Північному Причорномор'ї кіммерійців. Культура кіммерійців охоплює період з 1500 по 700 р.р. до н.е., її слід вважати продовженням трипільської. Слід зазначити, що в період кіммерійської культури на Україні у вжиток входить залізо, яке витісняє дорожчу бронзу. Постають численні городища, окопані ровами й обнесені валами.

Наступним етапом формування культури східнослов'янських племен була скіфська культура (VI-II ст. до н.е.). З численних іранських племен найбільше культурних пам'яток залишили в Україні скіфи. У південній Право- і Лівобережній Україні залишилася велика культурно-мистецька спадщина скіфської доби, знайдені величезні кургани, де хоронили скіфських царів. Скіфське мистецтво збагатило слов'янську культуру, зокрема житлове будівництво. Відомий дослідник української культури М.Семчишин слушно вважає, що скіфське мистецтво було одним з джерел слов'янської культури. Тут слід згадати і скіфську кераміку, прикрашену заглибленим геометричним узором, і скіфське декоративне мистецтво, основою якого є зображення тварин. Художній вигляд мають скіфські кам'яні статуї із зображенням воїнів. Від скіфів, на думку О.Пріцака, українці успадкували деякі елементи одягу (білу сорочку, чоботи, гостроверху козацьку шапку), окремі деталі озброєння (сагайдак, пернач), запозичили окремі слова (собака, топір та ін.).

Скіфські племена, як пише М.Брайчевський, становили особливу етнічну групу, споріднену з іранцями, фракійцями, балтами, слов'янами, але не тотожну з цими етносами. Стародавній історик Геродот (VI ст. до н.е.) описав соціальну диференціацію скіфського суспільства. На його думку, воно поділялось на три суспільні групи: царських скіфів, скіфів - воїнів, що заселяли причорноморські степи і займалися скотарством, та скіфів-землеробів, які жили в основному у лісостеповій зоні Подніпров'я. Усе це засвідчує, що в Скіфії мало місце соціальне й майнове розшарування суспільства.

Оригінальна пам'ятка скіфської культури - зображення Бога Папая, що знайдене на Лисій горі в Дніпропетровській області. Існує точка зору, що культура скіфського періоду має міфологічний характер. При цьому деякі вчені спираються на міф про походження скіфів, що записаний Геродотом.

Для вираження міфологічної картини світу необхідні символічні знаки й образи, яких у скіфів не було. Вони запозичують символіку в культурі інших народів, але осмислюють її по-своєму. Це приводить до виникнення так званого звіриного (аніمالістичного) стилю у скіфському мистецтві. Згодом цей стиль стає надбанням не лише української, але й європейської культури.

Скіфи мали свій пантеон Богів. За даними Геродота, особливою пошаною у них користувались сім головних Богів. Перше місце посідала Табіті - богиня вогню і стихії. Вона вважалася найбільш священною у всіх стародавніх індоіранських народів.

З початком грецької колонізації Причорномор'я (7 ст. до н.е.) на скіфів усе більшою мірою впливає антична культура. Прямим джерелом античних традицій в українській культурі були грецькі міста-колонії на узбережжях Чорного і Азовського морів: Ольвія - на березі Буго-Дністровського лиману, Тирас - у гирлі Дністра, Пантикапей - на місці сучасної Керчі; в V ст. до н.е. було засновано місто Херсонес біля сучасного Севастополя. Виникнення грецьких колоній істотно вплинуло на економічний та суспільний розвиток скіфських племен. Стародавня Греція стала постійним ринком збуту продуктів скіфського господарства: зерна, худоби, шкіри, тощо. Частина кочівників осіла поблизу міст і стала займатися хліборобством та ремеслом. Розвивається гончарне і ювелірне мистецтво, виготовляються прикраси зі штампованого й кованого золота, виникає складна технологія виготовлення кольорової емалі, черніння срібла, тощо. Грецька колонізація Причорномор'я сприяла включенню культурної традиції східних слов'ян до еллінського культурного поля. Пам'ятки мистецтва грецьких колоній дійшли до нас у формі скульптур, настінних розписів, ювелірних виробів, надгробних рельєфів, мармурових різьблених саркофагів та ін.

У скіфському суспільстві утверджується рабовласництво, розвивається державність, виникає скіфське царство, територія якого простяглась від Дунаю до Дону.

Значний вплив на розвиток скіфської держави мали античні традиції Риму. Ці впливи, зокрема, помітні в I-II ст.н.е., коли кордони Римської імперії наблизились до українських територій. Між двома країнами зав'язуються торгівельні та культурні зв'язки. Це підтверджується археологічними знахідками скарбу римських монет в м. Києві, а також скляного посуду та емалі римського походження. Загалом, в історію скіфи ввійшли як вправні вершники, що мали досить могутню «варварську» державу і велику армію. Їхні стосунки з сусідами не завжди були дружніми. Могутність скіфської держави підірвали перси. Довершив розгром цієї імперії перський цар Антей та македонський цар Філіпп - батько Олександра Македонського. Остаточно скіфська держава була знищена готами. Після цього скіфи розчинилися серед інших племен і були асимільовані ними.

На початку III ст.н.е. Південну Україну захопили германські племена готів, підкоривши собі як тубільців, так і сарматсько-скіфське населення.

Готи засвоїли скіфсько-сарматську і грецьку культури, прийняли християнство.

У IV ст. починається велика міграція народів зі Сходу. Через Україну проходять тюркські племена, які розгромили Готську державу у 375р. Східні слов'яни, що жили на території сучасної України, починаючи з IV ст., об'єдналися в державну формацію антив. Антив відрізняють від склавинів (південно-західних слов'ян). М.Семчишин і багато інших вчених вважають, що анти були безпосередніми предками праукраїнців. Уперше на історичній арені анти з'явилися в період наступу тюрксько-монгольських племен на Європу. Розгромивши готів (375р.), анти заволоділи Україною і розселилися по всій її етнографічній території в нинішніх кордонах. Анти займалися хліборобством. Вони жили окремими родами, які утворювали «город» для спільного обробітку землі і боротьби з ворогами. Згодом навколо города виростили «остроги», як торгові центри, в яких поселялися купці та ремісники. Осідали в цих місцях і багаті люди. Етнографічній науці відомо більше двох тисяч таких поселень.

Культуру цієї доби характеризують знахідки в могильниках біля с.Зарубинці, а потім біля с.Черняхів на Київщині. Так звану зарубинецьку і черняхівську культури характеризує керамічне мистецтво, яке має певні особливості. Кераміка зарубинецької культури вироблялася в основному вручну і мала чорний колір, а кераміка черняхівської культури вироблялася з допомогою гончарного круга і мала сірий колір.

Найбільш цінними виявились знахідки біля с.Черняхів, де було розкопано 250 поховань. У розкопаних могильниках була знайдена кераміка, глечики, миски, кістяні гребінці, намиста та ін. Розкопки археологами сотень селищ і городищ засвідчують, що Правобережна Україна від Києва до Карпат була густо заселена праукраїнськими племенами, що мали високий рівень культури, яка носила самобутній характер і стала основою формування культури Київської Русі.

Держава антив проіснувала три сторіччя - від кінця IV до початку VII ст. Анти, що частково переходять на службу Візантії, як самостійний народ зникають з історичної арени під аварськими ударами, а слов'янські племена перегруповуються, зміщуючись з іншими слов'янськими і неслов'янськими народами. Поступово серед східних слов'ян формуються племенні союзи. Автор «Повісті временних літ» називає такі племена, від яких походять українці: поляни жили на правому березі Дніпра, біля Києва, сіверяни - над Десною, древляни - між Тетеревом і Прип'яттю, бужани - вздовж Бугу, уличі - над Дністром і Бугом, тиверці - між Бугом і Прутом, білі хорвати - на Прикарпатті. Серед цих українських племен провідне значення набувають поляни з центром у Києві, на яких у VII ст. вперше поширюється назва «Русь».

В IX-X ст. у Східній Європі сформувалася ранньофеодальна держава - Київська Русь. Політичне об'єднання східнослов'янських і деяких неслов'янських племен сприяло їх етнічній консолідації, формуванню єдиної древньоруської народності, її культури. Вже у IX ст. Русь називали за її

межами «Гардарікою», тобто «країною міст», адже у цей час виникають міста як центри торгівлі і ремесла.

При розкопках стародавніх міст Києва, Чернігова, Галича і т.д. археологи знаходять велику кількість знарядь праці, прикрас із кольорових металів і скла, які відносяться до цієї епохи. Великих масштабів досягло видобування залізної руди, що дало змогу руським ковалям виготовляти якісні вироби із заліза.

Щодо релігійних вірувань східних слов'ян, слід зазначити, що значного розповсюдження набула язичницька релігія - політеїзм (багатобожжя). Спочатку слов'яни приносили жертви «злим» і «добрим» духам (упирям, берегиням).

Пізніше поклонялися Перуну - богу блискавки, Дажбогу - богу сонця, богу неба Сварога та його сину - богу вогню Сварожичу.

У літописі Нестора від 980р. зазначається, що Володимир Великий звів пантеон язичницьких Богів. Однак, на початку ХХ ст. з'явилась версія, згідно з якою Володимир не лаштував пантеону слов'янських Богів, а встановив культ єдиного верховного Бога Перуна, виявивши тим самим прагнення до монотеїстичної релігії. Деякі документальні свідчення дають підставу вважати, що у 980р. в Києві, а потім у Новгороді та інших великих містах Стародавньої Русі було поставлено дерев'яні скульптури Перуна. Пантеон же, ймовірно, народився в уяві християнських книжників кінця ХІ і початку ХІІ століття, які вважали, що язичництво мало політеїстичний характер і цим воно відрізняється від християнства.

Лекція № 2

На Русі ще до запровадження християнства як державної релігії зароджується писемність, складаються моральні та правові норми, розвиваються архітектура, скульптура (особливо дерев'яна), спостерігаються зародки театралізованих вистав, тощо.

Першими значними пам'ятками давньоруської писемності вважають угоди Русі з Візантією - 911, 945, 971 років, написані двома мовами - грецькою і руською. Свідченням загального поширення писемності у Київській Русі є знахідки берестяних грамот, зокрема у Звенигороді (Львівська область). У більшості з них йдеться про господарські питання, а також сімейні відносини.

Величезною скарбницею духовної культури Київської Русі була усна народна творчість: перекази, билини, пісні, легенди, байки, казки, тощо.

Ще в дохристиянський час склалися перекази, які пізніше були включені в «Повість временних літ» про Кия. Щека. Хорива і сестру їх Либідь, про помсту княгині Ольги древлянам за вбивство її чоловіка - князя Ігоря і т.д.

Народні традиції жили також в мистецтві дохристиянської Русі. Русичі були майстрами дерев'яної архітектури й скульптури. Так, на початку Х ст. у Новгороді був споруджений Софіївський собор з 9 високими та 4 меншими

зрубамі. У «Повісті временних літ» згадується про існування у 945р. в Києві кам'яного князівського палацу Святослава.

Виняткової витонченості досягли ювеліри Київської Русі у VI-IX ст. Мистецьким шедевром IX- поч. X ст. є турові роги-ритони з Чорної Могили, що під Черніговом (ритонами називався стародавній посуд для вина у вигляді рогів з невеликими отворами). На них зображені у техніці карбування фантастичні звірі з крилами, орли, вовк, півень, битва двох драконів і т.д.

Розвивалося музичне мистецтво. Були різноманітні музичні інструменти - гудки, свірелі, гуслі, флейти і т.д. Виконавцями танців, пісень були скоморохи. Чимало досягнень культури дохристиянської Русі були пізніше запозичені християнством: рукоділля, витвори декоративного мистецтва, елементи дерев'яної архітектури і т.д. Навіть деякі обряди, свята з язичницької релігії перейшли до Християнства (Івана Купала - Іоанн Христитель, Перун - Ілля Пророк і т.д.).

Досягнення східнослов'янських народів у господарській діяльності, багата і різнопланова народна творчість, мораль, героїчна боротьба за незалежність з кочівниками, поступове об'єднання в єдину державу - Київську Русь сприяли розвитку своєрідної, неповторної матеріальної і духовної культури.

З посиленням соціальної та майнової диференціації в середовищі населення Київської Русі язичницька релігія перестає виконувати об'єднуючу функцію між різними соціальними угрупованнями. Тому постало питання про заміну язичництва християнською релігією, проїнятою ідеями монотеїзму, ієрархії святих, посмертної винагороди. Вона була запозичена з Візантії та офіційно запроваджена князем Володимиром у 988р. Перший київський князь, який прийняв цю релігію, був Аскольд. Відбулося це в 60-х р. IX ст. Пізніше християнство впроваджувала Ольга. Навернення народу в цю релігію продовжувалося аж до 14 ст. Християнство внесло позитивні зміни у світогляд людей. Якщо в основі політеїстичних релігійних вірувань стародавніх слов'ян лежав страх перед стихійними силами природи, ворожими та пануючими, то християнство плекало надію на порятунок, породжувало почуття захоплення навколишнім світом. Слід зазначити й те, що християнство не знищило язичництва. Відбулося пристосування християнства до народної релігії. Воно увібрало в себе поганські звичаї, свята, обряди.

Запровадження християнства на Русі сприяло зміцненню державності, розповсюдженню писемності, створенню визначних пам'яток літератури. Під його впливом розвивалися живопис, кам'яна архітектура, музичне мистецтво, розширювалися і зміцнювалися культурні зв'язки Русі з Візантією, Болгарією, країнами Західної Європи. Поєднавшись з Візантією, князь Володимир ввів Русь до числа найрозвинутіших країн світу. Разом з християнством на східнослов'янських землях були запроваджені церковний візантійський календар, культ «чудотворних» ікон, культ святих.

Незважаючи на величезний вплив Візантії на Київську Русь, слід підкреслити, що культура Русі все ж становила певну самостійність.

Християнство справило великий вплив на розвиток духовної культури Київської Русі. Осередками освіти, бібліотеками, центрами творення мистецьких цінностей на Русі були храми й монастирі. Одним з найвідоміших центрів культурного життя був Софійський собор у Києві (сер. XI ст.). Саме тут митрополит Іларіон написав « Слово про закон і благодать». Він наголошує на тому, що християнська віра нероздільна з єдинодержавством. Прославляє Володимира Святославовича, виступає проти «візантізації» київської церкви. Він першим на Русі обґрунтовує ідею княжої влади, яка дана від Бога, відстоює принцип прямого престолонаслідування. Як церковний діяч, митрополит Іларіон був першим митрополитом Київської Русі, введеним у сан без згоди візантійського патріарха. Обрання його було приурочене до завершення будівництва Софійського собору й знаменувала проголошення незалежності Київської церкви від Константинопольської.

При Софійському соборі розроблено основи першого збірника законів, який зберігся до цього часу - «Руська правда».

У сфері освіти роль Софії також велика. Книги, які виходили з її стін, ставали основою для створення бібліотек, зокрема й бібліотеки Печерського монастиря, який з XI ст. став найбільшим осередком культурного життя Київської Русі.

Із запровадженням християнства літературною мовою на Русі стала церковнослов'янська мова, створена приблизно за сто років до прийняття християнства болгарськими просвітителами Кирилом і Мефодієм. Розвивалася перекладна література, до якої входили Богослужбові книги, та оригінальна, в якій висвітлювалися важливі історичні та політичні проблеми. Підраховано, що в десяти тисячах церквах і монастирях, які були збудовані на Русі з кінця X до початку XIII ст., знаходилося близько 85 тисяч перекладних та оригінальних книг. Крім книгописців, палітурників над її створенням працювали перекладачі, художники, майстри пергаменту, ювеліри. За свідченням візантійських хронік, за одну книгу можна було купити в той час великий будинок, або 12 га землі.

Літописи свідчать, що у X-XIII ст. на Русі вже були люди, яких можна назвати книголюбамі. Це князі Ярослав Мудрий, його син Святослав, волинський князь Володимир Василькович, чернець Григорій. Ярослав Мудрий заснував першу бібліотеку при Софії. Одночасно з бібліотекою виникли й архіви. Вважається, що найдавнішим сховищем рукописних документів була церква Святого Іллі у Києві.

Однією з найбільш давніх літописних і літературних пам'яток є «Велесова книга». Окрім історичних подій, які досить легко накладаються на історичну канву, у ній закладено цілу низку моральних норм і правил наших пращурів. Заклик до єднання – постійна теза, яка звучить у слов'янських пам'ятках. У Київській Русі досить швидко виник свій жанр літератури - літописання. Літописи - це не лише історичні, але й видатні літературні твори, сказання, билини, легенди. Найвидатнішим історичним твором Київської Русі і найвидатнішим літописом є «Повість временних літ», написана ченцем Києво-Печерського монастиря Нестором у 1113р. У

«Повісті...» вперше зроблено спробу визначити місце Київської Русі в загальноісторичному процесі, пов'язати її історію зі світовою.

Історична заслуга літописця Нестора полягає в тому, що він створив другу, після Ілларіона, концепцію осмислення давньоруської історії та поставив питання про включення історії Русі у всесвітню історію. В центрі політичної історії епохи Нестора актуальним залишилося питання про незалежність Русі від Візантії, її культурну самобутність.

Цінною пам'яткою староукраїнського письменства є «Повчання Володимира Мономаха своїм дітям», написане на початку XII ст. У «Повчанні...» автор від імені князя Ярослава Мудрого звертається з посланням до його синів, закликає їх жити у злагоді та любові, не переступати кордонів, також автор говорить про обов'язки щодо ближнього: наказує допомагати бідним, брати в опіку вдовиць та сиріт. У «Повчанні...» простежується світський варіант християнської моралі.

Своєрідною перлиною давньоруської літератури є «Слово о полку Ігоревім», створене невідомим автором близько 1187р. За своїм художнім рівнем цей твір не має аналогів у візантійській та європейській літературах. «Слово...» присвячене невдалому походу руських князів під проводом новгород-сіверського князя Ігоря Святославовича проти половців у 1185р. Автор звертається до нащадків Ярослава Мудрого і закликає їх помиритися між собою.

Розвиток культури на Русі вимагає створення певної системи освіти. Після офіційного запровадження християнства на Русі, князь Володимир розпорядився збудувати на Старокиївській горі, поряд з Десятинною церквою, школу для дітей знаті. Школи відкрилися і в Чернігові, Луцьку, Овручі та ін. Навчання велося церковнослов'янською мовою. У школах вивчали письмо, читання, арифметику і іноземні мови, риторику, навчали співу, давали деякі відомості про поетику, а також з географії, історії.

Головними науками, що мали поширення на той час, були богослов'я, філософія, історія. Як правові джерела, у той час широко використовувались «Статут Володимира Мономаха» та збірка норм давньоруського права «Руська правда».

Певної популярності набули й медичні знання, особливо в Печерському монастирі, де медициною займалися Дем'ян Пресвітер і Агапіт Лічець.

Запровадження християнства на Русі справило мало великий вплив на розвиток кам'яної архітектури. Зводяться Десятинна церква, Софійський собор, церкви Кирилівська, Спаса на Берестові, монастирі Видубицький та Лаврський у Києві, Спасо-Преображенський, Борисоглібський собори та церква П'ятниці на торгу в Чернігові. Ще одним відомим храмом Київської Русі є Михайлівська церква Видубицького монастиря. Її було закладено в 1070 р. на березі Дніпра. Головною спорудою ансамблю Києво-Печерського монастиря був Успенський собор. Його було зведено в 1073-1075р.р., а зруйновано під час другої світової війни. У наш час його відновлено. На Володимирській гірці у 1108-1113 р.р. було зведено Михайлівський собор

(зруйновано у 1934-1935р.р. для будівництва урядового центру, який теж відновлений у наш час. На першому місці - Софійський собор. За розмірами собор перевищував візантійські храми. На стінах собору було багато фресок зі сценами мирського життя: полювання на диких звірів, народні ігри, гуляння і т.д.

За християнською легендою, першим іконописцем вважають євангеліста Луку. Відомості про ікони містять давньоруські літописні джерела X ст. Творів давньоруського іконопису збереглося дуже мало. Найвідомішою іконописною майстернею XI-XII ст. була Печерська, де працював Алімпій зі своїми учнями. В кінці XI ст. склалася київська іконописна школа. З нею пов'язані такі шедеври іконопису, як «Ярославська Оранта» (XII ст.), «Устюзьке Благовіщення» (XII ст.), які зберігаються у Третяковській галереї, ікона «Борис і Гліб» (XIII ст.), що експонується у Київському музеї російського мистецтва. З іменем Алімпія окремі дослідники пов'язують ікону «Печерської Богородиці».

Унікальною пам'яткою скульптури є саркофаг Ярослава Мудрого (X-XI ст., зберігається у Київському Софійському соборі) з білого мармуру, вкритий чудовим рослинним орнаментом з християнською символікою. Центральний мотив саркофагу – це три хрести із різноманітною символікою, що втілюють образ Св.Трійці, основного об'єкта новоприйнятого християнства. Численні скульптурні мармурові елементи прикрашали Десятинну церкву - одну із величних храмів княжої України - Руси. Значну кількість рельєфних орнаментальних прикрас має собор Софії Київської .

До нашого часу збереглися фрагменти кам'яних скульптур, якими прикрашались фасади Борисоглібського собору в Чернігові (1120-1123). Йдеться про шість досконалих кам'яних капітелей, знайдених під час розкопок в оточенні собору. Найбільш відомою є капітель із зображенням дракона й орла.

У Київській Русі високого рівня у XI-XIII ст. сягнуло ювелірне мистецтво, мистецтво виготовлення зброї, пісенне мистецтво, дзвонова музика.

Київська Русь, засвоївши кращі досягнення народів східних слов'ян, протягом IX-XII с. відбудувала самобутню і високу культуру, яка посіла визначне місце серед культур країн Європи та Азії.

Узагальнення по темі

Досягнення східнослов'янських народів у господарській діяльності, багата і різнопланова народна творчість, мораль, героїчна боротьба за незалежність з кочівниками, поступове об'єднання в єдиній державі Київській Русі сприяли розвитку своєї, неповторної матеріальної і духовної культури. Культурні надбання давніх східнослов'янських народів були досить високими, сягали європейського рівня, визначились безперервним розвитком. Багато царин культури – прикладне мистецтво, народна творчість, вірування – мали глибокі вікові традиції.

Феномен незвичайного злету культури України – Русі пояснюють тісними зв'язками з Візантією, країнами Європи. Проте їхній вплив був

значним, але не вирішальним. Щоб досягти значних успіхів у мистецтві, архітектурі, літературі мають бути відповідні умови, якими був духовний та матеріальний світ східних слов'ян.

Культура Русі в усіх сферах виявила яскраву самобутність, заклала міцні підвалини для подальшого розвитку української культури.

Лекція № 3

Колонізаторська політика російського царизму в Україні призвела до зростання протидій цій політиці з боку національно свідомої частини українського суспільства, активізації українського національного руху в усіх його формах, як політичних, так і культурних. У сукупності ці процеси дістали назву українського національного відродження кінця XVIII-XX ст. Об'єктивна мета цих процесів полягала в консолідації української нації та відтворенні української державності. Історія українського національного відродження поділяється на три етапи: 1) збирання спадщини чи академічний етап (кінець XVIII — 40-ві роки XIX ст.); 2) українофільський, культурницький етап (40-ві роки XIX ст. — кінець XIX ст.); 3) політичний етап (кінець XIX — 1917 р.). Українське національне відродження базувалося на попередніх досягненнях українського народу, зокрема, традиціях національної державності, матеріальній і духовній культурі. Соціальною базою для потенційного відродження було українське село, що зберігало головну його цінність — мову. Виходячи з цього стартові умови для відродження були кращими в Подніпров'ї, оскільки тут ще зберігалися традиції недавнього державно-автономного устрою, політичних, прав, залишки вільного козацького стану, якого не торкнулося покріпачення, а найголовніше — тут хоча б частково збереглася власна провідна верства — колишня козацька старшина, щоправда, переведена у дворянство. Істотний вплив на початок українського національного відродження зробила революція кінця XVIII ст. у Франції, що проголосила «права народів». Це стимулювало інтерес до основних рис своєї спільності таких, як фольклор, історія, мова і література. Національному відродженню сприяло і поширення романтизму як художньої течії в літературі та мистецтві. Національно-культурне відродження розвивалося в кількох напрямках, серед яких слід виділити етнографічний, літературно-мовний, театральнотрагедійний, історичний. Перший етап національного українського відродження саме й розпочався з видання фольклорних збірок. У 1777 р. у Санкт-Петербурзі вийшла друком етнографічна збірка Г. Калиновського «Описание свадебных украинских простонародных обрядов». У 1798 р. побачила світ «Енеїда» І. Котляревського, з якою найчастіше пов'язують початок українського національного відродження. Колишня козацька еліта стала основним джерелом постачання діячів першої хвилі українського національного відродження. Вона намагалася відстояти

свої права і привілеї, підтвердити своє знатне походження, але разом з тим захищала ідею автономії України. Необхідність документально підтвердити права козацької старшини викликала інтерес до своєї історії і стала імпульсом національного відродження. Поширення історичних знань про минуле України було найзначнішим фактором утвердження масової національної свідомості. Воно об'єднувало людей усвідомленням спільності їх історичної долі, виховувало патріотизм, підтримувало традиції боротьби за національне визволення і державність. Національне відродження базувалося на активному збиранні та публікації історичних джерел та пам'яток історичної думки, виданні журналів та альманахів, створенні історичних товариств, написанні узагальнюючих праць з історії України. Велику роль у національному відродженні відіграв твір «Історія Русів» (автор невідомий, уперше надрукований 1846 р.). У ній викладений історичний розвиток України від найдавніших часів до 1769 р. Автор працював у традиціях козацьких літописів, цими літописами він і користувався, доповнюючи виклад власними спогадами, а іноді (XVII ст.) — документами. Русами в ньому називаються українці. Основна ідея твору — природне, моральне й історичне право кожного народу на самостійний державно-політичний розвиток, а боротьба українського народу за звільнення — головний зміст книги. Центральна фігура «Історії Русів» — Богдан Хмельницький, якому автор дає високу оцінку. Фактично «Історія Русів» є політичним трактатом, втіленим в історичну форму. Поява праць з історії України, у свою чергу, стимулювала інтерес української еліти до життя народу, його звичаїв, традицій і обрядів. Зміни в соціально-економічному розвитку України, поглиблення кризи феодально-кріпосницького ладу привели й до зрушень у суспільно-політичному житті. У 40-х роках XIX ст. в опозиційну до існуючого ладу боротьбу включаються не лише передові представники дворянства, але й різночинці (інтелігенція, службовці). Поступово розвивається національна ідея — ідея, пов'язана з національно-державними перспективами розвитку України, із зростанням національної самосвідомості, усвідомленням українського народу себе як етнічної спільності. Виникають політичні організації, учасники яких ставили за мету не лише соціальне, а й національне визволення українського народу. Першою такою політичною організацією стало Кирило-Мефодіївське товариство (за іменами перших слов'янських просвітителів — Кирила і Мефодія), засноване в січні 1846 р. у Києві. Воно складалося з 12 осіб та кількох десятків (за деякими даними — до 100) співчуваючих. Організаторами і найактивнішими учасниками товариства були М. І. Костомаров — професор історії Київського університету, син поміщика і кріпачки; П. О. Куліш — талановитий письменник, автор першого українського історичного роману «Чорна рада»; М. І. Гулак — вчений-правознавець, співробітник канцелярії генерал-губернатора; В. М. Білозерський — викладач Полтавського кадетського корпусу. У квітні 1846 р. до товариства вступив Т. Г. Шевченко. За своїми поглядами члени товариства поділялися на дві групи: помірковані (на чолі з

Костомаровим і Кулішем) і радикальні (Шевченко, Гулак). Члени товариства розробили декілька програмних документів, зокрема «Книгу буття українського народу» та Статут. У цих документах було висунуто прогресивні ідеї: республіка — як основна форма політичного устрою; повалення самодержавства; рівність громадян перед законом; скасування станів як чинників нерівності в суспільстві; ліквідація кріпосництва; національне визволення слов'янських народів; поширення освіти. Значну увагу приділяли національному питанню, яке розглядалося у контексті ч панславізму. Ця теорія на той час набула певного поширення. Її основною тезою було прагнення об'єднати всі слов'янські народи у федерацію на зразок Сполучених Штатів Америки. При цьому кожний слов'янський народ зберігав би свою самостійність. Україна ділилась на два штати: Східний (Лівобережжя) і Західний (Правобережжя); інші слов'янські народи теж утворювали б по штату кожен. На чолі федерації стояв би загальний сейм із представників усіх слов'янських народів. Київ не повинен був належати до якогось штату й служив би місцем зборів загального сейму. У кожному штаті мав бути свій сейм і свій президент, обраний на чотири роки. Верховна центральна влада належала б всесоюзному президенту, обраному теж на чотири роки. Кирило-мефодіївці вважали, що творцем історії є Бог, а її рушійною силою — християнська релігія. Суспільство, на їхню думку, повинно будуватися за принципами первісного християнства (рівність, добро, справедливість, 10 заповідей).

У своїх програмних документах члени товариства ідеалізували минуле України, прикрашали історію козацтва і суспільних відносин («одвічний демократизм і єдність українського народу»). Україні відводили месіанську роль: вона повинна була стати центром слов'янського союзу. Тактика досягнення цілей у різних течіях товариства суттєво відрізнялася: помірковані вважали можливим реалізувати їх еволюційним шляхом, за допомогою реформ, пропаганди, просвітництва. Радикальна частина на чолі з Т. Г. Шевченком виступала за революційний шлях — повстання народу. Члени товариства, окрім розробки теоретичних документів, займалися практичною діяльністю. Вона була пов'язана з пропагандою своїх поглядів і поширенням програмних документів братства, революційних творів Шевченка, просвітницькою діяльністю, залученням нових учасників, встановленням зв'язків з діячами інших опозиційних рухів. Кирило-Мефодіївське товариство проіснувало недовго (до березня 1847 р.), тому розгорнути широкої діяльності не змогло. Про його діяльність царським властям доніс зрадник, і члени товариства були заарештовані і відправлені на заслання в різні губернії Росії під нагляд поліції без права повернення в Україну і з забороною займатися освітянською діяльністю. Найтяжче покарали Т. Г. Шевченка, якого віддали в солдати, заборонивши писати й малювати.

Значення діяльності товариства в тому, що воно розробило теоретичні засади національного відродження України, висунуло демократичні,

антикріпосницькі, антицаристські гасла, стало першою українською політичною організацією.

До 30-х років XIX ст. належать початки національного відродження і на західноукраїнських землях. У цей період центром національного руху стає Львів, а його авангардом виступає громадсько-культурне об'єднання «Руська трійця» (з 1833 р.). Його засновники Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич і Яків Головацький — у той час студенти Львівського університету — розмовляли українською («руською») мовою, звідси й назва об'єднання. Вони боролися проти політичного, соціального, духовного гноблення, за розвиток національної самосвідомості українського народу. Цьому була підпорядкована науково-дослідницька та публіцистична діяльність «Руської трійці». Вони виступали за розвиток національної літературної мови на народній основі, проти спроб латинізації письменства. Характерною особливістю їх літературної діяльності було те, що вона здійснювалася в дусі романтизму. У 1836 р. вони видали у Будапешті альманах «Русалка Дністровая», який за змістом (возвеличення історії України, поетизація народних героїв — Морозенка, Довбуша) та формою (народна мова, фонетичний правопис) був феноменальним явищем тогочасного літературного та суспільно-політичного процесів. Цей твір високо оцінювали Т. Г. Шевченко та І. Я. Франко. Австрійський уряд конфіскував практично весь тираж альманаху, а видавців віддав під нагляд поліції. Діяльність «Руської трійці» започаткувала новий етап у розвитку національного руху на західноукраїнських землях, перехід від культурологічних проблем до соціально-політичних.

Лекція № 4

У 30-х роках українська культура крок за кроком втрачала залишки національної незалежності, а ті суспільно-політичні процеси, що відбувались на Україні, певним чином змусили частину інтелігенції прилаштуватись до нових умов тоталітарного буття.

Напередодні Великої Вітчизняної війни Україна, як й інші народи радянської держави, відчула на собі цілу низку соціальних, політичних впливів комуністичної ідеології, започаткованої радянською державою на шляху боротьби з різними проявами національної свідомості і національними традиціями.

Розстріляне українське відродження 30-х років, низка гучних політичних процесів, політичні заслання, етноцид і штучний голодомор, керований урядом, спотворили національну свідомість народу. В 40-х роках, незважаючи на жорстокі утиски панівної ідеології, в Україні продовжували жевртити сподівання національного відродження, хоча і знаходилось воно в глибині підсвідомості українського буття.

Німецька навала змусила народ консолідуватись у боротьбі проти агресора й визначила на певний час провідну проблематику художньої

культури, яка відобразила величезне духовне піднесення людей, спонукала з особливою гостротою відчутти всю неперехідну цінність людського буття. Твори перших воєнних років мали багато в чому документальний характер, відбивали реалії воєнної дійсності, зосереджували увагу на хронікальності події ("Подвиг сержанта Якова Приходька" Ф. Самусєва, "Корсунь-Шевченківський" М. Бази лева, "Ми знову на Шипці" В. Любчика та ін.)

Буремний воєнний час сколихнув глибинні патріотичні почуття народу, які знайшли відображення в поезії, прозових творах П. Тичини, М. Рильського, В. Сосюри, М. Бажана, Ю. Яновського, О. Довженка. Шляхи війни покликали багатьох митців України на передові рубежі, визначили зміст малюнків, плакатів, картин художників Г. Меліхова, О. Любимського, М. Кап лана, А. Волненко, Т. Яблонської, П. Борисенко та інших українських митців. У портреті цього часу бачимо мужність, стійкість, благородство душі, готовність до подвигу.

Провідною в українському станковому живописі воєнних років стала тема мужності й героїзму, виявлених радянськими воїнами в боях з фашистськими загарбниками. Кращі батальні полотна українських митців не тільки правдиво відтворюють різні епізоди війни, а й пронизані високим героїко-патріотичним почуттям.

У роки війни значно розширилися межі батального жанру: художники на своїх картинах зображували не тільки сцени бою, а й епізоди фронтового життя (О. Любимський, "Наказ № 227/1944").

Дороги війни покликали до творчості талант А. Малишка і О. Гончара. Видатними явищами в українській музиці стали симфонія "Україно моя", написана А. Штогаренком на слова А. Малишка та М. Рильського, кантата "Клятва" на слова М. Бажана, четверта сюїта для симфонічного оркестру Ю. Мейтуса. Набутками української культури стали твори воєнних років художників О. Шовкуненка, К. Трохименка, М. Дерегуса, М. Глушенка, В. Касіяна. Розвивається мистецтво плаката, який посідає у цей час чільне місце серед інших видів образотворчого мистецтва. Великою виразністю й переконливістю відзначалися твори В. Касіяна "На бій, слов'яни" та оригінальна за задумом серія "Гнів Т. Шевченка — зброя перемоги". На тексти Кобзаря створив серію плакатів "Вражою злою кров'ю волю окропіте!" О. Довгаль.

Під безпосереднім враженням баченого і пережитого в перші місяці війни написав сценарій фільму "Україна в огні" О. Довженко. За задумом автора, це мала бути правда про народ і його біду, правда про страшний для України 1941 рік, але фільм був поставлений лише у 1960 р., вже після смерті режисера, його дружиною Ю. Солнцевою ("Повість полум'яних літ").

Значного розвитку в роки війни набуває документальне кіно. Кінохроніка в цей час зробила, можливо, навіть більше, ніж ігровий кінематограф. І в цьому велика заслуга О. Довженка, що у 1943 р. створив документальні фільми "Битва за нашу Радянську Україну**" та "Перемога на Правобережній Україні**".

Післявоєнні п'ятнадцять років в історії української культури — період складний, насичений проявами культу особистості Сталіна. Художня культура цих років надто тенденційна, ідеологічно заангажована — це розквіт соціалістичного реалізму в мистецтві. Комуністична ідеологія після воєнних років ще з більшим завзяттям спробує зміцнити свою парадигму соціального буття, нівелюючи при цьому творчі особистості, примушуючи багатьох діячів культури працювати в межах визначеної тематики.

У другій половині 40-х років відбудовані й реконструйовані — Дніпрогес імені В. Леніна, будинки Київського університету імені Т. Шевченка (архітектор П. Альошин) та Верховної Ради України (архітектор С. Заболотний).

Тенденція урочистості, піднесеності архітектурного образу, декоративізму розглядається як необхідна умова висловлення патріотичних почуттів, саме тому у своїй практичній діяльності майстри архітектурного будівництва вдаються до використання різноманітних архітектурних стилів Відродження, російського класицизму, українського бароко, створюючи своєрідний еkleктичний стиль післявоєнних років, який отримав назву "сталінське бароко".

В образотворчому мистецтві набуває поширення тенденція до підкресленого узагальнення образу радянської людини. Мужність і героїзм радянських бійців, їх рішучість будь-якою ціною вистояти в нерівному двобої з лютим ворогом лягли в основу полотен О. Будинкова "Стояти на смерть**", Ю. Волкова "Подвиг п'яти героїв-севастопольців", П. Перхета "Подвиг моряків", В. Полтавця "Атаку відбито".

Особливо треба наголосити на тому, що навіть в умовах ідеологічного тиску українські митці намагались розширити тематику відображуваної дійсності, зосереджували увагу на людській долі пересічного українця, хоча й творили монументальні образи людини праці: Т. Хитрова "Силос іде", Г. Томенко "Опівдні", Й. Бокшай "Бокораші", Т. Яблонська "Хліб" та ін.

Однак ідеологічна парадигма продовжує тиснути на митців. Прояви "українськобуржуазного націоналізму" знаходять у О. Довженка, Ю. Яновського, М. Рильського, І. Сенченка. Нищівній критиці піддано В. Сосюру за поезію "Любіть Україну", написану ще під час війни, а також А. Малишка, Є. Кирилюк, О. Білецького та багатьох інших.

Надзвичайно складним стало становище церкви в Україні: в 1946 р. розпущено Українську греко-католицьку церкву, у сталінські табори кинуту свідому українську інтелігенцію, у спецховища перейшли документальні й історичні свідчення подій цієї доби тоталітаризму.

Тоталітарний ідеологічний диктат у системі освіти (приниження рідної мови, історії, культури) поєднувався із зацікавленістю радянської влади в науково-технічному прогресі. Науково-технічні досягнення у повоєнні роки в Україні представлені Інститутами електрозварювання, літакобудування. Але водночас чимало відомих вчених-генетиків України, зокрема завідувач кафедри дарвінізму й генетики Харківського університету професор І. Поляков, у сільськогосподарському інституті — завідувачі кафедрами

дарвінізму С. Гершензон, генетики і селекції М. Гришко стали жертвами кампанії гонінь, яка увійшла в історію під назвою "лисенківщини".

Після смерті Сталіна настає період так званої політичної відлиги (1956—1959), який послабив певним чином і боротьбу з національними проявами та уподобаннями. Культурна еліта, зокрема такі відомі діячі культури, як М. Рильський, М. Шумило, А. Хижняк, П. Тимошенко та інші, проводить значну пропагандистську діяльність для громадського загалу з метою підвищення національної гідності і поваги до себе як до народу. Саме на цей час припадає перевидання "Словника української мови**" Б. Грінченка, збільшується кількість україномовних видань тощо.

Поступово змінюються і критерії громадянської свідомості. Десталінізація розгорнулася в широких масштабах в усіх сферах суспільного процесу, насамперед у культурі. У багатьох діячів культури утверджувалося почуття свободи творчості, прагнення розширити коло мистецьких прийомів, ознайомити широку громадськість з доробком талановитих майстрів, знищених сталінським режимом, звернутися до духовної спадщини народу.

Період "відлиги" в Україні позначився піднесенням літературно-мистецького життя. У ті роки з'являється роман О. Гончара "Людина і зброя", виходять з друку поетичні збірки В. Симоненка "Тиша і грім", М. Вінграновського "Атомні прелюди", І. Драча "Соняшник". Тоді ж М. Стельмах написав такі відомі твори, як "Кров людська — не водиця" (1957), "Хліб і сіль" (1959), "Правда і кривда" (1961), в яких яскраво виражено національний дух. Навіть у складних умовах тоталітарної системи письменник силою свого таланту зумів показати невмирущість загальнолюдських цінностей: "...Дитячі сердечка мають бриніти любов'ю, наче деревця весняним соком. Вчіть їх людяності, добру..."

У той період на хвилі "відлиги" робилися також перші спроби включити до культурного фонду українського народу творчий доробок прогресивних діячів минулого, а також тих літераторів і митців, які працювали в діаспорі. До цього творча спадщина багатьох дореволюційних українських письменників чи науковців була майже не відома українському читачеві. Так, твори Христі Алчевської друкувалися в Україні востаннє в 1930 р., Ганни Барвінок — у 1927 р., Володимира Винниченка — в 1932 р., Ореста

Левицького — в 1930 р., Миколи Хвильового — в 1933 р. Переважна більшість творів діячів минулого була заборонена. Навіть в умовах "відлиги" цензура не могла дозволити повернення в духовну культуру творчої спадщини тих, хто відстоював національну ідею, ідею державності України, тому не могла пробитися до українського читача література діаспори. Як зазначає американо-український літературознавець Г. Грабович, лише протягом 1945—1951 рр., тобто за шість років, у діаспорі було видано понад 1200 книжок і памфлетів з різних проблем, близько 250 з них — це публікації оригінальних творів поезії, прози та драми. Серед письменників діаспори, твори яких виходили у світ в ці роки, були такі талановиті літератори, як Ю.

Клен, В. Барка, І. Багрянний, а також ті, які загинули від нацистів, — О. Ольжич, О. Теліга та інші.

Атмосфера кінця 50-х років сприяла формуванню молоді генерачії так званих шістдесятників, які у змінених обставинах і новими методами продовжили працю на культурному й національному підґрунті. Ця генерачія українських інтелектуалів, насамперед письменників, своєю непримиренністю до існуючої дійсності протестувала проти пануючої атмосфери зневаги до особистості, боролася за національні культурні цінності, свободу і людську гідність.

"Шістдесятники" представлені письменниками Л. Костенко, В. Симоненком, І. Драчем, М. Вінграновським, Є. Гуцалом, літературними критиками І. Дзюбою, І. Світличним, Є. Сверстюком та багатьма іншими, проти яких після їхнього короткочасного яскравого дебюту почалося цькування з боку влади. Одних було змушено до мовчання, деякі зламалися, інших ув'язнено. Внаслідок важких табірних умов померли в ув'язненні О. Тихий, В. Марченко, Ю. Литвин, В. Стус.

Ця група української творчої інтелігенції в умовах "відлиги" виявила прагнення до пошуку нових форм мистецького самовираження на основі осмислення національного досвіду. В них зростав інтерес до вивчення духовної спадщини свого народу. Проте навіть ознайомитися з творчим доробком багатьох діячів культури минулого було складно. Та молоді інтелектуали знаходили можливості дедалі глибше і всебічніше пізнавати національну духовну спадщину. Все це привело їх на шлях боротьби за оновлення суспільства, відмови від тоталітаризму в усіх сферах суспільного буття, зокрема в духовних процесах, за утвердження загальнолюдських моральних та естетичних цінностей. Так поступово сформувався рух дисидентів. Він відігравав значну роль в культурно-ідеологічних процесах, що відбувались в Україні. У суспільстві сформувалася полярна офіційній громадянська позиція.

У період хрущовської "відлиги" спостерігався розвиток науки в Україні. Слід відзначити таких вчених світового рівня, як Є. Патон, О. Богомолець, О. Антонов, В. Глушков, М. Амосов та інші. Набувають подальшого розвитку природничі і фізико-математичні, науково-технічні й медичні науки, виникають нові наукові галузі, зокрема кібернетика.

Певні позитивні, але повільні зрушення були й у системі гуманітарних наук: зокрема, спостерігалось піднесення українознавчих дисциплін. Багато важила в цьому контексті українофільська орієнтація секретаря ЦК КПУ тих років П. Шелеста, який певним чином скеровував лівацькі прояви комуністичної ідеології.

Із початку 70-х рр. почала провадитись цілеспрямована русифікація, а у сферах суспільних і гуманітарних наук настав тотальний диктат. Проте політика русифікації зустріла опір. Набули поширення такі форми непокори і боротьби за національні, політичні й культурні права, як петиції, протести, демонстрації, сам видав літературних джерел, влаштування страйків, створення нелегальних політичних організацій. У самвидаві поширювалися

есе В. Мороза "Хроніка опору", "Із заповідника ім. Берія", твір Є. Сверстюка "Собор у риштованні", М. Осадчого "Більмо", твори І. Ка-линця, В. Стуса та інших, а також листи-протести до партійних і державних керівних органів, спрямовані проти нищення пам'яток української культури, проти репресій, русифікації та нівелювання особистості.

Одним із помітних проявів руху опору, етапом боротьби проти русифікації за незалежне місце рідної мови в УРСР була конференція з питань культури української мови, проведена в лютому 1963 р. Київським університетом та Інститутом мовознавства Академії наук УРСР. Конференція, в якій брало участь понад 800 осіб, перетворилась на публічну форму протесту проти переслідування української мови в СРСР. Наводилися численні факти невинного обмеження у використанні української мови, яке ще за часів культу особи "узаконили" прибічники мовного нігілізму, зокрема у сфері технічних наук. Натомість осіб, які виступали за всебічний розвиток української культури і мови, звинувачували в буржуазному націоналізмі й часто карали. Одностайно на конференції було засуджено абсурдну теорію про двомовність нації. Адже у кожного народу є тільки одна рідна мова.

Сімдесяті роки — найбільш складний і суперечливий період розвитку української культури. З одного боку, подальший, хоча й повільніший, розвиток природничих, математичних, технічних наук, а з іншого — ідеологічна заангажованість філософії та гуманітарних наук. Однак позитивні зрушення все ж таки відчувались і тут: звернення до проблем філософії людини, філософії природознавства, розвитку філософської думки в Україні, зокрема спадщини Києво-Могилянської академії, Сковороди, широкомасштабні археологічні дослідження (особливо скіфсько-сарматського періоду) та їх попередні узагальнення, серйозне вивчення історії культури Київської Русі, великомасштабні фольклорні та етнографічні експедиції тощо. Водночас саме в цей період особливо відчутні відповідні обмеження в офіційній історіографії, зокрема найбільш важливих періодів її розвитку - - заборона дослідження козаччини, викривлення в аналізі періодів XVII—XVIII ст. тощо.

На зламі 60—70-х років, в умовах застою і регресії, які починають визначати характер суспільного життя, утверджується зневажливе, нігілістичне ставлення до мови, історії, літератури, мистецтва, що, зокрема, виявилось у звуженні сфери функціонування рідної мови, у забороні деяких художніх творів, пов'язаних зі сторінками боротьби за національну гідність, переслідування діячів культури. Ця гірка доля не обминула видатного сучасного скульптора, живописця, етнографа, лауреата Державної премії України ім. Т. Шевченка І. Гончара, художників А. Горську, Л. Се-микіну, О. Заливаху, Г. Севрук (було знищено шестиметровий вітраж у Київському університеті). У доробку художниці-кераміста Г. Севрук були твори, що належали до "Козацького циклу", але в період тотальної русифікації ця тема виявилась забороненою, і митця виключили зі Спілки художників України.

В українській культурі єдиним правильним методом продовжував визнаватись соціалістичний реалізм.

Великого розголосу у 70-х роках набула Українська гельсінська група, яка виступала в культурній опозиції ідеологічному диктатові. Свою діяльність вона спрямовувала на відстоювання людини. Саме в цей період все більш відчутною стає загальна криза соціалізму і дискредитація офіційної ідеології, що знайшло відображення в літературі дисидентського напрямку (В. Симоненко, В. Стус, В. Некрасов, Б. Чичибабін, І. Ратушинська).

Українська група сприяння виконанню Гельсінських домовленостей була утворена 9 листопада 1976 р. її засновниками стали М. Руденко, О. Мешко, О. Тихий.

Організатори гельсінської групи ставили свої підписи під заявами, зверненнями, протестами про порушення радянським урядом прав людини в СРСР, припускаючи, що це більшою мірою активізує широкі маси, позбавить їх комплексу страху, успадкованого від часів сталінського терору.

Із середини 60-х років починається новий злет українського кіномистецтва. Саме в цей час виходять фільми режисерів: С. Параджанова "Тіні забутих предків" (1965), Л. Осики "Камінний хрест" (1968) і "Захар Беркут" (1971), Ю. Ілленка "Білий птах з чорною ознакою" (1972), В. Денисенка "Сон" (1964), Л. Викова "В бій ідуть тільки старики" (1974), де вдало спробували свої сили в галузі кінодраматургії І. Драч та Д. Павличко й виявилась акторська майстерність І. Миколайчука (1979 р. він сам блискуче виступив як режисер у стрічці "Вавилон-XX").

Яскраво виражений національний характер, гостра проблематика більшості цих фільмів не знайшла підтримки у влади. Було заборонено для прокату фільми Ю. Ілленка "Криниця для спраглих", К. Муратової "Короткі зустрічі" та "Довгі проводи", М. Рашеєва "Заячий заповідник".

Певний внесок у творення української кінодраматургії зробила українська діаспора. Ще наприкінці 30-х років В. Авраменко зафільмував "Наталку Полтавку" й "Запорожця за Дунаєм", Л. Орлига створив стрічку про голодомор — "Пісня Мазепи".

В 50—80-х роках, навіть за умов ідеологічного тиску, значні досягнення має українська музика. Створено нові опери (Г. Жуковського, Ю. Мейтуся, Г. Таранова, В. Кирейко, Г. Майбороди, К. Данькевича, С. Людкевича, А. Кос-Анатольського), балети (автори — М. Скорульський, В. Нахабін, А. Свеш-ніков, Д. Клебанов, К. Данькевич), симфонії (Б. Лятошинський, В. Борисов, А. Штогаренко, Г. Майборода, К. Домінчен, М. Колесса). У вокальному та симфонічному жанрі талановито виявили себе Л. Ревуцький, М. Веріковський, Ф. Козицький, в хоровому — П. Гайдамака, Ф. Козицький, К. Данькевич, Б. Лятошинський, пісенному — П. Майборода, А. Филипченко, А. Кос-Анатольський, І. Шамо. Українські виконавці здобули світове визнання в багатьох країнах світу. Це наші славні співаки Д. Гнатюк, Б. Руденко, Т. По-номаренко, В. Тимохін, Л. Лобанова та багато інших.

В українському живопису цього періоду продовжує панувати тема героїчної боротьби народу, але поруч з цим все більшого поширення

набувають образи сучасника та образи природи у Н. Глуценка, І. Бокшая, С. Шишка, Т. Яблонської, А. Шовкуненка, а також історичного минулого у творах М. Дерегуса, А. Лопухова, В. Чеканюка, В. І Наталі на.

Невід'ємною частиною багатоаспектного прояву української культури зазначеного періоду, що відбивало у свідомості українця ознаки етпобуття народу, його тяжіння до пантеїстичного світогляду, була народна культура і безпосередньо народне мистецтво. Народному мистецтву як певній художній структурі властиві певні стильові ознаки: декоративність, стилізація зображень, узагальненість образів, композиційна ясність, внутрішня сутність твору, що розкривається при його сприйнятті. Розвиток народного мистецтва в 50—80-х роках триває у двох основних напрямках: художні промисли та індивідуальна творчість майстрів. Саме в цей період від оригінального злиття настінних розписів і народного лубка народився станковий народний живопис, що його репрезентували М. Примаченко, Є. Миронова, М. Буряк та ін. Композиції народних живописців приголомшують глядача якоюсь чаклунською грою барв, адже вони вчаться у природи: відчули, осмислили і втілили у своїх творах кожний по-своєму ту довершену естетичну гармонію, що ніколи не порушується в природі. Образне сприйняття природи й довколишнього життя майстрів народного живопису настільки багате та індивідуальне, що мова їхніх барв і пластика форм нагадує мову самобутніх поетів. Саме в цей час було винайдено нові ((юрми застосування народного живопису. Крім малювання станкових композицій на папері, майстри оформляють дитячі книжки (широковідомі ілюстрації Марії Примаченко

до віршів М. Стельмаха "Журавель" та "Чорногуз приймає душ"), створюють, розписують фарфор, працюють у сучасній архітектурі.

Цікавим і досить виразним народним мистецтвом фігурного гончарства є опішнянські фігурки. Опішнянська кераміка відзначається спокійними, повновагомими формами ужиткового посуду, невичерпною фантазією і веперевершеною пластикою декоративних виробів (відомі майстри І. Бі-лик, І. Кітриш, В. Никитченко, А. Пошивайло та ін.). Набули визнання орнаментальні тканини П. Клиня, О. та Р. Горбових, І. Дерцені, М. Шере-гій, Г. Вергес.

Різьба по дереву — один з найпоширеніших та оригінальних виробів народного мистецтва України. З одного боку, вона розвивається як ужиткова й архітектурна орнаментика, з другої — як скульптура, іграшка, об'ємний декоративний посуд тощо. У сучасних народних промислах продовжують жити і розвиватися кращі традиції минулого, зберігаються прадавні архетипи мислення та естетичні уподобання нашого народу.

Епоха тоталітаризму, яка проникла у всі сфери людського буття, певним чином позначилась і на розвитку декоративно-ужиткового мистецтва післявоєнних і новітніх часів, деформувала етнокультурну парадигму мислення народу, позначила тенденційність сучасного мистецтва.

В 70—80-х роках відбулося загальне розчарування в соціалістичних ідеях, дискредитація офіційної ідеології постала як наслідок офіційної культури. Підвищується інтерес населення до нетрадиційної культури,

релігії, ідеалістичних немарксистських вчень, західного способу життя і мислення.

Незважаючи на несприятливі умови розвитку, українська культура у 80-х роках продовжує розвиватися, адже саме в цей період були створені умови пробудження української свідомості, накопичення національно-культурного потенціалу, відновлення історичного методу при аналізі питань походження українського народу, його древніх коренів. Внаслідок цього відбуваються зміни в образотворчому мистецтві (авангардистські течії і національна тематика), музиці (український рок, фестиваль "Червона рута"), кіно (звернення до історичної тематики).

У 80-х роках починають повертатися до творчості реабілітовані українські письменники. Повернено із небуття багато призабутих і зовсім забутих митців, які своєю діяльністю торували шлях розвитку самобутньої української культури (В. Винниченко, О. Ольжич і багато інших).

У процесі відродження української культури гідну роль відіграють "шістдесятники", загартовані у протистоянні офіційній ідеології. Д. Павличко у своїх творах засуджує байдуже ставлення до власного народу, України, рідної мови, Л. Костенко веде діалог минулого із сучасним, заглиблюється в проблему обов'язку митця перед народом (роман у віршах "Маруся Чурай"), І. Драч розкриває непростий зв'язок науково-технічного прогресу з духовними цінностями нації ("Чорнобильська мадонна"),

В. Голобородько філософськи осмислює сенс людського життя, Р. Іваничук, використовуючи історичну тематику, розкриває правду про минуле українського народу ("Манускрипт з вулиці Руської", "Вода з каменю").

Належне місце в скарбниці української культури займають твори галицьких майстрів, що характеризуються безпосереднім і щирим баченням світу, емоційною насиченістю, самобутністю. Серед них пейзажі В. Сіпера, В. Сільського, жанрові полотна В. Монастирського, Г. Смольського тощо. Виникають передумови підйому української національної культури в 90-х роках, її важливої ролі в утворенні та розвитку незалежної держави.

Серед основних напрямів оновлення і перспективного розвитку української культури — проблематика буття особи, нації і держави, національні традиції та їх оновлення відповідно до вимог часу, глибокий патріотизм, культурний діалог на міжнародному й міждержавному рівнях, екологічна проблематика, усвідомлення належного місця українського народу, його держави та культури у всесвітньо-історичному процесі.

Зміна соціально-політичної парадигми в Україні в 90-х роках певним чином позначилась на всьому спектрі соціально-культурних умов буття української культури.

Нова соціокультурна реальність в умовах незалежної України зумовила нове бачення місця й значення культури в українському суспільстві, визначила різноманітні прояви й аспекти культурологічної діяльності.

Зміна усталеної парадигми щодо національної культури докорінним чином трансформувала уявлення про стан і розвиток етнічної культури,

обумовила її пріоритетне буття в суспільній свідомості сьогодні, українське суспільство все чіткіше й послідовніше приходить до думки, що культурна диверсифікація є одним із засобів етнобуття народів України, адже формування толерантності між етнічними спільнотами слугує переконливим доказом цілісності українського суспільства.

Лекція № 5

Незалежна Україна отримала систему культурних закладів і установ, які водночас із власне культурними виконували й пропагандистські функції підтримки комуністичної ідеології. Незважаючи на це, культура в СРСР завжди фінансувалася за залишковим принципом, що й відобразилося на рівні її розвитку.

Історичний факт

Заданими ЮНЕСКО, СРСР за інтелектуально-моральним рівнем у середині 1980-х років посідав 57 місце у світі, а за рівнем освіти перебував на 28 місці.

Культурне життя в роки незалежності розвивалося в складних і суперечливих умовах. На шляху розвитку культури скасовані всі штучні перепони, цензурні заборони, ідеологічні обмеження. Українські митці, науковці, освітяни отримали вільний доступ до культурних надбань людства.

Українська культура ґрунтується на відродженні історичної пам'яті, поверненні культурної та мистецької спадщини, вивільненні творчої ініціативи, піднесенні народної творчості, поживленні культурного життя в регіонах.

Водночас матеріальні труднощі переходу до ринкової економіки негативно позначилися саме на культурі. Значне скорочення державного фінансування сфери культури та відсутність традицій меценатства призвели до надзвичайно скрутного становища установ освіти, культури та науки, припинення діяльності багатьох творчих колективів — оркестрів, хорів, ансамблів, відпливу насамперед молодих кваліфікованих кадрів, втрати багатьох традицій культурного життя.

З огляду на таке становище держава вжила ряд заходів, спрямованих на соціальний захист діячів культури та мистецтва. В умовах переходу до ринкових відносин творчі спілки України з 1 січня 1992 р. звільнялися від сплати податків на доходи та різноманітних внесків у спеціальні фонди.

Верховна Рада України прийняла ряд законів, які допомогли зберегти значний потенціал української культури. Так, у лютому 1992 р. депутати схвалили «Основи законодавства про культуру», згодом прийняли Закони України «Про музеї та музейну справу в Україні», «Про бібліотеки та бібліотечну діяльність в Україні» та ін.

Яскравою особливістю культурного життя стає помітний вплив громадськості. У країні з'являються різні об'єднання, товариства, фонди. Помітну роль у підтримці митців, творчих проектів, талановитих колективів відіграв Фонд культури, очолюваний поетом Б. Олійником. Ще ширшу

підтримку різних напрямів культурного життя забезпечив українсько-американський фонд «Відродження». Поступово поширювали свою діяльність українські меценати з діаспори — Ю. Ємець і П. Яцик, Е. Гуцуляк із Канади, О. Воскобійник, В. Баранецький, А. Лисий, подружжя Н. та І. Бараненків зі США, М. Гоян з Австралії.

З 1996 р. працює Всеукраїнський фонд відтворення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини ім. О. Гончара. За рахунок добровільних пожертвувань від юридичних і фізичних осіб фонд відродив уже не одну славу українську пам'ятку. Під охороною держави перебуває 123 тис. пам'яток історії та культури, а в музейних фондах України зберігається понад 10 млн одиниць історичних цінностей. Продовжує зростати й число національних архітектурних заповідників. За роки незалежності до них приєднані «Чернігів стародавній», «Кам'янець-Подільська фортеця». Відкриваються музеї, присвячені історичним особам і визначним подіям української історії, які раніше замовчувалися через ідеологічні причини. До таких, безперечно, належить Музей гетьманства (м. Київ).

Ознакою сучасного становища культури є значне посилення міжнародних контактів. Численні гастролі українських митців і творчих колективів до багатьох країн світу, експозиції за кордоном українських художників і музейних колекцій сприяють зміцненню міжнародного авторитету України. Так, у США були гідно представлені музейні скарби України на виставках «Слава Візантії», «Українське Трипілля»; в Італії — «Золото степів України».

**4. Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять з
критеріями оцінювання**

Миколаївський національний університет
імені В.О.Сухомлинського
Інститут історії, політології та права

Кафедра історії

Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять
з дисципліни : „Історія української культури”

для студентів III курсу

2017-2018 навчальний рік

Розробник: доктор історичних наук, професор кафедри історії *Баковецька Ольга Олександрівна*.

На вивчення курсу «Історія української культури» виділено 2 змістовних модулів. За роботу протягом модуля студент отримує проміжну оцінку, про що робиться відповідний запис до кредитної залікової книжки. Студент повинен знати, що кредити зараховуються лише після завершення вивчення ним усього курсу. Студент, який успішно впорався з усіма навчальними завданнями та має позитивні оцінки за обидва модулі, отримує підсумкову оцінку з історії української культури без складання іспиту.

Підсумкову й модульну оцінки до кредитної залікової книжки виставляються викладачем за шкалою ECTS-оцінок. Ця шкала використовується з метою спрощення переведення оцінок, отриманих студентами різних вищих навчальних закладів, забезпечення конвертованості цих оцінок.

Передбачено такі ECTS-оцінки:

A – «відмінно» – відмінна робота з однією незначною помилкою.

B – «дуже добре» – вище за середнє, але з декількома помилками.

C – «добре» – звичайна робота з декількома значними помилками.

D – «задовільно» – посередньо, із значними недоліками.

E – «достатньо» – виконання задовольняє мінімуму кредитів оцінки.

FX – «не складено» – для одержання кредиту потрібна деяка доробка.

F – «не складено» – для одержання кредиту потрібна значна доробка.

Модульно-рейтингова система оцінки знань студентів ураховує всі форми їхньої роботи над вивченням курсу та рівень отриманих ними знань. Основними формами вивчення Історії української культури є лекції, семінарські заняття, консультації, самостійна робота студентів над джерелами та навчально-методичною літературою, підготовка й виступи з тематичними повідомленнями, доповідями та рефератами, рецензування рефератів, контрольні співбесіди, написання контрольних робіт, участь у студентських наукових конференціях, складання іспиту.

Теми пропущених занять, а також ті, на яких студенти отримали незадовільну оцінку, перездаються ними викладачу на консультаціях. Основними формами контролю знань студентів при вивченні курсу є: оцінки на семінарах, письмові контрольні роботи, реферати, модульні контрольні співбесіди та іспит.

Важливою формою навчального процесу є лекція. Вона визначає зміст та загальну спрямованість усіх інших форм навчальних занять. У лекціях розкриваються найбільш складні та важливі проблеми курсу «Історія української культури». Лекції та семінари за змістом і тематикою проблем не повторюють, а взаємодоповнюють одне одного як різні форми навчального процесу, що сприяє формуванню у студентів цілісного погляду на історію

церкви України. Мета семінарських занять – поглиблення та закріплення знань, отриманих на лекціях і під час самостійного вивчення окремих тем курсу. Як правило, на семінар виносяться 3–4 питання; їх розглядають як у традиційній формі, так і у вигляді дискусії, розгорнутої бесіди, конференції, “круглого столу”, особливо якщо обговорюються проблемні питання. Опитування студентів на семінарі проходить як за бажанням студента, так і за викликом викладача. Крім основних виступів студентів на семінарі, викладач оцінює також істотні доповнення до викладеної проблеми. На семінарських заняттях можуть обговорюватися повідомлення, доповіді та реферати.

У кінці заняття викладач підводить підсумки роботи, оцінює виступи і доповнення кожного студента, акцентуючи увагу на найбільш вдалих відповідях, недоліках у висвітленні теми. Крім цього, студенти отримують завдання щодо підготовки до наступного семінарського заняття. Оцінки, одержані на семінарі, обов’язково враховуються при рейтинго-модульній системі контролю знань.

Готуючись до семінарського заняття, студент повинен опрацювати рекомендовані до даної теми джерела та літературу, продумати відповіді на кожне питання, скласти план і стислі тези свого виступу. Важливе значення у підготовці до семінару мають консультації викладачів, час і місце проведення яких доводиться до відома студентів. Готуватися до семінарського заняття необхідно заздалегідь. Всебічна та ґрунтовна підготовка – важлива передумова створення творчої атмосфери при обговоренні передбачених планом семінару питань, змістовних виступів і доповнень. На семінарі студенти повинні доповнювати свої записи новим матеріалом з виступів своїх товаришів та викладача.

Змістовний модуль 1.

Витоки та передумови формування української культури

Семінарські модулі

1. Культура давнього населення України.
2. Культура Київської Русі.
3. Культура України XIV – середини XVII ст.
4. Українське бароко.

Короткі теоретичні відомості

Термін культура походить від латинського слова “culture” – що в перекладі означає обробіток землі, догляд. З подальшим розвитком суспільних відносин, освіти, науки, поширенням гуманістичних традицій відбулася трансформація значення цього терміна, який став означати виховання, освіту, розвиток тощо. У своєму сучасному значенні слово культура укорінилося в європейській свідомості, увійшло в обіг європейської соціальної думки лише з другої половини XVIII ст. Цим поняттям

позначалися в той час досягнення духовної культури людей, передусім наукові знання, мистецтво, моральна досконалість та взагалі все те, що називали освіченістю.

Сьогодні фахівці налічують від 150 до 250 визначень культури в різних наукових сферах, а всього у світовій літературі їх близько 500.

Культура і природа тісно пов'язані між собою, оскільки зразки матеріальної та духовної культури здатна продукувати лише людина, яка є невід'ємною частиною природи. Таким чином природа є підґрунтям для розвитку культури.

Існують гострі дискусії з приводу співвідношення культури і цивілізації. Остання отримала досить широке тлумачення, зокрема як синонім культури, як означення матеріальної культури або характеристика етапу суспільного розвитку тощо. Однак існуючі трактування сутності цивілізації свідчать про нерозривний її зв'язок з культурою.

Культура виконує цілу низку функцій в суспільстві, серед яких, зокрема, гуманістична, світоглядна, етноформуєча, інформативна, комунікативна, регулятивна, аксіологічна, виховна та інші.

Зародження українського етносу своїм корінням сягає V–VII ст. Саме в той час на теренах сучасної України проживала слов'янська людність – волиняни, поляни, деревляни, уличі, тиверці, яких в наукових колах прийнято називати праукраїнцями.

Велике значення для становлення української культури мало унікальне географічне середовище, яке дозволило місцевій людності успішно займатися землеробством, скотарством, мисливством, рибальством.

Також не менш важливе значення для формування української культури мала ментальність народу, в якій яскраво простежується домінування емоцій та почуттів над інтелектом, а також індивідуалізм, толерантність та інші духовні якості.

Формування та розвиток української культури триває з прадавніх часів. Саме тому в наукових колах прийнято поділяти цей значний часовий проміжок на окремі періоди, кожен з яких характеризується унікальністю та неповторністю перебігу культурно-мистецьких процесів.

За формою людської діяльності культуру поділяють на матеріальну та духовну, а за рівнем майстерності й типом ідеології – на елітарну, масову й народну.

Вивчення української культури передбачає застосування великої кількості джерел різного характеру. Серед них зокрема усна народна творчість, археологічні знахідки, архітектурні споруди, писемні пам'ятки, твори мистецтва тощо.

Отже, українська культура наповнена глибоким філософсько-теоретичним змістом. Вона є результатом діяльності багатьох поколінь українців і виконує цілу низку важливих функцій в суспільстві. Зважаючи на унікальність та неповторність матеріальних і духовних здобутків українського народу можна сміливо стверджувати, що українська культура – це феномен світової культурної скарбниці.

Культурне життя на території сучасної України розвивається з прадавніх часів. Перші свідчення культуротворчої діяльності людей на українських землях датовані добою палеоліту. Саме до цього періоду належать археологічні знахідки зразків матеріальної культури в стоянках первісних людей в с. Королеве, Лука Врублिवецька, тощо.

Значний часовий проміжок еволюції первісної культури на українських землях обумовив необхідність систематизації знань та періодизації цього найдавнішого і найтривалішого етапу культурного розвитку прадавніх людей.

Однією із найяскравіших сторінок прадавньої історії України в науковому світі прийнято вважати Трипільську культуру, представники якої проживали на Правобережжі 1,5 – 2,5 тис. років тому.

Існує декілька гіпотез щодо етнічної належності носіїв трипільської культури, серед яких на особливу увагу заслуговує автохтонна концепція. Сучасні науковці схиляються до думки, що саме трипільці є індоєвропейцями і прямими пращурами сучасних українців, про що свідчать зокрема багато спільних рис цих хронологічно далеких культур.

З другої половини II тис. до н.е. в українських степах з'явилися іраномовні кочові племена кіммерійців, скіфів та сарматів. Вони панували на обширних територіях від Уралу і до Дністра аж до IV ст. та частково були асимільовані протослов'янськими етносами.

Перші відомості про кіммерійців залишив давньогрецький поет Гомер, а про скіфів – давньогрецький історик Геродот. Що ж стосується сарматів, то саме завдяки їх проживанню на степовій території Причорномор'я Україна тривалий час (аж до XVII ст.) маркувалася в іноземних джерелах як “Сарматія”.

До культурних здобутків кіммерійців, скіфів та сарматів належить техніка виплавлення заліза та виробництво сталевих виробів, використання важкої кінноти у бою, уміле копіювання грецької техніки у ювелірному мистецтві тощо.

Значний вплив на розвиток культурних процесів на українських землях в період VII – V століть до н. е. мали античні поліси Північного Причорномор'я, такі як Херсонес, Ольвія, Пантікапей та ін. Грецька антична цивілізація була на вищому рівні культурного розвитку і тому слугувала взірцем для наслідування населенням, яке проживало на українських територіях. Саме завдяки “діалогу культур” місцева людність праукраїнського степу та лісостепу засвоїла тогочасні передові технології обробітку металів, гончарної, ювелірної справи тощо.

Поява праслов'янських культур на території сучасної України датується I ст. до н. е. – IV ст. н. е. Саме в цей проміжок часу тут проживала людність зарубинецької та черняхівської археологічних культур.

Перші згадки про слов'ян датуються VI ст. і належать римським історикам Плінію Старшому, Тациту, Птоломею, які вважали племена антів, склавинів та венедів, автохтонним і стародавнім народом. В арабських джерелах згадується держава III – IV ст. н. е. на теренах України – Ортанія,

Ратанія або Рутенія розташована на території між Дністром і Дніпром, де мешкали переважно анти (племінне об'єднання східних слов'ян – полян, древлян, сіверян, уличів, тиверців).

Давні слов'яни досягли високого рівня культурного розвитку. Вони навчилися вправно обробляти дерево і метали, володіли гончарною майстерністю. Значного розвитку досягла духовна культура слов'ян, базована на язичницьких віруваннях.

Таким чином, у прадавній період було закладено міцний фундамент розвитку сучасної української культури. Саме тоді розпочалося формування менталітету українського народу, звичаїв і традицій, які після численних трансформацій були покладені в основу освіти, літератури та мистецтва в Україні.

Змістовий модуль 2.

Тема: Українська культура ХІХ – ХХ ст.

Семінарські модулі

1. Національне відродження в Україні.
2. Українська культура радянської доби.
3. Культура незалежної України.

Короткі теоретичні відомості

Розвиток української культури в епоху просвітництва та романтизму відбувався при досить складних обставинах, коли Україна була розчленована між Австро-Угорською та Російською імперіями. Провідною силою українського культурного відродження була національно-свідома інтелігенція, яка гуртувалися при Харківському та Київському університетах, Кирило-Мефодіївському товаристві, Головній Руській Раді, “Просвіті”, а також навколо цілої низки друкованих видань, таких як “Український альманах”, “Український Демокріт”, “Зоря Галицька тощо.

Українська освітня система періоду просвітництва та романтизму поділялася на парафіяльні, повітові школи, гімназії та ліцеї, а також університети, яких до кінця ХІХ ст. налічувалося три в Наддніпрянській Україні і два – на західноукраїнських землях. Крім того діяла низка спеціалізованих інститутів гуманітарно-педагогічного та природничого спрямування.

В Україні активно розвивалася наукова сфера. Зокрема Г. Калиновський поклав початок української етнографії, а М. Цертелєв – фольклористики. Крім того у сфері природничих наук М. Авенаріус заснував одну із перших шкіл молекулярної фізики, М. Бекетов започаткував сучасну фізичну хімію, М. Мечніков – мікробіологію, К. Феофілактів – школу геології.

У загальних рамках національно-культурного відродження активізувався розвиток літератури, яка перебрала на себе не тільки художньо-естетичні, але й суспільно-політичні функції.

Нова українська література бере свій початок із виходом у 1798 р. “Енеїди” І. Котляревського, написаної народною мовою. На початку ХІХ ст. літературну романтичну традицію продовжили нові письменники, зокрема Є. Гребінка, М. Костомаров, М. Шашкевич, Т. Шевченко та ін. Саме романтикам вдалося остаточно утвердити в літературі живу українську мову.

Театральне життя України було зосереджене навколо Харківського і Полтавського професійних театрів, в яких ставилися п'єси переважно вітчизняних драматургів.

В українському музичному мистецтві ХІХ ст. яскраво помітні риси романтизму, які пов'язані з широким використанням фольклору та орієнтацією на західноєвропейську музику. Саме в цей період в Україні поширилися нові романтичні жанри, такі як ноктюрн, балада, етюд та полонез.

Значний внесок у розвиток національної музики зробили композитори П. Сокальський, М. Аркас, М. Леонтович, Д. Січинський, С. Воробкевич та ін. Традиції вітчизняної духовної музики розвивав М. Вербицький. Зеніту свого розвитку музичне мистецтво досягло у творчості композитора, музикознавця М. Лисенка, який є основоположником української класичної музики.

На рубежі ХVІІІ – ХІХ ст. на зміну пишному бароко в українську архітектуру проник класицизм із властивими для нього симетрією і геометризацією форм, суворістю декору. Однак вже в середині ХІХ ст. в архітектурі спостерігалася втрата стильової єдності, внаслідок чого з'явилися різні комбінації стильових елементів – еkleктизм.

Український живопис початку ХІХ ст. розвивався в різних жанрах, зокрема портретному, історико-батальному, пейзажному, побутовому. Однак починаючи з другої половини ХІХ ст. в образотворчому мистецтві провідні позиції посів реалізм, особливостями якого було зображення життєвої правди.

Отже, в епоху просвітництва та романтизму в Україні відбулося національно-культурне відродження, яке позначилося значними досягненнями у сфері народної культури та мистецтва.

З розпадом Радянського Союзу на початку 90-х рр. ХХ ст. в Україні розпочався процес повернення до культурного обігу забороненої раніше літератури. Не менш важливою подією стало надання на законодавчому рівні українській мові державного статусу.

Характерною рисою розвитку української культури на початку 1990-х років був тісний її зав'язок з політикою. Не заперечуючи творчу свободу, суспільна думка схилилася на користь того, що митці у своїй діяльності повинні слугувати справі побудови незалежної держави.

В українській Конституції, прийнятій влітку 1996 р., проголошено гарантії свободи мистецької творчості та вільний доступ громадян до

культурних надбань народу. Також ухвалено цілу низку законів, які суттєво розширили можливості культурного всебічного розвитку населення України. Серед них зокрема закони України про бібліотеки, творчі спілки, музеї, кінематографію тощо.

Зокрема 19 травня 2005 р. у місті Берген на Конференції міністрів країн Європи Україна офіційно приєдналася до Болонського процесу, зобов'язавшись внести відповідні зміни у національну систему освіти та приєднатися до роботи над визначенням пріоритетів у процесі створення єдиного європейського простору вищої освіти до 2010 року. Це практично означає проведення глибоких реформ в галузі освіти, наближення її до європейських стандартів.

В українській літературі кінця ХХ – початку ХХІ ст. яскраво простежуються постмодерністські тенденції, властиві західноєвропейській культурі. Серед них зокрема прагнення поєднати в одному творі декілька жанрових різновидів, культ незалежної особистості, потяг до міфу, активне використання запозичень, які спостерігаються не лише на сюжетно-композиційному, а й на образному, мовному рівнях.

Постмодернізм у сучасній українській літературі притаманний творчості Ю. Андруховича, Ю. Іздрика, Л. Дереша, О. Ульяненка, С. Процюка, В. Медведя, О. Забужко та інших.

Постмодерні тенденції проникли у вітчизняне мистецтво. Шукаючи альтернативи модернізму та соцреалізму, митці створили нові образи та засоби самовираження. Також посилилася соціальна спрямованість мистецтва, про що яскраво свідчить поява феміністичних мистецьких напрямів, “мистецтва аутсайдерів” (етнічних меншин) тощо.

На творчість сучасних вітчизняних митців справив помітний вплив розвиток технологій. Саме завдяки цьому набуло розквіту фотомистецтво, відео-арт та ціла низка інших мистецьких напрямів.

Також в рамках постмодерністського мистецтва формуються інші напрямки, серед яких зокрема інсталяція, перформанс, хеппенінг, граффітізм, мінімалізм, соц-арт, оп-арт, поп-арт тощо.

Отже, в умовах незалежності активізувалися культуротворчі процеси в Україні. Разом з розпадом Радянського Союзу припинилися тиск та переслідування митців з боку органів держбезпеки, а також з'явилася можливість вільно спілкуватися з представниками інших культур, що позитивно позначилося на розвитку вітчизняного мистецтва. Таким чином виникла велика кількість нових методів та засобів самовираження, що безпосередньо вплинуло на появу в Україні цілої низки художніх творів.

5. Інструктивно-методичні матеріали до самостійної роботи.

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентами навчального матеріалу в час, вільний від аудиторних занять. Виконуючи самостійну роботу з історії культури України, студенти вчаться розподіляти

свій робочий час, планувати черговість виконання окремих етапів завдання, користуватися бібліотечними фондами і каталогами, працювати з історичними документами та літературними джерелами, аналізувати матеріал, порівнювати різні наукові концепції та робити висновки, складати конспекти. Ці вміння стануть у пригоді і надалі, при вивченні інших гуманітарних дисциплін та в науковій роботі. З іншого боку, інтеграція України в європейський простір передбачає знання кожним громадянином минулого власного народу, без чого неможливо адекватно уявити місце української державності в європейській спільноті

Самостійна робота поділяється на такі види:

1. Опрацювання лекційного матеріалу.
2. Підготовка до семінарських занять.
3. Проходження поточного контролю перевірки знань.
4. Опрацювання тем курсу за рекомендованими списками літератури.
5. Відвідування консультацій.
6. Підготовка до складання іспиту за переліком питань чи в формі тестування.

1. Програма та методика самостійного вивчення лекційного прочитаного матеріалу:

Лекція – методологічна й організаційна основа для всіх навчальних занять, зокрема й самостійних. Її основна дидактична мета – формування орієнтувальної теоретичної основи для подальшого засвоєння студентами навчального матеріалу. Інформація, отримана студентом на лекції, стає основою формування конспекту для подальшого вивчення та засвоєння навчального матеріалу; для підготовки до семінарських занять, підготовки до поточних і підсумкових перевірок засвоєних знань. Семінарські заняття потребують від студентів ретельної підготовки. Готуючись, студент має ознайомитися з планом семінарського заняття, рекомендованою літературою. Спочатку треба ознайомитися з матеріалом за темою семінару, що вміщений у навчальних посібниках. Це дасть змогу скласти загальне уявлення про тему, яку виносять на семінарське заняття. Якщо з цієї теми прочитано лекцію, то корисно також ретельно опрацювати її конспект. Лише після цього розпочинається самостійна робота над вивченням першоджерел.

Окрему ланку в процесі підготовки до семінарського заняття становить безпосередня підготовка виступу з того чи того питання. Варто, щоб студент привчав себе виступати не за готовим текстом, зачитуючи його, а своїми словами, користуючись лише коротким планом. Підготовка до семінару починається ще на лекції. Саме конспект лекції може і повинен стати наріжним каменем, навколо якого сформується стрункий каркас форми майбутнього виступу. Однією з форм самостійної роботи студентів денної форми навчання є самостійне опрацювання матеріалу лекцій за власним конспектом, який вівся під час прослуховування лекції, або за опорними конспектами, підготовленими викладачем.

Конспект лекцій студента повинен бути акуратним, написаним в окремому зошиті чітким, розбірливим почерком. Теми, назви питань, визначення, ключові поняття необхідно виділяти, підкреслювати. Звичайно, важко встигнути належно оформити конспект під час лекції, тому він потребує ретельного самостійного доопрацювання: розшифрування скорочень, уточнення окремих положень, пригадуючи виклад лекції або використовуючи літературу. Лектор є обмеженим у часі, а тому деякі питання можуть бути окреслені надто схематично, в загальних рисах, наукові проблеми – тільки названі, для обґрунтування концепції подані посилання на джерела. На всі ці моменти необхідно звернути увагу, обов'язково вдаючись до літератури, що була рекомендована лектором. Тільки повний, належним чином оформлений конспект лекцій допоможе студенту добре підготуватися до семінарського заняття, тестування, модульної контрольної роботи чи іспиту.

Якщо з поважних причин студент пропустив лекцію, він повинен звернутися на кафедру в час консультацій викладача-лектора, скористатися опорними конспектами, отримати рекомендації щодо літератури та джерел і опрацювати тему самостійно.

2. Програма та методика самостійного вивчення лекційного не прочитаного матеріалу:

Під час вивчення Історії української культури зустрічаються складні питання, які містять протиріччя у висвітленні в літературі, викликають підвищений інтерес істориків, містять у собі предмет для наукових дискусій. Як правило, такі проблеми подаються лектором студентам неісторичних спеціальностей у рідкісних проблемних дискурсах. Викладач, враховуючи вузькість предмету дослідження, торкається його лише дотично, не заглиблюючись. Окремі питання можуть виноситись на самостійне опрацювання. Однак, це зовсім не означає, що названа проблема назавжди залишиться "білою плямою" для майбутнього фахівця-аграрія. Тут на допомогу мають прийти підручники, навчальні посібники, монографії, наукові статті, матеріали преси, Інтернет тощо.

Історична наука в незалежній Україні знаходиться в стадії свого розвитку, переосмислення багатьох історичних моментів, наукових дискусій та створення нових концепцій, життєвість яких ще має бути доведена із часом. Тому, самостійно вивчаючи окремі питання курсу вітчизняної історії, не слід лякатися різниці у підходах до висвітлення різними авторами одного й того ж питання. Важливо навчитися розрізняти концептуальні підходи різних дослідників, виділяти в них "білі" та "чорні" плями, об'єктивні й суб'єктивні моменти, відрізняти аргументовані висновки від бездоказових.

3. Підготовка до семінарських робіт:

До кожного семінарського заняття з Історії української культури розроблено план, що містить 3-5 питань та список літератури, опрацьовуючи котру студент знайде на них відповідь. Готуючись до семінару, необхідно вести конспект, в якому робити виписки з літератури,

занотовувати основні положення наукових концепцій, завжди обов'язково зазначаючи назви статей чи книг і прізвища їх авторів.

Конспектування літератури не означає механічного переписування всієї рекомендованої статті або розділу підручника. Воно може мати такі форми:

а) текстуальне конспектування (дослівні виписки окремих місць, що мають найбільше теоретичне значення і найточніше характеризують історичне явище, подію) застосовують при опрацюванні першоджерел, праць видатних учених, історичних діячів;

б) вільне конспектування (виклад думок автора своїми словами) – для загального опрацювання великих за обсягом наукових статей, розділів підручника, монографій;

в) змішане конспектування (окремі положення виписуються у формі цитат, інша частина тексту передається своїми словами).

Оцінюючи роботу студентів на семінарі, викладач на основі розроблених та затверджених кафедрою критеріїв урахує елемент самостійності у відповіді, кількість опрацьованих джерел і якість позааудиторної підготовки студента.

Опрацювання будь-якого нового питання рекомендується починати з вивчення відповідного розділу одного з підручників з історії церкви України. Це дасть можливість визначити місце даного історичного явища чи події в загальноісторичному контексті, проаналізувати його причини та наслідки. Склавши для себе загальну картину, бажано з'ясувати висвітлення питання в інших підручниках. Тільки після цього можна приступати до ознайомлення з першоджерелами, які рекомендовані в списку літератури, публікаціями в наукових виданнях, монографіями. Насамкінець рекомендується звернутися до публікацій у пресі, котрі носять полемічний характер, що дозволить розширити погляд на розуміння проблеми, помітити сильні й слабкі сторони в її висвітленні та аргументації. Завершуючи опрацювання літератури, слід обміркувати причини одно- чи різноманітності підходів до вивчення даного питання, виділити концепцію, яка здається найбільш вірогідною та краще аргументованою і якої можна дотримуватися в подальшій роботі.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Культура і цивілізація.
2. Духовна та матеріальна культура. Світова та національна культура.
3. Функції культури. Культура та суспільство.
4. Культура античних міст-держав Північного Причорномор'я.
5. Політичний та соціально-економічний устрій Київської Русі.
6. Культура Київської Русі крізь призму взаємовідносин Схід – Захід (кочовий світ, Візантія, Європа, Близький Схід).
7. Політичні, соціально-економічні та культурні особливості Галицько-Волинського князівства (XII – початок XIV ст.).
8. Література Галицько-Волинського князівства.
9. Архітектура та образотворче мистецтво Галицько-Волинського князівства.

10. Феномен козацької культури.
11. Постаць Петра Могили у релігійному та культурному житті України.
12. Києво-Могилянська академія та її місце в історії української культури.
13. Григорій Сковорода – геній українського бароко.
14. Загальна характеристика Просвітництва. Реалізація основних положень Просвітництва в Україні.
15. Стиль рококо в Україні.
16. Класицизм в українському мистецтві.
17. Тарас Шевченко – ідеолог модерної України.
18. Початок національного відродження на західноукраїнських землях. «Руська трійця».
19. Українське мистецтво доби реалізму.
20. Роль Івана Франка у національно-культурному русі.
21. М. Грушевський і його роль у розвитку української національної культури.
22. Ідейні витoki українського модернізму.
23. Розвиток культури України під час Другої світової війни.
24. Патріотичне піднесення та розквіт соціалістичного реалізму в українській культурі післявоєнного періоду.
25. Політика русифікації та дисидентський рух.
26. Основні тенденції розвитку українського мистецтва у 70-80-ті роки ХХ ст.
27. Український кінематограф.
28. Український постмодернізм.
29. Розвиток української культури у діаспорі

ЛІТЕРАТУРА:

1. Академічне релігієзнавство : Підручник для вузів / за ред. А. М. Колодного. – К. : Світ знань, 2000. – 862 с.
2. Александрович В. Мистецтво Галицько-Волинської держави / В. Александрович. – Львів : НАНУ, 1999. – 132 с.
3. Бокань В. Історія культури України: Навч. посібник / В. Бокань, Л. Польовий. – К. : МАУП, 2002. – 256 с.
4. Висоцький О. Ю. Історія української культури : Навч. посібник / О. Ю. Висоцький. – Дніпропетровськ : НМетАУ, 2009. – 130 с.
5. Горський В. С. Історія української філософії: Курс лекцій / В. С. Горський. – К. : Наукова думка, 1996. – 286 с.
6. Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної української нації / Я. Грицак. – К. : Генеза, 2000. – 360 с.
7. Історія релігії в Україні : Навч. посібник / за ред. А. М. Колодного, П. Л. Яроцького. – К. : Т-во «Знання», 1999. – 735 с.
8. Історія світової та української культури : Підручник / В. А. Гречко, І. В. Чорний, В. А. Кушнерук, В. А. Режко. – К. : Літера, 2002. – 463 с.
9. Історія української культури / За загал. ред. І. Крип'якевича. – К. : Либідь, 2002. – 656 с.

10. Історія української культури / За ред. О. Павлова. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
11. Історія української та зарубіжної культури / за ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. – К. : Знання, 2002. – 351 с.
12. Історія української культури у 5-ти т. Т. 1. Історія культури давнього населення України / Ю. С. Асєєв, В. Д. Баран, І. А. Баранов. – К. : Наукова думка, 2001. – 1134 с.
13. Історія української культури у 5-ти т. Т. 2. Українська культура XIII – першої половини XVII ст. / В. С. Александрович, В. Г. Балущок, М. Б. Боянівська. – К. : Наукова думка, 2001. – 846 с.
14. Історія української культури у 5-ти т. Т. 3. Українська культура другої половини XVII – XVIII ст. / В. С. Александрович, В. Й. Борисенко, Т. М. Виврот. – К. : Наукова думка, 2003. – 1246 с.
15. Історія української культури у 5-ти т. Т. 4. Кн. 1. Українська культура XIX ст. / А. Ф. Артюх, В. Г. Балущок, Г. Б. Бондаренко. – К. : Наукова думка, 2008. – 1008 с.
16. Історія української культури у 5-ти т. Т. 4. Кн. 2. Українська культура XIX ст. / А. Ф. Артюх, В. Г. Балущок, Г. Б. Бондаренко. – К. : Наукова думка, 2005. – 1294 с.
17. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура : Підручник / М. В. Кордон. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 584 с.
18. Культура і побут населення України: Навч. посібник / за ред. В. І. Наулко, Л. Ф. Артюх. – К. : Либідь, 1993. – 288 с.
19. Культурологія : Навч. посібник / за ред. Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, А. Ю. Кондратюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 392 с.
20. Культурологія : теорія та історія культури : Навч. посібник / за ред. І. І. Тюрменко, О. Д. Горбула. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 368 с.
21. Культурологія : українська та зарубіжна культура. Навч. посібник / І. Зязюн, В. Семашко та ін. ; Ред. М. М. Закович. – К. : Знання, 2007. – 567 с.
22. Лекції з історії світової та вітчизняної культури : Навч. посібник / За ред. проф. А. Яртіся та проф. В. Мельника. – Львів : Світ, 2005. – 568 с.
23. Мистецтво України: Біографічний довідник / За ред. А. В. Кудрицького. – К. : Укр. енцикл., 1997. – 700 с.
24. Попович М. Нарис історії культури України / М. Попович. – К. : «АтрЕк», 1998. – 728 с.
25. Українська і зарубіжна культура. Навч. посібник / Під. заг. ред. К. В. Заблоцької. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2001. – 372 с.
26. Українська культура : Історія і сучасність : Навч. посібник / С. О. Черепанова, В. Г. Скотний, І. В. Бичко та ін. – Львів : Світ, 1994. – 455 с.
27. Українська культура в європейському контексті / Ю. П. Богуцький. – К. : Знання, 2007. – 680 с.

28. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку XVIII століття / І. Шевченко. – Львів : Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії 2001. – 250 с.

29. Шейко В. М. Історія української культури : Навч. посібник / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. – К. : Кондор, 2006. – 264 с.

Допоміжна література

133. Багалій Д. Український мандрований філософ Григорій Сковорода / Д. Багалій. – К. : Орій, 1992. – 472 с.

134. Білецький П. О. Українське мистецтво другої половини XVII – XVIII століть / П. О. Білецький. – К. : Мистецтво, 1981. – 159 с.

135. Веселовська Г. І. Український театральний авангард / Г. І. Веселовська. – К. : Фенікс, 2010. – 368 с.

136. Грабович Г. До історії української літератури : дослідження, есії, полеміка. – К. : Критика, 2003. – 631 с.

137. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856 – 1886) / Я. Грицак. – К. : Критика, 2006. – 632 с.

138. Гусев В. І. Філософія доби Відродження / В. І. Гусев. – К. : Університет «Києво-Могилянська академія», 1993. – 91 с.

139. Дашкевич Я. Національна самосвідомість українців на зламі XVI – XVII ст. / Я. Дашкевич. // Сучасність. – 1992. – № 3. – С.65-74.

140. Дворнік Ф. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Ф. Дворнік. – К. : Дух і Літера, 2000. – 528 с.

141. Енциклопедія трипільської цивілізації : у 2 томах. Т.1. / за ред. М. Ю. Відейка. – К. : Укрполіграфмедіа, 2004. – 703 с.

142. Енциклопедія трипільської цивілізації : у 2 томах. Т.2. / за ред. М. Ю. Відейка. – К. : Укрполіграфмедіа, 2004. – 656 с.

143. Єрмакова Н. Березільська культура: Історія, досвід / Н. Єрмакова. – К. : Фенікс, 2012. – 512 с.

144. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine : Українка в конфлікті міфологій / О. Забужко. – К. : Факт, 2007. – 640 с.

145. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст : франківський період / О. Забужко. – К. : Факт, 2009. – 156 с.

146. Забужко О. С. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу / О. Забужко. – К. : Факт, 2009. – 160 с.

147. Залізняк Л. Л. Первісна історія України / Л. Л. Залізняк. – К. : Вища школа, 1999. – 264 с.

148. Зубавіна І. Б. Кінематограф незалежної України: тенденції, фільми, постаті / І. Б. Зубавіна. – К. : ФЕНІКС, 2007. – 296 с.

149. Зубар В. Античний світ Північного Причорномор'я / В. Зубар, Е. Ліньова, Н. Сон. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 1999. – 320 с.

150. Зубарь В. М. Боги и герои античного Херсонеса / В. М. Зубар. – К. : Изд. дом «Стилос», 2005. – 188 с.

151. Іванова Л. Г. Україна між Сходом і Заходом – до проблеми становлення національної ідеї в українській суспільно-політичній думці в контексті східноєвропейського розвитку (І половина XIX ст.) / Л. Г. Іванова. – К. : НПУ ім. М. Драгоманова, 2007. – 136 с.
152. Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми / Я. Ісаєвич. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 520 с.
153. Карпов А. В. Язычество, христианство, двоеверие : религиозная жизнь Древней Руси в IX – XI веках / А. В. Карпов. – СПб. : Алатая, 2008. – 184 с.
154. Климов В. Феномен Петра Могили (Біографія. Діяльність. Позиція) / В. Климов, А. Колодний, А. Жуковський та ін. – К. : Дніпро, 1996. – 270 с.
155. Когут З. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760 – 1830 / З. Когут. – К. : Основи, 1996. – 317 с.
156. Крвавич Д. П. Українське мистецтво. – Т. 1. / Д. П. Крвавич, В. А. Овсійчук, С. О. Черепанова. – Львів : Світ, 2004. – 256 с.
157. Крвавич Д. П. Українське мистецтво. – Т. 2. / Д. П. Крвавич, В. А. Овсійчук, С. О. Черепанова. – Львів.: Світ, 2004. – 268 с.
158. Крвавич Д. П. Українське мистецтво. – Т. 3. / Д. П. Крвавич, В. А. Овсійчук, С. О. Черепанова. – Львів.: Світ, 2005. – 286 с.
159. Крижицький С. Д. Античні міста держави Північного Причорномор'я / С. Д. Крижицький, В. М. Зубар, А. С. Русяєва. – К. : Вид. дім "Альтернативи", 1998. – 352 с.
160. Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні / В. Литвинов. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2000. – 472 с.
161. Ловмянский Г. Религия славян и её упадок / Г. Ловмянский. – СПб. : Академический проект, 2003. – 512 с.
162. Макаров А. Світло українського бароко / А. Макаров. – К. : «Мистецтво», 1994. – 247 с.
163. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури / Є. Маланюк. – К. : АТ «Обереги», 1992. – 80 с.
164. Моренець В. П. Національні шляхи поетичного модерну першої половини XX ст.: Україна і Польща : монографія / В. П. Моренець. – К. : Основи, 2002. – 327 с.
165. Наєнко М. К. Художня література України : Від міфів до модерної реальності. – К. : Просвіта, 2008. – 1063 с.
166. Нариси з історії театрального мистецтва України XX століття / Редкол. : В. Сидоренко (голова) та ін. – К. : Інтертехнологія, 2006. – 1054 с.
167. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології / І. Нечуй-Левицький. – К. : АТ «Обереги», 2003. – 144 с.
168. Огієнко І. І. Дохристиянські вірування українського народу / І. І. Огієнко. – К. : АТ «Обереги», 1992. – 424 с.

169. Огієнко І. І. Історія українського друкарства / І. І. Огієнко. – К. : Либідь, 1994. – 448 с.
170. Огієнко І. Українська культура / І. І. Огієнко. – К. : Абрис, 1991. – 272 с.
171. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 448 с.
172. Протас М. О. Українська скульптура ХХ століття / М. О. Протас. – К. : Інтертехнологія, 2006. – 278 с.
173. Раевский Д. С. Мир скифской культуры / Д. С. Раевский. – М. : Языки славянских культур, 2006. – 600 с.
174. Репресоване «відродження» / Упоряд. О. І. Сидоренко, Д. В. Табачник. – К. : Україна, 1993. – 399 с.
175. Роготченко О. О. Соціалістичний реалізм і тоталітаризм / О. О. Роготченко. – К. : ФЕНІКС, 2007. – 608 с.
176. Самойлович В. П. Народна архітектура України в ілюстраціях / В. П. Самойлович. – К. : Абрис, 1999. – 281 с.
177. Сарбей В. Г. Національне відродження України / В. Г. Сарбей. – К. : Вид. дім «Альтернативи», 1999. – 336 с.
178. Сидоренко В. Д. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань : Розвиток візуального мистецтва України ХХ – ХХІ століть / В. Д. Сидоренко. – К. : ВХ[студіо], 2008. – 188 с.
179. Скржинская М. В. Древнегреческие праздники в Элладе и Северном Причерноморье / М. В. Скржинская. – К. : Институт истории Украины НАН Украины, 2009. – 363 с.
180. Степовик Д. В. Українське мистецтво першої половини ХІХ століття / Д. В. Степовик. – К. : Мистецтво, 1982. – 191 с.
181. Толочко О. П. Київська Русь / О. П. Толочко, П. П. Толочко. – К. : Вид-во «Альтернатива», 1998. – 352 с.
182. Українська література ХІV – ХVІ ст. – К.: «Наукова думка», 1988. – 600 с.
183. Український авангард 1910-1930 років [Ізоматеріал] : альбом / автор і упоряд. Д. О. Горбачов. – К. : Мистецтво, 1996. – 400 с.
184. Український живопис ХІХ — початку ХХ ст. : альбом. – Хмельницький : Галерея, 2005. – 272 с.
185. Український живопис ХХ – поч. ХХІ ст. : альбом. – Хмельницький : Галерея, К. : Артанія Нова, 2006. – 304 с.
186. Український іконопис ХІІ—ХІХ ст. з колекції НХМУ. Альбом. – Хмельницький : Галерея, 2005. – 256 с.
187. Український модернізм 1910-1930 : альбом. – Хмельницький : Галерея, 2006. – 288 с.
188. Український портрет ХVІ – ХVІІІ ст.: альбом. – Хмельницький : Галерея, 2006. – 355 с.
189. Уманцев Ф. С. Мистецтво давньої України: історичний нарис / Ф. С. Уманцев. – К. : Либідь, 2002. – 328 с.

190. Федів Ю. А. Історія української філософії / Ю. А. Федів, Н. Г. Мозкова. – К. : Україна, 2001. – 510 с.
191. Фіголь М. Мистецтво стародавнього Галича / М. Фіголь. – К. : Мистецтво, 1997. – 224 с.
192. Чижевський Д. І. Історія української літератури / Д. І. Чижевський. – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 568 с.
193. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – К. : Вид-во "Орій", 1992. – 230 с.
194. Чижевський Д. І. Філософія Г. С. Сковороди / Д. І. Чижевський. – Харків : Прапор, 2004. – 272 с.
195. Чмихов М. О. Давня культура: Навч. посібник / М. О. Чмихов. – К. : Либідь, 1992. – 228 с.
196. Щербак В. О. Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV – середина XVII ст. / В. О. Щербак. – К. : Видавничий дім "KM Academia", 2000. – 300 с.
197. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. / Н. Яковенко. – К. : Генеза, 1997. – 312 с.
198. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст. / Н. Яковенко. – К. : Критика, 2002. – 416 с.

Інтернет-ресурси:

<http://izbornyk.org.ua/> – бібліотека текстів з історії української культури, першоджерела з історії української літератури та мови, історії України.

<http://poetry.uazone.net/> – бібліотека української поезії

<http://elib.nplu.org/> – бібліотека «Культура України»

<http://mari.kiev.ua/> – Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України

<http://etnolog.org.ua/> – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ

<http://k-ua.net/> – сайт «Культура України».

http://kultura.ho.ua/books_ku.htm – Культурологічна бібліотека

6. Індивідуальні навчально-дослідні завдання ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Однією із форм контролю за самостійною роботою студентів у міжсесійний період є виконання контрольних завдань.

Індивідуальне завдання виконується письмово. Кожне індивідуальне завдання складається із теми і відповідних запитань до неї, а також рекомендованої літератури, яку необхідно глибоко опрацювати і після того розкрити тему завдання, даючи відповідь на кожне запитання. В кінці бажано зробити відповідний висновок.

Тема: Розвиток української культури.

ПЛАН:

1. Культура і цивілізація.
2. Духовна та матеріальна культура. Світова та національна культура.

3. Функції культури. Культура та суспільство.
4. Культура античних міст-держав Північного Причорномор'я.
5. Політичний та соціально-економічний устрій Київської Русі.
6. Культура Київської Русі крізь призму взаємовідносин Схід – Захід (кочовий світ, Візантія, Європа, Близький Схід).
7. Політичні, соціально-економічні та культурні особливості Галицько-Волинського князівства (XII – початок XIV ст.).
8. Література Галицько-Волинського князівства.
9. Архітектура та образотворче мистецтво Галицько-Волинського князівства.
10. Феномен козацької культури.
11. Постать Петра Могили у релігійному та культурному житті України.
12. Києво-Могилянська академія та її місце в історії української культури.
13. Григорій Сковорода – геній українського бароко.
14. Загальна характеристика Просвітництва. Реалізація основних положень Просвітництва в Україні.
15. Стиль рококо в Україні.
16. Класицизм в українському мистецтві.
17. Тарас Шевченко – ідеолог модерної України.
18. Початок національного відродження на західноукраїнських землях. «Руська трійця».
19. Українське мистецтво доби реалізму.
20. Роль Івана Франка у національно-культурному русі.
21. М. Грушевський і його роль у розвитку української національної культури.
22. Ідейні витоки українського модернізму.
23. Розвиток культури України під час Другої світової війни.
24. Патріотичне піднесення та розквіт соціалістичного реалізму в українській культурі післявоєнного періоду.
25. Політика русифікації та дисидентський рух.
26. Основні тенденції розвитку українського мистецтва у 70-80-ті роки ХХ ст.
27. Український кінематограф.
28. Український постмодернізм.
29. Розвиток української культури у діаспорі

ЛІТЕРАТУРА:

1. Академічне релігієзнавство : Підручник для вузів / за ред. А. М. Колодного. – К. : Світ знань, 2000. – 862 с.
2. Александрович В. Мистецтво Галицько–Волинської держави / В. Александрович. – Львів : НАНУ, 1999. – 132 с.
3. Бокань В. Історія культури України: Навч. посібник / В. Бокань, Л. Польовий. – К. : МАУП, 2002. – 256 с.

4. Висоцький О. Ю. Історія української культури : Навч. посібник / О. Ю. Висоцький. – Дніпропетровськ : НМетАУ, 2009. – 130 с.
5. Горський В. С. Історія української філософії: Курс лекцій / В. С. Горський. – К. : Наукова думка, 1996. – 286 с.
6. Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної української нації / Я. Грицак. – К. : Генеза, 2000. – 360 с.
7. Історія релігії в Україні : Навч. посібник / за ред. А. М. Колодного, П. Л. Яроцького. – К. : Т-во «Знання», 1999. – 735 с.
8. Історія світової та української культури : Підручник / В. А. Гречко, І. В. Чорний, В. А. Кушнерук, В. А. Режко. – К. : Літера, 2002. – 463 с.
9. Історія української культури / За загал. ред. І. Крип'якевича. – К. : Либідь, 2002. – 656 с.
10. Історія української культури / За ред. О. Павлова. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
11. Історія української та зарубіжної культури / за ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. – К. : Знання, 2002. – 351 с.
12. Історія української культури у 5-ти т. Т. 1. Історія культури давнього населення України / Ю. С. Асєєв, В. Д. Баран, І. А. Баранов. – К. : Наукова думка, 2001. – 1134 с.
13. Історія української культури у 5-ти т. Т. 2. Українська культура XIII – першої половини XVII ст. / В. С. Александрович, В. Г. Балашок, М. Б. Боянівська. – К. : Наукова думка, 2001. – 846 с.
14. Історія української культури у 5-ти т. Т. 3. Українська культура другої половини XVII – XVIII ст. / В. С. Александрович, В. Й. Борисенко, Т. М. Виврот. – К. : Наукова думка, 2003. – 1246 с.
15. Історія української культури у 5-ти т. Т. 4. Кн. 1. Українська культура XIX ст. / А. Ф. Артюх, В. Г. Балашок, Г. Б. Бондаренко. – К. : Наукова думка, 2008. – 1008 с.
16. Історія української культури у 5-ти т. Т. 4. Кн. 2. Українська культура XIX ст. / А. Ф. Артюх, В. Г. Балашок, Г. Б. Бондаренко. – К. : Наукова думка, 2005. – 1294 с.
17. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура : Підручник / М. В. Кордон. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 584 с.
18. Культура і побут населення України: Навч. посібник / за ред. В. І. Наулко, Л. Ф. Артюх. – К. : Либідь, 1993. – 288 с.
19. Культурологія : Навч. посібник / за ред. Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, А. Ю. Кондратюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 392 с.
20. Культурологія : теорія та історія культури : Навч. посібник / за ред. І. І. Тюрменко, О. Д. Горбула. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 368 с.
21. Культурологія : українська та зарубіжна культура. Навч. посібник / І. Зязюн, В. Семашко та ін. ; Ред. М. М. Закович. – К. : Знання, 2007. – 567 с.
22. Лекції з історії світової та вітчизняної культури : Навч. посібник / За ред. проф. А. Яртися та проф. В. Мельника. – Львів : Світ, 2005. – 568 с.

23. Мистецтво України: Біографічний довідник / За ред. А. В. Кудрицького. – К. : Укр. енцикл., 1997. – 700 с.
24. Попович М. Нарис історії культури України / М. Попович. – К. : «АтрЕк», 1998. – 728 с.
25. Українська і зарубіжна культура. Навч. посібник / Під. заг. ред. К. В. Заблоцької. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2001. – 372 с.
26. Українська культура : Історія і сучасність : Навч. посібник / С. О. Черепанова, В. Г. Скотний, І. В. Бичко та ін. – Львів : Світ, 1994. – 455 с.
27. Українська культура в європейському контексті / Ю. П. Богуцький. – К. : Знання, 2007. – 680 с.
28. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку XVIII століття / І. Шевченко. – Львів : Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії 2001. – 250 с.
29. Шейко В. М. Історія української культури : Навч. посібник / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. – К. : Кондор, 2006. – 264 с.

7. Пакет комплексних контрольних робіт з критеріями оцінювання

Контрольна робота складається з 5 питань. Кожне питання в контрольній роботі оцінюється від 1 до 5 балів.

Відсутність відповіді не оцінюється взагалі.

1 бал ставиться, якщо є визначення головного питання, але воно не розкрито і не пояснено.

2 бали ставиться за відповідь, в якій не виявлено розуміння основного змісту навчального матеріалу або в якій припущено декілька суттєвих помилок.

3 бали ставиться за повну відповідь, в якій припущено суттєву помилку, або відповідь неповна, нелогічна.

4 балами оцінюється повна і правильна відповідь на підставі вивчених теорій, правил тощо, матеріал викладено в певній логічній послідовності, при цьому виявлено два-три несуттєві помилки.

5 балів ставиться за правильну і повну відповідь, в якій наведені приклади для пояснення теоретичних положень, принципів тощо, є особиста точка зору, аргументована і підкріплена науковими теоріями.

Максимальна кількість балів за контрольну роботу дорівнює 25. Оцінка за контрольну роботу виставляється за такою градацією:

15-18 балів дорівнює оцінці «задовільно»;

19-22 бали дорівнює оцінці «добре»;

23 - 25 балів дорівнює оцінці «відмінно»;

менше 15 балів дорівнює оцінці «незадовільно».

Окрім теоретичних питань, контрольна робота може містити тестові завдання. Кожна правильна відповідь тестового завдання оцінюється 1 балом і максимально дорівнює 10 балам.

Орієнтовні варіанти завдань на контрольних роботах.

Тестові завдання з курсу “Історія української культури”

№ 1

Етимологія поняття “культура” (cultura) походить з

- Латинської мови
- Італійської мови
- Грецької мови

№ 2

Слово “культура” походить від слів

- Colo, colare, culturas, cultus
- Cola, colere, culturus, cult
- Colo, colere, culturare, cultus

№ 3

Початковим класичним словосполученням зі словом cultura в античну добу був вислів

- Cultura lingva
- Cultura juris
- Cultura agri

№ 4

Вислів Цицерона “cultura animi authem philosophia est” характеризує, передусім

- Світоглядно-моральний потенціал культури
- Цілеспрямований вплив на людину з метою її духовного розвитку, виховання, освіти
- Духовний, світоглядно-моральний та освітньо-виховний зміст культури

№ 5

Традиційним перекладом слова “cultura” є

- Щось вирощувати, обробляти, доглядати, плекати, шанувати, доводити до досконалості, розвивати, виховувати, навчати
- Вирощений, оброблений, доглянутий, виплеканий, вшанований, доведений до досконалості, розвинутий, вихований, освічений
- Вирощування, обробіток, догляд, плекання, шанування, доведення до досконалості, розвиток, виховання, освіта

№ 6

Поява крім вислову “agri cultura” інших словосполучень: “cultura lingva”, “cultura juris”, “cultura literarum” тощо означало посилення

- Світоглядно-духовного, морально-виховного та освітнього змісту розуміння слова “cultura”
- Застосування слова “cultura” в різних сферах життя античного суспільства
- Застосування слова “cultura” для позначення діяльності, спрямованої

на вдосконалення мови, права, літературної творчості тощо.

№ 7

Еволюція поглядів на поняття “cultura” в античну епоху йшла від її розуміння як

- Обробітку землі до освіти і виховання людини
- Цілеспрямованого впливу на природу до впливу на саму людину з метою її духовного розвитку, виховання, освіти
- Землеробської діяльності до таких видів діяльності, як вдосконалення мови, права, літературної творчості, науки, освіти

№ 8

Під поняттям “культура” в добу Середньовіччя розуміли

- Служіння Богу, міський уклад життя, удосконалення суспільного життя

- Сакральну діяльність, що виявляє себе в релігійному культі, всебічний і гармонійний розвиток людини

- Поклоніння Богу (релігійний культ), освіту і виховання, міський уклад життя

№ 9

В епоху Ренесансу під “культурою” розуміли

- Освіту і виховання, всебічний і гармонійний розвиток особистості
- Освіту і виховання, міський уклад життя, розвиток духовності
- Освіту і виховання, цивілізацію, міський уклад

№ 10

В добу Просвітництва під поняттям “культура” розуміли

- Цивілізований спосіб життя, освіту, виховання, міський уклад життя
- Те, що відрізняє людину від тварини, релігійний культ
- Цивілізацію і “чисту духовність”

№ 11

Культуру як “духовність”, “людяність”, що відрізняється від “природності”, “тваринності” розуміли в добу

- Середньовіччя
- Ренесансу
- Просвітництва

№ 12

Хто і коли першим використав поняття “культура” як самостійний науковий термін?

- Цицерон у I ст. до н.е.
- Пуфендорф у 1684 р.
- Л.Уайт у 1956 р.

№ 13

Головні представники французької, італійської та німецької просвітницьких культурологічних шкіл

- Ш. Монтеск'є, Ж. Ламетрі, Ж.-Ж. Русо, Ф.-М. Вольтер; Д. Віко; Й.Гердер, Ф.Шилер

- Д. Дідро, П. Гольбах, К. Гельвецій, Ж.-Ж. Русо, Ф.-М. Вольтер; Д.

Бруно; Новалис, брати Шлегелі

- П.-С. Марешаль, Д. Дідро, М. Монтень, Ж.-Ж. Русо, Ф.-М. Вольтер;
Л. Ваніні; І. Кант, Г. Гегель

№ 14

Головні напрями німецької культурологічної школи кін. XVIII ст.

- Романтичний, моральний, класичної німецької філософії
- Естетичний, романтичний, моральний, філософський
- Естетико-романтичний і філософський (моральний, об'єктивно-ідеалістичний)

№ 15

Засновник сучасної культурології

- Е. Тайлор
- Дж. Фрезер
- Л. Уайт

№ 16

З якого часу термін “культурологія” почав широко використовуватися для позначення науки про культуру?

- 3 кін. XVIII ст.
- 3 поч. XX ст.
- 3 сер. XX ст.

№ 17

Хто засновник середньовічної богословської концепції культури?

- Аврелій Августин
- Тома Аквінський
- Єронім Блаженний

№ 18

Засновник “теології культури”

- В. Соловйов
- П. Тілліх
- А. Шептицький

№ 19

Античні, середньовічні, раціоналістично-ренесансні, раціоналістично-просвітницькі концепції культури передували

- Богословській концепції культури
- Циклічній концепції культури
- Еволюційній концепції культури

№ 20

Л. Морган, Г. Спенсер, Е. Тайлор, Дж. Фрезер – це представники

- Екзистенціальної концепції культури
- Еволюційної
- Циклічної (“культурних коловоротів”)

№ 21

Ідейним предтечею циклічної концепції культури із своїм вченням про три фази (стадії) культурного розвитку людства був

- Д. Віко

- Л. Морган
  - М. Данилевський
- № 22

Вчення про “культурний цикл” як живий організм, що народжується з сакральної “душі” народу стосується

- М. Данилевського
- А. Тойнбі
- О. Шпенглера

№ 23

Л. Моргана стосується вчення про

- 8 завершених “культурних циклів”
- 10 завершених “культурних циклів”
- “Дикунство”, “варварство” і “цивілізацію”

№ 24

Серед головних філософських концепцій культури тільки

- Еволюціоністська, циклічна, марксистська, “філософії життя”, екзистенціальна, ігрова, символічна, діалогічна, аксіологічна, семіотична, моральна

- Еволюціоністська, циклічна (“культурних коловоротів”), німецької класичної філософії, марксистська (трудова, класовості культури, “2-х культур”), дифузионізму, функціональна, структуралістська, антропологічна

- Еволюціоністська, циклічна, марксистська, “філософії життя”, структурно-функціональна, екзистенціальна, культурної антропології, в теорії психоаналізу (фрейдизму, неофрейдизму, “культурних архетипів”)

№ 25

Послідовність створення концепцій культури в українській культурології

- Символічна Г. Сковороди, революційно-демократична Т. Шевченка, “філософія мови” О. Потебні, “філософія серця” П. Юркевича, “азіатського ренесансу культури” М. Хвильового

- Революційно-демократична Т. Шевченка, символічна Г. Сковороди, “філософія серця” П. Юркевича, “філософія мови” О. Потебні, “азіатського ренесансу культури” М. Хвильового

- Революційно-демократична Т. Шевченка, символічна Г. Сковороди, “філософія мови” О. Потебні, “азіатського ренесансу культури” М. Хвильового, “філософія серця” П. Юркевича

№ 26

Концепція української культури І. Огієнка близька

- Богословсько-теологічній (моральній) концепції культури
- Націоналістичній Д. Донцова
- Філософії культури (“культурних хвиль”, структури і змісту культури) Дм. Чижевського

№ 27

Протилежними концепції культури як космопланетарного феномену (ноосфери) В. Вернадського були погляди

- К. Ціолковського
- П.-Т. де Шардена
- О. Шпенглера

№ 28

Які сучасні підходи до розуміння культури?

- Антропологічний, соціологічний, філософський, аксіологічний, семіотичний, праксеологічний, ентелехійний
- Цивілізаційний, сутнісний, регіональний, історико-археологічний, часовий, расово-етнічний (національний), ентелехійний
- Антропологічний, соціологічний, філософський, цивілізаційний, сутнісний, часовий

№ 29

Культура – суспільне (соціальне та історичне) явище тому, що

- Це “суспільний (соціальний) організм”, який має свою історію
- Культура історично еволюціонує в певних суспільних (соціальних) умовах
- Носієм культури є соціум (суспільство), всі форми життєдіяльності якого мають історію свого розвитку

№ 30

Культура складне і у той же час єдине явище тому, що

- Виявляє себе в багатьох формах прояву, носієм яких є єдиний соціальний організм – суспільство
- Надзвичайно багатоманітними є форми культурної діяльності людства, які мають єдину мету – його соціальний прогрес
- Виявляє себе в багатьох формах прояву (матеріальна культура, духовна культура) і єдності форм свого існування – об’єктивно-предметних (культурних вартостях) та суб’єктивно-особистісних (людей – суб’єктів культури)

№ 31,0,1,1,1,60

Цілісність культури полягає у

- Єдності об’єктів і суб’єктів культури
- Культурній діяльності
- Єдності матеріальної і духовної культури

№ 32,0,1,1,1,60

Які форми прояву культури?

- Матеріальні і духовні вартості
- Матеріальна і духовна культура
- Об’єктивно-предметні і суб’єктивно-особистісні форми культури

№ 33,0,1,1,1,60

Які форми існування культури

- Матеріальні і духовні вартості
- Матеріальна і духовна культура
- Об’єктивно-предметні і суб’єктивно-особистісні форми культури

№ 34,0,1,1,1,60

Яке визначення матеріальної і духовної культури?

- Це вся сукупність матеріальних і духовних вартостей та всі види матеріальної і духовної діяльності

- Це вся сфера матеріального життя (виробництва, розподілу і споживання матеріальних вартостей) і вся сфера духовного життя (виробництва, створення, розподілу і споживання духовних вартостей)

- Це всі матеріальні об'єкти (вартості) – будівлі, механізми, транспортні засоби, побутові речі, техніка тощо та всі духовні вартості – знання, погляди, уявлення, вірування, мистецтво, література

№ 35,0,1,1,1,60

Яке співвідношення між матеріальною і духовною культурою?

- Настільки органічно взаємозв'язані, що одна без іншої не існує

- Це співвідношення, в якому матеріальна культура не може існувати без духовної, а духовна культура існує у взаємозв'язку з матеріальною

- Матеріальна культура виступає матеріальною основою духовного виробництва, розподілу й споживання духовних вартостей і – навпаки

№ 36,0,1,1,1,60

Види культурної діяльності

- Матеріальна і духовна

- Репродуктивна (копіювальна) і творча (іноваційна)

- Культурні традиції і новації

№ 37,0,1,1,1,60

Найбільш загальне визначення поняття “культура” як складного, єдиного і цілісного соціально-історичного явища

- Це спосіб існування людини, вища форма життєдіяльності суспільства

- Це вся сукупність (система) матеріальних і духовних вартостей, нагромаджених людством впродовж всієї історії свого існування, а також сама його діяльність по створенню, розподілу і споживанню цих вартостей

- Це “вираження” змісту суспільства (суспільного життя), всі його матеріальні і духовні сфери (виробництва, розподілу і споживання вартостей)

№ 38,0,1,1,1,60

Співвідношення між поняттями “культура” і “цивілізація” як

- Душа і тіло

- Слово і діло

- Поезія і проза

№ 39,0,1,1,1,60

Яка структура культури?

- Це люди і створені ними матеріальні й духовні вартості, світова і загальнолюдська культура, культура племен, народів, держав і великих географічних регіонів, побутовий шар і спеціалізовані галузі культури (філософія, наука, релігія, мистецтво, література, право, політика, мораль), традиції і новації, культурні епохи, соціальні функції культури

- Це об'єктивно-предметні і суб'єктивно-особистісні форми культури, її матеріальна і духовна форми, традиції і новації, побутовий шар і спеціалізовані галузі культури, зокрема окремі види духовної культури (філософія, наука, релігія, література, право, політика, мораль, мистецтво),

художня, масова та елітарна, етнічна і національна, світова і загальнолюдська культура та її організаційні форми (Церква, судова система, політичні партії тощо), культурні епохи та соціальні функції культури

- Це матеріальна і духовна культура, її об'єктивно-предметні і суб'єктивно-особистісні форми, традиції і новації, суспільний і особистісний рівень, побутовий (повсякденний) шар і спеціалізовані галузі культури, її інституціалізовані і неформальні форми, масова та елітарна культури, культурні регіони, етнічні і національні культури, субкультури, художня культура, культурні епохи та соціальні функції культури

№ 40,0,1,1,1,60

Що таке “художня культура” та які її види?

- Це художня творчість за допомогою мистецтва, літератури та народної творчості. Живопис, архітектура, театр, скульптура, кіно, декоративно-прикладне мистецтво, проза і поезія

- Це творчість, спрямована на художньо-образне відображення світу (відображення світу за допомогою художніх образів і символів) та її наслідки. Мистецтво (образотворче, театральне, будівельне тощо), література, народна творчість

- Це діяльність по створенню художніх вартостей і сама нагромаджена система (сукупність) цих вартостей. Мистецька, літературна, народна творчість

№ 41,0,1,1,1,60

Джерельна база вивчення історії української культури – це

- Такі її стародавні писемні пам'ятки, як “Повість минулих літ”, “Слово о полку Ігоревім”, козацькі літописи тощо

- Низка таких писемних джерел, як “Велесова книга”, давньоруські і козацькі літописи, першодруки, пам'ятки наукової, філософської та художньої літератури

- Низка писемних джерел, в яких вона фіксується

№ 42,0,1,1,1,60

Серед загальноновизнаних найдавніших писемних джерел української історії та культури

- Початковий Київський літопис, або “Повість минулих літ” та “Слово про закон і благодать”

- “Повість минулих літ”, “Слово про закон і благодать”, Галицько-Волинський літопис

- “Велесова книга”, Початковий Київський літопис, “Повість минулих літ”

№ 43,0,1,1,1,60

Етапи давньоукраїнського літописання

- Початковий Київський літопис, “Повість минулих літ”, Галицько-Волинський літопис

- Початковий Київський літопис, Київський літопис, Галицько-Волинський літопис

- “Повість минулих літ”, її Лаврентіївський та Іпатіївський списки,

Галицько-Волинський літопис

№ 44,0,1,1,1,60

Одночасно літописцем і полемістом був

- Іван Вишенський
- Христофор Філалет
- Захарія Копистенський

№ 45,0,1,1,1,60

Автор “Синопису”

- Інокентій Гізель
- Петро Могила
- Герасим Смотрицький

№ 46,0,1,1,1,60

Георгій Кониський значиться автором

- Літопису “Самовидця”
- “Історії Русів”

- “Летописного повествования о Малой России и её народе и казаках вообще”

№ 47,0,1,1,1,60

Козацькі літописи “Самовидця”, Самійла Величка, Григорія Грабянки безпосередньо передували історичним розвідкам про Козацьку добу

- Д. Бартиш-Каменського та М. Маркевича
- Дм. Дорошенка та М. Грушевського
- Г. Покаса та П. Симоновського

№ 48,0,1,1,1,60

Початковий етап складання українознавства започаткував

- Пантелеймон Куліш
- Микола Костомаров
- Іван Нечуй-Левицький

№ 49,0,1,1,1,60

Засновником української етнографії та фольклористики вважається

- Михайло Максимович
- Павло Чубинський
- Григорій Калиновський

№ 50,0,1,1,1,60

Вивчення української культури як цілісного історичного процесу започаткував

- Іван Франко
- Михайло Грушевський
- Іван Огієнко

№ 51,0,1,1,1,60

До українознавців української діаспори не належить

- Євген Маланюк
- Мирослав Попович
- Мирослав Семчишин

№ 52,0,1,1,1,60

Хто з цих авторів досліджував не історію української культури загалом, а історію української філософії зокрема

- Дмитро Дорошенко
- Іван Крип'якевич
- Дмитро Чижевський

№ 53,0,1,1,1,60

Автор “Шевченкового міфу України”

- Соломія Павличко
- Оксана Забужко
- Наталія Полонська-Василенко

№ 54,0,1,1,1,60

Методологічні засади вивчення історії української культури – це

- Сукупність культурологічної методології та методики, головних положень теорії культури, що застосовуються до вивчення історії української культури

- Сукупність вихідних методологічних принципів та методів, що застосовується до вивчення історії української культури

- Сукупність теоретичних культурологічних парадигм, концепцій (теорій) культури та головних сучасних підходів до розуміння культури, що застосовуються до вивчення історії української культури

№ 55,0,1,1,1,60

Яка з цих назв стосується не вихідних принципів методології культурології, а методологічних підходів – методів дослідження культури?

- Плюралізму
- Наукової об'єктивності
- Компаративізму

№ 56,0,1,1,1,60

Яка з цих методологічних засад є не методом, а вихідним принципом культурології?

- Дослідження культури по “горизонталі” і “вертикалі”
- Співвідношення культури і цивілізації
- Герменевтики

№ 57,0,1,1,1,60

Яке визначення етнічної культури?

- Етнічна культура – це культура етносу. Вона “анонімна” – твориться всім народом (етносом), має етнічну самобутність, що відрізняє її від інших культур світу

- Етнічна культура – це народна культура (культура певного народу). Вона твориться всім народом (етносом), а, отже, має етнічну специфіку

- Етнічна культура – це вся сукупність матеріальних і духовних вартостей, створених етносом впродовж своєї історії, а також сама його культурна діяльність, що в сукупності складають нагромаджений етносом культурний потенціал, який характеризується своєю самобутністю та внеском у загальнолюдську культуру

№ 58,0,1,1,1,60

Національна культура – це

- Культура нації, яка твориться національною культурною елітою. Вона, як і етнічна, має національну самобутність, відрізняючись своєю специфікою від інших культур світу

- Вся сукупність матеріальних і духовних вартостей, створених нацією впродовж своєї історії, а також сама її культурна діяльність, що в сукупності складають нагромаджений нацією культурний потенціал, який характеризується своєю самобутністю та внеском у світову культуру

- Культура нації, яка твориться професійною національною культурною елітою. Тобто, її досягнення (здобутки) завдячують творчості конкретних виданих професійних культурних діячів, імена яких складають її славу

№ 59,0,1,1,1,60

Структура етнічної (національної) культури охоплює

- Матеріальну і духовну культуру, що має етнічну (національну) самобутність та мову як вербальну форму її існування

- Географічний простір та кліматичні умови, в яких вона існує, господарство, побут, різні галузі матеріальної та духовної культури, включно з народною творчістю, а також мову як засіб її самоідентифікації

- Географічний простір, кліматичні умови, в яких вона існує, різні галузі матеріальної та духовної культури, особливості господарської діяльності, побутової культури та народної творчості, а також спільну мовну культурну основу

№ 60,0,1,1,1,60

Культурна самобутність етносу (нації) – це загалом

- Оригінальність, особливість їх культури

- Неповторність, унікальність їх культури

- Відмінність їх культури, що відрізняє її від інших культур

№ 61,0,1,1,1,60

Яке співвідношення мови і культури?

- Мова є головним засобом збереження й успадкування культурних традицій та умовою культурної наступності, розвитку культури, тобто основою збереження і передачі культурного досвіду людства загалом і кожного народу зокрема

- Мова є основою збереження і передачі культурного досвіду, головним засобом творення, функціонування і розвитку етнічної (національної) культури, вербальною формою існування й розвитку культури загалом

- Мова – це вербальна форма існування і розвитку різних галузей матеріальної й духовної культури, основа збереження і передачі культурного досвіду різними поколіннями людей

№ 62,0,1,1,1,60

Культурна самобутність етносу (нації) виявляє себе, насамперед, у

- Їх мові

- Побутовій основі їх культури

- Етнографії і фольклорі народу

№ 63,0,1,1,1,60

Культурні звичаї – це

- Традиції культурного життя народу
- Усталений спосіб культурного життя (існування) народу
- Особливі форми культурної життєдіяльності народу

№ 64,0,1,1,1,60

Культурні традиції – це

- Форми культурного життя, що існують давно
- Позабіологічний процес передачі культурного досвіду, пов'язаного зі

звичаями

- Форми культурного життя, що успадковуються

№ 65,0,1,1,1,60

Обряди – це

- Складова частина звичаїв
- Складова частина традицій
- Символічні дії, що традиційно виконуються з нагоди певної події

№ 66,0,1,1,1,60

Ритуали – це

- Порядок проведення обрядів або їх сукупність
- Дії, якими супроводжується проведення обрядів
- Відповідна організація обрядів

№ 67,0,1,1,1,60

Менталітет (лат. mens, mentis) означає

- Мислення, духовність
- Розум, “душевний склад”
- Свідомість, самосвідомість

№ 68,0,1,1,1,60

Яке з цих понять в основі національної культури є найбільш широким

- “Національна самосвідомість”
- “Національний характер”
- “Національний менталітет”

№ 69,0,1,1,1,60

Національний менталітет (ментальність) – це

- Синонім національного характеру
- Складова національної психології (етнопсихології)
- Спосіб мислення, “думання нації”

№ 70,0,1,1,1,60

Національний характер стосується

- Інтелектуально-раціональних аспектів свідомості
- Емоційно-психологічних аспектів свідомості
- Відмінних від етнопсихології аспектів

№ 71,0,1,1,1,60

Найбільш близьким національному характеру є поняття

- Національної самосвідомості
- Національного менталітету (ментальності)
- Національної психології (етнопсихології)

№ 72,0,1,1,1,60

Національна ідентичність (самоідентифікація) культури обумовлюється, передусім

- Національним менталітетом (ментальністю)
- Національним характером
- Мовою

№ 73,0,1,1,1,60

Яка культурно-расова та культурно-етнічна (мовна) класифікація народів світу?

- Поділ на “білу”, “жовту” і “чорну” раси. Поділ на мовні сім’ї семітів і хамітів, індоєвропейців, угро-фінів тощо, а також на групи мов (з яких складаються ці сім’ї)

- Поділ на європеїдну, монголоїдну та негроїдну раси. Поділ на мовні сім’ї (семіто-хамітську, індоєвропейську, тибето-китайську, угро-фінську тощо) та групи мов (романських германських слов’янських тощо)

- Поділ на європейську, азіатську, африканську раси. Поділ на мовні сім’ї (семітську, хамітську, індоєвропейську, тибето-китайську, угро-фінську тощо) та групи мов (європейських народів, азіатських народів, африканських народів тощо)

№ 74,0,1,1,1,60

Головні культурні регіони світу (стародавні та сучасні):

- Стародавній Схід та греко-римський світ. Європейський, американський, арабський, індійський, африканський, латиноамериканський культурні регіони

- Близький Схід та античний світ. Європейський, північноамериканський, арабо-мусульманський, далекосхідний, центрально-африканський, далекосхідний, латиноамериканський культурні регіони

- Стародавній Схід та античний світ. Європейсько-північноамериканський, арабо-мусульманський, індійський, далекосхідний, тропічно-африканський, латиноамериканський культурні регіони

№ 75,0,1,1,1,60

Яке визначення світової культури?

- Це сукупність етнічних, національних, расових та регіональних культур світу у їх спільному історичному розвитку

- Це єдність національно-етнічного, расового, регіонального та загальнолюдського в культурі

- Це культура всього людства, цілісний світовий процес його культурної еволюції як сукупності і єдності всіх культур світу у їх спільному історичному розвитку

№ 76,0,1,1,1,60

Що в світовій культурі загальнолюдське (універсальне), а що національне (самобутнє)?

- Загальнолюдське (універсальне) – це все, що притаманне всім культурам світу, є спільним для них – загальним, а національне (самобутнє) – це те, що відмінне, особливе в кожній культурі світу

- Загальнолюдське (універсальне) в культурі світу – це те, що створене в надрах національних культур, а згодом стало загальнолюдським надбанням, універсальним, спільним для всіх культур, а національне (самобутнє) – це те, що ідентифікує культуру по відношенню до свого носія – нації, є тим особливим, що відрізняє національні культури світу

- Загальнолюдське (універсальне) в світовій культурі – це спільне для всіх культур світу. Національне (самобутнє) – це те, що відрізняє одну національну культуру від інших, є оригінальним, неповторним, унікальним, особливим в них, створюється в надрах національних культур і є їх змістом.

№ 77,0,1,1,1,60

Сфера розуму людства – це

- Біосфера
- Стратосфера
- Ноосфера

№ 78,0,1,1,1,60

Масова культура – це

- Універсальна (загальна) культура основної маси населення, яка притаманна всім країнам світу, рисами якої є комерційний успіх, споживацький характер

- Уніфікована (однакова для всіх), характерна для основної маси населення культура, зокрема “маскульт” – космополітична, маргінальна (позбавлена національних ознак та традицій) сучасна споживацька, комерціалізована культура світу, “індустрія розваг”

- Сучасна культура основної маси населення, яка притаманна всім країнам світу (універсальна), однакова (уніфікована) для всіх культур, спільними рисами якої є комерційний успіх, споживацький характер, індустрія розваг

№ 79,0,1,1,1,60

Елітарна культура – це

- Культура еліти, обмеженого кола “обраних людей” (букв. краща, добірна, вишукана культура), зокрема відмінна від масової більш високим інтелектуальним рівнем або від офіційної – своїми смаками, вартісними орієнтаціями (наприклад, андеграунд)

- Культура соціальної або інтелектуальної еліти суспільства

- Культура соціальної або інтелектуальної верхівки певного соціуму, яка орієнтується не на масові смаки, а на культурні смаки представників еліти (наприклад, т.зв. “елітарне мистецтво”)

№ 80,0,1,1,1,60

Хто з цих прихильників поняття “світової культури” був академіком?

- В. Вернадський
- К. Ціолковський
- П.-Т. де Шарден

№ 81,0,1,1,1,60

Що таке “варіативність” культурного процесу, які засоби його класифікації (систематизації)?

- Це різноманітність культурного розвитку світової культури, головним засобом класифікації якої є метод типізації – групування її варіантів за спільністю ознак

- Велика кількість варіантів різноманітності культурного розвитку людства, головним засобом класифікації яких є їх типологування – групування спільних ознак

- Існування багатьох варіантів культурного процесу, головним засобом класифікації яких є метод типології – групування цих варіантів за спільністю ознак

№ 82,0,1,1,1,60

Яке визначення поняття “історичного типу культури” та “культурної епохи”?

- Перше – це світовий, зонально-регіональний або етнічно-національний тип історичного розвитку культури. Друге – це, в свою чергу, етап (історичний тип) їх власного розвитку, який характеризується загальним рівнем своїх досягнень або визначним духовним явищем

- Перше – це історичний варіант розвитку культури (загальнолюдської, регіональної або етнічно-національної). Друге – це етап розвитку світової, європейської або етнічно-національної культури

- Перше – це той чи інший варіант історичного розвитку культури (світової, зонально-регіональної, етнічно-національної). Друге – це той чи інший етап (період) розвитку світової, регіональної або етнічно-національної культури, що відрізняється своїм змістом від інших етапів (періодів)

№ 83,0,1,1,1,60

Історичні типи світової культури

- Первісна, рабовласницька, феодальна культура, культура індустріального і постіндустріального суспільства

- Культура первісного суспільства та рабовласницького (Ст. Сходу, античного), Середньовіччя, Ренесансу, Нового і Новітнього часу постмодернізму

- Первісна, рабовласницького суспільства (Ст. Сходу, античності), Середньовіччя, Нового і Новітнього часу, постмодерну

№ 84,0,1,1,1,60

Історичні типи європейської культури

- Первісна, антична, середньовічна, ренесансна, бароко і класицизму, Просвітництва, Новітнього часу і постмодернізму

- Первісна, антична, середньовічна, Відродження, Нового і Новітнього часу, постмодерну

- Первісна, античності та Середньовіччя, Ренесансу, Нового часу, бароко і класицизму, Новітнього часу та постмодерну

№ 85,0,1,1,1,60

Сутнісні типи культури

- Чоловічий або жіночий, молодий або зрілий, аполоніївський або діонісіївський, традиційний або іноваційний, постмодернізм

- Дикунство, варварство, цивілізація

- Традиційний, іноваційно-креативний (модерна епоха), постмодерн
№ 86,0,1,1,1,60

Архетип культури – це її

- Архаїчний тип
- Архітектурний тип
- Археологічний тип

№ 87,0,2,1,1,60

Емоційність, рефлексивність, оптимізм, життєрадісність – це риси не

- Українського характеру
- Української етнопсихології
- Української ментальності

№ 88,0,2,1,1,60

Серед рис українського національного характеру є такі, як

- Гостинність, доброзичливість, щирість
- Раціоналізм мислення
- Орієнтація на Захід, а не на Схід

№ 89,0,2,1,1,60

Найбільш широким поняттям з наведених є

- Національний характер
- Національний менталітет (ментальність)
- Етнопсихологія (національна психологія)

№ 90,0,2,1,1,60

Яка характеристика і які різновиди традиційного типу культури?

- Це тип культури, що спирається на традиції: первісна, рабовласницька, середньовічна, ренесансна культура, бароко і класицизму

- Це тип культури, в якому переважають традиції: первісна, рабовласницького суспільства (Ст. Сходу, антична), середньовічна.

- Це тип культури, в основі якого традиції, а не новації: первісна, Ст. Сходу, античного та феодального суспільства, Відродження

№ 91,0,2,1,1,60

Демократизм, релігійність, поєднання ідеалізму з прагматизмом (практицизмом) – це, передусім, риси

- Української етнопсихології (національної психології)
- Українського національного характеру
- Української ментальності

№ 92,0,2,1,1,60

Для української етнопсихології (національної психології) насамперед характерні

- Відкритість до сприйняття і запозичення чужого
- Працелюбність, діловитість, любов до порядку, комфорту, чистоти
- Схильність до демократії, незалежності

№ 93,0,2,1,1,60

Індивідуалізм (егоїзм), патріотизм і водночас меншовартість характеризують загалом

- Український національний характер

- Українську етнопсихологію

- Українську ментальність

№ 94,0,2,1,1,60

Живучість “української національної ідеї” притаманна

- Українському національному характеру

- Українській національній психології

- Українській ментальності

№ 95,0,2,1,1,60

Яка характеристика та історичні форми іноваційно-креативного типу культури (модерної епохи)?

- Це модерністський тип культури – модерна епоха Нового і Новітнього часу

- Це модерна епоха, сутність якої визначали культурні іновації, започаткована Ренесансом і продовжена в Новий і Новітній час

- Це тип культури, що став модерною епохою, зміст якої склали культурні новації в Середньовіччі, Відродженні, у Новому і Новітньому часі

№ 96,0,2,1,1,60

Що таке постмодерн і з якого часу?

- Це культура постіндустріального, інформаційного суспільства з 60–70 рр. ХХ ст.

- Це постіндустріальна, інформаційна культура в найрозвинутіших країнах Заходу з 80–90 рр. ХХ ст.

- Це найновіша культура сучасного суспільства з кін. ХХ – поч. ХХІ ст.

№ 97,0,2,1,1,60

Згідно М. Грушевського, українці за своїм духом, способом мислення

- Відмінні від росіян

- Подібні до європейців

- Близькі до західноєвропейців

№ 98,0,2,1,1,60

Які історичні типи (головні періоди, етапи, епохи історії) української культури?

- Культура первісного суспільства, дослов'янської (античної) і слов'янської (язичницької) доби в історії України; культура формування давньоукраїнської народності і українського народу; культура Київської Русі і княжої доби; Козацької доби, Українського Проторенесансу і Ренесансу, Бароко, Козацької держави і Просвітництва; українське національно-культурне відродження ХІХ ст.; українська культура ХХ ст. та сучасна українська культура

- Первісна культура (передслов'янська, античності та кочових народів і слов'янська) в історії України; культура княжої доби і Київської Русі; українська культура ХІV–ХVІІІ ст. (часів формування давньоукраїнської народності та Козацької доби і Козацької держави – українського Ренесансу, Бароко і Просвітництва); українське національно-культурне відродження кін. ХVІІІ–ХІХ ст.; українська культура ХХ – поч. ХХІ ст.

- Первісна культура передслов'янського і неслов'янського населення,

античної та слов'янської доби в історії України; культура княжої доби (Київської Русі та Галицько-Волинської Русі) в історії України; українська культура XIV–XVIII ст. (періоду формування української народності та Козацької доби – українського Ренесансу, Бароко і Просвітництва); українське національно-культурне відродження кін. XVIII – поч. XX ст.; українська культура XX – поч. XXI ст.

№ 99,0,2,1,1,60

I, II, III Українське Відродження – це

- Київська Русь, український Ренесанс, національно-культурне відродження кін. XVIII–XIX ст.

- Козацька доба, національно-культурне відродження кін. XVIII – поч. XX ст., українська культура XX – поч. XXI ст.

- Український Ренесанс, національно-культурне відродження кін. XVIII–XX ст., “розстріляне Відродження”

№ 100,0,2,1,1,60

За М. Грушевським I Українське Відродження – це

- Галицько-Волинська Русь як наступниця Київської Русі

- Український Проторенесанс ранніх українських гуманістів

- Український Ренесанс

№ 101,0,2,1,1,60

Під поняттям “українська культура” (“тип української культури”) розуміється

- Тип культури, притаманний українцям і Україні

- Синтез етнічно-національного історичного типу культури українців та зонально-регіонального України

- Історія української культури та її змістове наповнення

№ 102,0,2,1,1,60

Які теорії про походження українців вважаються найбільш переконливими?

- Міграційна, автохтонна, Чорноморсько-Дунайська

- Автохтонна, міграційна, проміжна

- Автохтонна, міграційна, компромісна

№ 103,0,2,1,1,60

Яка історія походження етноніму “Русь”?

- 555 р. у Псевдо-Захарії

- 550 р. у сирійського письменника Ях`ї Олександрійського

- 500 р. у сирійського письменника під псевдонімом “Захарія”

№ 104,0,2,1,1,60

Яка історія походження етноніму “Україна”?

- 1185 р. у “Повісті минулих літ” Нестора

- 1187 р. у Іпатіївському літописі

- 1189 р. у Галицько-Волинському літописі

№ 105,0,2,1,1,60

Які історичні версії назви “Україна”?

- Від “оукраїни” – “окраїни” якоїсь території

- Від “оукраїни” – “країни”, тобто – держави
- Від “оукраїни” – “землі”, “края” як певної території

№ 106,0,2,1,1,60

Духовні складники української культурної самобутності

- Етнопсихологія, ментальність, характер, мова, етнографія (звичаї та обряди, побут), фольклор (усна та музично-пісенна народна творчість), моральність та “двовір’я” релігії українців, зокрема – матріархат, культ землі та козаччини тощо

- Мова, релігійність та ментальність, етнографія та фольклор, пісні і танці українців, зокрема – феномен “двовір’я”, матріархат, культ землі і козацький ідеал тощо

- Мова та особливості ментальності, релігійності, моралі, етнографії (звичаїв та обрядів, побуту) й фольклору (усної та музично-пісенної народної творчості) українців, зокрема – феномен “двовір’я” в релігійності, культ землі, ідеали жінки та козацтва тощо

№ 107,0,2,1,1,60

Перша літописна згадка про Галичину як “Україну”

- 1185 р.
- 1187 р.
- 1189 р.

№ 108,0,2,1,1,60

Перша літописна згадка про Переяславську землю як “Україну”

- 1185 р.
- 1187 р.
- 1189 р.

№ 109,0,2,1,1,60

Визначальні сфери української культури

- Релігія, філософія, наука
- Релігія, мораль, мистецтво
- Релігія, фольклор, побут

№ 110,0,2,1,1,60

Що таке “перше, друге та третє українське національно-культурне відродження”? Які їх хронологічні рамки?

- Це українське національне культурне відродження Ренесансу, Козацької доби, Просвітництва

- Це українське національно-культурне відродження XVI – поч. XVII, XVIII–XIX та XX – поч. XXI ст.

- Це українське національно-культурне відродження кін. XVI – XVIII, кін. XVIII – поч. XX та XX – поч. XXI ст.

№ 111,0,2,1,1,60

Які хронологічні рамки головних періодів історії української культури?

- IV тис. до н. е. – I тис. н. е.; 988 р. – 1240 р.; XIV–XVIII ст.; XIX–XX ст.; поч. XXI ст.

- 25–10 тис. до н. е.; 7–5 тис. до н. е.; 4–3 тис. до н. е., 2 тис. до н. е. – кін. 1 тис. н. е.; X–XIII ст.; XIV–XV ст.; XVI–XVIII ст.; кін. XVIII–XIX ст.;

XX – поч. XXI ст.

- 800 тис. до н. е. – кін. IX ст.; 882 р. – XIII ст.; XIV–XVIII ст.; кін.

XVIII – поч. XX ст.; XX – поч. XXI ст.

№ 112,0,2,1,1,60

Відмінності між поняттями “етнічна” та “національна” культура

- Перша твориться етносом (народом), друга – нацією

- Перша – “анонімна”, друга – твориться професійною культурною елітою

- Перша – культура всього народу, друга – культура національної еліти

№ 113,0,2,1,1,60

Визначальною в українській національній самоідентифікації є роль

- Етнографії і фольклору

- Етнопсихології і ментальності

- Мови

№ 114,0,2,1,1,60

Становлення української ідентичності було пов’язане, насамперед, з розвитком

- Історичної самосвідомості українців

- Їх моральної й правової свідомості

- Релігійної свідомості

№ 115,0,2,1,1,60

Які світоглядні доміанти української культури відображають її цивілізаційну приналежність?

- Християнські вартості, феномен “двовір’я”, духовні традиції православно-слов’янського світу тощо

- Християнські вартості православно-слов’янського світу у поєднанні з кирило-мефодіївською традицією, тенденціями партикуляризму та універсалізму тощо.

- Православні християнські вартості, усвідомлення своєї єдності зі слов’янським світом, культ землі, ідеал жінки та козацтва тощо

№ 116,0,2,1,1,60

Серед традиційних уявлень про складові “українського національного характеру” та “української ментальності” відповідно

- Патріотизм і одночасно меншовартість

- Працелюбність і діловитість

- Емоційна піднесеність і традиція кордоцентризму

№ 117,0,2,1,1,60

Перші сліди перебування людини на території України датуються

- 4–3 тис. р. до н. е.

- 200 або 25–10 тис. р. до н. е.

- 800 тис. р. до н. е.

№ 118,0,2,1,1,60

Український культурний архетип – це буквально

- Давній тип культури

- Історичний тип культури

- Старовинний тип культури

№ 119,0,2,1,1,60

Українська культура як самобутній соціокультурний світ – це

- Українська національна культура як самобутній соціокультурний феномен

- Українська етно-національна культура та культура України загалом

- Етно-національний та зонально-регіональний історичний тип культури українців

№ 120,0,2,1,1,60

Тенденції партикуляризму в історії української культури зумовлені також

- Своєрідністю геокультурного становища України між Заходом і Сходом

- Її існуванням у контексті європейської та світової культури

- Зв'язком з православно-слов'янським культурним світом

№ 121,0,2,1,1,60

Тенденції універсалізму в історії української культури зумовлені

- Її існуванням у контексті європейської та світової культури

- Зв'язком з православним культурним світом

- Зв'язком з православно-слов'янським культурним світом

№ 122,0,2,1,1,60

Художньо-мистецькі стилі в українській культурі за порядком їх появи – це

- Візантійський, готичний, бароко, класицизм, модерн

- Ренесансний, класицизм, бароко, модернізм, реалізм

- Візантійський, бароко, рококо, реалізм, романтизм

№ 123,0,2,1,1,60

Характерні духовні риси й ознаки української культури

- Межовий, екзистенційно-бароковий тип української духовності

- Мова, менталітет та релігійність, культ землі, ідеали жінки та козацтва, феномен “двовір'я”

- Гуманістична спрямованість, відкритість перед іншими культурами, демократизм, творчий характер

№ 124,0,2,1,1,60

Головною природно-кліматичною зоною формування українського етносу був

- Степ

- Лісостеп

- Ліс

№ 125,0,2,1,1,60

В основі сучасної української мови

- Північно-східне українське наріччя (полтавський діалект)

- Південно-східне українське наріччя (наддніпрянський діалект)

- Південно-західне наріччя (галицький діалект)

№ 126,0,2,1,1,60

Тип української духовності

- Межовий, візантійсько-готичний (латинський)
- Межовий, романтично-реалістичний
- Межовий, екзистенційно-бароковий

№ 127,0,2,1,1,60

Джерела формування української культури

- Історичні та духовні складники української культурної самобутності
- Мовні та ментально-психологічні особливості українців
- Синтез автохтонних культур і зовнішніх культурних впливів в історії

України

№ 128,0,2,1,1,60

Історичні складники української культурної самобутності

- Пліуралізм соціокультурних світів в історії України
- Головні періоди історії української культури
- Історико-етнографічні зони України: Наддніпрянщина, Поділля,

Прикарпаття, Волинь тощо

№ 129,0,2,1,1,60

Самобутні риси української культури – це

- Поєднання в ній тенденцій партикуляризму та універсалізму тощо
- Ті риси, які зумовлені географічним становищем України між

Заходом і Сходом, її розвитком у контексті світової та європейської культури, феномен “двовір’я” тощо

- Особливості усного фольклору, музично-пісенної творчості, релігійності, побуту, ужиткового мистецтва, іконопису, сакральної архітектури та традиційного житла українців тощо

№ 130,0,2,1,1,60

Предметом історії української культури є

- Вивчення пам’яток матеріальної та духовної культури українців тощо
- Закономірності та особливості виникнення й історичного розвитку

української культури тощо

- Явища культури і культурні процеси в історії України тощо

№ 131,0,2,1,1,60

Культура передслов’янського населення України пізнього палеоліту стосується

- Мадленської культури
- Ямної культури
- Катакомбної культури

№ 132,0,2,1,1,60

Мізинська та Кирилівська стоянки відповідають

- Мадленській культурі
- Ямній культурі
- Зрубній культурі

№ 133,0,2,1,1,60

Культура неоліту (енеоліту) в Україні – це культура

- Ямна

- Катакомбна

- Зрубна

№ 134,0,2,1,1,60

Мідна, бронзова, мідно-бронзова та ранньозалізна доба в Україні
припадає на

- 7–5, 4–3, 5–4 тис. та XV–IV ст. до н. е.

- 3, 2, 3–2 тис. та XII ст. до н. е. – IV ст. н. е.

- 4–3, 2, 3–2 тис. та XV–IV ст. до н. е.

№ 135,0,2,1,1,60

Зрубна культура – це культура

- Трипільців

- Індоевропейців і протослов'ян

- Кіммерійців

№ 136,0,2,1,1,60

Катакомбна культура – це культура

- Трипільців

- Індоевропейців і протослов'ян

- Кіммерійців

№ 137,0,2,1,1,60

Ямна культура – це культура

- Трипільців

- Індоевропейців і протослов'ян

- Кіммерійців

№ 138,0,2,1,1,60

“Перше велике переселення народів” – це

- I тис. до н. е. (арійці)

- II тис. до н. е. (індоевропейці)

- III тис. до н. е. (трипільці)

№ 139,0,2,1,1,60

“Друге велике переселення народів” – це

- XV–VIII, VII–III ст. до н. е. (кіммерійці, скіфи)

- III ст. до н. е. – III ст. н. е. (сармати, алани)

- II–IV ст. н. е. (готи, гуни)

№ 140,0,2,1,1,60

Античні (грецькі) колонії-поліси у Північному Причорномор'ї

- Керкінітіда, Танаїс, Одесос, Херсон, Судак

- Босфор, Керкінітіда, Тіра, Керч, Ольвія

- Ольвія, Тіра, Херсонес, Пантікапей, Феодосія

№ 141,0,2,1,1,60

Слов'янська доба в історії культури України – це

- II ст. до н. е. – IX ст. н. е.

- I ст. н. е. – VIII ст. н. е.

- III ст. до н. е. – X ст. н. е.

№ 142,0,2,1,1,60

Зарубинецька та черняхівська культура антів відрізняються,

насамперед

- Типом поселень та поховань
- Типом орнаменту посуду
- Кольором та способом виготовлення кераміки

№ 143,0,2,1,1,60

Зміст просторово-часової моделі світу у міфології східних слов'ян відображає образ

- “Світового дерева”
- Рода – Сокола
- Їх обох

№ 144,0,2,1,1,60

“Літописні” східнослов'янські (праукраїнські) племена – це

- “Скіфи-орачі”, борисфеніти, неври
- Венеди, склавіни, анти
- Поляни, деревляни, сіверяни

№ 145,0,2,1,1,60

Процес формування давньоукраїнської народності почався з

- Трипільців і протослов'ян
- Праслов'ян і антів
- “Літописних” племен

№ 146,0,2,1,1,60

Хто називав Київську Русь “Гардарікою”?

- Варяги
- Греки (візантійці)
- Готи

№ 147,0,2,1,1,60

“Гардаріка” у перекладі – це “країна...

- Міст
- Городищ
- Городів

№ 148,0,2,1,1,60

Традиції землеробства в Україні започаткували

- Трипільці
- Індоевропейці
- “Скіфи-орачі”

№ 149,0,2,1,1,60

“Шнуровий орнамент” – це орнамент

- Рослинний
- “Звірний стиль”
- Геометричний

№ 150,0,2,1,1,60

Продовженням “шнурової культури” була культура

- Трипільська
- Індоевропейська
- Кіммерійська

№ 151,0,2,1,1,60

Формування давньоукраїнської народності відбулося у

- I – IX ст.

- V – XII ст.

- VII – XIII ст.

№ 152,0,2,1,1,60

Старокам'яна доба в Україні – це

- Палеоліт

- Мезоліт

- Неоліт

№ 153,0,2,1,1,60

Історичні передумови формування української культури – це культура

- Передслов'янського населення України

- Неслов'янського населення України

- Трипільців (пеласгів) – “мовних предків слов'ян”

№ 154,0,2,1,1,60

Джерела (витоки) формування української культури починаються з

- Мізинської культури

- Мадленської культури

- Трипільської культури

№ 155,0,2,1,1,60

Кирилівська стоянка – це стоянка

- Мисливців і рибалок

- Землеробів

- Скотарів

№ 156,0,2,1,1,60

Культура виробів з кременю – це культура

- Трипільська

- Мізинська

- Кіммерійська

№ 157,0,2,1,1,60

Культура кам'яних та мідних виробів – це культура

- Трипільська

- Індоевропейська

- Кіммерійська

№ 158,0,2,1,1,60

Культура бронзової доби – це культура

- Трипільців-пеласгів

- Індоевропейців і протослов'ян

- Кімерійців і скіфів

№ 159,0,2,1,1,60

Для трипільської культури характерні

- Культ місяця і землеробські культури

- Культ Сонця і флективна мова

- Матріархат і патріархат

№ 160,0,2,1,1,60

Трипільська культура – це

- 7–3 тис. до н. е.

- 4–3 тис. до н. е.

- 3–2 тис. до н. е.

№ 161,0,2,1,1,60

Індоєвропейська культура протослов'ян – це

- 4–3 тис. до н. е.

- 3–2 тис. до н. е.

- 2 тис. до н. е.

№ 162,0,2,1,1,60

Мідно-бронзова доба – це

- 4–3 тис. до н. е.

- 3–2 тис. до н. е.

- 2 тис. до н. е.

№ 163,0,2,1,1,60

Ранньозалізна доба в Україні – це

- XV–IV ст. до н. е.

- XII ст. до н. е. – IV ст. н. е.

- I–IV ст. н. е.

№ 164,0,2,1,1,60

Трипільці (пеласги) – це

- Доіндоєвропейці

- Індоєвропейці (арійці)

- Мовні предки українців

№ 165,0,2,1,1,60

Історичні версії походження слов'ян (українців)

- Автономна, емігрантська, трипільська

- Автохтонна, міграційна, компромісна

- Автохтонна (трипільська), міграційна (прибалтійська), проміжна (індоєвропейська)

№ 166,0,2,1,1,60

Міфологічні інтерпретації походження українців від

- Матері-Землі

- Матері-України

- Рода і рожаниць

№ 167,0,2,1,1,60

Култ Сонця слов'яни – “діти, онуки Дажбога” успадкували від

- Індоєвропейців

- Трипільців

- Кіммерійців

№ 168,0,2,1,1,60

Етапи етногенезу українців

- Трипільська та післятрипільська доба , прото-праслов'янська і слов'янська доба

- Трипільська доба, післятрипільська (мідно-бронзова та залізна), індоєвропейська, кіммерійська, антична та слов'янська доба

- Трипільська доба, післятрипільська (мідно-бронзова та ранньозалізна), скіфсько-сарматська та слов'янська доба

№ 169,0,2,1,1,60

Прихильники міграційної теорії етногенезу українців

- Петров, Брайчевський

- Хвойка, Полонська-Василенко

- Драгоманов, Грушевський

№ 170,0,2,1,1,60

Автохтонна теорія етногенезу українців відносить “прабатьківщину” слов'ян до

- Прибалтики

- Межиріччя Одри і Вісли та Наддніпров'я

- Межиріччя Дніпра і Вісли

№ 171,0,2,1,1,60

Тезу про Дунайську добу в історії слов'ян-українців висунув

- Хвойка

- Грушевський

- Драгоманов

№ 172,0,2,1,1,60

Український народ формувався у

- VII–XIII ст.

- XIV–XV ст.

- XVI–XVII ст.

№ 173,0,2,1,1,60

Етнічні складові етногенезу українців

- Прото-праслов'яни і слов'яни та опосередковано – індоєвропейці, кіммерійці, скіфо-сармати

- Трипільці, прото-праслов'яни і слов'яни та опосередковано – арійці, ірано-мовні та тюркомовні кочові народи

- Трипільці (пеласги), прото-праслов'яни і слов'яни та опосередковано – еліни, готи, гуни

3 Особливості історичного розвитку української культури

№ 174,0,3,1,1,60

Шнуровий (геометричний) орнамент українці успадкували від

- Трипільців і кіммерійців

- Тільки трипільців

- Тільки кіммерійців

№ 175,0,3,1,1,60

“Звіриний стиль” був характерним для мистецтва

- Трипільців

- Кіммерійців

- Скіфів

№ 176,0,3,1,1,60

Формування української народності відбулося у

- VII–XIII ст.

- XIV–XV ст.

- XVI–XVII ст.

№ 177,0,3,1,1,60

Формування української нації почалося з

- Др. пол. XVII ст.

- Др. пол. XVIII ст.

- Др. пол. XIX ст.

№ 178,0,3,1,1,60

Табунне скотарство в Україні започаткували

- Індоевропейці – арійці

- Кіммерійці

- Скіфи

№ 179,0,3,1,1,60

Продовжувачами традицій трипільської (“ямної”) культури були

- Індоевропейці (“катакомбна” культура) та протослов’яни

- Кіммерійці (“зрубна” культура), прото- та праслов’яни

- Скіфо-сармати та праслов’яни

№ 180,0,3,1,1,60

Кіммерійська доба в історії України – це

- 1500-700 рр. до н. е.

- 1200-700 рр. до н. е.

- 700-300 рр. до н. е.

№ 181,0,3,1,1,60

У кіммерійську добу протослов’янські і праслов’янські предки українців походять, відповідно, з

- XV і VII ст. до н. е.

- XV і XII ст. до н. е.

- XII і VIII ст. до н. е.

№ 182,0,3,1,1,60

Праслов’яни остаточно сформувалися у

- Кіммерійську добу

- Скіфську добу

- Сармато-аланську добу

№ 183,0,3,1,1,60

Скіфська доба в Україні припадає на

- IX–V ст. до н. е.

- VIII–IV ст. до н. е.

- VIII–III ст. до н. е.

№ 184,0,3,1,1,60

Культура сарматів і аланів існувала в Україні

- VI до н. е. – III ст. н. е.

- IV–III до н. е. – III–IV ст. н. е.

- III ст. до н. е. – III ст. н. е.

№ 185,0,3,1,1,60

Автохтонні джерела української культури

- Трипільська культура та кіммерійсько-скіфсько-сарматський культурний симбіоз

- Трипільська культура, скіфсько-сарматський культурний симбіоз, антична культура та культура готів, гунів, хозар і авар

- Стосуються тільки трипільської культури

№ 186,0,3,1,1,60

Яка з цих культур стосується борисфентів і неврів

- Скифська

- Скитська

- Сколотська

№ 187,0,3,1,1,60

На які групи поділяв скіфів Геродот?

- “Царські”, “скотарі”, “орачі”

- “Царські”, “кочові”, “землероби”

- “Царські”, “кочові”, “борисфеніти”

№ 188,0,3,1,1,60

Грецькі та римські колонії-поліси у Північному Причорномор’ї існували

- VIII–II та I ст. до н. е.

- VII–I ст. до н. е. та I–II ст. н. е.

- VIII–II ст. до н. е. та I ст. до н. е. – II ст. н. е.

№ 189,0,3,1,1,60

Зарубінецька культура – це культура

- Протослов’ян і праслов’ян VIII–III ст. до н. е.

- Праслов’ян, слов’ян і слов’ян-антів II ст. до н. е. – II ст. н. е.

- Слов’ян-антів III ст. до н. е. – III ст. н. е.

№ 190,0,3,1,1,60

Черняхівська культура – це культура

- Праслов’ян I до ст. н. е. – I ст. н. е.

- Слов’ян-антів II ст. до н. е. – V ст. н. е.

- Слов’ян-антів II–V ст. н. е.

№ 191,0,3,1,1,60

Найвищої могутності готська держава досягла за

- Атіли

- Ульфіли

- Германаріха

№ 192,0,3,1,1,60

Готська держава в Україні проіснувала до

- 375 р.

- 475 р.

- 753 р.

№ 193,0,3,1,1,60

- Готську державу зруйнували
  - Авари
- Хозари
  - Гуни
  - № 194,0,3,1,1,60
  - Готи прийняли християнство
    - Напр. III ст. у формі аріанства
    - Напр. IV ст. у формі монофізитства
    - Напр. II ст. у формі маніхейства
  - № 195,0,3,1,1,60
  - Готська митрополія заснована
    - III ст.
    - IV ст.
    - V ст.
  - № 196,0,3,1,1,60
  - Готський переклад Біблії здійснив єпископ
    - Єронім
    - Йордан
    - Ульффіла
  - № 197,0,3,1,1,60
  - Римські письмові джерела I–II ст., що стосуються згадок про слов'ян – це твори
    - Тацита
    - Цицерона
    - Йосифа Флавія
  - № 198,0,3,1,1,60
  - Слов'ян поділяв на венеців, склавінів, антів готський історик
    - Германаріх у IV ст.
    - Іоан у V ст.
    - Йордан у VI ст.
  - № 199,0,3,1,1,60
  - Перша типова для антів культура
    - Сколотська
    - Зарубінецька
    - Черняхівська
  - № 200,0,3,1,1,60
  - Східні і західні українці походять, відповідно, від
    - Антів і венеців
    - Полян і волинян
    - Антів і білих хорватів
  - № 201,0,3,1,1,60
  - Антська доба припадає на
    - II–VI ст. н. е.
    - I–VII ст. н. е.
    - II–V ст. н. е.

№ 202,0,3,1,1,60

Перша історична форма давньоукраїнської держави

- Куявія
- Русь
- Антський союз

№ 203,0,3,1,1,60

Праукраїнські племена – це вже

- Антські племена зарубинецької культури
- Східнослов'янські (антські) племена черняхівської культури
- Антські “літописні” племена

№ 204,0,3,1,1,60

Третя історична форма давньоукраїнської держави

- Держава Кия
- Держава Аскольда і Діра
- Київська Русь

№ 205,0,3,1,1,60

Соборною назва “Україна” стала у

- XIV–XV ст.
- XVI–XVII ст.
- XIX–XX ст.

№ 206,0,3,1,1,60

У сер. IX ст. з письмових джерел відомі такі східнослов'янські держави, як

- Руська земля, Полянська земля, Тмутараканське князівство
- Хозарський каганат, Волжська Булгарія, Київська Русь
- Куявія, Славія, Арсанія

№ 207,0,3,1,1,60

За літописом заснування Києва Києм, його братами Щеком і Хоривом та їх сестрою Либіддю датується

- Напр. V – поч. VI ст.
- Напр. VI – поч. VII ст.
- Напр. VII – поч. VIII ст.

№ 208,0,3,1,1,60

Хронологія заснування давньоукраїнських держав

- Кін. IV ст., 611 р., 860 р., 862 р.
- 378 р., поч. VI ст., 866 р., 988 р.
- 375 р., поч. VII ст., сер. IX ст., 882 р.

№ 209,0,3,1,1,60

Перша “свята Трійця” богів язичницької міфології східних слов'ян

- Род, Лада, Лелі
- Дажбог, Ярило, Купало
- Сварог і сварожичі (Велес, Мокоша)

№ 210,0,3,1,1,60

Згадка про початок поширення християнства в Україні – це

- Андрієва легенда

- Розповідь про Климента Римського
- Повідомлення про охрещення Бравліна

№ 211,0,3,1,1,60

Широка християнізація праукраїнських слов'янських племен почалась

- Вже у IV ст. серед антів
- З діяльності Корсунської, Готської, Скіфської митрополій
- “Хрещення полян”

№ 212,0,3,1,1,60

Навала аварів і хозарів відбулась, відповідно, у

- VI–VII та VII–VIII ст.
- Сер. VI – сер. VII та кін. VII – поч. VIII ст.
- Кін. VI – кін. VII та поч. VIII – кін. IX ст.

№ 213,0,3,1,1,60

Після чиєї навали почалось розселення “літописних” слов'янських племен по території України

- Аварів
- Гунів
- Хозарів

№ 214,0,3,1,1,60

Руська єпархія виникла після

- Аскольдового “хрещення полян”
- Хрещення Ольги
- Володимирового “Хрещення Русі”

№ 215,0,3,1,1,60

Руську єпархію очолив

- Михайло Корсунський
- Яким Корсунянин
- Михайло Сирин

№ 216,0,3,1,1,60

Гончарне ремесло в Україні було започатковане

- Трипільською культурою
- Зарубінецькою
- Черняхівською

№ 217,0,3,1,1,60

Бортники і городники – це, відповідно,

- Бджоляри та землероби
- Торговці хутром та жителі міст
- Збирачі меду диких бджіл та будівельники

№ 218,0,3,1,1,60

Чаді, гриді та отроки – інші назви

- Закупів, смердів та рядовичів
- Холопів та ізгоїв
- Мечників та вірників

№ 219,0,3,1,1,60

Головне місце в ієрархії язичницьких жерців займали

- Волхви

- Ведуни

- Віщуни

№ 220,0,3,1,1,60

Феномен “двовір’я” українців – це синтез

- Язичницьких та християнських вірувань

- Християнського віровчення та язичницької обрядовості

- Християнської та язичницької Св. Трійці

№ 221,0,3,1,1,60

Язичницьку реформу кн. Володимир провів

- 979 р.

- 980 р.

- 984 р.

№ 222,0,3,1,1,60

У “шестибожжя” кн. Володимира входили

- Перун, Сварог, Ярило, Купало, Дажбог, Род

- Перун, Велес, Коляда, Лада, Лелі, Дажбог

- Перун, Дажбог, Стрибог, Хорс, Симаргл, Мокоша

№ 223,0,3,1,1,60

Про язичницький “літопис Аскольда” довідуємось з

- Велесової книги

- Галицько-Волинського літопису

- Никонівського літопису

№ 224,0,3,1,1,60

“Руськими письменами” був зроблений переклад

- Апостола і Псалтиря

- Нового і Старого Заповіту

- Євангелія і Псалтиря

№ 225,0,3,1,1,60

“Руські письмена” – це

- “Рези і черти”

- Дохристиянська слов’янська писемність

- Слов’янська писемність на основі грецької абетки

№ 226,0,3,1,1,60

Найбільш вірогідно Аскольдове “хрещення полян” відбулося у

- 860 р.

- 866 р.

- 867 р.

№ 227,0,3,1,1,60

“Слов’янська (хозарська і моравська) місія” Кирила і Мефодія відбувалася, відповідно,

- У 843–858 (860) р. та з 863 р.

- У 845–859 (860) р. та з 864 р.

- У 858–860 та з 861 р.

№ 228,0,3,1,1,60

Кирило-Мефодіївська традиція особливо виявила себе у діяльності

- Руської єпархії та Михайла Сирина
- Перших рюриковичів (Ігоря, Ольги, Ярополка)
- Софійного київського християнства Володимира Великого та Ярослава Мудрого

№ 229,0,3,1,1,60

Акт “Хрещення Русі” відбувся

- 27 липня (14 серпня) 988 р.
- 28 червня (27 липня) 988 р.
- 27 (28) липня 990 р.

№ 230,0,3,1,1,60

Церковно-слов'янська писемність була створена Кирилом і Мефодієм у

- 858 р. як переклад Апостола і Псалтиря
- 860 р. як кирилиця
- 863 р. як глаголиця

№ 231,0,3,1,1,60

Літературною мовою Київської Русі стала церковно-слов'янська писемність як

- “Руські письмена”
- Кирилиця
- Глаголиця

№ 232,0,3,1,1,60

Основою права дохристиянської Русі було

- Усне право
- Традиційне право
- Звичаєве право

№ 233,0,3,1,1,60

Центром християнської організації Київської Русі стала

- Десятинна церква
- Софіївський собор
- Київська митрополія

№ 234,0,3,1,1,60

Образ святості в культурі Київської Русі символізувала

- Десятинна церква
- Софія Київська
- Києво-Печерська лавра

№ 235,0,3,1,1,60

Після хрещення Володимира першими збудованими церквами в Києві були

- Десятинна, Софіївська, Успенська (в Києво-Печерській лаврі)
- Десятинна, Софіївський і Михайлівський Золотоверхий собори
- Василя, Десятинна, Софіївська

№ 236,0,3,1,1,60

Звичаєве право в Київській Русі було спочатку замінено кодифікованим правом

- “Мірила праведного”
- “Руської правди”
- “Церковного Устава”

№ 237,0,3,1,1,60

Види письма Київської Русі

- Кириличний устав, напівустав, скоропис
- “Високий”, “низький”, морально-повчальний стиль
- Перекладна та оригінальна література

№ 238,0, 3,1,1,60

Перша пам’ятка перекладної літератури Київської Русі

- “Ізборники” Святослава
- “Остромирове Євангеліє”
- “Слово про закон і благодать” Іларіона

№ 239,0,3,1,1,60

Головними жанрами оригінальної киеворуської літератури були

- Богословські твори, літописи, патерики (“житія”), “поученія”, “слова”
- Богословська, філософська та “житійна” література, літописання,

повчальна література

- Богословська, паломницька, агіографічна, морально-повчальна література, літописання

№ 240,0,3,1,1,60

“Слово про закон і благодать” Іларіон написав у

- 1050 р.
- 1051 р.
- 1054 р.

№ 241,0,3,1,1,60

Високим (візантійським) стилем писав

- Кирило Туровський
- Клим Смолятич
- Літописець Нестор

№ 242,0,3,1,1,60

Вершиною богословсько-філософської літератури Київської Русі є

- “Слово” (“Моленіє”) Даниїла Заточника
- “Житіє св. Володимира” Якова Мниха
- “Слово про закон і благодать” Іларіона

№ 243,0,3,1,1,60

Киево-Печерська лавра заснована

- Ігуменом Даниїлом у 1050 р.
- Антонієм та Феодосієм Печерським у 1051 р.
- Іларіоном в 1037 р.

№ 244,0,3,1,1,60

Найбільш “плодовитий” киеворуський письменник

- Данило Паломник
- Літописець Нестор
- Яків Мних

№ 245,0,3,1,1,60

“Батько української історії”

- Іларіон

- Никон

- Нестор

№ 246,0,3,1,1,60

Вершиною агіографічної (“житійної”) киеворуської літератури є

- “Паломник” Данила Паломника

- “Житіє св. Володимира” Якова Мниха

- “Києво-Печерський Патерик”

№ 247,0,3,1,1,60

“Поученіє дітям” написав

- Володимир Святославович

- Ярослав Мудрий

- Володимир Мономах

№ 248,0,3,1,1,60

Літописання Київської Русі було започатковано у

- Десятинній церкві 996 р.

- Софіївському соборі 1037 р.

- Києво-Печерській лаврі 1051 р.

№ 249,0,3,1,1,60

Етапи давньоукраїнського літописання

- Київський літопис, Києво-Печерський Патерик, Галицько-Волинський літопис

- “Повість минулих літ”, Київський літопис, Галицько-Волинський літопис

- Початковий Київський Літопис, Київський літопис, Галицько-Волинський літопис

№ 250,0,3,1,1,60

“Повість минулих літ” доведена Нестором до

- 1113 р.

- 1116 р.

- 1117 р.

№ 251,0,3,1,1,60

Продовжив “Повість минулих літ” Нестора

- Ігумен Никон

- Ігумен Даниїл

- Ігумен Сильвестр

№ 252,0,3,1,1,60

Шедевр киеворуської літератури “Слово о полку Ігоревім” датується

- 1185 р.

- 1187 р.

- 1189 р.

№ 253,0,3,1,1,60

Найбільш рання пам’ятка літератури Київської Русі

- “Остромирове Євангеліє
  - Літопис Никона
  - “Слово про закон і благодать” Іларіона
- № 254,0,3,1,1,60

Морально-повчальний стиль в літературі Київської Русі започаткував

- Володимир Мономах
- Ярослав Мудрий
- Іларіон

№ 255,0,3,1,1,60

Паломницьку літературу Київської Русі започаткував

- Ігумен Даниїл
- Данило Заточник
- Ігумен Никон

№ 256,0,3,1,1,60

Агіографічну (“житійну”, повчальну) літературу Київської Русі започаткував

- Літописець Нестор
- Феодосій Печерський
- Яків Мних

№ 257,0,3,1,1,60

Богословсько-філософську літературу Київської Русі започаткував

- Митрополит Іларіон
- Кирило Туровський
- Данило Заточник

№ 258,0,3,1,1,60

Хто заснував перші школи при церквах й “учительні монастирі”?

- Володимир Святославович
- Ярослав Мудрий
- Володимир Мономах

№ 259,0,3,1,1,60

Перша публічна бібліотека була заснована при церкві

- Св. Василя
- Десятинній
- Софіївській

№ 260,0,3,1,1,60

Скрипторії при монастирях – це

- Бібліотеки
- Місця зберігання рукописів
- Місця переписування книг

№ 261,0,3,1,1,60

Розвиток медицини в Київській Русі пов'язаний з іменем

- Агапіта
- Алпія
- Григорія

№ 262,0,3,1,1,60

Найбільше відомі збережені або реконструйовані храми Київської Русі

- Десятинна, Софіївська, Успенська – всі у Києві
- Софіївська та Успенська, Михайлівський Золотоверхий собор – у Києві та Спасо-Преображенський – у Чернігові
- Десятинна, Софіївська, Михайлівський Золотоверхий собор – у Києві та Спасо-Преображенський – у Чернігові

№ 263,0,3,1,1,60

Перші монастирі Київської Русі

- Михайлівський Межигірський та два “училищних” кн. Володимира
- Михайлівський Видубницький та Києво-Печерська Лавра
- Києво-Печерська та Почаївська лаври

№ 264,0,3,1,1,60

Види іконопису Київської Русі, успадковані від Візантії

- Станковий та монументальний (фресковий, мозаїчний)
- Фрески Десятинної та фрески і мозаїки Софіївської церкви
- Ікони Києво-Печерської лаври

№ 265,0,3,1,1,60

Найбільш відомі іконописні школи Київської Русі

- Київська, Новгородська, Чернігівська
- Київська, Новгород-Сіверська, Галицька
- Київська, Чернігівська, Галицька

№ 266,0,3,1,1,60

Григорій був учнем видатного іконописця Києво-Печерської Лаври

- Агапіта
- Аліпія
- Нестора

№ 267,0,3,1,1,60

Найбільш помітним у музично-театральному мистецтві Київської Русі був феномен

- Візантійського хорового співу
- Лялькового театру (вертепу)
- Скоморошества

№ 268,0,3,1,1,60

Галицько-Волинська Русь утворилася

- 1187 р.
- 1199 р.
- 1205 р.

№ 269,0,3,1,1,60

Спроби унії в Галичині

- 1204, 1207–1214, 1253 рр.
- 1205, 1214–1219, 1255 рр.
- 1203, 1245–1246, 1254 рр.

№ 270,0,3,1,1,60

Предтеча митрополита – уніата Ізидора

- Петро Акерович

- Петро Галицький (Ратенський)

- Максим Грек

№ 271,0,3,1,1,60

Галицько-Волинський літопис писався у

- XII ст.

- XIII ст.

- XIV ст.

№ 272,0,3,1,1,60

Львів заснований (перша письмова згадка про нього)

- 1256 р.

- 1257 р.

- 1258 р.

№ 273,0,3,1,1,60

Галицька митрополія заснована

- 1301 р.

- 1303 р.

- 1305 р.

№ 274,0,3,1,1,60

Перші православні церкви і католицькі храми Львова, відповідно,

- Св. Юра, Петра і Павла, Успенська

- Петра і Павла, Успенська, Вірменський собор та Кафедральний собор,
храм Івана Хрестителя

- Миколаївська, Онуфрійська, П'ятницька та Марії Сніжної, Івана

Хрестителя

№ 275,0,3,1,1,60

Найбільш поширений іконописний культ в Галичині

- Архангела Михаїла

- Богородиці

- Юрія Змієборця

№ 276,0,3,1,1,60

За візантійським каноном (зразком собору св. Софії в Константинополі)
збудовано в Києві

- Десятину церкву

- Софіївський собор

- Михайлівський Золотоверхий

№ 277,0,3,1,1,60

За візантійським каноном зображений образ Богородиці-Оранти на
стінах

- Десятинної церкви

- Софіївського собору

- Михайлівського Золотоверхого

№ 278,0,3,1,1,60

Конкретними прикладами чому культуру Галицько-Волинського
князівства можна вважати безпосередньою спадкоємицею культури
Київської Русі є

- Занепад Києва і об'єднання Данилом Галицьким всіх західноукраїнських земель

- Успадкування традицій киеворуського літописання та іконопису

- Галицько-Волинський літопис та Галицька іконописна школа

№ 279,0,3,1,1,60

Культурні впливи середньовічної Західної Європи на Галицько-Волинську Русь полягали у

- Інвазії католицизму, спорудженні католицьких костелів Марії Сніжної, Івана Хрестителя

- Діяльності католицького ордену домініканців, поширенні латинських шкіл

- Спробах унії, поширенні готичного стилю

№ 280,0,3,1,1,60

Основні елементи української культури, закладені в часи Київської та Галицько-Волинської Русі

- Християнство, феномен “двовір'я”, оригінальна писемність та література

- Християнство, феномен “двовір'я”, традиції іконопису, архітектури, літописання, орнаменту

- Православне християнство, традиції іконопису, богословської та світської літератури, філософії, народної творчості

№ 281,0,3,1,1,60

Етнокультурні процеси в Україні XIV–XV ст. на шляху формування українського етносу пов'язані, насамперед, з

- Продовженням формування етнічних особливостей та ментальності, традицій і звичаїв українського народу

- Формуванням етнографічних груп українців, фольклору, розвитком української мови, виникненням основних культурних регіонів

- Формуванням української народності

№ 282,0,3,1,1,60

Найбільш ранні відгуки ідей Ренесансу і гуманізму в Україні пов'язані

з

- “Олельковецьким ренесансом”

- “Переорієнтацією української культури”

- “Новим, європейським духом, яким повіяло в Україні”

№ 283,0,3,1,1,60

“Переорієнтація української культури” відбулася у

- XIII–XIV ст.

- XIV–XV ст.

- XV–XVI ст.

№ 284,0,3,1,1,60

Зміст вищезгаданого поняття стосується переорієнтації української культури

- З православних духовних цінностей на католицькі

- З візантійських культурних традицій на латинські

- З східноєвропейських традицій “вченості” на західноєвропейські форми освіти та їх досягнення

№ 285,0,3,1,1,60

Коли, на думку І. Франка, в Україні “повіяло новим, європейським духом”?

- Наприкінці XIV ст.

- Наприкінці XV ст.

- Наприкінці XVI ст.

№ 286,0,3,1,1,60

Що таке перше, друге та третє відродження в історії національно-культурного життя України? Які їх хронологічні рамки?

- Це українська культура Козацької доби (українського Ренесансу, бароко та Просвітництва) кін. XVI–XVIII ст., українське національно-культурне відродження кін. XVIII – поч. XX, українська культура XX – поч. XXI ст. (сучасна українська культура)

- Це український Ренесанс кін. XVI – пер. пол. XVII ст., українське національно-культурне відродження кін. XVIII – поч. XX ст., сучасна українська культура XX – поч. XXI ст.

- Це культура Галицько-Волинської Русі XIII – пер. пол. XIV ст., як історична спадкоємиця культури Київської Русі, власне український Ренесанс кін. XVI – пер. пол. XVII ст. та його продовження у кін. XVIII – поч. XX ст. та XX – поч. XXI ст.

№ 287,0,3,1,1,60

Ремінісценція теорії “культурних хвиль” (культурно-історичних епох) Дм. Чижевського на українському ґрунті – це

- Перше, друге та третє відродження в історії національно-культурного життя України

- Головні періоди історії української культури та культури України

- Історична типологізація української культури: основні етапи (типи) її історії

№ 288,0,3,1,1,60

Яка загалом періодизація історії української культури (які головні періоди історії української культури та які їх хронологічні рамки)?

- Первісна культура передслов’янського і неслов’янського населення, античної та слов’янської доби в історії України від 800 тис. р. до н. е. до 882 р., культура княжої доби в історії України від 882 р. до кін. XIII ст. – пер. пол. XIV ст., українська культура XIV – XVIII ст., українське національно-культурне відродження кін. XVIII – поч. XX ст., українська культура XX – поч. XXI ст.

- Культура первісного населення України (передслов’янського, неослов’янського, слов’янського) 200 тис. р. до н. е. – кін. IX ст., культура Київської та Галицько-Волинської Русі 882 р. – XIII ст., українська культура Ренесансу, Козацької доби, бароко, Просвітництва кін. XVI–XVIII ст., національно-культурне відродження України XIX ст., сучасна українська культура XX – поч. XXI ст.

- Культура первісного населення України від трипільців (4–3 тис. до н. е.) до завершення слов'янської доби – кін. IX ст., культура княжої доби і формування української народності (882 р. – XV ст.), культура українського Ренесансу і Козацької доби XVI–XVIII ст., українська культура XIX ст. і XX – поч. XXI ст.

№ 289,0,3,1,1,60

Поняття “національна ідентичність” характеризує

- Ототожнення певної нації з її назвою
- Тотожність конкретної нації з характерними для неї ознаками, головною з яких є мова
- Встановлення за певними ознаками тотожності нації з відповідною її назвою

№ 290,0,3,1,1,60

Що характеризує поняття “державності”?

- Стан державної незалежності, розвитку держави певного етносу (народу, нації)
- Форму держави (її характерні ознаки) певного етносу (народу, нації)
- Існування чи відсутність держави (державної незалежності) у певного етносу (народу, нації)

№ 291,0,3,1,1,60

Самобутні риси української культури в побуті українців стосується специфіки, насамперед

- Традиційного українського житла
- Традиційного одягу українців
- Традиційного ужиткового мистецтва (писанкарства, різьбярства)

№ 292,0,3,1,1,60

“Літописні” східнослов'янські (антські) племена це вже

- Праукраїнські племена
- Українські племена
- Давньоукраїнські (давньоруські) племена

№ 293,0,3,1,1,60

“Софійність” київського християнства полягала у його

- Уніфікованості (подібності до традицій одночасно і західного, і східного християнства)
- Ідентичності (одночасно з західним і східним християнством)
- Універсальності (зв'язках одночасно як із східним, так і західним християнством)

№ 294,0,3,1,1,60

Традиція “Гардаріки”, успадкована Галицько-Волинською Руссю від Київської Русі, – це традиція

- Городництва
- Городищ
- Містобудування

№ 295,0,3,1,1,60

Серед найбільших міст Галицько-Волинської Русі найближче до

Львова був розташований

- Галич
- Холм
- Звенигород

№ 296,0,3,1,1,60

Що таке “Олельковецький ренесанс”?

- Це час правління князя Ярослава Осмомисла в Галичині до її об’єднання Романом Мстиславовичем з Волинню (др. пол. XII ст.)

- Це 40–70 рр. XIV ст. під час правління династії Олельковичів у Києві

- Це період української історії (XIV – пер. пол. XVI), пов’язаний з діяльністю ранніх українських гуманістів

№ 297,0,3,1,1,60

Чому, на думку І. Франка, напр. XV ст. в Україні “повіяло новим, європейським духом”?

- Тому, що в українській культурі посилився вплив українців-випускників західноєвропейських університетів

- Тому, що в Україні посилився вплив ідей західноєвропейського (італійського) Ренесансу

- Тому, що дедалі більше української молоді почало здобувати освіту в Західній Європі

№ 298,0,3,1,1,60

Зміст, який викладається у поняття “Олельковецький ренесанс”, характеризується

- Появою в Україні (Києві) у 40 – 70-х рр. XV ст. перекладної природничої та логіко-філософської літератури – перекладних трактатів арабських та єврейських вчених

- Появою в Галицькому та Галицько-Волинському князівстві напр. XII – поч. XIII ст. логічних трактатів Мойсея Маймоніда та Аль Газалі

- Появою в Україні у XIV – пер. пол. XVI ст. як перекладних, так і оригінальних книг ранніх українських гуманістів з астрономії, астрології тощо

№ 299,0,3,1,1,60

Поширення ідей раннього гуманізму в Україні було пов’язане з творчістю

- Петра Могили, Інокентія Гізеля, Івана Вишенського

- Мойсея Маймоніда, Аль Газалі, Еразма Роттердамського

- Юрія Дрогобича, Павла Русина, Станіслава Оріховського

№ 300,0,3,1,1,60

Хто такі П. Процелер, І. Туробінський-Рутенець, Г. Чуй (Русин), Анонім, Лукаш з Нового М’яста? Це

- Українські письменники-полемісти

- Ранні українські гуманісти

- Діячі православних братств та викладачі братських шкіл

!4 Тенденції еволюції та здобутки української культури

№ 301,0,4,1,1,60

Першу латиномовну друковану книгу українського автора написав

- Станіслав Оріховський

- Павло Русин

- Юрій Дрогобич

№ 302,0,4,1,1,60

Зміст праці Ст. Оріховського “Напущення польському королеві Сігізмунду Августу” близький

- Гуманістичному неоплатонізму Піко делла Мірандоли

- Християнському гуманізму Еразма Роттердамського

- Томізму Томи Аквінського

№ 303,0,4,1,1,60

Розвиток гуманістичних та реформаційних ідей в українській культурі XVI ст. не був пов’язаний з діяльністю

- Церковних братств та братських шкіл

- Острозької академії

- Києво-Могилянської академії

№ 304,0,4,1,1,60

Вчилися і викладали в освітніх центрах Західної та Центральної Європи

- С. Оріховський, Г. Чуй (Русин)

- П. Могила, Ю. Рогатинець

- Ю. Дрогобич, П. Русин

№ 305,0,4,1,1,60

Яку назву має перша латиномовна друкована книга українського автора?

- “Арістотелеві Врата”

- “Напущення польському королеві Сігізмунду...”

- “Прогностична оцінка поточного 1483 р.”

№ 306,0,4,1,1,60

Кого з ранніх українських гуманістів у вчених колах називали “рутенським Демосфеном”, “сучасним Цицероном”?

- Ю. Дрогобича

- П. Русина

- С. Оріховського

№ 307,0,4,1,1,60

Тенденція “партикуляризму” у первісному періоді історії української культури – це

- Культура неслов’янського населення України

- Культура античної доби в історії України

- Культура слов’янської доби

№ 308,0,4,1,1,60

Тенденція “універсалізму” в українській культурі княжої доби – це те, що

- Це культура Київської та Галицько-Волинської Русі

- Вона складається з дохристиянського (язичницького) та

християнського періодів

- Це середньовічна культура

№ 309,0,4,1,1,60

Культура Козацької доби починається з культури

- Українського Передвідродження (з пер. пол. XVI ст.)

- Українського Ренесансу (з кін. XVI ст.)

- Формування української народності (XIV – XV ст.)

№ 310,0,4,1,1,60

Етнокультурні процеси українського Передвідродження починаються з формування

- Давньоукраїнської народності

- Української народності

- Українського народу

№ 311,0,4,1,1,60

Новий час в Україні починається з культури українського

- Ренесансу

- Бароко

- Передвідродження (Проторенесансу)

№ 312,0,4,1,1,60

Формування української нації починається в добу українського

- Бароко і Просвітництва з др. пол. XVIII ст.

- Національно-культурного відродження кін. XVIII – поч. XX ст.

- Сучасної української культури XX ст.

№ 313,0,4,1,1,60

Новітній час в Україні стосується української культури

- Поч. XX ст. (до 1914 р.)

- XX ст. (до 60-х рр.)

- Постмодерну з 60–70-х рр. XX ст.

№ 314,0,4,1,1,60

“Олельковецький ренесанс” – це

- Відродження української культури у 40–70 рр. XV ст., в часи правління у Києві династії князів Олельковичів

- Існування у Києві в 40–70 рр. XV ст. гуртка вчених – “книжників” та школи при ньому в часи правління князів Олельковичів

- Поява перших перекладів єврейських та арабських наукових трактатів у 40–70 рр. XV ст., в часи правління у Києві князів Олельковичів

№ 315,0,4,1,1,60

Традиційно першим українським поетом-гуманістом вважається

- Юрій Дрогобич

- Павло Русин

- Станіслав Оріховський

№ 316,0,4,1,1,60

На думку М.В. Кашуби, першим поетом-гуманістом в Україні був

- Юрій Дрогобич

- Павло Русин

- Станіслав Оріховський

№ 317,0,4,1,1,60

Ректором якого університету був український вчений Георгій Котермак?

- Болонського

- Краківського

- Празького

№ 318,0,4,1,1,60

Хто, на думку М.В. Кашуби, був першим українським полемістом?

- Лукаш з Нового М'яста

- П. Русин

- С. Оріховський

№ 319,0,4,1,1,60

“Кириличне” друкарство почалося у

- Кракові

- Празі

- Львові

№ 320,0,4,1,1,60

Поширення реформаційних ідей в Україні починається з діяльності

- Ранніх українських гуманістів та протестантів-анабаптистів

- Православних церковних братств та їх шкіл

- Острозької та Києво-Могилянської академії

№ 321,0,4,1,1,60

Яке з перерахованих явищ тривало найдовше?

- Українське Передвідродження

- Ранній український гуманізм

- Формування української народності

№ 322,0,4,1,1,60

Вибір кн. Володимиром християнства обумовила потреба

- У монотеїзмі державної релігії

- Шлюбу з сестрою християнських імператорів Візантії

- В ідеологічному обґрунтуванні влади єдиного монарха Київської Русі

№ 323,0,4,1,1,60

Засновником “кириличного” книгодрукування вважається

- Франциск Скорина

- Шваймпольт Фіоль

- Іван Федоров

№ 324,0,4,1,1,60

“Етнічне” в українській культурі – це

- Сама “українська ідея”

- Народницький період в її історії

- Традиції і звичаї українського народу

№ 325,0,4,1,1,60

Середньовічна культура України – це

- Історичний тип культури

- Часовий тип культури
- Сутнісний тип культури

№ 326,0,4,1,1,60

Головна соціальна функція культури

- Інтегративна
- Комунікативна
- Креативна

№ 327,0,4,1,1,60

Українська культура – це

- Тип культури
- Форма культури
- Зразок культури

№ 328,0,4,1,1,60

Найбільш близьке поняттю “форма культури” поняття

- Вид культури
- Тип культури
- Теоретична модель культури

№ 329,0,4,1,1,60

Українська література – це

- Тип культури
- Форма культури
- Культурна форма

№ 330,0,4,1,1,60

Києворуські та козацькі літописи стосуються поняття

- Тип культури
- Форма культури
- Культурна форма

№ 331,0,4,1,1,60

До якого часу М. Грушевський відносить появу “українського народу”

як такого

- До IV ст.
- До VII ст.
- До XII ст.

№ 332,0,4,1,1,60

Культурна класифікація – це

- Класифікація культури (розвитку культури)
- Створення теоретичних моделей культурного процесу
- Систематизація різних варіантів культурного розвитку

№ 333,0,4,1,1,60

Яких підходів до типології культури не існує?

- Антропологічного, аксіологічного, праксеологічного, семіотичного, соціологічного, психологічного
- Богословського, філософського, цивілізаційного, часового, формаційного, дуалістичного
- Сутнісного, історико-археологічного, культурно-історичного,

регіонального

№ 334,0,4,1,1,60

Тип культури – це

- Теоретична модель групи реальних культур (культурних систем, варіантів культурного розвитку), для яких характерна певна спільність ознак

- Узагальнений варіант розвитку культури, характерний для низки реальних культур

- Теоретичне моделювання конкретної (реальної) культури у її розвитку

№ 335,0,4,1,1,60

Найбільш загальною регіональною типологією культури є її поділ на культуру

- Цивілізованих країн і дикунських (варварських) народів світу

- Америки і Європи

- Заходу і Сходу

№ 336,0,4,1,1,60

Кам'яна доба в Україні відноситься до типу культури

- Історичного

- Історико-археологічного

- Формаційного

№ 337,0,4,1,1,60

Матріархат і патріархат в культурі України відповідають

- Дуалістичному типу культури

- Цивілізаційному типу культури

- Формаційному типу культури

№ 338,0,4,1,1,60

І. Федоров започаткував книгодрукування в Україні завдяки винаходу

- Йогана Гутенберга

- Шваймпольта Фіоля

- Франциска Скорини

№ 339,0,4,1,1,60

“Національне” в українській культурі

- Дворянський період національно-культурного відродження

- Культура українського Ренесансу

- Історичні пісні та козацькі думи

№ 340,0,4,1,1,60

Визначальними елементами української духовної культури є

- Релігія, філософія, наука, мистецтво, архітектура, література і фольклор населення України

- Християнство і феномен “двовір'я”, національний характер та етнопсихологія українського народу, його усна і музично-пісенна творчість

- Мова і ментальність українського народу, його релігійні вірування, звичаї та обряди, побут і фольклор

№ 341,0,4,1,1,60

Острозька академія – це новий тип вищої школи

- Греко-слов'янської
- Слов'яно-латинської
- Греко-слов'яно-латинської

№ 342,0,4,1,1,60

Загальною ознакою українського Проторенесансу стала

- “Переорієнтація української культури” в XIV–XV ст.
- Поява перекладної наукової літератури під час “Олельковецького ренесансу”

- Діяльність в Україні навчальних закладів західноєвропейського типу

№ 343,0,4,1,1,60

Після мови найбільше стосується ідентифікації української культури

- Релігія
- Філософія
- Література

№ 344,0,4,1,1,60

Витоки козащини (виникнення козацтва) в Україні стосуються

- Кін. XV ст.
- Поч. XVI ст.
- Сер. XVI ст.

№ 345,0,4,1,1,60

Річ Посполита – безпосередній наслідок

- Кревської унії
- Городельської унії
- Люблінської унії

№ 346,0,4,1,1,60

Берестейська унія відбулась у

- 1413 р.
- 1569 р.
- 1596 р.

№ 347,0,4,1,1,60

Ужгородська унія відбулась у

- 1375 р.
- 1646 р.
- 1649 р.

№ 348,0,4,1,1,60

Формування українського козацтва відбувалося у

- Др. пол. XV ст.
- Пер. пол. XVI ст.
- Др. пол. XVI ст.

№ 349,0,4,1,1,60

Згідно версії М. Грушевського, Запорізька Січ заснована у

- 40-х рр. XVI ст. на о. Токмаківка
- 1550–1551 рр. на о. Хортиця
- 1554–1555 рр. на о. Мала Хортиця

№ 350,0,4,1,1,60

З героєм української народної пісні козаком Байдою ототожнюється

- Іван Підкова
- Дмитро Вишневецький
- Петро Конашевич-Сагайдачний

№ 351,0,4,1,1,60

Офіційно Київським митрополитом П. Могила став у

- 1630 р.
- 1631 р.
- 1632 р.

№ 352,0,4,1,1,60

Ієрархія та Київська Митрополія УПЦ були відновлені

- 1618 р.
- 1620 р.
- 1627 р.

№ 353,0,4,1,1,60

Поняття Відродження в Україні як український Ренесанс стосується

- Кін. XVI – пер. пол. XVII ст.
- XVI–XVII ст.
- Пер. пол. XVII–XVIII ст.

№ 354,0,4,1,1,60

Серед специфічних рис Відродження в Україні

- Розвиток гуманістичних та реформаційних ідей
- Виникнення історичних пісень та козацьких дум
- Прояви ренесансного класицизму у викладанні братських школах

піітики та риторики

№ 355,0,4,1,1,60

Серед самобутніх культурних явищ Козацької доби періоду українського Ренесансу

- Відродження українського духу та формування української самосвідомості

- Поява “титанів” українського Ренесансу
- Братський рух в українській культурі

№ 356,0,4,1,1,60

Відродження українського духу та формування української самосвідомості стало наслідком і виявом, передусім

- Розвитку гуманістичних та реформаційних ідей в українській культурі XV–XVI ст.

- Виникнення козацтва

- Відродження українського православ'я та відновлення його церковної ієрархії

№ 357,0,4,1,1,60

“Тримовним ліцеєм” сучасники називали

- Острозьку академію
- Львівську братську школу
- Києво-Могилянську колегію

№ 358,0,4,1,1,60

Книгодрукування в Україні започатковане у

- Заблудові

- Львові

- Острозі

№ 359,0,4,1,1,60

У Заблудівській друкарні І. Федоров працював разом з

- Петром Мстиславцем

- Стефаном Дропаном

- Франциском Скориною

№ 360,0,4,1,1,60

Заблудівська друкарня І. Федорова існувала у

- 1564–1565 рр.

- 1566–1567 рр.

- 1568–1570 рр.

№ 361,0,4,1,1,60

Українське книгодрукування виникає у

- 1460 р.

- 1568 р.

- 1574 р.

№ 362,0,4,1,1,60

У Заблудівській друкарні І. Федоров видав

- Апостол і Буквар (Азбуку)

- Євангеліє учительне і Псалтирі

- Євангеліє з часословцем і Четьї-Мінеї

№ 363,0,4,1,1,60

Острозька Біблія видана у

- 1580 р.

- 1581 р.

- 1583 р.

№ 364,0,4,1,1,60

Після І. Федорова Острозькою друкарнею керував

- Дем'ян Наливайко

- Герасим Смотрицький

- Василь Суразький

№ 365,0,4,1,1,60

Йов Залізо (Жалізо) заснував друкарню у

- Почаївській Лаврі

- Києво-Печерській Лаврі

- Межигірському монастирі

№ 366,0,4,1,1,60

Києво-Печерська друкарня заснована у

- 1606 р.

- 1616 р.

- 1618 р.

№ 367,0,4,1,1,60

Слідом за Львівською була заснована друкарня у

- Києві
- Рогатині
- Острозі

№ 368,0,4,1,1,60

Львівська братська друкарня існувала у

- 1583–1700 рр.
- 1591–1722 рр.
- 1586–1635 рр.

№ 369,0,4,1,1,60

Острозька академія заснована у

- 1575 р.
- 1576 р.
- 1578 р.

№ 370,0,4,1,1,60

Інша назва Густинського літопису

- Львівський 20–30 рр. XVII ст.
- Палінодія
- Кройніка

№ 371,0,4,1,1,60

Перший ректор Острозької академії

- Герасим Смотрицький
- Кирило Лукаріс
- Арсеній Еласонський

№ 372,0,4,1,1,60

Братський рух виникає в Україні у

- XV ст.
- XVI ст.
- XVII ст.

№ 373,0,4,1,1,60

Згідно гіпотези О. Мацюка, свою друкарню Стефан Дропан подарував
Онуфріївському монастирю у

- 1460 р.
- 1461 р.
- 1463 р.

№ 374,0,4,1,1,60

Перші друковані книги, які І. Федоров видав в Україні

- Апостол і Острозька Біблія
- Буквар (Азбука) і Псалтир
- Апостол і Буквар (Азбука)

№ 375,0,4,1,1,60

Свою друкарню у Львові І. Федоров заснував у

- 1570 р.
- 1573 р.

- 1574 р.

№ 376,0,4,1,1,60

З відродженням українського духу та самосвідомості у 20–30 рр. XVII ст. пов'язані

- Львівський та Густинський літописи

- Козацькі літописи Самовидця та Г. Грабянки

- Пересопницьке Євангеліє

№ 377,0,4,1,1,60

Петро Могила вчився у школі

- Львівського Успенського братства

- Київського Богоявленського братства

- Луцького Чеснохрестного братства

№ 378,0,4,1,1,60

Петро Сагайдачний вихованець

- Острозької академії

- Києво-Могилянської колегії

- Львівської братської школи

№ 379,0,4,1,1,60

Статус Ставропігійського Львівське Успенське братство отримало у

- 1544 р.

- 1586 р.

- 1589 р.

№ 380,0,4,1,1,60

Першим ректором Львівської братської школи був

- Юрій Рогатинець

- Арсеній Еласонський

- Єлисей Плетенцький

№ 381,0,4,1,1,60

Перше Львівське братство виникло у

- 1439 р.

- 1544 р.

- 1585 р.

№ 382,0,4,1,1,60

Київське Богоявленське братство засноване

- 1615 р.

- 1618 р.

- 1620 р.

№ 383,0,4,1,1,60

Острозький культурно-освітній осередок складався з

- 3-х підрозділів

- 4-х підрозділів

- 5-ти підрозділів

№ 384,0,4,1,1,60

Хто не входив у літературно-науковий гурток Острозької академії, а був її ректором?

- Клірик Острозький
  - Марцін Броневський
  - Кирило Лукаріс
- № 385,0,4,1,1,60

Який навчальний курс не викладався у Острозькій школі-колегіумі?

- Тривіум
- Квадривіум
- Богослов'я

№ 386,0,4,1,1,60

Третє Львівське братство виникло у

- 1544 р.
- 1585 р.
- 1586 р.

№ 387,0,4,1,1,60

Квадривіум – це “чотири науки про числа”

- Арифметика, геометрія, музика, астрономія
- Арифметика, геометрія, алгебра, астрономія
- Арифметика, геометрія, алхімія, астрономія

№ 388,0,4,1,1,60

Інша назва першої граматики – “Адельфотес”, виданої у друкарні Львівської братської школи

- “ГраMATика словенска”
- “Наука по читанню і розумінню письма словенскаго”
- “ГраMATика доброголаволивого еллинословенского язика”

№ 389,0,4,1,1,60

Хто написав першу граматику старослов'янської мови?

- Мелетій Смотрицький
- Лаврентій Зизаній
- Памва Беринда

№ 390,0,4,1,1,60

Анонімний автор “Апокрисиса” – Христофор Філалет – це

- Юрій Рогатинець
- Клірик Острозький
- Марцін Броневський

№ 391,0,4,1,1,60

Тарас Земка – це “титан” українського Ренесансу в галузі

- Полемічної літератури
- Книгодрукування
- Філософії

№ 392,0,4,1,1,60

Хто з цих “титанів” українського Ренесансу відомий як одночасно полеміст і літописець?

- Касіян Сакович
- Іван Вишенський
- Захарія Копистенський

№ 393,0,4,1,1,60

Хто з цих літераторів не є “титаном” українського Ренесансу одночасно в галузі поезії і полемічної літератури, а є лише – в одній із них?

- Василь Суразький
- Касіян Сакович
- Кирило-Транквіліон Ставровецький

№ 394,0,4,1,1,60

Хто з діячів братського руху сприяв формуванню ренесансного індивідуалізму в Україні, підписуючи свої твори?

- Ю. Рогатинець, І. Вишенський
- Христофор Філалет, О. Мотовило
- К.-Т. Ставровецький, З. Копистенський

№ 395,0,4,1,1,60

Хто і коли заснував “учений гурток” (культурно-освітній осередок) у Києво-Печерській Лаврі?

- Єлисей Плетенецький 1616 р.
- Іов Борецький 1618 р.
- Ісайя Копинський 1631 р.

№ 396,0,4,1,1,60

Хто з братів Зизаніїв входив до нього?

- Лаврентій
- Стефан
- Обидва

№ 397,0,4,1,1,60

Хто ще з бувших викладачів Львівської братської школи входив до “ученого гуртка” Києво-Печерської Лаври?

- Кирило-Транквіліон Ставровецький, Тарас Земка
- Ісайя Копинський, Сильвестр Косов
- Памва Беринда, Іов Борецький

№ 398,0,4,1,1,60

Хто з цих першодрукарів був одним з основоположників української літературної мови?

- Тарас Земка
- Іван Федоров
- Василь Суразький

№ 399,0,4,1,1,60

Хто з цих “титанів” українського Ренесансу був засновником української академічної (професійної) філософії

- К.-Т. Ставровецький
- П. Могила
- Й. Кононович-Горбацький

№ 400,0,4,1,1,60

Львівська братська школа заснована у

- 1585 р.
- 1586 р.

- 1589 р.

№ 401,0,4,1,1,60

Київська братська школа заснована у

- 1615 р.

- 1618 р.

- 1620 р.

№ 402,0,4,1,1,60

Першим ректором Київської братської школи був

- Іван Борецький

- Захарія Копистенський

- Лаврентій Зизаній

№ 403,0,4,1,1,60

Тривіум – це “три науки про слово”

- Граматика, піїтика, риторика

- Граматика, риторика, класична філологія

- Граматика, риторика, діалектика

№ 404,0,4,1,1,60

“Лексикон словено-роський” написав

- Памва Беринда

- Стефан Зизаній

- Мелетій Смотрицький

№ 405,0,4,1,1,60

Хто є видатним представником ренесансної школи “львівського портрету”?

- Юрій Шиманович

- Василь Петранович

- Микола Петрахович

№ 406,0,4,1,1,60

Засновником ренесансної Жовківської художньої (малярської) школи був

- М. Альтамонте

- А. Стех

- Ю. Шиманович

№ 407,0,4,1,1,60

Першим ректором Києво-Могилянської колегії був бувший викладач Львівської братської школи, професор

- Кирило-Транквіліон Ставровецький

- Йосиф Кононович-Горбацький

- Ісайя Трофимович-Козловський

№ 408,0,4,1,1,60

Помітне місце у етнічній консолідації України після Львівського та Київського братств займало

- Луцьке Богоявленське братство

- Луцьке Хрестовоздвиженське братство

- Луцьке Преображенське братство

№ 409,0,4,1,1,60

“Кириличне” книгодрукування починається у

- 1491, 1517 рр.

- 1564, 1568–1570 рр.

- 1574, 1581 рр.

№ 410,0,4,1,1,60

1618 р. П. Сагайдачний

- Вступив з усім військом Запорізьким у Київське братство

- Переміг у Хотинській битві

- Відновив ієрархію УПЦ

№ 411,0,4,1,1,60

Згідно гіпотези О. Мацюка, першу друкарню в Україні заснував ще

- Стефан Дропан

- Шваймпольт Фіоль

- Франциск Скорина

№ 412,0,4,1,1,60

Згідно гіпотези О. Мацюка, перша українська друкарня була заснована у монастирі

- Почаївському

- Онуфріївському

- Крилоському

№ 413,0,4,1,1,60

Друге Львівське братство виникло у

- 1439 р.

- 1544 р.

- 1585 р.

№ 414,0,4,1,1,60

“Сім вільних мистецтв (наук)” склалися з

- “Трьох наук про слово” і “чотирьох наук про числа”

- “Тривуму” і “Квадруму”

- Граматики, риторики, піітики, логіки, арифметики, геометрії, астрономії

№ 415,0,4,1,1,60

Луцьке братство було засноване у

- 1616 р.

- 1617 р.

- 1618 р.

№ 416,0,4,1,1,60

Лаврська школа заснована у

- 1631 р.

- 1632 р.

- 1633 р.

№ 417,0,4,1,1,60

Києво-Могилянська колегія заснована у

- 1631 р.

- 1632 р.

- 1633 р.

№ 418,0,4,1,1,60

Вона офіційно отримала статус “академії” у

- 1694 р.

- 1700 р.

- 1701 р.

№ 419,0,4,1,1,60

Найбільш близькою Києво-Могилянській колегії (академії) була освітня традиція

- Острозької академії

- Братських шкіл

- Єзуїтських та протестантських колегіумів і академій

№ 420,0,4,1,1,60

Засновником проунійної полемічної літератури вважається

- Петро Скарга

- Бенедикт Герберт

- Лев Кревза

№ 421,0,4,1,1,60

Першим твором полемічної літератури була книга

- “Про єдність Церкви Божої під єдиним пастирем ...”

- “Календар римський новий”

- “Висновки віри Костьолу Римського ...”

№ 422,0,4,1,1,60

Плюралізм культурно-освітнього руху в Україні наприкінці XVI – першій половині XVII ст. полягав у

- Існуванні різних навчальних закладів греко-слов'яно-латинського типу

- Різноманітності українських навчальних закладів (Острозької академії, братських шкіл, Києво-Могилянської академії)

- Різноманітності конфесійної орієнтації та освітньої традиції навчальних закладів в Україні

№ 423,0,4,1,1,60

Головна відмінність між Острозькою та Києво-Могилянської академіями у тому, що

- У першій з них не викладалося богослов'я

- Відрізнялися мова викладання в них й їх освітня традиція

- У другій існував 12-річний курс навчання

№ 424,0,4,1,1,60

“Ключ Царства Небесного” написав

- Іван Вишенський

- Герасим Смотрицький

- Захарія Копистенський

№ 425,0,4,1,1,60

Хто став головним проунійним полемістом після Берестейської унії

- Лев Кревза
  - Касіян Сакович
  - Іпатій Потій
- № 426,0,4,1,1,60

Найбільший за обсягом протиунійний (православний) полемічний твір

- “Апокрисис” Христофора Філалета
- “Тренос” Мелетія Смотрицького
- “Катехісис” Лаврентія Зизанія

№ 427,0,4,1,1,60

Анонімною полемічною книгою була

- “Протестація”
- “Палинодія”
- “Пересторога”

№ 428,0,4,1,1,60

Хто вважається її вірогідним автором?

- Марцін Броневський
- Юрій Рогатинець
- Василь Суразький

№ 429,0,4,1,1,60

Яка з Львівських фортифікаційних споруд виконана не у ренесансному, а бароковому стилі?

- Королівський арсенал
- Міський арсенал
- Порохова вежа

№ 430,0,4,1,1,60

В українському, а не в італійському ренесансному стилі збудовано

- Чорну кам'яницю
- Будинок Корнякта
- Вежу Корнякта

№ 431,0,4,1,1,60

До львівського архітектурного Ренесансу не належить

- Палац Бандітеллі
- Міська Ратуша
- Каплиця Боїмів

№ 432,0,4,1,1,60

Початок львівського архітектурного Ренесансу датується

- 1525 р.
- 1527 р.
- 1529 р.

№ 433,0,4,1,1,60

Хто з цих українських полемістів не лише перейшов в унію, але згодом і в католицизм?

- К.-Т. Ставровецький
- М. Смотрицький
- К. Сакович

№ 434,0,4,1,1,60

Першим уніатським митрополитом Київським став

- Михайло Рогоза
- Іпатій Потій
- Йосиф-Вельямін Рутський

№ 435,0,4,1,1,60

Хто з них засновник першого уніатського чернечого ордену василіан?

- Михайло Рогоза
- Іпатій Потій
- Йосиф-Вельямін Рутський

№ 436,0,4,1,1,60

Хто з цих “титанів” українського Ренесансу в галузі полемічної літератури був афонським ченцем?

- Іван Вишенський
- Стефан Зизаній
- Захарія Копистенський

№ 437,0,4,1,1,60

Хто дотримувався візантійської традиції у полемічній літературі?

- Іван Вишенський
- Стефан Зизаній
- Захарія Копистенський

№ 438,0,4,1,1,60

Ренесансний антропоцентризм та християнський гуманізм був характерний для полеміста

- Іова Залізо (Почаївського)
- Ісаї Копинського
- Кирила-Транквіліона Ставровецького

№ 439,0,4,1,1,60

Наукову фазу української полемічної літератури втілює творчість

- Захарії Копистенського
- Дем'яна Наливайка
- Йова Борецького

№ 440,0,4,1,1,60

Хто з цих “титанів” українського Ренесансу в галузі віршової поезії є особливо відомим представником жанру “панегіриків” і “ляментів”?

- П. Беринда
- К.-Т. Ставровецький
- К. Сакович

№ 441,0,4,1,1,60

Хто з них є автором збірки поезій “Перло многоцінне”?

- П. Беринда
- К.-Т. Ставровецький
- К. Сакович

№ 442,0,4,1,1,60

Автором відомих “Віршів на жалобний погреб ... Петра Конашевича-

Сагайдачного” був

- П. Беринда
- К.-Т. Ставровецький
- К. Сакович

№ 443,0,4,1,1,60

“Остромирове Євангеліє” має таку назву через те, що було переписане

- Дяком Григорієм Остромиром
- Для сина київського князя Ізяслава Ярославовича-Остромира
- Для новгородського воєводи і посадника Остромира

№ 444,0,4,1,1,60

“Софійська абетка” (азбука) відображає

- Перехід писемності Київської Русі від глаголиці до кирилиці
- Алфавіт, яким вірогідно користувалися русичі ще за часів Аскольда і

Діра

- Власне так звані “руські письмена”, які бачив один з солунських братів Кирило у Херсонесі

№ 445,0,4,1,1,60

“Крюкове письмо” – це

- Нотне письмо в Київській Русі, у якому ноти записувалися спеціальними грецькими знаками – “знаменами”

- Один з видів письма дохристиянської Київської Русі, у якому літери записувалися так званими “крюками”

- Інша назва такого виду письма, як “рези і черти”

№ 446,0,4,1,1,60

Найбільш відомий архітектор Львівського і Жовківського архітектурного Ренесансу

- Павло Римлянин (Паоло Домінічі)
- Павло Щасливий (Паоло де Дукато Клеменсі)
- Павло Барбон

№ 447,0,4,1,1,60

Така характерна для ренесансного стилю архітектурна деталь, як “аттік” – це декоративно-скульптурна прикраса

- Порталу (входу) будівлі
- Карнизу (даху) будівлі
- Вікон будівлі

№ 448,0,4,1,1,60

Коли починається формування власне “української культури”?

- З формування давньоукраїнської народності
- Української народності
- Українського народу

№ 449,0,4,1,1,60

Безпосередніми джерелами формування української культури є

- Культура трипільців і слов’ян
- Культура українського Ренесансу і Бароко
- Культура Київської та Галицько-Волинської Русі

№ 450,0,4,1,1,60

Визначальна риса ренесансної школи “львівського портрета”

- Перехід від середньовічної схематичності до ренесансної деталізації образу портретованого

- Якісне підвищення художнього рівня зображення портретованого
- Відсутність ідеалізації образу портретованого

№ 451,0,4,1,1,60

Ренесансні новації в українському іконописі загалом відображає

- Перехід від візантійського стилю до “українізації” ікони
- Виникнення “народної ікони” – іконопису “профанів” (аматорів)
- Поява іконостасів ренесансного типу (П’ятницька церква у Львові тощо)

№ 452,0,4,1,1,60

“Знаменним розспівом” називалися

- Нотні записи в Київській Русі, у яких ноти записувалися спеціальними грецькими знаками “знаменами”

- Записи такого “нотного співу” у Київській Русі, як партесний хоровий спів

- Давньоруські одноголосні церковні наспіви, основу яких становили “гласи”

№ 453,0,4,1,1,60

Як побудова “ідеального міста” планувалась ренесансна забудова

- Жовкви
- Львова
- Острога

№ 454,0,4,1,1,60

Магдебурзьке право – це право на

- Повну незалежність міста – “республіки”
- Автономію міста
- Міське самоуправління

№ 455,0,4,1,1,60

Львів отримав Магдебурзьке право

- 1356 р.
- 1360 р.
- 1365 р.

№ 456,0,4,1,1,60

Відомим прикладом типової ренесансної скульптури в Україні є

- Надгробок воєводи Адама Киселя
- Зображення Юрія Зміборця над входом до собору св. Юра
- Зображення античних богів у фонтанах на площі Ринок

№ 457,0,4,1,1,60

Жанри театрального мистецтва українського Ренесансу

- Шкільна, віршована і народна драма
- Трагедія, комедія та трагікомедія
- Шкільний, народний і ляльковий (вертеп) театр

№ 458,0,4,1,1,60

Найдавніших українських дум XV–XVI ст. не стосувалися образи

- Козака Голоти та Марусі Богуславки
- Самійла Кішки та Івана Богуславця
- Байди і Морозенка

№ 459,0,4,1,1,60

Історичні пісні

- Самостійний жанр
- Входять до циклу козацьких дум
- Побутових дум

№ 460,0,4,1,1,60

Культура Козацької держави припадає на

- 1648–1764 рр.
- 1654–1775 рр.
- 1648–1781 рр.

№ 461,0,4,1,1,60

Період “Руїни” почався після

- Смерті Б. Хмельницького
- Поділу України між Польщею і Московською державою
- Ліквідації Запорізької Січі

№ 462,0,4,1,1,60

Найбільше проявів в історії української культури має така самобутня риса культури Запорізької Січі, як її

- “Сміхова культура”
- Ляльковий народний театр (вертеп) та кобзарство
- Особливості релігійних вірувань (Свято Покрова тощо)

№ 463,0,4,1,1,60

Формування “козацького ідеалу” в культурі України починається із

- Заснування Запорізької Січі
- Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького
- Виникнення історичних пісень та козацьких дум

№ 464,0,4,1,1,60

Антропологічна модель української культури Нового часу другої половини XVII–XVIII ст. завершується

- Початком формування українського народу
- Формуванням українського народу
- Початком формування української нації

№ 465,0,4,1,1,60

Настя Лісовська (Роксолана) – це

- Маруся Богуславка
- Маруся Чурай
- Маруся з Русі

№ 466,0,4,1,1,60

Завершення культури козацького Бароко і загалом Козацької доби остаточно знаменує

- Скасування Гетьманщини
  - Ліквідація Запорізької Січі
  - Закріпачення Лівобережної України
- № 467,0,4,1,1,60

Призначення “розважати”, а не “вражати” притаманне художньому стилю

- Бароко
  - Рококо
  - Класицизму
- № 468,0,4,1,1,60

“Дивний”, “химерний” – це стиль українського

- Бароко
  - Рококо
  - Класицизму
- № 469,0,4,1,1,60

Своєрідність українського Просвітництва насамперед полягає у

- Його поєднанні з культурою українського (козацького) бароко
- Ролі Києво-Могилянської академії у розповсюдженні його ідей
- Національному культурно-просвітницькому чиннику УГКЦ

№ 470,0,4,1,1,60

Просвітництво Г. Сковороди особливо виявило себе у його діяльності

як

- Поета і композитора
  - Викладача філософії і байкаря
  - Філософа і педагога-новатора
- № 471,0,4,1,1,60

Головними центрами українського Ренесансу у книгодрукуванні, освіті, філософії, філології, літературі були

- Львів, Острог, Київ
  - Вільно, Заблудів, Львів
  - Острог, Львів, Луцьк
- № 472,0,4,1,1,60

Центрами українського Ренесансу одночасно в архітектурі та образотворчому мистецтві були

- Київ і Замостя
  - Острог і Кам’янець-Подільський
  - Львів і Жовква
- № 473,0,4,1,1,60

Центр українського Бароко в освіті, філософії, історичній науці, літературі, драматургії, театральному та музичному мистецтві

- Запорізька Січ
  - Львів
  - Київ
- № 474,0,4,1,1,60

Центрами українського Бароко у архітектурі були передусім

- Київ і Львів
  - Київ і Запорізька Січ
  - Львів і Жовква
- № 475,0,4,1,1,60

Провідними осередками українського Бароко у образотворчому мистецтві (скульптурі, живописі) були передусім

- Київ і Львів
  - Київ і Запорізька Січ
  - Львів і Жовква
- № 476,0,4,1,1,60

“Лоренцо Медічі” української культури

- В.-К. Острозький
  - П. Могила
  - І. Мазепа
- № 477,0,4,1,1,60

Шедевром друкарського мистецтва XVI ст. став такий друк І. Федорова

як

- Апостол
  - Азбука
  - Острозька Біблія
- № 478,0,4,1,1,60

Центрами українського Рококо були

- Острог, Харків і Чигирин
  - Запорізька Січ, Київ і Батурин
  - Київ, Львів і Жовква
- № 479,0,4,1,1,60

Центром українського Просвітництва (в освіті та філософії) був

- Київ
  - Острог
  - Львів
- № 480,0,4,1,1,60

Який новий жанр української літератури виник під впливом Церковної

Реформації

- Шкільна драма
  - Віршова поезія, “плачі” (“ляменти”), “панегірики”
  - Полемічна література
- № 481,0,4,1,1,60

У період українського Бароко та Просвітництва загальна домінуюча роль як їх головного центру перейшла від

- Києва до Львова
  - Києва до Харкова
  - Львова до Києва
- № 482,0,4,1,1,60

Третє Львівське (Успенське) братство організаційно оформилось у
- 1585 р.

- 1586 р.

- 1589 р.

№ 483,0,4,1,1,60

Київське братство виникло у

- 1615 р.

- 1617 р.

- 1618 р.

№ 484,0,4,1,1,60

Львівська братська школа організаційно оформилась (на підставі свого

Статуту)

- 1585 р.

- 1586 р.

- 1589 р.

№ 485,0,4,1,1,60

Київська братська школа виникла у

- 1615 р.

- 1617 р.

- 1618 р.

№ 486,0,4,1,1,60

Іов Борецький був першим ректором братської школи

- Віленської

- Київської

- Львівської

№ 487,0,4,1,1,60

Зачинателем просвітницького реалізму в Україні був

- Т. Прокопович

- П. Лодій

- Г. Сковорода

№ 488,0,4,1,1,60

Українське Передвідродження як Проторенесанс, пов'язаний з формуванням української народності, – це

- XIV–XV ст.

- XV–XVI ст.

- XIV–XVI ст.

№ 489,0,4,1,1,60

Український Ренесанс припадає на

- Пер. пол. XVI – др. пол. XVII ст.

- Др. пол. XVI – кін. XVII ст.

- Кін. XVI – пер. пол. XVII ст.

№ 490,0,4,1,1,60

Коли була заснована друкарня Києво-Печерської Лаври? Хто і коли відновив її?

- 1583 р. У 1591 р. Іов Княгиницький

- 1602 р. У 1610 р. Йов Залізо (Жалізо)

- 1606 р. У 1616 р. Єлисей Плетенецький

№ 491,0,4,1,1,60

Найбільш “універсальним” титаном українського Ренесансу (одночасно у шкільництві, полемічній літературі, поезії, богослов’ї, друкарстві) був

- Йов Борецький
- Кирило-Транквіліон Ставровецький
- Лаврентій Зизаній

№ 492,0,4,1,1,60

Засновником Скиту Манявського був діяч Острозької академії

- Мотовило
- Клірик Острозький
- Іов Княгиницький

№ 493,0,4,1,1,60

Українське Передвідродження у широкому розумінні, що передусе власне “українському Ренесансу”, – це

- XIV–XV ст.
- XIV – пер. і почасті др. пол. XVI ст.
- XV– пер. і др. пол. XVI ст.

№ 494,0,4,1,1,60

“Вірші на жалобний погреб ... П. Конашевича-Сагайдачного” К. Саковича та перший слов’яно-руський словник П. Беринди були надруковані у друкарні

- Києво-Печерської Лаври
- Почаївської Лаври
- Львівської братської школи

№ 495,0,4,1,1,60

Гетьман П. Сагайдачний був вихованцем

- Острозької академії
- Київської братської школи
- Львівської братської школи

№ 496,0,4,1,1,60

Який Київський митрополит викладав і у Львівській і у Київській братській школі

- Йов Борецький
- Петро Могила
- Сильвестр Косов

№ 497,0,4,1,1,60

Історичні пісні та козацькі думи виникли у

- XIV–XV ст.
- XV–XVI ст.
- XIV–XVI ст.

№ 498,0,4,1,1,60

Засновник української класичної філософії

- Г. Сковорода
- П. Юркевич
- Й. Кононович-Горбацький

№ 499,0,4,1,1,60

“Учений гурток” Києво-Печерської Лаври заснований

- 1606 р.

- 1616 р.

- 1618 р.

№ 500,0,4,1,1,60

Роль “українських Афін” в українському Ренесансі відіграла

- Острозька академія

- Львівська братська школа

- Києво-Могилянська академія

№ 501,0,4,1,1,60

Вихованцем якої братської школи був Петро Могила

- Віленської

- Київської

- Львівської

№ 502,0,4,1,1,60

Хто з українських просвітників складав “канти”?

- П. Лодій

- В. Каразін

- Г. Сковорода

№ 503,0,4,1,1,60

Автор “Лексикону словено-роського”

- Памва Беринда

- Мелетій Смотрицький

- Лаврентій Зизаній

№ 504,0,4,1,1,60

Автор першої в Україні “Граматики словенської”

- Памва Беринда

- Мелетій Смотрицький

- Лаврентій Зизаній

№ 505,0,4,1,1,60

Першими ректорами Київської братської школи по чергово були

- П. Могила, С. Косов, П. Беринда

- І. Борецький, М. Смотрицький, К. Сакович

- З. Копистенський, К.-Т. Ставровецький, Й. Кононович-Горбацький

№ 506,0,4,1,1,60

Засновник української академічної (професійної) філософії

- І. Трофимович-Козловський

- І. Гізель

- Й. Кононович-Горбацький

№ 507,0,4,1,1,60

Автор “філософії серця”

- П. Юркевич

- Г. Сковорода

- О. Потебня

№ 508,0,4,1,1,60

Автор “філософії мови”

- П. Юркевич

- Г. Сковорода

- О. Потебня

№ 509,0,4,1,1,60

Барокові мотиви у літературній творчості Г. Сковороди – це не тільки його поезія і байкарство, а й таке філософське вчення, як

- Пантеїзм

- Про “сродну працю”

- Про “три світи”

№ 510,0,4,1,1,60

Попередником українського романсу були

- “Знаменні розпиви”

- “Партесні” співи

- “Канти”

№ 511,0,4,1,1,60

До українських шістдесятників належав

- І. Миколайчук

- П. Тичина

- Д. Павличко

№ 512,0,4,1,1,60

Гаслом народницького періоду в українському національно-культурному відродженні було

- “Лицем до козацтва”

- “Лицем до народу”

- “Лицем до селянства”

№ 513,0,4,1,1,60

Дворянський (шляхетський) період стосується

- 1780–1840 рр.

- 1790–1846 рр.

- 1798–1850 рр.

№ 514,0,4,1,1,60

Модерністський період стосується

- 1888–1910 рр.

- 1880–1917 рр.

- 1890–1914 рр.

№ 515,0,4,1,1,60

Навчальний курс в Києво-Могилянській колегії до 1694 р. був розрахований на

- 6 р.

- 8 р.

- 12 р.

№ 516,0,4,1,1,60

Якою була кількість класів у Києво-Могилянському колегіумі до 1694

р. і якою після 1694–1701 рр. – у Києво-Могилянській академії?

- 7 і 8

- 6 і 8

- 4 і 7

№ 517,0,4,1,1,60

Прихильником просвітницьких ідей деїзму Декарта був

- Г. Кониський

- Г. Сковорода

- П. Лодій

№ 518,0,4,1,1,60

Рецепції просвітницького кантіанства в Україні сприяв

- Г. Кониський

- Г. Сковорода

- П. Лодій

№ 519,0,4,1,1,60

“Русифікація” УПЦ почалася з

- С. Косова

- Г. Святополка-Четвертинського

- Синодального періоду

№ 520,0,4,1,1,60

Канти (кантовий спів) – це вид

- Одноголосного “знаменного розспіву”

- Багатоголосного “Партесного” хорового співу

- 3-х голосної хорової пісні

№ 521,0,4,1,1,60

Першим в Україні з’явився такий музичний інструмент та виконавці на ньому, як

- Кобза і кобзарі

- Бандура і бандуристи

- Ліра і лірники

№ 522,0,4,1,1,60

Українським “шістдесятникам” передувала творчість

- М. Рильського

- Л. Костенко

- І. Драча

№ 523,0,4,1,1,60

Кордоцентризм філософії Г. Сковороди – це його

- Вчення про “людину серця”

- Про “внутрішню людину”

- “Філософія серця”

№ 524,0,4,1,1,60

У загальноєвропейському контексті українське Бароко – це, передусім, бароко у

- Архітектурі

- Образотворчому мистецтві і літературі

- Театральному мистецтві і музиці

№ 525,0,4,1,1,60

Перехідний ренесансно-бароковий період припадає на

- Добу Хмельницького

- Могилянську добу

- Мазепинську добу

№ 526,0,4,1,1,60

Перехідний бароково-рококовий стиль в українській архітектурі припадає на

- 20–30-і рр. XVIII ст.

- 30–40-і рр. XVIII ст.

- 40–50-і рр. XVIII ст.

№ 527,0,4,1,1,60

Класицизм стає провідним стилем в українському живописі і частково в архітектурі

- 2-й чверті XVIII ст.

- 3-й чверті XVIII ст.

- 4-й чверті XVIII ст.

№ 528,0,4,1,1,60

Рококо і класицизм об'єднує прагнення до

- Простоти і симетрії

- Гармонії

- Досконалості

№ 529,0,4,1,1,60

“Лицем до козаччини” було гаслом такого періоду в українському національно-культурному відродженні, як

- Модерністський

- Дворянський

- Народницький

№ 530,0,4,1,1,60

Народницький період стосується

- 1840–1880-х рр.

- 1846–1890-х рр.

- 1780–1840-х рр.

№ 531,0,4,1,1,60

Хто з цих діячів дисидентського руху в культурі України 60–70-х рр. XX ст. був не поетом, а художником

- В. Стус

- І. Калинець

- А. Горська

№ 532,0,4,1,1,60

Серед засновників Кирило-Мефодіївського товариства (братства) був

- П. Куліш

- Т. Шевченко

- М. Драгоманов

№ 533,0,4,1,1,60

Ідеологією Кирило-Мефодіївського товариства було

- Прагнення до реалізації “української національної ідеї”
- Намагання поєднати український романтизм з кирило-мефодіївською традицією культури

- Поєднання християнських цінностей з ідеями національної незалежності та слов’янської єдності

№ 534,0,4,1,1,60

Головна риса українського бароко у європейському контексті – його

- Гуманістично-гедоністична спрямованість
- Просвітницька функція
- Прагнення відобразити примхливу красу світу

№ 535,0,4,1,1,60

Романський, а не візантійсько-давноруський стиль в добу Київської Русі характерний для архітектури та декору

- Київських храмів (Софійського, Успенського)
- Чернігівських (Спасо-Преображенського, Борисоглібського)
- Львівських (Миколаївського, Онуфріївського)

№ 536,0,4,1,1,60

Хто з українських просвітників був найбільш універсальною особистістю (філософом, педагогом, поетом, байкарем, композитором)

- В. Каразін
- Т. Шевченко
- Г. Сковорода

№ 537,0,4,1,1,60

Розквіт козацького архітектурного Бароко припадає на

- Добу Хмельницького
- Могилянську добу
- Мазепинську добу

№ 538,0,4,1,1,60

На відміну від загальноєвропейського Рококо, українське виявляє себе переважно в

- Декорі, живописі, архітектурі
- Живописі, орнаменті, архітектурі
- Скульптурі, іконописі, архітектурі

№ 539,0,4,1,1,60

Українське Бароко стосується

- Др. пол. XVII–XVIII ст.
- Пер. пол. XVII– др. пол. XVIII ст.
- XVII– пер. пол. XVIII ст.

№ 540,0,4,1,1,60

Дві головні течії в діяльності Кирило-Мефодіївського товариства

- Релігійно-християнська та народницька
- Романтична та революційно-демократична
- Помірковано-ліберальна та радикальна

№ 541,0,4,1,1,60

Особливості культури українського Бароко визначалися його специфікою

- Козацькою і гетьманською
- Стильовою і національною
- Світоглядною і соціокультурною

№ 542

Музична школа в часи Гетьманщини існувала в

- Батурині
- Глухові
- Києві

№ 543

На Гетьманщині у XVIII ст. діяло початкових шкіл

- Близько 800
- Понад 800
- Понад 850

№ 544

Народні училища Козацької держави поділялись на

- Великі і малі
- Вищі і нижчі
- Головні і малі

№ 545

Найбільше часу в Києво-Могилянській академії відводилось вивченню курсу

- Риторики
- Філософії
- Богослов'я

№ 546

Автор “Закону Божого (Книги буття українського народу)”

- М. Костомаров
- П. Куліш
- Г. Сковорода

№ 547

Загальна визначальна риса українського Бароко – це його

- Колористична вишуканість, декоративність, мальовничість, святковість

- Яскравість, поетичність, композиційна насиченість, рослинний орнаменталізм

- Зовнішній блиск, пишність, розкішність, парадність, урочистість

№ 548

Бароко в Україні виконувало функції

- Ренесансні
- Просвітницькі
- Козацького бароко

№ 549

Українське бароко було козацьким через його зв'язок з

- Меценатством українських гетьманів
- Творчістю вихідців з козацького середовища
- Козацькою культурою

№ 550

Характерні риси Козацького бароко

- Козацтво як лицарський ідеал, “низове бароко”
- Гетьманські муровані та козацькі дерев'яні церкви
- Козацькі літописи, історичні пісні і козацькі думи

№ 551

Серед самобутніх рис Запорізької Січі – відсутність

- Клейнодів
- Козацького права як “звичаєвого”
- Козацьких судів

№ 552

Музична школа (вокальної музики і церковного співу) Запорізької Січі, крім хористів, готувала також

- Кобзарів і “троїстих музик”
- Бандуристів і танцюристів (для “гопака” і “повзунка”)
- “Лицедіїв” для вертепу

№ 553

Освіта Запорізької січі принципово відрізнялася від освіти в Гетьманщині тим, що тут

- Крім музичної школи, існувала школа писарчуків
- Існували тільки початкові школи
- Викладання велося українською мовою

№ 554

Барокове забарвлення феномену Козацького бароко (козацької культури) полягає у його

- Новому (бароковому) художньому смаку
- Бароковому оформленні творів літератури, архітектури і мистецтва
- Особливому “химерному” стилі

№ 555

Особливості нового, барокового світогляду (сприйняття світу як скороплинного явища) обумовлювали

- “Сміхову культуру” козацтва
- Театральний жанр трагікомедії
- Сумний настрій побутових дум та пісень

№ 556

Титан “козацької ікони”

- В. Петранович
- П. Петрашів
- М. Петрахнович

№ 557

Серед титанів українського архітектурного бароко архітектором

Київського магістрату був

- І. Григорович-Барський
- І. Зарудний
- Я. Погребняк

№ 558

Хто з них був архітектором найбільшої і найвищої в Україні дерев'яної Троїцької церкви?

- І. Григорович-Барський
- І. Зарудний
- Я. Погребняк

№ 559

Хто з них був учнем Й. Шеделя?

- І. Григорович-Барський
- І. Зарудний
- Я. Погребняк

№ 560

Хто з них започаткував архітектурне Бароко в Росії, приніс туди вплив українського Бароко

- І. Григорович-Барський
- І. Зарудний
- Я. Погребняк

№ 561

Для бароково-рококового періоду характерним було поєднання

- Барокової архітектури і рококового декору
- Рококової архітектури і барокового доповнення до неї
- Барокової архітектури і рококового оформлення

№ 562

Серед ренесансних надгробків в італійському стилі, подібних до гробниці Лоренцо Медичі, та ренесансних дерев'яних різьблених іконостасів найбільш розкішними були

- Надгробок П. Могили та іконостас Миколаївської церкви М. Петраховича

- Надгробок воєводи А. Кіселя та іконостас Онуфріївської церкви І. Рутковича

- Надгробок К.І. Острозького та іконостас П'ятницької церкви Ф. Сеньковича

№ 563

Стиль українського Рококо у загальноєвропейському контексті відповідав "стилю Людовика..."

- XIV
- XV
- XVI

№ 564

В архітектурі України використовувалися базиліки

- Готичного, нео(псевдо) готичного, ренесансного, барокового типу

- Античного, готичного, романського, барокового типу
- Готичного, ренесансного, барокового, класичного типу

№ 565

Найбільшим з козацьких літописів поч. XVIII ст. був літопис

- С. Величка
- Г. Грабянки
- Самовидця

№ 566

Архітектором Великої Лаврської дзвіниці був

- І. Григорович-Браський
- С. Ковнір
- Й. Шедель

№ 567

Традиція “надбрамних церков” продовжена в барокових церквах

- Києво-Печерської лаври
- Мгарського монастиря
- Густинського монастиря

№ 568

Першою бароковою спорудою в Україні є

- Софійський собор у Києві
- Спаська церква Мгарського монастиря
- Костел єзуїтів у Львові

№ 569

Пізнє італійське бароко в Україні – це повернення до

- Романського типу куполів
- Готичного
- Ренесансного

№ 570

До напрямів (стилів) українського архітектурного бароко не відноситься

- Бароканізація козацьких церков
- Бароканізація української церковної архітектури
- Українізація західноєвропейської (італійської єзуїтської) барокової

базиліки

№ 571

Українського архітектурного бароко не стосується меценатство гетьмана

- І. Мазепи
- К. Разумовського
- І. Самойловича

№ 572

До якого напрямку (стилю) українського архітектурного бароко відноситься Софіївський собор у Києві?

- Бароканізації української церковної архітектури
- Гетьманських мурованих церков

- Українізації західноєвропейської барокової базиліки
№ 573

До перших споруд в Україні не у бароково-рококовому, а у чисто рококовому стилі належить

- Брама Заборовського
- Велика Лаврська дзвіниця
- Андріївська церва

№ 574

Синтезом бароко-рококо-класицизму є ансамбль

- Маріїнського палацу у Києві
- Почепської резиденції Кирила Разумовського
- Церкви св. Юра у Львові

№ 575

Андріївська церва і Маріїнський палац побудовані за проектом

- Л. Берніні
- Б. Растреллі
- Й. Шеделя

№ 576

Більшість сакральної скульптури Івана Георгія Пінзеля стосується стилю

- Бароко
- Рококо
- Бароко-рококового

№ 577

Серед майстрів Жовківської барокової малярської школи у стилі рококо творив

- Л. Долинський
- Й. Кондзелевич
- І. Руткович

№ 578

У стилі англійського класицизму споруджено

- Батуринську резиденцію К. Разумовського
- Маріїнський палац
- Почепську резиденцію К. Разумовського

№ 579

Двох головних видів барокових церков Лівобережжя не стосується

- Тип гетьманських (мурованих) церков
- Тип козацьких (дерев'яних) церков
- Тип Слобожанських дерев'яних церков

№ 580

Серед регіональних типів українських дерев'яних церков найбільш подібним до гуцульського типу є

- Бойківський
- Волинський
- Лемківський

№ 581

Титанами українського бароко в галузі історичної науки та філософії були

- Д. Бортянський, М. Березовський, А. Ведель
- В. Боровиковський, Д. Левицький, А. Лосенко
- І. Гізель, Т. Прокопович, Ф. Сафонович

№ 582

Титанами українського музичного бароко були

- Д. Бортянський, М. Березовський, А. Ведель
- В. Боровиковський, Д. Левицький, А. Лосенко
- І. Гізель, Т. Прокопович, Ф. Сафонович

№ 583

Структура навчання в Києво-Могилянській академії складалася з

- 4-х “молодших”, 2-х “середніх” і 2-х “старших” класів
- 3-х “елементарних”, 2-х “середніх” і 2-х “вищих” класів
- 1 підготовчого, 3-х “молодших”, 2-х “середніх” класів і 2-х вищої

частини навчання

№ 584

Останній український гетьман Козацької держави

- Д. Апостол
- П. Полуботок
- К. Разумовський

№ 585

Поділ українських земель між Польщею і Росією відбувся після

- Андрусівського миру
- 3-х поділів Речі Посполитої
- Смерті Б. Хмельницького

№ 586

Києво-Могилянська колегія фактично стала академією у

- 1694 р.
- 1696 р.
- 1701 р.

№ 587

Її найбільш відомими філіями стали колегіуми у

- Вінниці, Гощі, Луцьку
- Львові, Тернополі, Кам’янець-Подільському
- Харкові, Чернігові, Переяславі

№ 588

Хто з вихованців Києво-Могилянської академії – українських гетьманів вчився у ній не у пер. пол., а у др. пол. XVII ст.

- І. Виговський
- І. Самойлович
- Б. Хмельницький

№ 589

Поетом з цих вихованців Києво-Могилянської академії – українських

гетьманів був

- І. Мазепа
- П. Орлик
- П. Полуботок

№ 590

Три поділи Речі Посполитої, які привели до поділу українських земель між Австрією і Росією відбулися у

- 1772, 1793, 1795 рр.
- 1773, 1775, 1793 рр.
- 1775, 1792, 1793 рр.

№ 591

Г. Сковорода викладав у колегіумі

- Переяславському
- Харківському
- Чернігівському

№ 592

У стилі класицизму працювали українські художники

- Ю. Шиманович, М. Петрахович, Ф. Сенькович
- Л. Долинський, І. Руткович, В. Петранович
- В. Боровиковський, Д. Левицький, А. Лосенко

№ 593

Крім латинської, старослов'янської, грецької, української у Києво-Могилянській академії вивчалась також мова

- Італійська
- Польська
- Французька

№ 594

Хто з викладачів і вихованців Києво-Могилянської академії заснував у Москві першу греко-латинську школу?

- Г. Кониський
- С. Полоцький
- Є. Славинецький

№ 595

Хто з них заснував у Москві Слов'яно-греко-латинську академію?

- Г. Кониський
- С. Полоцький
- Є. Славинецький

№ 596

Хто з них значиться як автор "Історії Русів"?

- Г. Кониський
- С. Полоцький
- Є. Славинецький

№ 597

Свою козацьку Конституцію П. Орлик написав у

- 1710 р.

- 1711 р.

- 1715 р.

№ 598

Хто з цих професорів і ректорів Києво-Могилянської академії згодом був місцеблюстителем Московського патріаршого престолу?

- Г. Кониський

- Т. Прокопович

- С. Яворський

№ 599

Хто з них був знаним українським драматургом, автором трагікомедії (історичної драми) “Володимир”?

- Г. Кониський

- Т. Прокопович

- С. Яворський

№ 600

Хто з них був згодом главою “вченої дружини” Петра I, одним з творців Російської Академії наук?

- Г. Кониський

- Т. Прокопович

- С. Яворський

№ 601

Автором праці, “Україна irredenta” (“Україна уярмлена”), де обґрунтовується потреба створення Української незалежної держави, є активний діяч Українсько-руської радикальної партії

- Ю. Бачинський

- М. Міхновський

- І. Франко

№ 602

Українське “розстріляне відродження” припадає на

- 1917–1921 рр.

- 20–30 рр. ХХ ст.

- Період “Руїни” 60–80 рр. ХVІІ ст.

№ 603

Раннє і пізнє бароко у Львові – це

- Костели єзуїтів і Домініканський

- Костели кармелітів і кармеліток богих

- Церква Юра і королівський арсенал

№ 604

Архітектором церкви Юра є

- Б. Растреллі

- Б. Меретин

- Й. Шедель

№ 605

Кульмінація комедії М. Старицького “За двома зайцями” відбувалась перед церквою

- Андріївською
  - Кирилівського
  - Преображенською
- № 606

Риторика і поетика в Києво-Могилянській академії вивчались у

- Вищих класах
- Молодших класах
- Середніх класах

№ 607

Львівський університет заснований

- 1581 р.
- 1661 р.
- 1691 р.

№ 608

Львівський університет був створений на базі

- Братської школи
- Латинської школи
- Єзуїтської колегії

№ 609

Львівський університет складався з типових для середньовічних університетів Європи факультетів

- 2-х
- 3-х
- 4-х

№ 610

Як “всеучилище” Львівський університет відновлює свою роботу

- 1783 р.
- 1784 р.
- 1787 р.

№ 611

НТШ у Львові засноване

- 1873 р.
- 1883 р.
- 1893 р.

№ 612

Яка з цих назв є загальною для всіх українських народних (“козацьких”) барокових картин

- “Козак-бандурист”
- “Козак – душа правдивая”
- “Козак Мамай”

№ 613

Політика “українізації” суспільного і культурного життя в УРСР припадає на період

- “Розстріляного відродження”
- Хрущовської “відлиги”

- Діяльності “шістдесятників”

№ 614

До найбільш відомих історичних творів українського національно-культурного відродження кін. XVIII – поч. XX ст. відноситься

- “Історія Русів” Г. Кониського

- “Синопис” І. Гізеля

- “Хроніка” Ф. Сафоновича

№ 615

“Історію України – Руси” написав

- М. Грушевський

- Д. Антонович

- І. Крип’якевич

№ 616

Засновник сучасної української літературної мови

- І. Котляревський

- Т. Шевченко

- І. Франко

№ 617

Класичним літературним зразком українського романтизму є

- “Кобзар” Т. Шевченка

- “Старосвітські батюшки та матушки” І. Нечуй-Левицького

- “Чорна рада” П. Куліша

№ 618

Хто з цих художників був представником Жовківської барокової іконописної школи, а не зображав різні стани українського суспільства (селян, козаків, міщан, шляхту)?

- Т. Калинський

- Й. Кондзелевич

- П. Петрашів

№ 619

Вірогідний автор козацького літопису “Самовидця”

- С. Величко

- Г. Грабянка

- Р. Ракушка-Романовський

№ 620

До агіографічної (“житійної”) літератури українського бароко належать

- “Синопис” І. Гізеля

- “Воскресіння мертвих” Г. Кониського

- “Четъї-Мінеї” Д. Туптала

№ 621

“Кузнею” літературних кадрів (центром літературної творчості) українського (козацького) бароко була

- Запорізька Січ

- Києво-Могилянська академія

- Острозька академія

№ 622

Хто з цих поетів українського бароко написав “український романс” – “Їхав козак за Дунай”?

- С. Дівович
- С. Климовський
- П. Орлик

№ 623

Хто з них написав у стилі бароко полемічну поему “Розмова Великоросії з Малоросією” (де обстоював право України на автономію)?

- С. Дівович
- С. Климовський
- П. Орлик

№ 624

Хто з цих композиторів українського бароко був не лише творцем українського хорового стилю у духовній музиці, а й писав опери у класичному стилі?

- М. Березовський, Д. Бортнянський
- А. Ведель
- М. Ділецький

№ 625

Хто з них зробив особливий внесок у розвиток музичної освіти (заміна “крюкової” системи нотнолінійною, запровадження багатоголосного партесного співу)?

- М. Березовський, Д. Бортнянський
- А. Ведель
- М. Ділецький

№ 626

До форм народного театру, а не до жанрів “шкільного театру” (“шкільної драми”) українського бароко належали

- Віршова сатира, інтермедія, фарс, бурлеск
- Історична драма, трагікомедія, вертепна драма, мораліте
- Театр балагану, вертеп

№ 627

Перший стаціонарний театр в Україні відкрився у

- Львові
- Харкові
- Полтаві

№ 628

Українське “літературне відродження” кін. XVIII – поч. XX ст. пов’язують з

- “Енеїдою” І. Котляревського
- Історичними розвідками Рігельмана, Рубана, Безбородька, Чепи
- Анонімною “Історією Русів”

№ 629

Українське відродження в освіті кін. XVIII – поч. XX ст. почалось із

заснування

- Київського університету св. Володимира
- Новоросійського університету в Одесі
- Харківського університету

№ 630

Найбільш визначальним для українського відродження в Галичині було

- Видання “Руською Трійцею” свого альманаху “Русалка Дністровая”
- Відкриття українського театру при товаристві “Руська бесіда”
- Відкриття богословського і філософського факультету (“Studium

Ruthenum”) для українських студентів у Львівському університеті

№ 631

Український національний “театр корифеїв” (Заньковецька, Саксаганський, Садовський та ін.) був заснований у

- Єлизаветграді
- Катеринославі
- Києві

№ 632

З українських просвітників автором віршів проти закріпачення українського селянства, директором училищ Полтавської губернії був

- В. Капніст
- В. Каразін
- А. Чепа

№ 633

З них “ українським Ломоносовим”, фундатором Харківського університету був

- В. Капніст
- В. Каразін
- А. Чепа

№ 634

У стилі французького класицизму побудована резиденція К. Разумовського

- Батуринська
- Глухівська
- Почепська

№ 635

Автором слів Гімну України був

- М. Вербицький
- П. Чубинський
- М. Шашкевич

№ 636

Першу українську політичну партію заснували

- П. Куліш, М. Гулак
- І. Франко, М. Павлик
- Ю. Бачинський, М. Міхновський

№ 637

Народним комісаром освіти УРСР, який започаткував політику “українізації” був

- Лазар Каганович
- Микола Скрипник
- Олександр Шумський

№ 638

Першою спробою М. Міхновського виразити українську національну ідею в рамках політичної програми була брошура

- “Credo молодого українця”
- “Основний Закон Самостійної України”
- “Самостійна Україна”

№ 639

“Studium Ruthenum” для українців відкритий у Львівському університеті

- 1783 р.
- 1784 р.
- 1787 р.

№ 640

Засновником українського біг-біту й одночасно фолк-року був музичний гурт

- Вовлі Відоплясова
- Океан Ельзи
- Смерічка

8. Тематика рефератів з методичними рекомендаціями

Мета і завдання написання реферату.

Зважаючи на тенденції розвитку навчального процесу в сучасних умовах (диференціація, індивідуалізація, спеціалізація, безперервність тощо), актуальним на сьогоднішній день є особистісно-орієнтований підхід в організації навчального процесу. За цих умов реферат є складовою будь-якої навчальної програми.

Мета реферативної роботи з курсу «Історія української культури» полягає в поглибленні історичних знань студентів по даному періоду, наданні їм елементарних навичок науково-дослідної роботи.

Під час роботи над рефератом студенти мають оволодівати методологією та методикою наукового дослідження, осмислено й критично сприймати історичні джерела та наукову історичну літературу, навчитися працювати з бібліографією, а також чітко, переконливо, логічно та стилістично правильно викладати свої думки.

Треба зазначити, що реферативна робота - це не переказ підручника, а творча робота студента з певним елементом самостійності:

- постановка нових проблемних питань, які ще не досить повно висвітлені у літературі;

- висвітлення та аналіз нових фактів;
- встановлення причинно-наслідкових зв'язків між явищами;
- висловлювання власних думок про прочитане;
- порівняння різних історичних концепцій, фактів, поглядів, формування власної позиції.

Виходячи з цього, написання реферативної роботи вимагає від студента ретельної підготовки, наполегливості в пошуку необхідного матеріалу, продуманого його вивчення та узагальнення, відстоювання власних спостережень під час захисту роботи.

Робота над рефератом сприяє формуванню у студентів вміння самостійно поповнювати та систематизувати свої знання, відстоювати власні переконання, вести пошукову роботу, користуватися навчально-методичною та науковою літературою.

Завдання написання реферату:

- вивчення стану розробки обраної проблеми в науковій літературі та публікаціях;
- вивчення відповідних інформаційних та статистичних даних, що стосуються теми реферату та їх аналітична обробка ;
- логічний, аргументований виклад матеріалу;
- узагальнення основних результатів роботи у висновках, обґрунтування власної позиції відносно тієї чи іншої проблеми, визначеною темою реферату;
- правильне оформлення науково-довідкового матеріалу та самого реферату.

Методичні рекомендації для написання реферативних робіт

Підготовка та написання студентами реферативної роботи є важливою складовою частиною навчального процесу.

Вимоги до написання реферату

Обсяг реферату – 20 – 25 сторінок рукописного тексту, на аркуші - форматом А 4

Аркуш повинен мати поля:

верхнє - 25 мм; ліве - 30 мм;

нижнє - 25 мм; праве - 15 мм.

Структура реферату

Реферат повинен мати таку структуру: титульний аркуш, план, вступ (1-2 ст.), основна частина (складається не менше ніж з трьох пунктів), висновок (1-2 ст.), список використаної літератури (не менше 5 джерел), додатки.

У вступі визначається актуальність обраної теми, мета роботи, завдання, об'єкт, суб'єкт, короткий історіографічний огляд проблеми.

Під час написання основної частини обов'язково необхідно пам'ятати про оформлення приміток. Приклад:

Перебіг подій прискорила звістка про попередню ухвалу перемирної комісії в Андрусові неподалік Смоленська, де 8 червня 1666 р. знесилені війною Московія та Річ Посполитая погодили взаємні територіальні

поступки. [5; 386] Згідно з Андрусівським перемир'ям від 20 січня 1667 року, остаточно затвердженим децю пізніше, до Московії поверталися Смоленськ і Сіверщина, а козацькі терени сторони ділили по Дніпру. [3; 234]

Пояснення: [5; 386] – 5 – це номер джерела в списку використаної літератури, який оформлюється за алфавітним порядком;

- 386 - це номер сторінки, інформація з якої використана при написанні роботи.

На кожній сторінці реферату, в середньому, повинно бути не менше двох приміток.

У висновках коротко, у вигляді тез, даються лаконічні відповіді на ті завдання, що були поставлені у вступі. Примітки у висновках не використовуються. Висновок, це аналітична, самостійна частина роботи, в якій студент повинен вміти довести свою точку зору за визначеною темою, базуючись на матеріалі основної частини.

Правила оформлення списку використаної літератури

Список використаної літератури оформлюється за таким зразком:

1. Борисенко В.Й. Курс української історії. – К., 1996.
2. Грушевський М.С. Історія України-Русі. – К., 1993 – Т.5.
3. Флоря Б.М. Східні патріархи і західно-руська церква // УІЖ – 1996. – №4.

Виступ студента з доповіддю на семінарі розрахований на 10–15 хвилин. Практикується також рецензування рефератів іншими студентами. Слід підкреслити, що при оцінці реферату викладач ураховує не лише якість змісту написаного тексту, але й весь хід його захисту студентом на семінарі. Тому автор доповіді повинен вільно володіти опрацьованим матеріалом, дати відповіді на додаткові запитання викладача або студентів, показати вміння науково аргументувати власні міркування, обґрунтувати висновки у висвітленій темі.

При визначенні оцінок кредитних модулів і підсумкової оцінки враховується не лише навчальне навантаження, але й участь студента у наукових конференціях. Кращі реферати заслуховуються на факультетських студентських наукових конференціях та за рекомендацією кафедри направляються на Всеукраїнську наукову студентську конференцію. Наукові роботи студентів університету з Історії української культури неодноразово нагороджувались дипломами та грамотами. Для успішного засвоєння студентами курсу кафедра має всі необхідні матеріально-технічні умови. При підготовці до семінарських занять та написанні доповідей і рефератів студенти користуються бібліотечним фондом.

Бібліотека має широкий вибір навчальної, навчально-методичної та наукової літератури, яка систематизована в алфавітному й тематичному каталогах. Викладачі, що ведуть семінарські заняття, зі списку основної літератури до семінару рекомендують студентам ту, в якій найбільш повно висвітлюються конкретні питання. Крім того, для самостійної, індивідуальної роботи студентів професорсько-викладацький склад кафедри історії України

підготував значну кількість навчальних та навчально-методичних розробок. Для підготовки до семінарів та інших форм вивчення Історії української культури можливе використання інших підручників, навчальних посібників, а також історичних джерел, наукових монографій, мемуарної та довідкової літератури. Їх перелік подається до кожної теми лекції та семінарського заняття, що вміщені в даному комплексі.

ТЕМИ ПІДСУМКОВИХ РЕФЕРАТИВНИХ РОБІТ

1. Історія української культури в наукових дослідженнях.
2. Особливості накопичення знань, розвитку технологічних можливостей людства у найдавніший (доцивілізаційний) період.
3. Зміст, значення неолітичної революції. Неолітична революція на землях сучасної України. Трипільська культура.
4. Проблема етногенезу українців у вітчизняній та зарубіжній історіографії.
5. Передслов'янське населення України, його матеріальна та духовна культура.
6. Вплив християнства на духовну культуру Київської Русі.
7. Літературні пам'ятки Київської Русі, їх історичне значення. «Повість временних літ» - видатна пам'ятка духовної культури Київської Русі.
8. Архітектура і образотворче мистецтво Київської Русі.
9. Науково-технічні знання у Київській Русі.
10. Духовна культура Галицько-Волинської Русі.
11. Українська культура XIV-XVI ст. та її здобутки,
12. Український Ренесанс кінця XVI - першої третини XVII ст. та його особливості.
13. Розвиток освіти та науково-технічних знань в Україні в XIV - першій половині XVII ст.
14. Початок книгодрукування в Україні.
15. Церковна та культурно-просвітницька діяльність П. Могили.
16. Козацькі літописи - визначна пам'ятка духовної культури України.
17. Козацьке бароко та його характерні риси.
18. Діяльність братських шкіл в Україні.
19. Києво-Могилянська академія - важливий осередок духовної культури українського народу.
20. Українське бароко другої половини ХУІІ-ХУІІІ ст.
21. Творчий внесок Г. Сковороди в духовну культуру українського народу.
22. Передумови, сутність наукової революції ХУІІ ст., її прояви на українських етнічних землях.
23. І. Котляревський - визначний діяч української культури.
24. Т. Шевченко та розбудова української культури в ХІХ ст.
25. Ідеї українського відродження в діяльності Кирило-

- Мефодіївського товариства.
26. Ідеї українського національно-культурного відродження у творчості Олександра Потебні.
  27. М. П. Драгоманов і національно-культурне відродження в Україні другої половини ХІХ ст.
  28. І. Франко - видатний діяч української культури.
  29. Творчий внесок Лесі Українки у духовну культуру українського народу.
  30. Діяльність «Руської трійці».
  31. Визначні постаті, основні науково-технічні досягнення в Україні доби промислової революції.
  32. М. Грушевський і національно-культурне відродження в Україні кінця ХІХ - початку ХХ ст.
  33. Микола Лисенко - визначний діяч музичної культури України.
  34. Культурно-просвітницька діяльність Наукового Товариства ім. Т. Г. Шевченка.
  35. Наукові відкриття в Україні кінця ХІХ - початку ХХ ст. та їх вплив на соціальні відносини.
  36. Українізація в 1920-х рр. та її значення для культурного розвитку України.
  37. «Розстріляне відродження» 20-30-х років ХХ ст.
  38. Творчість Миколи Хвильового.
  39. Олександр Довженко - основоположник українського кіномистецтва.
  40. Л. Курбас і українське театральне мистецтво 20-х років ХХ ст.
  41. Наукові теорії В. Вернадського.
  42. Внесок українських науковців у розгром німецько-фашистських загарбників.
  43. Борис і Євген Патони - видатні науковці України.
  44. Особливості радянської державної політики у сфері науки і техніки.
  45. Освоєння космосу. С. Корольов, Ю. Гагарин.
  46. Космічні програми сучасної України.
  47. Науково-технічні досягнення сучасної України.

9. Словник

Апсида - апсида (грец. склепіння) - виступ будівлі, здебільшого півкруглий в плані (зовні іноді багатокутний або квадратний), перекритий півкуполом або зімкнутим півсклепінням. Вперше абсида з'явилась в давньоримських базиліках. У християнських церквах апсида - вівтарна частина, яка орієнтована зазвичай на схід.

Абсолют - те, що нічим не зумовлене, ні від чого не залежне. У філософії під абсолютном розуміють Бога, субстанцію, ідею (Гегель). Абсолютне протилежне відносному (зумовленому, залежному).

Абсолютизм (лат. absolutus - необмежений) - форма державного правління, за якої верховна влада повністю належить монархові (імператору, царю, королю тощо).

Абстракціонізм (лат. abstractus - відокремлений, відірваний) - напрям у модерністському мистецтві ХХ ст., що цілком відмовляється від реалістичного зображення предметів і явищ.

Абстракція - мислене відокремлення окремих властивостей предметів і перетворення їх у самостійні об'єкти (наприклад, електропровідність, твердість, вартість і т. п.). Більшість наукових понять утворені в такий спосіб.

Абсурд - нісенітниця, позбавлена сенсу дія. У філософії Кам'ю одне з головних понять, яке характеризує життя людини.

Авангардизм (фр. Avante -garde - передовий загін) - узагальнюючий термін для позначення новаторських напрямів у художній культурі ХХ ст., для яких характерний пошук нових, нетрадиційних засобів вираження.

Автохтонний - місцевий, приналежний за походженням до певної території.

Академія - найменування наукових організацій, чи установ, академій наук, а також навчальних закладів. Слово "академія" походить від назви філософської школи, що була створена

Платоном близько 395 р. до н.е. і розташовувалася в маслиновому гаї біля Афін, названої на честь героя Академа.

Акмеїзм (гр. акме - вершина, розквіт, вищий ступінь чого-небудь) - модерністська течія в російській поезії початку ХХ ст. Акмеїсти проголосили відхід від символізму з його містицизмом, зашифрованою багатозначністю слова, прагненням повернутися до світу реальності. Для поетів-акмеїстів характерна філософська проблематика і відмова від соціальних проблем.

Аксіологія - вчення про цінності. Окрема філософська дисципліна, яка вивчає ціннісне ставлення людини до світу - етичне, естетичне, релігійне та ін.

Аксіома - твердження, яке при побудові теорії приймається за очевидну істину, на якій ґрунтуються інші твердження.

Алогізм - непослідовність у міркуваннях, зумовлена порушенням законів логіки.

Альманах - неперіодична літературна збірка творів різних авторів.

Альтернатива - вибір між двома суперечливими можливостями.

Альтруїзм - моральний принцип, в основі якого лежить бажання блага іншому; альтруїзм протилежний егоїзму.

Аморалізм - нігілістичне ставлення до моральних норм.

Ампір (від франц. empire - імперія) - стиль в архітектурі та декоративному мистецтві, який виник наприкінці ХVІІІ - на початку ХІХ у Франції при Наполеоні І, служив втіленню ідей державної могутності, заснований на наслідуванні античних зразків.

Аналіз - метод пізнання, який полягає в розчленуванні цілого на частини.

Аналогія - умовивід, в якому на основі схожості предметів за одними ознаками робиться висновок про їх можливу схожість за іншими ознаками. Аналогія лежить в основі моделювання.

Андеграунд (англ. *underground* - підпілля) - нелегальне, яке не підтримується або, навіть, переслідується офіційною владою, явище художньої культури. У 40-х рр. ХХ ст. термін вживався для означення некомерційних фільмів. Пізніше почав використовуватися до певних напрямів інших видів художньої культури.

Анімізм (від лат. *anima* - душа, дух) - уявлення про душу, в основі якого лежить уявлення про природу як живу основу; одухотворення неживої природи.

Антропогенез - процес формування людини, переходу від тварини до розумної істоти.

Антропотеокосмізм - нероздільність людської, божественної і природної сфер діяльності; сприйняття світу як ніким не створеного, світу - як вічно живого вогню. Таке світосприйняття було характерним для світогляду стародавніх слов'ян.

Антропоцентризм (грец. *бницентри* - людина і лат. *centrum* - центр) - різновидність телеології, філософське вчення, за яким людина є центром Всесвіту і метою всіх подій, які в ньому відбуваються, що вона створена богом "*за своїм образом і подобою*". Це також принцип, відповідно до якого людина є завершенням еволюції світобудови. Сам термін був вперше вжитий в добу Відродження. Суть його полягає в тому, що центр Всесвіту переноситься від проблем світобачення до конкретних проблем людини.

Апокрифи (від грец. *apokryphos* - таємний, прихований) - книги, твори на біблійні теми, проте вони не увійшли до складу біблійного канону, офіційно не визнані, близькі до житійної літератури.

Апостеріорі - знання, набуте в процесі досвіду.

Апріорі - ідеї чи форми пізнання, які, на думку деяких мислителів, наявні в свідомості до досвіду, не набуті з досвіду. У філософії Канта категорії проголошуються апріорними формами мислення. Апріоризм близький до концепції природжених ідей. Протилежним до апріорі є поняття апостеріорі.

Архетип (гр. *arche* - початок і *typos* - образ) - прообраз, початкова форма, зразок, модель культурно значимої дії, відносин, процесу, що передається від покоління до покоління на несвідомому рівні. Архетипи становлять результат історичного розвитку людства.

Аскетизм - моральне вчення, яке пропагує крайнє обмеження потреб людини, відмову від життєвих благ. Протилежне *гедонізму*.

Атман - дух, душа, активний свідомий первень в індійській ведичній традиції.

Б

Балада - ліро-епічний пісенний твір з гостро драматичним сюжетом, що виражає з точки зору народної моралі трагічні конфлікти, породжені

надзвичайними чи фантастичними подіями, вчинками та фатальними збігами обставин в особистому, сімейному чи суспільному житті звичайних людей.

Барельєф (фр. bas - низький і фр. relief) - скульптурна композиція виконана на площині і пов'язана з тлом. Відповідно до висоти розрізняють високий рельєф (горельєф) і низький (барельєф або плоскорізьба).

Бароко (від італ. barocco - вигадливий, дивний) - мистецький та архітектурний напрям, який зародився в Італії та Іспанії у середині XVI ст., поширився на інші європейські країни, існував протягом XIV - XV ст., для якого характерні грандіозність, декоративна пишність, мальовничість, багатство контрастів світла і тіні, вигнутість ліній в архітектурі. Виник в Італії. Порівняно із Західною Європою **стиль бароко в Україні** поширився із значним запізненням (друга половина XVII- XVIII ст.). українське бароко характеризується поєднанням європейського бароко з національними рисами. Українське бароко ще називають мазепинським, козацьким бароко. **Мазепинське бароко** - новий тип церкви, архітектура якої виражає ідею української державності.

Билини - героїчний епос Київської Русі, який виник за княжої доби. У змісті билин відображено зміни у світогляді древніх русичів: співіснування двох світоглядних систем - міфологічної і християнської.

Біблія - священна книга християнства та іудаїзму (Старий Заповіт), що створена протягом I тис. до н. е. та II-III ст. н. е. шляхом відбору, редагування та канонізації текстів, які іудейські, а пізніше християнські традиції вважали богонатхненними. Біблія складається із двох частин - Старого Заповіту, визнаного іудеями та християнами, та Нового Заповіту, котрий визнається священним лише християнами. Мовами Біблії є давньоєврейська та арамейська у Старому Заповіті та грецька (койне) - у Новому. Біблія містить сакралізовану історію світу та людства, наголошує на їх залежності від волі Бога - творця і промислителя. Основою людського життя, за Біблією, є правдиве боговшанування та богопоклоніння. За своєю суттю Біблія - одна-єдина книга, хоча й складена вона з багатьох книг, а тому характеризується величезною жанровою та тематичною різноманітністю: виклади міфологічних систем, історичні оповіді, релігійна публіцистика, філософсько-моралістичні твори, лірична поезія, зразки релігійної містики. Ось чому це зумовило не лише безпосереднє використання біблійних текстів у богослужбовій та богословській практиці іудейської та християнської релігій, а й мало значний вплив на розвиток літератури, образотворчого мистецтва, філософської думки. Сьогодні Біблія перекладена майже всіма мовами світу. Загалом з неканонізованими книгами Старого Заповіту Біблія нараховує 77 книг.

Біснале - виставка, фестиваль і т. ін., що проводяться раз на два роки.

Боді-арт (англ. body-art, мистецтво тіла) - один з модерністських напрямів, представники якого розглядають власне тіло як матеріал і об'єкт художньої творчості, розмальовують його, роблять надрізи, вдаються до демонстрації різних поз.

Братства - всестанові, загальнонаціональні організації, що створювалися у кінці XVI - на початку XVII ст. при церквах і монастирях. Православні церковні братства матеріально підтримували церкву, відкривали школи, займалися книгодрукуванням та благодійництвом. Братства відігравали велику роль у боротьбі проти полонізації та окатоличення, відстоювали релігійні, політичні, національні, культурні, станові права українців.

Братські школи - навчальні заклади в Україні XVI-XVII ст. Почали створюватись у 80-х роках XVI ст. на кошти міщан, а тому набули назви братських. Першою з'явилась Львівська братська школа (1586 р.). Згодом аналогічні школи виникли у Рогатині, Перемишлі, Вінниці, Немирові, Кременці, Кам'я-нець-Подільському, Києві (1615 р.) тощо. Головна увага братських шкіл була спрямована на вивчення рідної мови, пізніше грецької й латинської мов. Братські школи були важливими осередками формування національної свідомості, засобами боротьби за національну незалежність.

Бувальщини - усні оповіді про події, які не виходять хронологічно за межі того, що міг бачити чи чути від безпосереднього учасника оповідач, в яких розповідається про надзвичайні дивовижні явища, надприродні істоти тощо.

Буддизм - одна з трьох світових релігій (поряд з християнством та ісламом). Виходячи з положення, що життя є страждання, в основі якого лежать бажання, буддизм пропонує свій шлях подолання страждань. Буддизм учить про перевтілення душі (сансара); про закон відплати за вчинені проступки (карма). Метою життя буддиста є досягнення нірвани - злиття з божественною першоосновою всесвіту.

в

Варварство (від грец. barbaros - чужинець, не-еллін) - період історії первісного суспільства (період після дикості перед цивілізацією). Починається з виникненням гончарства і закінчується виготовленням луку і стріл, зародженням писемності. Основним осередком суспільства тих часів був рід, який об'єднував групу людей - кривих родичів, другою формою суспільно-економічних відносин того періоду був родовий лад. Кілька родів становили плем'я. У сучасному контексті варварське є антонімом цивілізованому.

Велике князівство Московське - державне утворення у Північно-східній Русі зі столицею у Москві. Хронологічні рамки - XIV - XV ст. З середини XVI ст. офіційну назву Великого князівства було змінено на Московське Царство (у зв'язку зі зміною титулу великий князь на цар).

Велике Литовське князівство - державне утворення, що виникло у XIII ст. на основі союзу литовських князів. З другої половини XIII - до початку XV ст. держава мала назву - Велике князівство Литовське, Руське і Жемантійське. Держава припинила своє існування у XVIII ст.

Вертеп - народний ляльковий театр, поширений в Україні за доби бароко. Вертеп складається з різдвяної драми та сатирично-побутової інтермедії. Основним є сюжет про народження Ісуса Христа, погоня Ірода.

Також персонажами вертепу є запорожець, циган, лях, москаль, селянин тощо. Найдавніші тексти вертепної драми збереглися з другої половини XVIII ст. (Сокирницький вертеп, 1771 р.)

Виховна функція культури полягає у тому, що засвоївши попередній досвід, людство не припиняє саморозвитку, а репродукує культуру, ставить перед собою нові життєві цілі для задоволення. Культура не лише пристосовує людину до природного та соціального середовища, сприяє її соціалізації. Вона виступає ще й фактором саморозвитку людства. матеріальних і духовних потреб.

Вишивка - вид декоративно-ужиткового мистецтва; орнаментальне або сюжетне зображення на тканині, виконане різними швами.

Відродження - найвизначніша перехідна епоха історії людства. Термін "Відродження" було введено в ужиток у XVI ст. італійським живописцем та істориком мистецтва Джордано Базарі, у точному розумінні стосується лише Італії XV ст. - середини XVI ст.

Віра - не обґрунтоване розумом прийняття існування чогось (Бога, долі, моральних чеснот іншого, Атлантиди, наукових об'єктів) за істину і дії у відповідності з цим прийняттям.

Вірування - релігійні уявлення людей, які сприймаються на віру і становлять основу релігійного світогляду, обрядів та ритуалів.

Г

Гантування - вишивка шовковими, вкритими тонким шаром золота або срібла нитками різного гатунку. Також - вишита золотими або срібними нитками річ.

Гедонізм - етичне вчення, яке проголошує метою життя людини насолоду (Епікур, просвітителі та ін.).

Гедоністична функція культури спрямована на отримання задоволення, насолоди від культурних цінностей.

Генетичний метод - метод дослідження явищ на основі аналізу їх розвитку.

Герменевтика - один з філософських методів, який широко застосовується в гуманітарних науках. Суть герменевтики полягає в тлумаченні, розумінні феноменів культури. Якщо в астрономії приналежність вченого до тієї чи іншої культури (китайської, індійської, європейської) не впливає на істину, то в гуманістиці інтерпретація виходить завжди з певної культури. Тут суб'єктом принципово ігнорувати не можна. Головні проблеми герменевтики - залежність інтерпретації певного феномену від контексту культури, в якому він існував, і від культури суб'єкта, який здійснює інтерпретацію.

Гілозоїзм - погляд, згідно з яким вся матерія наділена чуттєвістю, яка різною мірою властива неживим, живим тілам і людині (Бруно, Спіноза).

Гіперреалізм (англ. *hyperrealism* - підвищення, надмірність і реалізм) - течія в образотворчому мистецтві США і Європи, представники якої намагаються ретельно копіювати фотографію за допомогою живописних і графічних засобів.

Гіпотеза - припущення, недоведення твердження. В науці - здогадка, яка вимагає фактичних підтверджень. Поппер усі наукові твердження називає гіпотезами, оскільки в процесі розвитку науки вони будуть замінені іншими гіпотезами.

Глобалізація - нова форма взаємодії між націями, економічними та політичними системами, значно розширює культурно-інформаційні контакти між народами і державами, впливає на управління, виробництво, торгівлю, ринок праці, політичні утворення та інші суспільні інституції і процеси.

Глобалістика - це методологія наддержавного планетарного всесвітнього підходу до вирішення земних проблем: негативних наслідків науково-технічного прогресу; розширенням сфери міжнародного поділу праці; моральними наслідками; катастрофічним погіршенням рівня життя у найменш розвинутих країнах; загостренням міжнародних, релігійних та етнічних конфліктів. Терміни "глобалістика", "глоба-лізм", "глобалізація" набули свого поширення у 90-х рр. ХХ ст., входять до синонімічного ряду таких історично сформованих філософських категорій, як "єдине", "загальне", "все єдине".

Глобальні проблеми - це особливі соціальні явища та процеси у сучасному світі, які за масштабами і значущістю вирізняються загальнопланетарним характером, пов'язані з життєвими інтересами народів світу і можуть бути вирішені шляхом взаємодії усіх країн світу.

Глобальний (від франц. global - всесвітній, загальний < лат. globus - куля) - 1) той, що охоплює всю земну кулю, всесвітній; 2) усебічний, усезагальний, універсальний.

Гносеологія (від грец. гнюуйт - "знання" і льгпт - "вчення, наука") - теорія пізнання, розділ філософії. Термін "гносеологія" був уведений і активно застосовувався у німецькій філософії ХVІІІ ст.

Гончарство - традиційне народне ремесло, виробництво глиняного посуду, а також інших глиняних виробів (кахлів, іграшок, скульптур). Виникло в епоху неоліту і являло собою значний крок у розвитку продуктивних сил. За доби енеоліту гончарні вироби, окрім утилітарного призначення, починають виконувати й естетичну функцію: їх починають оздоблювати орнаментом, розфарбовуватися глиняними кольоровими фарбами.

Гравюра (франц. *gravure*, *graver* - вирізати, висікати) - вид графіки, в якому зображення є друкованим відбитком з малюнка, виконаного художником-гравером на спеціально підготовленій дошці або ж друкарській формі; пластина, на якому вирізьблено малюнок.

Графіка (грец. Graphikl, graphe - пишу, креслю, малюю) - вид образотворчого мистецтва, основним зображальним засобом якого є малюнок, виконаний на папері за допомогою пензля, олівця, пера тощо.

Графіка книжкова - друковані художні зображення, в основі яких лежить графічний малюнок.

Графіті - стародавні написи і малюнки, зроблені гострими предметами на стінах, ремісничих виробках.

Гривна, торквес - нашійна прикраса, що мала форму гладкого, або витого обруча із дорогоцінного металу. У історичний період до Київської Русі, найчастіше із золота, пізніше - зі срібла. В Київській Русі використовувалася як грошова одиниця.

Гуманізм - визнання людини найвищою цінністю в світі, повага до гідності та розуму людини; течія в західноєвропейській культурі епохи Відродження, право на щастя в житті, і вільний вияв природних почуттів і здібностей.

Гуманізм - 1) ідейний напрям у культурі Відродження, який обстоював право на існування світської культури, незалежної від релігії; 2) риса світогляду, яка в розумінні людини виходить з "вічних цінностей" і "природних прав". Гуманізм долає національні, расові, релігійні та соціальні обмеженості у ставленні до людини.

д

Дадаїзм (фр. dadaisme, від dada - дитячий коник, переносно-дитячий лепет) - модерністська течія в літературі й образотворчому мистецтві Західної Європи початку ХХ ст. Характерні риси дадаїзму: антиестетизм, зумисний примітивізм. Дадаїзм - попередник сюрреалізму.

Деїзм (від лат. Dues - Бог) - релігійно-філософське вчення, згідно з яким бог - творець світу і природи, але не втручається у хід процесів і явищ, що відбуваються у ньому. Виник у Великобританії ХVІІ ст. Характерний для світогляду доби Просвітництва.

Декор - сукупність елементів, що становлять зовнішнє оформлення архітектурної споруди або його інтер'єрів, може бути живописним.

Держава - форма політичної організації суспільства, що прив'язана до певної території.

Детермінізм - пояснення явищ на основі причинної зумовленості. Принцип детермінізму посідає провідне становище в науці і матеріалістичній філософії.

Дефініція - визначення поняття через підведення під ширше (родове) поняття і вказівку видових особливостей. Наприклад, "береза - це дерево з білою корою".

Дикість - період історії первісного суспільства, у сучасній археологічній періодизації відповідають палеоліт і мезоліт. Цей період характеризуються поступовим виділенням людини з тваринного світу, привласнення готових продуктів природи, створенням перших найпростіших знарядь праці, добування вогню. Бере початок у період появи людини і закінчується виникненням гончарства. Виникає перша форма суспільно-економічних відносин - "первісне людське стадо", яке мешкає на певній території і є невеликою групою людей без професійних та соціальних відмінностей.

Детинець - укріплена центральна частина давнього міста на Русі.

Діадема (грец. Дійдзмб діадема, діадео, оточувати) - начільна прикраса що виглядає як прикрашений обруч, що одягається на голову.

Діаспора - представництво етнічних одиниць за межами материнського етнічного регіону, яке ідентифікує та усвідомлює свою генетичну або духовну єдність з нею. *Українська діаспора* - збірне визначення української національної спільноти поза межами української національної території.

Дисидент - інакомисляча людина, яка не погоджується з панівною ідеологією, світоглядом, існуючим політичним ладом.

Додекафонія (з гр. - дванадцятизвуччя) - техніка музичної композиції, заснована на застосуванні всіх 12 рівноправних, функціональних незалежних тонів хроматичної гами. Звуковим матеріалом оперують так, щоб жоден звук не повторювався, що часто призводить до беззмістовного хаотичного звучання.

Домінуюча культура - сукупність культурних зразків, які сприймаються та усвідомлюються усіма членами суспільства.

Досвід - сукупність переживань людини. Можна виділити зовнішній досвід, зумовлений відносинами з іншими людьми чи речами світу, і внутрішній, в основі якого - саморефлексія, роздуми.

Драма (лат. *drama* - дія) - п'єса з гострим конфліктом соціального або побутового характеру, який розвивається у постійній напрузі.

Дуалізм - світогляд, який основоположними вважає два рівноправних і протилежних начала (матерію і дух, світле і темне).

Думи - народні епіко-ліричні пісенні твори героїчного, рідше соціально-побутового змісту. Слово "дума" часто зустрічається у давньоукраїнських рукописних джерелах на означення думки, мислення. Згодом набуло іншого змісту і ним почали визначати жанр епічного поетичного твору, епічної пісні героїчного плану.

Дух - ідеальний первень (принцип) на протигагу природі як матеріальному первню. В людині розрізняють тіло (матеріальне), душу (сукупність психічних процесів) і дух - настанова на всезагальне - моральні, релігійні і правові цінності, естетичні ідеали, світоглядні істини.

Духи - група міфологічних персонажів, що нібито постійно взаємодіють з людиною у різноманітних видах її діяльності.

Духовна консолідація (лат. *consolidatio* - зміцнення, об'єднання) - об'єднання, згуртованість людей, яка ґрунтується на духовній основі.

Духовна культура - один із трьох складників у поширеному поділі культури на *матеріальну*, соціальну та духовну. До сфери духовної культури тією чи іншою мірою належать такі галузі, як релігія, мистецтво, філософія, наука, мораль, право, політика.

Духовність - внутрішнє психічне життя людини, її моральний світ. Національна свідомість і національна культура - неодмінні ознаки духовності народу.

Е

Екзистенціалізм (наТ. *existentia* - існування, буття): 1. Ідеалістична філософська течія, що заперечує об'єктивність буття, реальним вважає лише існування людини та її переживань, твердить про беззмістовність життя, непотрібність суспільної діяльності. 2. Течія літературного модернізму.

Виникла в передвоєнні роки, поширилася під час і після Другої світової війни. Характерні риси: суб'єктивізм, індивідуалізм, песимізм, заперечення будь-якого насильства.

Еклектика - поєднання в одному вченні, стилі несумісних, часто суперечливих елементів. Еклектика свідчить про кризу в духовному розвитку, відсутність довершеної системи, яка б пододала ці суперечності.

Економічна культура - сукупність елементів і феноменів культури, що забезпечують функціонування економічного життя суспільства.

Експресіонізм (фр. expression - виразність, вираження) - напрям у європейській літературі та мистецтві перших десятиліть ХХ століття. Головним в експресіонізмі проголошувалося вираження суб'єктивних уявлень митця, що зумовило потяг до ірраціональності, загостреної емоційності та гротеску.

Елемент і система. Елемент - прийнятий у даній системі найпростіший компонент (атом, слово, норма і т. ін.). Система - сукупність елементів, між якими існує взаємозв'язок. Взаємозв'язок елементів називається структурою. В сучасній науці на зміну дослідженню одноканальних причинних зв'язків приходять багатоканальний системний або системно-структурний метод, який допомагає найповніше відтворити всі зв'язки елементів.

Елітарна культура - культура, зорієнтована на потреби певної (елітарної, вищої в тому або іншому відношенні) частини суспільства.

Енциклопедисти - французькі мислителі-просвітителі (Дідро, Даламбер, Монтеск'є, Вольтер, Руссо та ін.), які брали участь у виданні "Енциклопедії" - першого твору, що систематизував наукове знання того часу.

Епістемологія - теорія пізнання. Інша назва - гносеологія.

Епоха Відродження - період в історії культури Західної Європи, який почався в Італії в кінці ХІІІ ст., зайняв в більшості європейських країн ХІV-ХVІ ст., а в Іспанії та Англії тривав до початку ХVІІ ст. Термін "Відродження" першим почав вживати Джорджо Базарі - італійський художник ХVІ ст., учень Мікеланджело і перший дослідник сучасного йому мистецтва, автор книги "*Життєписи найбільш знаменитих живописців, ваятелів і зодчих*".

Естетика - філософське вчення про прекрасне, про художнє освоєння дійсності. Основні категорії естетики - прекрасне, трагічне, комічне. Основна проблема - специфічне оціночне ставлення людини до дійсності.

Есхатологія - теологічне вчення про кінець світу.

Етика - філософське вчення про мораль, походження і природу модальних норм, спосіб їх функціонування в суспільстві; теорія моралі.

Етнічна група - спільнота людей, яка має спільні для усіх своїх членів специфічні культурні традиції, спільну культуру.

Етнічна ідентичність - усвідомлення приналежності до певної етнічної спільноти, ідентифікації з іншими членами етносу внаслідок спільності історичної пам'яті, спільності культурних архетипів тощо.

Етнічна культура - культура людей, пов'язаних між собою спільністю історичного походження і території проживання.

Етнічна спільнота (етнос) - спільнота з єдиною мовою та самосвідомістю (як особистим відчуттям "національної ідентичності", так і колективним усвідомленням своєї єдності і відмінності від інших).

Етнос (від гр. *είνος* - плем'я, народ) - історично сформована стійка єдність людей, культурна спільність якої зумовлює єдність психічного самовідчуття.

Етноцентризм - перевага культурних цінностей власного народу над усіма іншими.

Європоцентризм - культурософська настанова, згідно з якою Європа з її ціннісними орієнтаціями є центром культурного світу та суб'єктом всесвітнього розвитку.

Єзуїтів орден, Єзуїти (Товариство Ісуса), католицький орден, заснований в 1540 р. св. Ігнатієм Лойолою; головна мета: підтримка Папи у реалізації найважчих завдань Церкви; визначна освітня роль (найбільша в історії Церкви мережа середніх шкіл - колегіумів, і вищих - академій); особлива роль у справі реформи Церкви після Тридентського собору та в місійній діяльності.

ж

Живопис - вид образотворчого мистецтва, художнє відображення видимого світу фарбами на будь-якій поверхні (полотні, дереві, папері, стіні тощо). Живопис є однією з форм суспільної свідомості, засобом пізнання світу. Найважливішим зображальним та емоційним засобом живопису є колір. Відповідно до призначення творів живопис поділяється на монументальний, станковий, театральньо-декораційний і мініатюру. За тематикою живопис поділяється на жанри: побутовий, історичний, батальний, портрет, пейзаж, натюрморт, міфологічний, релігійний, анімалістичний.

Життя - життєписи людей, яких церква прирівнювала до лику святих, удостоювала церковного шанування і поминання. Складання життя були неодмінною умовою канонізації, тобто визнання святості.

з

Загадки - короткі твори, в основі яких покладено дотепне метафоричне запитання, що передбачає відповідь на нього.

Закон - об'єктивний, істотний, необхідний, сталий зв'язок або відношення між явищами.

Замовляння - словесна формула, яка супроводжує обряди та ритуали, має магічну силу та здатність впливати на оточуючий світ людей та духів з метою отримання певної користі.

Звичаєве право - система санкціонованих державою правових звичаїв, які є джерелом права у певній державі, місцевості або для певної етнічної чи

соціальної групи. Утворюється шляхом постійного дотримання упродовж тривалого періоду звичаїв нормативного характеру, відображає правову культуру і правову свідомість народу. Сформувалося на основі звичаїв, які існували ще до утворення держави.

Звичай - стереотипний, традиційний спосіб життя, правила поведінки, що зберігаються і постійно відтворюються членами суспільства. Звичай є своєрідною формою регуляції людської діяльності, формою передачі культурного досвіду від покоління до покоління.

Зернь - дрібні позолочені кульки, що впаювалися в персні та інші прикраси за часів Київської Русі.

Зміст і форма - категорії філософії; зміст - те, що підлягає "формуванню", це - елементи (складові) певної системи, форма - структура, принципи організації змісту. В процесі пізнання ми формалізуємо зміст (переводимо його в графіки, формули). Це - формалізація. І, навпаки, надаємо певного конкретного значення формалізованим системам. Це - **інтерпретація**.

Знак - предмет, який для людини заміщує інший предмет. Завдяки знакам отримується, зберігається і передається інформація.

Значення - зміст, що пов'язується з певними знаками, зокрема з мовними виразами.

Золоті ворота - головна урочиста брама давнього Києва, визначна пам'ятка архітектури часів Київської Русі. Споруджено 1037 р. за доби Ярослава Мудрого. Назва походить від позолоченого золотого купола надбрамної церкви.

/

Ідеал - взірць досконалості, який виступає орієнтиром діяльності людини.

Ідеалізація - один з методів наукового пізнання, який полягає в абсолютизації певних властивостей предметів і перетворення їх в ідеальні об'єкти, наприклад, точка, абсолютно чорне тіло і т. ін.

Ідеологізація культури - прагнення поставити культуру на службу певних соціальних груп, класів та інших спільностей.

Ідеологія - сукупність поглядів нації, класу, суспільної групи на їх місце в світі, на хід історії і т. ін. Ідеологія подібна світській релігії, вона цементує соціальну одиницю, підносить її у власних очах.

Ідол - в язичницьких релігіях - об'єкт культу, предмет, який уособлює божество, зображує його або сам є об'єктом поклоніння.

Ізборники - хрестоматії, книги, в яких містилися матеріали, уривки з інших творі.

Ікона (ейкди - зображення, образ) - зображення Бога, святого, святих, яке є предметом релігійного поклоніння у православ'ї та католицизмі.

Іконографія (ейкци - зображення, образ і грqfphц - пишу) - правила зображення певного сюжету або особи, пов'язані з релігійною тематикою.

Іконопис - мистецтво писання ікон. Це мистецтво особливо характерне для православної традиції.

Ініціація (initiation - від лат. initium - початок, посвячення) - важливий магичний обряд посвячення, перехід з однієї вікової групи до іншої, яка супроводжується різноманітними випробуваннями.

Інквізиція (лат. *Inquisitio Hæreticæ Prævitiæ Sanctum Officium*) - судово-слідча установа, створена католицькою церквою в XIII ст. для розслідування ересей.

Інституалізація форм культури - процес створення, закріплення і визнання основними соціальних норм, правил, статусів і ролей культури та приведення їх у систему, яка може діяти у напрямку задоволення якоїсь соціальної потреби, а також способів контролю за їх здійсненням.

Інтегративна функція культури полягає в здатності об'єднувати людей незалежно від їх світоглядної та ідеологічної орієнтації, національної, вікової, професійної або іншої приналежності у певні соціальні спільноти, а народи - у світову цивілізацію.

Інтеграція і диференціація - два протилежні моменти розвитку. Інтеграція полягає в поєднанні розрізненого в ціле, а диференціація - розрізнення однорідного, наприклад, спеціалізація органів.

Інтелігенція (від лат. *intelligentiæ*; рос. *интеллигенция* - імовірно з пол. *Inteligencja*) - суспільний прошарок, в широкому розумінні - люди розумової праці, що заняті у різних галузях культури, освіти, науки, охорони здоров'я, виробництва і мають для цього відповідну освіту. Це також позначення частини середнього класу, що переважно зайнята розумовою працею.

Інтер'єр - внутрішня частина, середина від лат. *interior* - ближчий до середини): архітектурно й художньо оздоблена внутрішня частина будинку.

Інтерлюдія (лат. *ludus* - гра) - музична композиція, яка виконувалась між актами вистави для ілюстрації чи варіювання тональності п'єси, заміна декорації або обстановки.

Інтермедія (лат. *intermedius* - проміжний, розміщений посередині) - невеличка комічна п'єса або сценка, що виконувалася між актами основної драми, переважно незалежна від її змісту.

Інтерсуб'єктивний - такий, що існує лише в межах взаємодії суб'єктів. Інтерсуб'єктивними є, наприклад, моральні чи правові норми: вони не суб'єктивні і не об'єктивні.

Інтуїція - безпосереднє схоплення сутності предмета. В основі інтуїції лежить або вроджена здатність (талановитість) або довгий досвід, які допомагають осягнути сутність явища, опускаючи опосередковані ланки.

Інформативно-трансляційна функція виконує важливу роль у передаванні соціокультурного досвіду від попередніх поколінь нащадкам (за історичною "вертикаллю"), та в обміні духовними цінностями між народами (за історичною "горизонталлю").

Іраціоналізм - вчення, згідно з яким основою світу є щось нерозумне (воля, інстинкт) джерелом пізнання інтуїція почуття.

Істина - адекватне відтворення дійсності в пізнанні, відповідність знання дійсному стану речей (див. також конвенціоналізм і прагматизм).

Гегель вважав, що істина - це система знання, яка постійно перебуває в розвитку. Звідси поняття абсолютної (повної) і відносної (неповної) істини. Інші філософи не сприймають цієї концепції істини. Див. також критерій істини.

Історизм - принцип пізнання, згідно з яким будь-яке явище слід розглядати в розвитку. Історизм почав активно пробиватися в науку після Ч.Дарвіна.

Історичні пісні - ліро-епічні твори про конкретні чи типові історичні події та процеси, відомих історичних осіб та безіменних героїв, чиє життя і вчинки пов'язані з подіями суспільно-політичного життя, в яких відтворено дух певної історичної епохи.

Історичного коловороту теорія - історичні концепції О. Шпенглера, А. Тойнбі та ін., згідно з якими існують окремі ізольовані культури (єгипетська, вавілонська, китайська, індійська, греко-римська, західноєвропейська, російська та ін.), розвиток яких іде по циклу - дитинство, юність, зрілість, старість і занепад.

Історія культури - узагальнююча дисципліна, яка розглядає культуру як цілісну систему єдності та взаємодії всіх її галузей.

к

Казка - епічний твір народної словесності, в якому відображені різночасові вірування, погляди та уявлення народу у форму структурованої, хронологічно послідовної сюжетної оповіді, яка має чітку композиційну будову, яскраво виражену колізію (в основі якої лежить протиставлення між добром і злом, що завершується перемогою добра). Капітель - верхня частина колони, що приймає на себе навантаження від горизонтальних балок перекриття. З античної архітектури відомі чотири основних типи: дорична; іонічна; корінфська; композитна капітель, що є поєднанням останніх двох.

Карма - в буддизмі, джайнізмі та індуїзмі означає закон відплати за моральні вчинки в минулому, який діє при перевтіленні після смерті людини в іншу істоту.

Категоричний імператив - термін, введений Кантом для позначення безумовного морального обов'язку, веління. Категоричний - безумовний, імператив - веління, наказ. Суть категоріального імперативу Кант формулює так: поведься так, щоб правила твоєї поведінки могли стати законом для діяльності всіх людей.

Каузальність - те ж, що і причинність.

Києво-Могилянська академія - перший вищий навчальний заклад, визначний освітній і культурний центр України. Створена 1632 р. в результаті злиття Київської братської школи (засн. 1615) з Лаврською школою (засн. 1631). Об'єднаний навчальний заклад отримав назву Києво-Могилянська колегія на честь свого засновника митрополита П. Могили. У 1701 р. колегія одержала статус академії. Випускники академії зробили значний вклад у розвиток освіти і культури не лише в Україні, але й у Росії, Білорусі, інших країнах. Існувала до 1817 р.

Києво-Печерський лавра - православний чоловічий монастир, заснований 1051 р. у Києві. Відіграла значну роль у розвитку української культури, була центром літописання, іконопису, книгодрукування. Назву "Печерська" отримала від печер, в яких мешкали його перші поселенці-ченці. Засновниками Києво-Печерського монастиря вважаються ченці Антоній і Фео-досій.

Києво-Печерський патерик - збірка творів про історію Києво-Печерського монастиря та його перших подвижників, яка була складена у першій третині XIII ст. (1215 -1230 рр.)

Київська Русь - ранньофеодальна держава з центром у Києві. Існування Київської Русі охоплює період з IX ст. по 40-і рр. XIII ст. Відіграла визначну роль в історії східних слов'ян.

Кирилиця - один з двох слов'янських алфавітів (другий - глаголиця), який було утворено на основі грецької абетки на рубежі IX-X ст. і названо на честь Кирила - визначного просвітника і місіонера християнства. Кирилиця нараховувала 43 літери, які мали не лише фонетичне, а й числове значення. Представляла собою південнослов'янський мовний діалект. Нею написані всі відомі твори XI та інших століть: "Остро-мирове Євангеліє", Ізборники Святослава 1073 і 1076 рр. "Слово про закон і благодать", "Мстиславове Євангеліє", "Повість минулих літ" та ін.

Кінетичне мистецтво (гр. kinemos - руховий, рушійний) - напрям у західному мистецтві 50-60-х років XX ст. Представники цього напрямку намагалися створювати рухомі конструкції, вдавалися до світових ефектів.

Кіномистецтво - мистецтво відтворення на екрані зображень, які викликають враження реальної дійсності.

Кітч (нім. Kitsch - дешева продукція, несмак, verkitschen - дешево продавати) - напрям у сучасній культурі, розрахований на масового споживача, що характеризується примітивністю, безідейністю, розважальністю; масова продукція, позбавлена смаку і розрахована на зовнішній ефект.

Класицизм (від лат. classicus - **зразковий**) - художній стиль та естетичний напрям у європейській літературі та мистецтві

XVII - XVIII ст., для якого характерне звернення до образів і форм античного мистецтва і літератури як ідеального художньо-естетичного еталона, сувора ієрархія жанрів, дотримання певних канонів, що були мірилом вартості творів цього стилю. В Україні класицизм набув поширення наприкінці

XVIII - першій половині XIX ст.

Колегія - школа, приватна гімназія XIV - XVII ст., яка утримувалася на кошти меценатів.

Колти (однина: колт) - характерні для слов'ян скроневі прикраси, що підвішувалася до головного убору на стрічці, чи металевих ланках - ряснах.

Комедія - жанр драми, в якому дійство і характери трактовані у формі смішного, веселого.

Комунікативна функція культури полягає в передаванні історичного досвіду поколінь через механізм культурної спадкоємності та формуванні на цій підставі різноманітних способів і типів спілкування між людьми.

Конструктивізм - зближення архітектури з практикою індустріального побуту.

Контркультура (від лат. contra - проти) - напрям розвитку культури, який протистоїть офіційній, базовій, домінуючій традиційній культурі, будь-які форми девіантної поведінки.

Контрреформація (реформування католицизму) - рух спрямований на оновлення католицької церкви, виник як реакція на поширення протестантизму. Контрреформація тривала приблизно з 1560 року до кінця Тридцятилітньої війни.

Концептуальне мистецтво - одна з течій авангардизму, що розглядає художній твір як засіб демонстрації ідей, понять, концепцій. Його представники відмовляються від створення традиційного художнього твору і звертаються до концептуальних об'єктів, що виступають у формі ідей чи проектів і супроводжуються написами, текстами, іншими позаестетичними засобами.

Концепція - (від лат. conceptus - думка, уявлення) - основна точка зору на предмет або явище, провідна ідея в їх систематичному висвітленні.

Кубізм (фр. cubisme, від cube - куб) - модерністська течія в західноєвропейському образотворчому мистецтві початку ХХ ст., представники якої зображували реальний світ у вигляді комбінацій геометричних форм (куба, кулі, циліндра, конуса тощо) та деформованих фігур.

Культ (від лат. cultus - догляд, вшанування) - інститут вшанування та поклоніння речам, явищам, істотам, божествам.

Культура домінантна - сукупність культурних зразків, які приймаються і розділяються всіма членами суспільства.

Культурна дифузія - стихійне та ніким не контрольоване запозичення культурних цінностей

Культурний твір мистецтва - твір мистецтва, що має багато шанувальників і який слугує важливою частиною (чи навіть основою) певної субкультури.

Культура - в широкому розумінні все, що не є природа; сукупність матеріальних і духовних здобутків людства; у вузькому розумінні поняття культури протиставляється поняттю цивілізації. Тут під культурою розуміють неповторні духовні здобутки певного народу - релігію, мову, мистецтво, тоді як під цивілізацією - раціоналізовані витвори - техніку, науку, бюрократію, які легко передаються від народу до народу. Уперше до наукового обігу поняття "культура" на позначення культури розуму увів Марк Туллій Цицерон.

Культурна ідентифікація - самовідчуття людини всередині конкретної культури. **Нова українська ідентифікація** носить національний характер. Сучасна українська ідентифікація є безпосереднім продовженням

етнічної та мовно-фольклорної ідентифікації української нації, яка почала активно формуватися з середини XIX ст.

Культурна спадщина - частина матеріальної та духовної культури, яка створена минулими поколіннями, витримала випробування часом і передається наступним поколінням як щось цінне і шановане.

Культурний ареал - географічний район, в середині якого у різних культур виявляється схожість в головних рисах.

л

Ландшафтне ансамбль - (нім. *Landschaft* - місцевість, франц. *ensemble* - разом) - гармонійна єдність просторової композиції, при розробці якого враховується рельєфні, кліматичні компоненти та специфіка ґрунту, флора і фауна, узгоджуються усі елементи.

Легенди - малосюжетні фантастичні оповіді міфологічного, апокрифічного чи історико-героїчного змісту з обов'язковою спрямованістю на вірогідність зображуваних подій та специфікою побудови сюжету на основі своєрідних композиційних прийомів (метаморфози, антропоморфізації предметів і явищ природи та ін).

Литовські статuti - статут Великого князівства Литовського - основний кодекс права Великого князівства Литовського. Видавався у трьох основних редакціях 1529, 1566 і 1588 років, які відомі як Литовські статuti. Статут Великого князівства Литовського увібрав у себе норми римського, руського, польського і німецького кодового і звичаєвого права. Його положення діяли на землях Литви і Русі аж до середини XIX ст.

Лібералізм - вільнодумство, переконання, що виступають проти традицій, звичаїв і догм. У політиці лібералізм протистоїть консерватизму, в економіці виступає за вільну конкуренцію проти втручання держави. Підкреслює цінність особистості.

Лірична пісня - поетично-музичні твори, в яких через естетичне сприйняття дійсності, буття осмислюється крізь призму людських переживань. У цих піснях майже відсутнє відображення дій, основна увага зосереджена на відтворенні внутрішнього світу людини (психологічний стан, думки, надії, переживання тощо). Лірична пісня виникла пізніше, ніж обрядова поезія. Виділяють два основні розряди ліричних пісень: 1) родинно-побутові; 2) суспільно-побутові.

Література - особлива форма соціальної свідомості, що відображає дійсність у художніх словесних образах.

Літопис - історико-літературний твір доби Київської Русі, в якому фіксувалися події за роками. Назва походить від структури літопису, де оповідь починалася зі слів "в літо". Пам'ятка літератури, цінне джерело для дослідження слов'янської історії з давніх часів до XIII ст.

Літопис - історико-літературний твір у Київській Русі, пізніше в Україні, Росії та Білорусі, в якому оповідь велася за роками.

Логос - у старогрецькій філософії багатозначний термін: світовий розум і закон (Геракліт); у неоплатоніків і гностиків виступає як думка і слово Бога.

м

Магія (лат. *magia*, від гр. *mageia* - чародійство) - система обрядів, пов'язаних з віруваннями у здатність надзвичайним чином впливати на людей, тварин, сили природи, на божества та духовний світ з користю для живих.

Мадригал (іт. *madrigale*, від лат. *matricale* - пісня материнською мовою) - світський літературний та музично-поетичний пісенний жанр епохи Відродження. Як літературний жанр, мадригал являв собою короткий ліричний (рідше - сатиричний) вірш на тему кохання, пізніше - дотепний віршований комплімент (іноді іронічний), адресований жінці. Як музичний жанр XIV століття мадригал - 2-3-голосна пісня з кількох куплетів та приспіву. У XVI ст. набуває рис 4-5-голосної вокальної поеми ліричного змісту. Згодом стиль мадригалу стає більш драматичним, спостерігається також відхід від вокальної поліфонії шляхом виділення верхнього голосу та появи інструментального супроводу.

Майоліка (від італійського Maiolica - Мальорка) - різновид кераміки, виготовляється з випаленої глини з використанням розписної глазури.

Масова (або егалітарна) культура - напрям у культурі другої половини XX ст., розрахований на доступність широким верствам населення, знижений рівень сприйняття, розважальність.

Матеріальна культура - усі матеріальні предмети, створені людиною, а також винаходи та технології. До матеріальної культури входять такі сфери життєдіяльності людини: культура праці, матеріальне виробництво, культура побуту, культура проживання, культура ставлення до власного тіла та ін. Поділ культури на духовну та матеріальну - досить умовний: будьякий об'єкт культури є складним поєднанням матеріальних і духовних елементів.

Метод - спосіб, знаряддя, алгоритм; послідовність операцій, завдяки яким здійснюється пізнання чи практичне перетворення предмета. Методи бувають спеціальнонаукові, загальнонаукові (аналіз - синтез, індукція - дедукція, моделювання і т. ін.) і філософські (діалектика, феноменологія, герменевтика і т. ін.).

Механіцизм - спрощений підхід до складних, зокрема біологічних і соціальних явищ, який намагається зрозуміти їх на основі законів механіки. Властивий мислителям XVII-XVIII ст.

Мистецтво - форма культури, що виявляє творчий потенціал особистості та слугує історичним способом задоволення її естетичних потреб, художня творчість загалом - література, архітектура, скульптура, живопис, графіка, декоративно-ужиткове мистецтво, музика, танець, театр, кіно та інші види діяльності людини, що об'єднуються як художньо-образні форми відображення дійсності.

Мініатюра (італ. *miniatura*, лат. *minium* - сурик) - 1) живописний твір невеликого розміру, що характеризується тонкою технікою виконання на дереві, металі, порцеляні тощо; 2) невеличкий музичний або драматичний твір або театральна п'єса.

Мінімалізм (лат. *minimalis* - найменший) один з напрямів у мистецтві 60-70-х рр. ХХ ст., твори якого позбавлені зовнішньої декоративності, найчастіше зводяться до використання найпростіших геометричних фігур. Мінімалізм представлений головним чином скульптурою і живописом.

Містерія (грец. *mysterion* - таїнство, служба) - жанр релігійної драми ХІІІ - середини ХVІ ст. Основними групами містерій були різдвяні і великодні.

Містицизм - релігійно-філософський світогляд, який вчить про можливість осягнення божественного (трансцендентного, надприродного) буття шляхом відходу від світу і занурення в глибини власної свідомості, віра в можливість безпосереднього спілкування з Богом через злиття власної свідомості з Богом. Характерний для багатьох релігійних культів і для ряду філософських вчень (Беме, Сведенберг та ін.).

Міф (міфологія) - світогляд родового і ранньокласового суспільства, в якому одухотворені і персоніфіковані природні сили та соціальні явища. Міфологічне відтворення дійсності зумовлене низьким рівнем розвитку матеріального виробництва. У міфі синтетико злиті зачатки науки, релігії, філософії, моралі, мистецтва. Міф - засіб духовного контролю роду над індивідом. *Давній праслов 'янський міф* - сукупність поглядів, на основі яких пояснювали природні та суспільні явища, здійснювали ритуали та обряди, - тобто своєрідна система уявлень людини про Всесвіт.

Міфологія (гр. *mythologia*) - сукупність міфів будь-якого народу; наука, яка вивчає міфи.

Мова - спеціалізована, інформаційно-знакова діяльність із вираження думки, мислення, свідомості.

Модель - речова, знакова або уявна система, яка заступає (заміщує) об'єкт (оригінал) у процесі дослідження. Модель подібна, аналогічна оригіналу. Дослідження моделі (моделювання) відбувається за умови, коли воно ефективніше, ніж дослідження об'єкта.

Моделювання - дослідження об'єктів на їх моделях.

Модерн (фр. *moderne* - новітній, сучасний) - умовна назва стильового напрямку в європейському та американському мистецтві кінця ХІХ - початку ХХ ст. Український модерн характеризується вдалим поєднанням українських національних традицій, характерних пропорцій української сільської хати та дерев'яної церковної архітектури із сучасним розумінням зручності. У декорі широко застосовувалися мотиви української вишивки, дерев'яного різьблення, кераміки.

Модернізм (фр. *moderne* - сучасний, новітній) - узагальнююча назва художніх напрямів ХХ ст. Модернізму властивий розрив з ідейними і художніми принципами класичного мистецтва, пошук нових художніх форм і виражальних засобів.

Мозаїка (фр. *mosaique*, італ. іт. *mosaico*, від лат. *musivum*, букв. присвячене музам; грец. *Μπαυβ* - муза) - зображення чи візерунок, виконані з кольорових каменів, смальти, керамічних плиток та інших матеріалів.

Монголо-татарська навала - історичні події, які мали місце у XIII-XIV ст. на землях Київської Русі, у результаті яких вона увійшла до складу Монгольської імперії.

Монізм - світогляд, який пояснює явища світу, виходячи з однієї субстанції, на відміну від дуалізму і плюралізму.

Монотеїзм (грец. *mono* - один і грец. *theos* - бог) - віра в єдиного бога. Монотеїстичним є три основні світові релігії: християнство, іслам і буддизм.

Мораліте (фр. *morqlite*, від лат. *morqlis* - моральний) - жанр повчальної алегоричної, переважно віршованої драми, що розвивався в Європі XV - XVI ст.

Мораль - система норм, правил, цінностей, ідеалів, поведінку як окремих людей так і соціальних груп у суспільстві; внутрішня мотивація вчинків, поведінки.

Н

Нава, також **неф** (фр. *nef*, від лат. *navis* - корабель) - поздовжня або поперечна частина простору церкви чи громадської споруди, розташована між рядами колон, стовпів, арок або між зовнішньою стіною та поздовжньою колонадою або аркадою (синоніми - неф, корабель).

Народ (грецькою - "етнос") - поняття багатопланове. Частіше за все в цей термін вкладається таке значення: етнос - це історична спільність людей, яка склалася на певній території та посідає стабільні особливості мови, культури і психічного складу, а також усвідомленням своєї єдності і відмінності від інших. Останнє звичайно зафіксоване в етнімі (самоназві) народу. Сформований етнос виступає як соціальний організм, який самовідтворюється шляхом переважно етнічно однорідних шлюбів і передачі новим поколінням мови, традицій і т. д. Для більш стійкого існування етнос прагне до створення своєї соціально-територіальної організації (держави), а етнічні групи, особливо в сучасних умовах, - своїх автономних об'єднань, закріпленні у законодавстві своїх прав.

Народна культура - створюється у повсякденній трудовій діяльності народних мас на основі багатого життєвого досвіду, накопиченого століттями.

Народні оповідання - образні оповіді про різноманітні події та випадки з буденного життя, що ведуться від імені учасника або очевидця цих подій.

Народність - це форма спільноти людей, яка історично виникає за родоплемінною спільністю і формується на певній території при натурально-господарчій діяльності у процесі злиття, консолідації різних племен завдяки створенню єдиної мови, культури, традицій, обрядів.

Натуралізм - тенденція у культурології та філософії, яка полягає в намаганні пояснювати складні соціокультурні явища на основі природних закономірностей. В ширшому розумінні під натуралізмом (на протигагу суб'єктивізму) розуміють будь-яку філософію, яка виходить з об'єкта (природи) і на основі його закономірностей пояснює суб'єкт. Так, зокрема, розуміє натуралізм Гуссерль.

Наука - форма культури, головними завданнями є формування логічно впорядкованих знань, які з'являються у людства внаслідок спеціально організованого теоретичного та емпіричного вивчення реальності, та побудова раціональних прогнозів.

Націоналізм - специфічний стан свідомості етносу і соціально-психологічних орієнтацій людей, а також сполучені з ними ідеологія, теорія і соціальна практика. **Націоналізм** - світоглядний принцип, найбільшою мірою притаманний передовим представникам народу, що виборює своє право на розбудову власної держави, тобто прагне перетворитись на націю. Для ХХ ст., особливо його другої половини, це широко розповсюджене явище, зумовлене крахом світової колоніальної системи. Після розпаду СРСР у серпні 1991 р., націоналізм, як один із способів розвитку світової співдружності народів, вступив у свій черговий етап. Головною в націоналізмі є ідея державності та незалежності, самостійності. Але держава - не самоціль, а форма й засіб організації повноцінного життя народу. Народ, у свою чергу, - це не тільки корінний етнос, а й усі етнічні меншини. І дійсний (а не змішаний із шовінізмом, з його намаганнями довести виключність та зверхність "своїх" зростаючої етнонації) націоналізм обстоює право на, державність усіх (як корінних, так і некорінних) етнічних угруповань народу. Коли мета перетворення певного народу на державну націю вже досягнута, націоналізм тим самим остаточно виконує свою історично-конструктивну роль і від нього має залишитися лише патріотизм.

Національна культура - синтез культур різних класів, соціальних верств і груп відповідного суспільства.

Національна свідомість - усвідомлення народом своєї спільності, національної своєрідності або, по відношенню до окремої людини, усвідомлення нею приналежності до певного народу, його культури, мови, усвідомлення свого місця і ролі у світовій цивілізації.

Нація - полісемантичне поняття, що застосовується для характеристики великих соціокультурних спільнот індустріальної епохи.

Необхідність і випадковість - протилежні філософські категорії, якими означають форми зв'язку між явищами. Необхідне означає внутрішній, суттєвий, закономірний зв'язок. Випадкове - зовнішній, несуттєвий, ймовірний зв'язок. Необхідність і випадковість лежить в основі динамічних і статистичних закономірностей.

Неокантіанство - течія в європейській філософії кінця ХІХ ст., яка продовжувала традиції трансцендентального ідеалізму Канта і вперше обґрунтувала самодостатність сфери культури та філософії культури. До Марбурзької школи належали Ко-ген, Наторп, Кассієрер, до Баденської - Ріккерт і Віндель-банд. Поширилась також за межі Німеччини.

Неокласицизм - художні течії другої половини ХІХ - початку ХХ ст., що ґрунтувалися на класичних традиціях античного мистецтва, мистецтва епохи Відродження та класицизму.

Неоплатонізм - філософська течія античності.

Неореалізм - напрям в італійському кіно і літературі 40-50-х рр. ХХ ст. Визначними рисами неореалізму є демократизм і гуманізм, увага до життя простої людини, наявність документальної основи твору (принцип вірності факту).

Неофрейдизм - напрям у філософії, культурології та психології ХХ ст., який поєднав психоаналіз Фрейда із соціологічними теоріями. Поширився переважно в США. Представники (Фромм, Хорні та ін.) відкидали біологічні і механістичні обмеження концепції Фрейда, доповнюючи її здобутками суспільних наук.

Нігілізм - заперечення загальноприйнятих цінностей і норм. Одним з проявів нігілізму є "переоцінка цінностей" Ніцше.

Ноосфера - верхній шар земної кулі, втягнутий у розумну діяльність людини (Вернадський).

Норма - зразок (стандарт) поведінки. Норма як оцінка вчинку з позиції належного пов'язана з цінностями.

О

Об'єкт і суб'єкт - вихідні поняття теорії пізнання. Об'єкт - те, що пізнається (природа, суспільство, людина і т. ін.). Суб'єкт - той, хто пізнає, носій активності. Суб'єктом може бути окрема людина, група людей, нація, суспільство в цілому.

Об'єктивність і суб'єктивність - поняття, що характеризують відношення суб'єкта до об'єкта. Якщо суб'єкт нав'язує своє мірило об'єкту, не узгоджене з властивостями об'єкта (прота-горівське "людина - мірило всіх речей"), то це позиція суб'єктивізму. Коли ж суб'єкт відтворює об'єкт за його власною мірою (скажімо, вимірює твердість, теплоту об'єкта і т. ін. за певними еталонами), то його позиція є об'єктивною.

Образотворче мистецтво - мистецтво, в якому втілюються художні образи на площині (малярство, графіка тощо) та у просторі (скульптура).

Обряд - виконання людьми символічно-умовних дій, якими супроводжуються певні події життя людини, календарні свята, окремі трудові процеси.

Оп-арт (англ. op-art, скороч. від optical art - оптичне мистецтво) - напрям у мистецтві модернізму 60-х рр. ХХ ст., що розробляє в живописі й графіці декоративні ефекти простих геометричних форм, звичайно розрахованих на оптичний ефект.

Опера - музично-драматичний твір, в якому об'єднано інструментальну музику з вокальною, текст та образотворче мистецтво, призначений для виконання в театрі.

Опис - етап наукового пізнання, який полягає у фіксації даних експерименту чи спостереження мовою науки. Розрізняють емпіричне й теоретичне (напр., математичне) описування явищ.

Оранта - давньохристиянська Богоматір, заступниця людей; покровителька бідних; образ молитви. Оранта зображувалася з піднятими вгору руками - жест адорації (молитви). Оранта набула поширення в іконографії та живопису Візантії і Київської Русі.

Ордер (від лат. ordo - *порядок, показ*) - композиція, що складається з вертикальних несучих частин - підпор у вигляді колон та горизонтальної частини - антаблементу.

Орнамент - оздоблювальний візерунок, побудований на повторенні геометричних, рослинних та інших елементів, розташованих симетрично.

Осьмогласіє (-кфюзчпт, від - кфю "вісім" + - чпт "голос") - музично-теоретична система, що описує лади літургійної візантійської музики, а також порядок їх використання у літургійній практиці.

"Остромирове Євангеліє" - давньоруська пам'ятка, найдавніша точно датована книга 1056-1057 рр., яка збереглася до наших днів. Книга написана кириличним уставом, оздоблена орнаментами та мініатюрами. Переписав зі староболгарської мови та оформив київський каліграф диякон Григорій. Виконана на замовлення новгородського посадника Остромира - свояка київського князя Ізяслава.

Офорт - вид гравюри; малюнок вишкрябується гравірувальною голкою на металічній основі, вкритій лаком, після цього прошкрябані місця протравлюються кислотою.

Оцінка - ставлення людини (суспільства) до суспільних норм і цінностей, яке полягає в схваленні чи осуді їх, а також в субординації їх за важливістю.

П

Паломницька література - жанр давньоруської літератури, в яких описувалися подорожі до святих місць (у Палестину, на Афон, до Константинополя та ін.).

Панегірик (грец. *panegyrikos logos* - урочиста похвальна промова) - похвальна промова на честь кого-небудь.

Парадокс - у широкому розумінні - неочевидне висловлювання, істинність якого встановлюється досить важко; в такому сенсі парадоксальними вважають неочікувані висловлювання, особливо коли неочікуваність їх смислу виражена в дотепній формі. В логіці парадоксом називають висловлювання, які в точному сенсі слова суперечать логічним законам.

Парсуна - жанр портретного живопису кінця XVI-XVII ст., що використовував прийоми іконопису.

Партесний спів - вокальний жанр, церковне хорове багатоголосся, яке складається із восьми-двадцяти самостійних партій.

Патерики (грец. *paterikon*, лат. *vita patrum* від *pater* - батько) - життєписи і повчання святих отців Церкви, збірники оповідань про життя християнських святих отців, засновників християнської церкви, з країн християнського Сходу і Заходу.

Пейзаж - жанр образотворчого мистецтва, в якому основним об'єктом зображення є природа.

Перекази - усні оповіді про життєві факти, явища, драматичні ситуації, пов'язані з конкретними історичними подіями, інформація про які

передається не очевидцями, а шляхом переповідання почутого (звідси і назва - переказ).

Перервність (дискретність) і безперервність (континуальність) - протилежні категорії діалектики, що характеризують структурність матерії. Перервність характеризує квантовість, дроб-ність, порційність просторово-часових характеристик речей, фізичних сил. Безперервність характеризує зв'язок, стирання граней між розрізненим, дискретним, перервним.

Перун - головний бог у слов'ян язичників.

Перформанс (англ. performance - виконання, здійснення) - один із напрямів у модерністському мистецтві. Виник у 60-х рр. ХХ ст. Складається з виконання якихось спланованих дій перед публікою. Глядачі обмежуються пасивною роллю, а участі в дійстві не беруть.

Перформанс (англ. performance - виконання, здійснення) - один із напрямів у модерністському мистецтві. Виник у 60-х рр. ХХ ст. Складається з виконання якихось спланованих дій перед публікою. Глядачі обмежуються пасивною роллю, а участі в дійстві не беруть.

Підсвідоме - одне з основних понять психоаналізу Фрейда, яким означають психічні процеси, що виникають і протікають поза свідомим контролем. Проявляється в снах, обмовках і т. ін.

Пізнавальна функція культури фіксує досягнення людства кожної суспільно-історичної епохи. Через культуру, яка об'єднує в органічну цілісність природничі, технічні та гуманітарні знання, людина розуміє цілісну картину світу, усвідомлює своє місце і значення в ньому.

Пізнання - процес цілеспрямованого відтворення дійсності в абстрактних образах (поняттях, теоріях) людиною. Пізнання пов'язане з практичною діяльністю і зумовлене суспільним буттям людини.

Пілястр (фр. pilastre) - плаский виступ в стіні будівлі. Зовні має ознаки колони - базу, тіло, але без інтазісу (потовщення всередині), капітель.

Пісні-хроніки - жанровий різновид історичних пісень, у системі епіки вони стоять найближче до балад. В їх основу покладено дійсні історичні факти.

Плем'я - форма етнічної спільності й суспільної організації докласового суспільства.

Плінфа - широка і тонка випалена цегла великого розміру, яку використовували у будівництві у Візантії та в Київській Русі у Х-ХІІІ ст.

Плюралізм - 1) філософські вчення, які визнають множинність субстанцій (Демокрит, Лейбніц); 2) вчення, які визнають множинність істин. Особливо характерний для соціологічних течій Заходу.

Повір 'я - фольклорні твори, в яких відображено народний світогляд, язичницькі релігійні вірування, міфологічні демонологічні уявлення та погляди, різноманітні табу, яких мала дотримуватися людина.

Полеміка (франц. *polémique*, грец. *polemikos* - ворожий, войовничий) - зіткнення різних поглядів при обговоренні будь-яких наукових, політичних, літературних та інших питань.

Полемічна література - твори, в яких автор обстоює свій погляд на суспільно-політичні події.

Політеїзм (грец. *poly* - багато і грец. *theos* - бог) - багатобожжя, віра у багатьох богів.

Політична культура - сфера культури, яка вивчає характер і рівень політичних уявлень, знань, оцінок, дій членів суспільства та зміст і якість цінностей, традицій, норм, які регулюють зовнішні та внутрішні відносини у суспільстві.

Політична спільнота громадян певної держави - політична нація. Часто вживається як синонім терміну держава, на позначення її населення, наприклад для посилання на "національні" університети, банки та інші установи.

Поп-арт (англ. pop art, скорочено від popular art - популярне мистецтво) - неоавангардистський напрям у 60-х рр. XX ст., що на противагу абстрактному мистецтву має предметний характер. Митці цього напрямку використовують у своїх композиціях побутові предмети, промислові відходи тощо.

Посад - за Київської Русі торгово-реміснича частина північно-руських міст, пізніше у Росії торгово-промислові осередки, які не мали фортеці, але вважалися містами.

Постмодерн (те, що йде після модерну) - напрям у сучасній культурі, що сформувався у 70-х р. XX ст.

Постулат - вихідне твердження, яке при побудові теорії приймається без доказу. Те ж, що і аксіома.

Правова культура - інститут формалізованих нормативних взаємовідносин, що регулюються обов'язковим для виконання законами, юридичними нормами та охороняються державою.

Практика - цілеспрямована предметна діяльність людини по перетворенню світу. Практична діяльність - спосіб існування людини.

Приказки - образний вислів або мовний зворот, який влучно характеризує людину, її вчинки, явища життя та ін, і є елементом першої частини прислів'я (Наприклад: кров людська - не водиця).

Прислів'я - стійкий афористичний вислів, що у стислій, точній формі висловлює думку про певні життєві явища, людські вчинки тощо (Наприклад: кров людська - не водиця, проливатися не годиться).

Причинність (каузальність) - взаємовідношення речей і процесів матеріального світу, при якому одні (причини) породжують інші (наслідок). Причинність - основний принцип наукового пояснення світу, він протистоїть диву (в релігії) - явищу, яке не має природних причин. В історії філософії Юм і Кант, а також неопозитивісти заперечують об'єктивність причинності, зводять її до суб'єктивної форми упорядкування досвіду.

Прогрес і регрес - зміни явищ у природі чи суспільстві від нижчого до вищого, від простого до складного (прогрес) і навпаки (регрес).

Проповідь - промова релігійного характеру, яка виголошується священиком, основним завданням якої є пояснити Святе Письмо.

Просвітництво - ідеологія молоді буржуазії XVIII ст., яка продовжувала гуманістичні традиції Відродження. Представники - Локк, Вольтер, Монтеस्क'є, Дідро, Руссо та ін. Термін

"Просвітництво" вперше вживається у Вольтера та И.Г. Гердера, але утверджується у науковій літературі після статті І. Канта "Що таке Просвітництво?" (1784 р.).

Простір і час - основні ознаки матеріальності речей, форми існування матерії. Простір фіксує протяжність речей і їх порядок розташування, а час - тривалість існування речей (процесів) і їх послідовність. Субстанційна концепція простору і часу (Ньютон) визнає можливість існування їх без матерії, реляційна (Лейбніц, Ейнштейн) вважає, що простір і час є характеристиками матерії, які без неї не існують. Простір і час взаємопов'язані. Простір визначається через час і навпаки. Якісно відмінним структурним рівням матерії притаманні якісно відмінні просторово-часові характеристики.

Протестантизм - один із найпоширеніших напрямів у християнстві, що відокремився від католицизму в період Реформації у XVI ст. (лютеранство, кальвінізм та ін.) та у результаті подальшого внутрішнього поділу (баптисти, методисти та ін.).

Протилежність - поняття, що відображає такі відношення між сторонами взаємодії, при яких вони взаємозумовлюють і взаємовиключають одна одну. Наприклад, полюси в електриці.

Псалтир (книга Псалмів) - одна з книг Святого Письма (святих Книг - Біблії). Однією з перших перекладена на старослов'янську мову ще за часів Кирила і Мефодія. Складається з 150 ліричних пісень-псалмів з молитвами до Всевишнього, часто друкується окремою книгою та використовується для богослужбових піснопінь.

Психоаналіз - розвинута Фрейдом теорія і метод лікування психічних захворювань (неврозів) на основі проникнення в підсвідомість.

Р

Реалізм (франц. *realisme* - матеріальний, предметний) - літературний напрям, який характеризується правдивим і всебічним відображенням дійсності на основі типізації життєвих явищ.

Релігія (лат. *religio* - побожність) - одна з форм суспільної свідомості - сукупність духовних уявлень, що ґрунтується на вірі в існуванні в Бога або богів, а також відповідна поведінка і специфічні дії людини (культ), соціальний інститут культури.

Релятивізм - підхід, який абсолютизує мінливість, суб'єктивність істини. Притаманний суб'єктивістським напрямом у філософії (софісти, емпіріокритики).

Рефлексія - акт пізнання, предметом якого є пізнавальна діяльність свідомості, Я. Пізнання можна досліджувати через результати - зміну наукових ідей, теорій - це об'єктивний метод, а можна через аналіз суб'єктивної діяльності пізнання - це рефлексія.

Реформація (від лат. *reformatio*) - культурне зрушення, що спричинено християнським церковно-релігійним, духовно-суспільним та політичним рухом оновлення у країнах Західної та Центральної Європи в XVI ст. Спрямоване на повернення до біблійських першоджерел Християнства у їх суті, який набув форми релігійної боротьби проти Католицької церкви і папської влади. Реформацію пов'язують з іменами Ма-ртіна Лютера, Жана Кальвіна та Ульріха Цвінглі, відповідно називають протестантською, лютеранською або євангелічною. Зазвичай, розглядається як другий етап у розвитку західноєвропейського Відродження, і мала місце у країнах Центральної та Північної Європи (т. з. Північне Відродження).

Риторика - теорія красномовства; наука про ораторське мистецтво; майстерність вживання мови для передачі інформації і для інтелектуального та емоційного переконання.

Ритуал (лат. *ritualis* - обрядовий) - форма складної символічної поведінки, система дій та мовлення, яка є основним вираженням культових взаємин.

Рід інколи називають просто **бог** - первісний бог давніх слов'ян. Входив до пантеону давньоукраїнських богів. В одному російському рукописі XVI в. говориться: "те ти не Рід сидя на повітрі метає на землю купи й у тім народжуються діти". Таким чином, Рід виступає як Творець. Язичники саме *Рода* вважали творцем нового життя на Землі. Для того щоб народилися діти, язичеський бог повинний скидати з неба якісь "купи", що сприяють народженню. Найбільш ймовірно, що це слово означало просто дощові краплі ("грудие" - краплі, "грудие росное" - краплі роси, "градные купи" - дробинки граду). Рукопис спростовує думку язичників, що виникнення життя на землі твориться *Родом*, що зрошує Землю небесними краплями, унаслідок чого народжуються діти. Тут Рід виглядає Зевсом, що зійшов до Данаї золотим дощем. Далі Рід представляється не тільки продовжувачем життя, але і творцем світу.

Річ Посполита - феодальна держава другої половини XVI - кінця XVIII ст., яка складалася з Польського королівства і Великого Князівства Литовського. До неї входила частина сучасних українських та білоруських земель - Галичина,

Поділля, Волинь, Брацлавщина, Київщина. Була утворена Люблінською унією (1569 р.), припинила своє існування 1795 р.

Родинно-побутові пісні - ліричні поетично-музичні твори, в яких відображено почуття, переживання, думки людини, пов'язані з її особистим життям, подіями у сім'ї, родинними стосунками (пісні про кохання тощо).

Розстріляне відродження - процес винищення радянськими каральними органами української творчої інтелігенції у 30-х рр. XX ст.

Рококо (франц. *rococo*) - стилістичний напрям в європейському мистецтві першої половини XVIII ст. Характеризується відходом від реального життя у світ фантазії, театралізованої гри, міфологічних сюжетів. Виник на початку XVIII ст. у Франції і панував до середини століття, але його вплив на європейську культуру відчувався аж до кінця XVIII ст. Таку

назву він отримав за манірність, легкість, декоративність, химерність і фантастичність орнаментальних мотивів, вигадливість форм. Рококо мав переважно світський характер. Цей стиль більш камерний та інтимний, щирий, пов'язаний з побутом людини. Найбільшого свого розвитку набув у галузі прикладного мистецтва. Світ мініатюрних форм рококо знайшов свій найбільший вияв у посуді, бронзі, меблях, порцеляні, шпалерах, оформленні інтер'єру.

Романський стиль (від лат. romanus - римський) - повноцінно виявив себе передусім в архітектурі. Будови романського стилю різноманітні за типами, за конструктивними особливостями, за декором. Найбільша увага приділялася спорудженню храмів, монастирів, замків, які розташовані на підвищених місцевостях. Романський стиль вирізнявся масивністю споруд. Основним будівельним матеріалом романської архітектури був камінь.

Романтизм - культурна течія кінця XVIII - початку XIX ст., представники якої (Ф.Шлегель, молодий Шеллінг, Новалис) розглядали природу як художній витвір духу. Звідси мистецтву відводилась провідна роль у пізнанні. Романтики проповідували культ генія, в пізнанні надавали перевагу інтуїції. Романтизм заперечував канони класицизму, йому властива увага до внутрішнього світу героїв, підкреслене зображення пристрастей, напруженість сюжету, мальовничість описів і характеристик.

"Руська правда" - перше письмове зведення законів Київської Русі XI-XII ст.

с

Садово-паркове мистецтво - мистецтво створення парків, садів та ін. озелених об'єктів, органічне поєднання природних (клімат, рельєф, вода, рослинність) і штучних (архітектурні та інженерні споруди, скульптура, елементи благоустрою) компонентів для задоволення соціально-функціональних та естетичних потреб людини.

Самосвідомість - акт свідомості, в якому вона намагається усвідомити (пізнати) саму себе, подивитись на себе мовби ззовні. Трудність цього процесу полягає в тому, що межа між об'єктом пізнання (свідомістю) і суб'єктом (самосвідомістю) не чітко визначена. Як показали екзистенціалісти, свідомість, що стала об'єктом, фактично перестала бути живою свідомістю.

Свідомість - відображення дійсності у формах, пов'язаних (прямо чи опосередковано) з практичною діяльністю. Можлива лише як суспільне явище, існує на основі мови. Феноменологія розглядає свідомість як потік актів (сприймання, пригадування, міркування і т. ін.), що спрямовані на певні предмети (інтенціональність) і певним чином організовані часовим потоком свідомості.

Світогляд - певна цілісність найбільш загальних знань, цінностей і практичних настанов, які регулюють ставлення людини до світу. Типами світогляду є міфологія, релігія і філософія. У відповідності з трьома компонентами (знання, цінність, настанови) світогляди бувають

раціональними і ірраціональними, оптимістичними і песимістичними, пасивно споглядальними і активними.

Світоглядна функція культури синтезує в цілісну і завершену систему пізнавальні, емоційно-чуттєві, оціночні та вольові чинники духовного світу особистості.

Свобода - одна з характерних рис людини, яка полягає в тому, що вона (подібно до Бога) може діяти (чи не діяти) з власної волі, не детермінуючись обставинами. Свобода - підстава моральності людини. В політичній сфері розширення свобод передбачає збільшення відповідальності.

Семантика - в логіці розділ, що вивчає відношення виразів мови (знаків) до позначуваних ними об'єктів і смислів, які вони виражають.

Семіотика - наука про знакові системи. Основоположник - Ч. Пірс.

Сентименталізм (франц. *sentiment* - почуття, чуттєвість) - літературний напрям другої половини XVIII - початку XIX ст., що характеризується прагненням відтворити світ почуттів простої людини і викликати співчуття до героїв у читачів.

Символізм - модерністський літературний напрям кінця XIX- XX ст. Виник у Франції. Символісти відмовилися від зображення реалій життя і метою своєї творчості вважали пошук прихованої краси світу. На місце художнього образу вони ставили художній символ, що містить у собі ряд значень. Намагалися надати своїм творам музикальності, співзвучності, бо тільки музику вважали мистецтвом.

Синкретизм - (від гр. *σύνκρησις* - з'єднання, об'єднання) - поєднання різнорідних елементів (танцю, співу, музики, слова, жестів і т. д.) у єдиному вираженні. Синкретизм є характерним для первісного періоду розвитку культури.

Синтез - метод пізнання який полягає у поєднанні частин у ціле.

Сім'я - соціальний культурний інститут, система зв'язків, взаємодії та стосунків індивідів, який виконує функції продовження людського роду і регулює усі зв'язки, взаємодії і стосунки на основі певних цінностей і норм, що піддаються соціальному контролю через систему позитивних і негативних санкцій.

Скань - вид ювелірної техніки: ажурний або напаяний на металічний фон візерунок з тонкого золотого, срібного або мідного дроту.

Скоморохи - мандрівні актори, співаки, музиканти, акробати і дресирувальники доби Київської Русі.

"Слово" - твір церковно-повчального характеру часів Київської Русі. Сюжетом могла бути історична подія, моральна тематика тощо.

Служебник - церковна книга, що містить три літургії: св. Василя Великого, Іоана Золотоустого і Напередосвячених Дарів та священничі і дияконські моління на вечірній, утрені і по причасті.

Соціально-побутові (суспільно-побутові) ліричні пісні - фольклорні твори, в яких відображено почуття, роздуми певних соціальних груп (козаків, чумаків, рекрутів, наймитів тощо), викликані подіями чи обставинами суспільного життя народу, позначені характерним рисам станового побуту.

Станкове мистецтво - твори образотворчого мистецтва, що мають самостійний характер; у живопису - картина, у скульптурі - статуя, погруддя. За доби Київської Русі - це ікони.

Стилізація - у мистецтві й літературі свідоме наслідування формальних прикмет якогось стилю.

Структура - закономірний зв'язок, усталене відношення між елементами системи (наприклад, відношення між словами в реченні).

Структуралізм - напрям у сучасній (переважно французькій) філософії та культурології, який вважає структурно-функціональний метод головним методом філософії. Він розглядає структуру як щось вічне і незмінне, ігноруючи її розвиток. Структуралізм мав значний вплив у соціології, етнографії, мовознавстві та інших науках. Представники К.Леві-Стросс, М.Фуко та ін.

Суб'єкт - у гносеології - той, хто здійснює пізнавальні зусилля.

Субкультура - сукупність культурних зразків, тісно пов'язаних з домінантною культурою і у той же час відмінних від неї. Кожна культура є цілісним утворенням, що складається з множинності субкультур, проте вони не є її механічними складниками. У реальному житті вони перехрещуються, зливаються, розмежовуються або ж відрізняються за деяким параметрами аж до протистояння основному масиву культури, перетворюючись на його альтернативу. Розрізняють професійні, молодіжні, наукові, творчі, релігійні субкультури, субкультури національних меншин тощо. В антропології - група людей у межах більшого суспільства з відмінними стандартами та моделями поведінки.

Супрематизм (лат. зиргетш - найвищий) - різновид абстракціонізму; твори супрематизму є комбінаціями кольорових геометричних фігур (квадрат, трикутник, коло).

Суспільство - організована сукупність людей, об'єднаних характерними для них відносинами на певному ступені історичного розвитку; соціальна система, заснована на співпраці людей, має власну динамічну систему взаємозв'язків його членів, об'єднаних сімейними узами, груповими, становими, класовими та національними відносинами.

Сутність і явище - категорії філософії, в яких відображаються рівні пізнання дійсності. В категорії явища схоплюється рівень зовнішніх, мінливих, несуттєвих характеристик речей, які дані чуттєвому пізнанню. Сутність відображає внутрішні, усталені, суттєві риси, які осягаються розумом. Ряд філософів твердить, що ми здатні пізнати лише явище (Берклі, Юм, Кант, позитивісти). Діалектики говорять про взаємозв'язок і взаємопроникнення явищ і сутності.

Сцієнтизм - абсолютизація науки (наукових методів і цінностей) у філософії, соціології і суспільній свідомості взагалі. Сцієнтизм знецінює гуманістичні (релігійні, етичні, естетичні та ін.) цінності і, по суті, розглядає людину як біоробота. Поняття сцієнтизму близьке за змістом до **натуралізму**. **Сюрреалізм** (фр^иггеаШт, буквально - надреалізм) -

модерністська течія в літературі і мистецтві ХХ ст., яка намагається джерела творчості знайти в підсвідомості.

Т

Табу - первісно: релігійна заборона на використання певних предметів, дій, слів, порушення якої накличе кару вищих сил. Заборона.

Текстиль - власне текстиль виготовлюється в процесі ткацтва, в'язання, макраме або прісування волокон (повсть, фетр).

Телеологія - вчення, згідно з яким розвиток, зміни в природі і суспільстві несуть у собі певну мету. І тому відносно них можна ставити питання, не чому (яка причина), а для чого (з якою метою). Якщо стосовно неживого світу такий підхід можливий лише в рамках ідеалізму (тут можна твердити, що будь-яке явище створене надприродною силою з певною метою), то стосовно біологічних істот телеологічний підхід мав деякий сенс і з погляду науки.

Теологія - богослов'я, вчення про Бога, система християнських догматів.

Теорія - ієрархічно розбудована система понять про певну сукупність об'єктів. Теорія включає найбільш загальні ідеї чи принципи, які об'єднують менш загальні поняття. Теорія повинна бути логічно не суперечливою і узгоджуватись з фактами.

Тоталітаризм (фр. йгіаНіе - сукупність, повнота, від лат. іоіш - увесь, цілий) - форма державного правління, що характеризується повним (тотальним) контролем держави над усіма сферами життя суспільства, ліквідацією демократичних свобод.

Тотемізм - сукупність уявлень та вірувань у надприродній зв'язок між людьми (плем'ям, родом) та окремими видами рослин, тварин, птахів, звірів.

Травестія (від іт. *travestire* - перевдягати) - один із різновидів бурлескної, гумористичної поезії, в якому твір серйозного або й героїчного змісту та відповідної форми переробляється, "перелицьовується" у твір комічного характеру з використанням панібратських, жаргонних зворотів. Травестія як жанр з'явилася в Італії в ХVІІ ст. Найвідоміший майстер цієї форми - французький поет П. Скаррон, автор поеми "Вергілій навиворіт". В українській культурі травестія відіграла важливу роль в кін. ХVІІІ - поч. ХІХ ст., позначеного переходом літератури на народну мову. Першим явищем травестії вважається "*Батрахоміомахія*" - травестія на "*Іліаду*" Гомера, здійснена в античну добу Пігретом. Зверталися до травестії і в російській літературі: В. Майков, "*Єлисей, або Роздратований Вакх*"; М. Осипов, "*Вергілієва Енеїда, вивернута навспак*". Найоригінальніший приклад травестії, що став подією в українській літературі була "*Енеїда*" Івана Котляревського, в основу якої покладена героїчна поема Вергілія. До травестії вдавалися також послідовники Івана Котляревського (К. Думитрашко).

Традиції - конкретні форми прояву звичаїв, звичок, обрядів і ритуалів, поведінки, дій, оцінок, які характеризуються особливою стійкістю та

цілеспрямованими зусиллями людей з метою збереження та передачі їх наступним поколінням; форми передачі соціального досвіду.

Традиційна культура - культура, характерною особливістю якої є дуже повільний характер змін. Передається від покоління до покоління майже у незмінному вигляді шляхом неписьмової і не-вербальної комунікації. Є характерним для суспільства, яке орієнтується на збереження самотності, культурної своєрідності.

Требник - церк. кн., яка містить богослужіння і моління, що виконуються для окремих осіб чи груп (треби) і не пов'язані з св. місцями (церква, престол) та церк. календарем (свята, обходи). Т. вживається для чинів хрещення, миропомазання, покаяння, шлюбу, висвячень і різних треб (похорон, освячення дому) та містить пасхалію й ін.

Триденський собор - 19 вселенський собор Римо-католицької церкви відбувався між 1545 та 1563 роками і мав чотири засідання. Своє ім'я носить за іменем міста де він проходив - Тренто (іт. Ттепію, лат. *Tŕiēnſm*). Два засідання відбувалися також в Болонї. Собор почався 13 грудня 1545 року і закінчився 4 грудня 1563 року. Закріпив догмати католицизму, підтвердив верховенство римських пап над церковними соборами, підсилив гоніння на єретиків, увів строгу церковну цензуру. Рішення Триденського собору стали програмою Контрреформації.

У

Українська культура - сукупність надбань, спосіб сприйняття світу, система мислення та творчості українського народу.

Унісон - одночасне звучання кількох звуків однієї висоти.

Усна народнопоетична творчість - художньо-словесна творчість народу в сукупності її видів і форм, в яких за допомогою засобів мови збережено знання про життя і природу, давні культури і вірування; є відображенням світогляду, уявлень, почуттів, філософії, народнопоетичної фантазії.

Утилітаризм - етичне вчення, згідно з яким в основі моральних вчинків людини лежить користь. Засновником утилітаризму є англійський мислитель І.Бентам.

Ф

Фактура - (лат. *factura* - оброблення, побудова). Особливості побудови та оздоблення поверхні предмета. Фактура у живописі та архітектурі - своєрідність художньої техніки.

Фасад (від фр. *façade*, від *face* - лице, лицьовий бік) - зовнішній вигляд певного боку або частини споруди.

Феєрія - п'єса з фантастичним казковим сюжетом, яка заснована на ефектах магії, чудес, яскравої видовищності. Присутні вигадані персонажі, яких наділено надприродною, магічною силою; чарівне, казкове видовище.

Феномен - 1) у буденній мові - явище, унікальне в своєму роді; 2) у філософії - чуттєві дані, взяті безпосередньо, як самі по собі. Наприклад, для художника яскравий захід сонця - це феномен. І він бере його як самоданість.

Для вченого ж це - явище, за яким приховується певна закономірність, сутність.

Фетишизм - викривлене відображення в суспільній свідомості певних явищ, за якого речі наділяються не притаманними їм властивостями (фетишизація грошей, золота, символів влади і т. ін.).

Філософія - світоглядно-теоретичне знання, спрямоване на осмислення універсальності, сутності світу та місце в ньому людини. Формами буття філософських знань є філософська ідея, філософське вчення, філософські школи, течії напрямки. Головний предмет філософії - відношення "людина-світ". Різноманіття філософських питань і проблем знаходять своє вирішення і розгляд у системі структурних підрозділів філософії, зокрема: онтології, гносеології, соціальної філософії, філософські антропології, аксіології тощо. Функції філософії: світоглядна, гносеологічна, загально-методологічна, прогностична, аксіологічна, гуманістична, освітня тощо.

Філософія життя - напрям у т. з. некласичній філософії кінця XIX - початку XX ст., представники якого проголосили життя (в біологічній чи психологічній формах) основним предметом філософії. Представники - Ніцше, Дільтей, Бергсон, Фрейд. Детальніше див. у тексті.

Фовізм (фр. fauves - дикий) - один з напрямів модернізму, для якого властиві поєднання яскравих, "агресивних" кольорів, декоративність, пластичні деформації предметів.

Фольклор - художнє відображення дійсності у словесно-музично-хореографічних і драматичних формах колективної народної творчості, нерозривно пов'язаний з життя і побутом людини. Є відображенням світоглядних, етичних та естетичних поглядів народу.

Формалізація - метод пізнання, який полягає в передачі змісту формальними (знаковими) способами - графіками, формулами, мовою математики, діаграмами і т. ін. Формалізація забезпечує зручне і ефективне використання знання. Протилежним до формалізації виступає інтерпретація (див. зміст і форма).

Фортифікація (лат. *fortification*, *fortis* - міцний, *fasio* - роблю) - способи будівництва спеціальних військових споруд з метою полегшення бою для своїх військ та ускладнення для військ противника.

Фреска (Fresco) - техніка настінного малярства на мокрому тиньку з піску і вапна фарбами, відпорними на лужний вплив вапна. Малюванню Ф. переважно передують малярні роботи (графія) на заправі гол. контурів композиції. Слово фреска походить з італійської мови "*dipingere al fresco*", що українською означає "малювати на свіжому".

Футуризм (лат. *futurum* - майбутнє) - авангардистський напрям у літературі і мистецтві, представники якого намагалися створити мистецтво майбутнього, відкидали класичну художню спадщину, насаджували ідеї фантастики, урбанізму, крайнього формалізму.

Х

Хепенінг (англ. *happening* - подія, випадок) - напрям у модерністському мистецтві, що виник у кінці 50-х рр. XX ст. у США. В основі хепенінгу -

виконання художником якоїсь незапланованої дії перед публікою та за її участю.

Християнство - монотеїстична релігія. Поряд з ісламом та буддизмом входить до числа трьох світових релігій.

Хроніка (грец. *chronikys* - зв'язаний із часом) - зібрання з викладом найважливіших подій того чи іншого періоду в хронологічному порядку. На Русі - літопис. Один із жанрів історичної літератури.

Художній образ - це суть мистецтва, це чуттєве відтворення життя, яке зроблене із суб'єктивних, авторських пізнань.

Художня культура - сукупність художніх цінностей, їх відтворення та функціонування.

Хуторянство - течія у художньому мисленні України XIX- XX ст., у центрі якої - захист гідності "маленької людини" та критика урбаністичної цивілізації.

ц

Цивілізація - в широкому розумінні те ж, що і культура; у вузькому розумінні певний рівень розвитку культури класового суспільства, який передбачає наявність державності, письма, техніки і т. ін. Представники філософії життя (Шпенглер) під цивілізацією розуміли раціональні здобутки культури (бюрократію, науку, техніку), які легко передаються від народу до народу і є свідченням занепаду культури. До наукового обігу термін "цивілізація" вперше ввів барон Поль Анрі Тірі Гольбах (1766).

Цінність - значимість, яку люди надають речам чи явищам і яка лежить в основі ставлення до них (вибору, надання переваги і т. ін.). Цінність має місце лише в актах оцінки, коли ми вибираємо, вибудовуємо ієрархічну структуру цінностей. Цінності мотивують поведінку людей. Проблему цінностей досліджували нео-кантіанці (Ріккерт), М.Вебер, М.Шелер та ін.

ч

Часослов, або молитвослов - церковно-богослужбова книга, що містить молитви щоденних церковних служб, призначена для вжитку священиків, читців і співаків. Назва походить від слова "часи" (години), частини церковних служб.

Частина і ціле - категорії, в яких відображаються єдність і розчленованість речей і явищ. Ціле не є механічною сумою частин, воно породжує нову якість. Однак цілісність не слід розуміти як щось, що існує поза частинами. Категорії "частина" і "ціле" лежать в основі методів аналізу і синтезу.

Чернь - сплав срібла, свинцю, сірки та інших компонентів, використовувався ювелірами Київської Русі.

ш

Шкільна драма - вистави XVII-XVIII ст., що ставилися учнями Києво-Могилянської колегії, академії та братських шкіл за творами викладачів цих закладів. У них використовувалися релігійні, біблійні та історичні сюжети дидактичного характеру.

Я

Язичництво - форми релігії, що засновані на політеїзмі. Синонімом є поганство.

Якість і кількість - категорії, які характеризують зовнішні буттєві визначеності речей. Якість - сукупність ознак, що вирізняють цю річ серед інших, відмінних від неї, і споріднює з подібними. Кількість - відмінність речей однієї якості (вага, довжина і т. ін.) або міра сукупності речей однієї якості. За Гегелем, якість і кількість пов'язані в такий спосіб, що кількісні зміни на певній межі переростають в якісні. В марксизмі це один із законів діалектики.

10. Рекомендована література

Базова (основна) література

59. Академічне релігієзнавство : Підручник для вузів / за ред. А. М. Колодного. – К. : Світ знань, 2000. – 862 с.
60. Александрович В. Мистецтво Галицько–Волинської держави / В. Александрович. – Львів : НАНУ, 1999. – 132 с.
61. Бокань В. Історія культури України: Навч. посібник / В. Бокань, Л. Польовий. – К. : МАУП, 2002. – 256 с.
62. Висоцький О. Ю. Історія української культури : Навч. посібник / О. Ю. Висоцький. – Дніпропетровськ : НМетАУ, 2009. – 130 с.
63. Горський В. С. Історія української філософії: Курс лекцій / В. С. Горський. – К. : Наукова думка, 1996. – 286 с.
64. Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної української нації / Я. Грицак. – К. : Генеза, 2000. – 360 с.
65. Історія релігії в Україні : Навч. посібник / за ред. А. М. Колодного, П. Л. Яроцького. – К. : Т-во «Знання», 1999. – 735 с.
66. Історія світової та української культури : Підручник / В. А. Гречко, І. В. Чорний, В. А. Кушнерук, В. А. Режко. – К. : Літера, 2002. – 463 с.
67. Історія української культури / За загал. ред. І. Крип'якевича. – К. : Либідь, 2002. – 656 с.
68. Історія української культури / За ред. О. Павлова. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
69. Історія української та зарубіжної культури / за ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. – К. : Знання, 2002. – 351 с.
70. Історія української культури у 5-ти т. Т. 1. Історія культури давнього населення України / Ю. С. Асєєв, В. Д. Баран, І. А. Баранов. – К. : Наукова думка, 2001. – 1134 с.
71. Історія української культури у 5-ти т. Т. 2. Українська культура XIII – першої половини XVII ст. / В. С. Александрович, В. Г. Балушок, М. Б. Боянівська. – К. : Наукова думка, 2001. – 846 с.
72. Історія української культури у 5-ти т. Т. 3. Українська культура другої половини XVII – XVIII ст. / В. С. Александрович, В. Й. Борисенко, Т. М. Виврот. – К. : Наукова думка, 2003. – 1246 с.

73. Історія української культури у 5-ти т. Т. 4. Кн. 1. Українська культура ХІХ ст. / А. Ф. Артюх, В. Г. Балушок, Г. Б. Бондаренко. – К. : Наукова думка, 2008. – 1008 с.
74. Історія української культури у 5-ти т. Т. 4. Кн. 2. Українська культура ХІХ ст. / А. Ф. Артюх, В. Г. Балушок, Г. Б. Бондаренко. – К. : Наукова думка, 2005. – 1294 с.
75. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура : Підручник / М. В. Кордон. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 584 с.
76. Культура і побут населення України: Навч. посібник / за ред. В. І. Наулко, Л. Ф. Артюх. – К. : Либідь, 1993. – 288 с.
77. Культурологія : Навч. посібник / за ред. Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, А. Ю. Кондратюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 392 с.
78. Культурологія : теорія та історія культури : Навч. посібник / за ред. І. І. Тюрменко, О. Д. Горбула. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 368 с.
79. Культурологія : українська та зарубіжна культура. Навч. посібник / І. Зязюн, В. Семашко та ін. ; Ред. М. М. Закович. – К. : Знання, 2007. – 567 с.
80. Лекції з історії світової та вітчизняної культури : Навч. посібник / За ред. проф. А. Яртися та проф. В. Мельника. – Львів : Світ, 2005. – 568 с.
81. Мистецтво України: Біографічний довідник / За ред. А. В. Кудрицького. – К. : Укр. енцикл., 1997. – 700 с.
82. Попович М. Нарис історії культури України / М. Попович. – К. : «АтрЕк», 1998. – 728 с.
83. Українська і зарубіжна культура. Навч. посібник / Під. заг. ред. К. В. Заблоцької. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2001. – 372 с.
84. Українська культура : Історія і сучасність : Навч. посібник / С. О. Черепанова, В. Г. Скотний, І. В. Бичко та ін. – Львів : Світ, 1994. – 455 с.
85. Українська культура в європейському контексті / Ю. П. Богуцький. – К. : Знання, 2007. – 680 с.
86. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку ХVІІІ століття / І. Шевченко. – Львів : Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії 2001. – 250 с.
87. Шейко В. М. Історія української культури : Навч. посібник / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. – К. : Кондор, 2006. – 264 с.

Допоміжна література

199. Багалій Д. Український мандрований філософ Григорій Сковорода / Д. Багалій. – К. : Орій, 1992. – 472 с.
200. Білецький П. О. Українське мистецтво другої половини ХVІІ – ХVІІІ століть / П. О. Білецький. – К. : Мистецтво, 1981. – 159 с.
201. Веселовська Г. І. Український театральний авангард / Г. І. Веселовська. – К. : Фенікс, 2010. – 368 с.

202. Грабович Г. До історії української літератури : дослідження, есії, полеміка. – К. : Критика, 2003. – 631 с.
203. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856 – 1886) / Я. Грицак. – К. : Критика, 2006. – 632 с.
204. Гусєв В. І. Філософія доби Відродження / В. І. Гусєв. – К. : Університет «Києво-Могилянська академія», 1993. – 91 с.
205. Дашкевич Я. Національна самосвідомість українців на зламі XVI-XVII ст. / Я. Дашкевич. // Сучасність. – 1992. – № 3. – С.65-74.
206. Дворнік Ф. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Ф. Дворнік. – К. : Дух і Літера, 2000. – 528 с.
207. Енциклопедія трипільської цивілізації : у 2 томах. Т.1. / за ред. М. Ю. Відейка. – К. : Укрполіграфмедіа, 2004. – 703 с.
208. Енциклопедія трипільської цивілізації : у 2 томах. Т.2. / за ред. М. Ю. Відейка. – К. : Укрполіграфмедіа, 2004. – 656 с.
209. Єрмакова Н. Березільська культура: Історія, досвід / Н. Єрмакова. – К. : Фенікс, 2012. – 512 с.
210. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine : Українка в конфлікті міфологій / О. Забужко. – К. : Факт, 2007. – 640 с.
211. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст : франківський період / О. Забужко. – К. : Факт, 2009. – 156 с.
212. Забужко О. С. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу / О. Забужко. – К. : Факт, 2009. – 160 с.
213. Залізник Л. Л. Первісна історія України / Л. Л. Залізник. – К. : Вища школа, 1999. – 264 с.
214. Зубавіна І. Б. Кінематограф незалежної України: тенденції, фільми, постаті / І. Б. Зубавіна. – К. : ФЕНІКС, 2007. – 296 с.
215. Зубар В. Античний світ Північного Причорномор'я / В. Зубар, Е. Ліньова, Н. Сон. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 1999. – 320 с.
216. Зубарь В. М. Боги и герои античного Херсонеса / В. М. Зубар. – К. : Изд. дом «Стилос», 2005. – 188 с.
217. Іванова Л. Г. Україна між Сходом і Заходом – до проблеми становлення національної ідеї в українській суспільно-політичній думці в контексті східноєвропейського розвитку (І половина XIX ст.) / Л. Г. Іванова. – К. : НПУ ім. М. Драгоманова, 2007. – 136 с.
218. Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми / Я. Ісаєвич. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 520 с.
219. Карпов А. В. Язычество, христианство, двоеверие : религиозная жизнь Древней Руси в IX – XI веках / А. В. Карпов. – СПб. : Алатая, 2008. – 184 с.
220. Климов В. Феномен Петра Могили (Біографія. Діяльність. Позиція) / В. Климов, А. Колодний, А. Жуковський та ін. – К. : Дніпро, 1996. – 270 с.

221. Когут З. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760 – 1830 / З. Когут. – К. : Основи, 1996. – 317 с.
222. Крвавич Д. П. Українське мистецтво. – Т. 1. / Д. П. Крвавич, В. А. Овсійчук, С. О. Черепанова. – Львів : Світ, 2004. – 256 с.
223. Крвавич Д. П. Українське мистецтво. – Т. 2. / Д. П. Крвавич, В. А. Овсійчук, С. О. Черепанова. – Львів.: Світ, 2004. – 268 с.
224. Крвавич Д. П. Українське мистецтво. – Т. 3. / Д. П. Крвавич, В. А. Овсійчук, С. О. Черепанова. – Львів.: Світ, 2005. – 286 с.
225. Крижицький С. Д. Античні міста держави Північного Причорномор'я / С. Д. Крижицький, В. М. Зубар, А. С. Русяєва. – К. : Вид. дім "Альтернативи", 1998. – 352 с.
226. Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні / В. Литвинов. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2000. – 472 с.
227. Ловмянский Г. Религия славян и её упадок / Г. Ловмянский. – СПб. : Академический проект, 2003. – 512 с.
228. Макаров А. Світло українського бароко / А. Макаров. – К. : «Мистецтво», 1994. – 247 с.
229. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури / Є. Маланюк. – К. : АТ «Обереги», 1992. – 80 с.
230. Моренець В. П. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща : монографія / В. П. Моренець. – К. : Основи, 2002. – 327 с.
231. Наєнко М. К. Художня література України : Від міфів до модерної реальності. – К. : Просвіта, 2008. – 1063 с.
232. Нариси з історії театрального мистецтва України ХХ століття / Редкол. : В. Сидоренко (голова) та ін. – К. : Інтертехнологія, 2006. – 1054 с.
233. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології / І. Нечуй-Левицький. – К. : АТ «Обереги», 2003. – 144 с.
234. Огієнко І. І. Дохристиянські вірування українського народу / І. І. Огієнко. – К. : АТ «Обереги», 1992. – 424 с.
235. Огієнко І. І. Історія українського друкарства / І. І. Огієнко. – К. : Либідь, 1994. – 448 с.
236. Огієнко І. Українська культура / І. І. Огієнко. – К. : Абрис, 1991. – 272 с.
237. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 448 с.
238. Протас М. О. Українська скульптура ХХ століття / М. О. Протас. – К. : Інтертехнологія, 2006. – 278 с.
239. Раевский Д. С. Мир скифской культуры / Д. С. Раевский. – М. : Языки славянских культур, 2006. – 600 с.
240. Репресоване «відродження» / Упоряд. О. І. Сидоренко, Д. В. Табачник. – К. : Україна, 1993. – 399 с.

241. Роготченко О. О. Соціалістичний реалізм і тоталітаризм / О. О. Роготченко. – К. : ФЕНІКС, 2007. – 608 с.
242. Самойлович В. П. Народна архітектура України в ілюстраціях / В. П. Самойлович. – К. : Абрис, 1999. – 281 с.
243. Сарбей В. Г. Національне відродження України / В. Г. Сарбей. – К. : Вид. дім «Альтернативи», 1999. – 336 с.
244. Сидоренко В. Д. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань : Розвиток візуального мистецтва України ХХ – ХХІ століть / В. Д. Сидоренко. – К. : ВХ[студіо], 2008. – 188 с.
245. Скржинская М. В. Древнегреческие праздники в Элладе и Северном Причерноморье / М. В. Скржинская. – К. : Институт истории Украины НАН Украины, 2009. – 363 с.
246. Степовик Д. В. Українське мистецтво першої половини ХІХ століття / Д. В. Степовик. – К. : Мистецтво, 1982. – 191 с.
247. Толочко О. П. Київська Русь / О. П. Толочко, П. П. Толочко. – К. : Вид-во «Альтернатива», 1998. – 352 с.
248. Українська література ХІV – ХVІ ст. – К.: «Наукова думка», 1988. – 600 с.
249. Український авангард 1910-1930 років [Ізоматеріал] : альбом / автор і упоряд. Д. О. Горбачов. – К. : Мистецтво, 1996. – 400 с.
250. Український живопис ХІХ — початку ХХ ст. : альбом. – Хмельницький : Галерея, 2005. – 272 с.
251. Український живопис ХХ – поч. ХХІ ст. : альбом. – Хмельницький : Галерея, К. : Артанія Нова, 2006. – 304 с.
252. Український іконопис ХІІ—ХІХ ст. з колекції НХМУ. Альбом. – Хмельницький : Галерея, 2005. – 256 с.
253. Український модернізм 1910-1930 : альбом. – Хмельницький : Галерея, 2006. – 288 с.
254. Український портрет ХVІ – ХVІІІ ст.: альбом. – Хмельницький : Галерея, 2006. – 355 с.
255. Уманцев Ф. С. Мистецтво давньої України: історичний нарис / Ф. С. Уманцев. – К. : Либідь, 2002. – 328 с.
256. Федів Ю. А. Історія української філософії / Ю. А. Федів, Н. Г. Мозкова. – К. : Україна, 2001. – 510 с.
257. Фіголь М. Мистецтво стародавнього Галича / М. Фіголь. – К. : Мистецтво, 1997. – 224 с.
258. Чижевський Д. І. Історія української літератури / Д. І. Чижевський. – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 568 с.
259. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – К. : Вид-во "Орій", 1992. – 230 с.
260. Чижевський Д. І. Філософія Г. С. Сковороди / Д. І. Чижевський. – Харків : Прапор, 2004. – 272 с.
261. Чмихов М. О. Давня культура: Навч. посібник / М. О. Чмихов. – К. : Либідь, 1992. – 228 с.

262. Щербак В. О. Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV – середина XVII ст. / В. О. Щербак. – К. : Видавничий дім "KM Academia", 2000. – 300 с.
263. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. / Н. Яковенко. – К. : Генеза, 1997. – 312 с.
264. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст. / Н. Яковенко. – К. : Критика, 2002. – 416 с.

Інтернет-ресурси:

- <http://izbornyk.org.ua/> – бібліотека текстів з історії української культури, першоджерела з історії української літератури та мови, історії України.
- <http://poetry.uazone.net/> – бібліотека української поезії
- <http://elib.nplu.org/> – бібліотека «Культура України»
- <http://mari.kiev.ua/> – Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України
- <http://etnolog.org.ua/> – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ
- <http://k-ua.net/> – сайт «Культура України».
- http://kultura.ho.ua/books_ku.htm – Культурологічна бібліотека